Други зборник мишљења и препорука Повереника за заштиту равноправности

Поступање по притужбама које се односе на дискриминацију деце

ПОВЕРЕНИК ЗА ЗАШТИТУ РАВНОПРАВНОСТИ

ДРУГИ ЗБОРНИК МИШЉЕЊА И ПРЕПОРУКА ПОВЕРЕНИКА ЗА ЗАШТИТУ РАВНОПРАВНОСТИ

Поступање по притужбама које се односе на дискриминацију деце

Уредница

Бранкица Јанковић,
повереница за заштиту равноправности

Редакциони одбор

Косана Бекер

Ивана Филипов

Валентина Васић

Издавач

Повереник за заштиту равноправности

За издавача

Бранкица Јанковић

Дизајн

Растко Тохољ

Штампа

Радунић, Београд

Тираж 200

Штампање ове публикације подржао је УНИЦЕФ у оквиру партнерског споразума о сарадњи са Повереником за заштиту равноправности

unicef

Сви појмови употребљени у извештају у мушком граматичком роду обухватају мушки и женски род лица на која се односе.

CIP – Каталогизација у публикацији Народна библиотека Србије, Београд 341.231.14(497.11)"2014/2015" / 343.85:342.72/.73(497.11)"2014/2015" Други зборник мишљења и препорука Повереника за заштиту равноправности : поступање по притужбама које се односе на дискриминацију деце / уредница Бранкица Јанковић / Београд : Повереник за заштиту равноправности, 2015 / Београд : Радунић / 405 стр. ; 30 cm / Тираж 200 / Стр. 7 : Уводна реч – Бранкица Јанковић / Напомене и библиографске референце уз текст / ISBN 978-86-88851-33-6 / а) Људска права – Међународна заштита – Србија – 2014-2015 b) Дискриминација – Спречавање – Србија – 2014-2015 / COBISS.SR-ID 219908108

Садржај

Уводна реч 7

Притужбе због дискриминације по основу националне припадности, етничког порекла и језика 9

Притужба Бошњачког националног вијећа против ОШ Б. Б. због дискриминације по основу националне припадности (07-00-103/2014-02 датум: 27.5.2014.) 11

Притужба Бошњачког националног вијећа против ОШ Д. О. због дискриминације по основу националне припадности (07-00-101/2014-02 датум: 27.5.2014.) 19

Притужба Удружења родитеља против ОШ Б. Р. због дискриминације по основу националне припадности (07-00-147/2014-02 датум: 28.5.2014.) 27

Притужба Бошњачког националног вијећа против Т. Ш. због дискриминације по основу националне припадности (07-00-105/2014-02 датум: 29.5.2014.) 35

Притужба Бошњачког националног вијећа против Г у Н. П. због дискриминације по основу националне припадности у области образовања (07-00-116/2014-02 датум: 25.6.2014.) 42

Притужба Бошњачког националног вијећа против ОШ С. С. Б. у П. због дискриминације по основу националне припадности у области образовања. (07-00-102/2014-02 датум: 27.6.2014.). 50

Притужба Бошњачког националног вијећа против е. школе у П. због дискриминације по основу националне припадности у области образовања (07-00-106/2014-02 датум: 27.6.2014.). 58

Притужба Бошњачког националног вијећа против ОШ М. С. због дискриминације по основу националне припадности (07-00-97/2014-02 датум: 27.6.2014.) 66

Притужба Бошњачког националног вијећа против ОШ В. П. В у П. због дискриминације по основу националне припадности у области образовања (07-00-98/2014-02 датум: 27.6.2014.) 76

Притужба Бошњачког националног вијећа против П. гиманзије због дискриминације по основу националне припадности у области образовања (07-00-107/2014-02 датум: 27.6.2014.). 86

Притужба Бошњачког националног вијећа против ОШ М. Б. у С. због дискриминације по основу националне припадности у области образовања (07-00-99/2014-02 датум: 27.6.2014.). 94

Притужба Бошњачког националног вијећа против предшколске установе
М. Ц. у П. због дискриминације по основу националне припадности у области
образовања (07-00-96/2014-02 датум: 27.6.2014.) 103

Притужба Бошњачког националног вијећа против Т. школе у Т. У.
због дискриминације по основу националне припадности у области
образовања (07-00-110/2014-02 датум: 30.6.2014.) 111

Притужба Бошњачког националног вијећа против У. школе у Н. П.
због дискриминације по основу националне припадности у области
образовања (07-00-112/2014-02 датум: 30.6.2014.) 118

Притужба Бошњачког националног вијећа против гимназије Ј. Л. у С.
због дискриминације по основу националне припадности у области
образовања (07-00-109/2014-02 датум: 30.6.2014.) 125

Притужба Бошњачког националног вијећа против М. Школе у Н. П.
због дискриминације по основу националне припадности у области
образовања (07-00-113/2014-02 датум: 30.6.2014.) 134

Притужба Бошњачког националног вијећа против школе за Д. Т. И. К. у Н. П.
због дискриминације по основу националне припадности у области
образовања (07-00-111/2014-02 датум: 30.6.2014.) 142

Притужба Бошњачког националног вијећа против Т. школе у Н. П.
због дискриминације по основу националне припадности у области
образовања (07-00-114/2014-02 датум: 30.6.2014.) 149

Притужба Бошњачког националног вијећа против Т. школе у С.
због дискриминације по основу националне припадности у области
образовања (07-00-108/2014-02 датум: 30.6.2014.) 156

Притужба У. Р. против Министарства просвете, науке и технолошког развоја
и Школске управе Пожаревац због дискриминације по основу националне
припадности у области образовања (07-00-124/2014-02 датум: 9.7.2014.) 163

Притужба У. Р. из Г. против ОШ И. Л. Р. из В. Г. због дискриминације
по основу националне припадности у области обрсзовсња
(07-00-146/2014-02 датум: 18.7.2014.) 173

Притужба Н. М. против ПС по основу националне припадности у поступку
пред органима јавне власти (07-00-190/2014-02 датум: 29.7.2014.) 181

Притужба Бошњачког националног вијећа против Министарства просвете,
науке и технолошког развоја због дискриминације по онсову националне
припадности у области образовања. (07-00-115/2014-02 датум: 31.7.2014.) 188

Притужба Бошњачког националног вијећа ОШ Д. Т. Ћ. БЖП због дискриминације
по основу националне припадности у области образовања
(07-00-100/2014-02 датум: 31.7.2014.). 200

Притужба Бошњачког националног вијећа против ОШ С. М. Б. у П.
због дискриминације по основу националне припадности у области
образовања (07-00-104/2014-02 датум: 31.7.2014.). 208

Притужба О за Љ. П. В. – М. С. због дискриминације по основу националне припадности у области образованња (07-00-183/2014-02 датум: 4.8.2014.) 217

Притужба А. Б. против ОШ И. Б. З. по основу етничког порекла у области образовања (07-00-519/2014-02 датум: 9.3.2015.) 225

Притужба М. Б. против дома здравља због дискриминације по основу етничког порекла у области здравствене заштите (07-00-519/2013-02 датум: 16.3.2015.) 231

Притужба Ј. Б. из З. Против дома здравља због дискриминације по основу националне припадности у области здравствених услуга (07-00-524/2014-02 датум: 17.3.2015.) 239

Притужба Х. Б. против полицијске станице З. по основу националне припадности у поступку пред органима јавне власти (07-00-00518/2013-02 датум: 17.3.2015.) 246

Притужбе због дискриминације по основу инвалидитета 255

Притужба Т. М. Н. против министарства просвете због дискриминације по основу инвалидитета у области образовања и васпитања (07-00-138/2014-02 датум: 6.8.2014.) 257

Притужба организације И. Б. и М. З. П. Н. против Ф. С. због дискриминације по основу пола и инвалидитета у области јавног информисања (07-00-354/2014-02 датум: 28.10.2014.) 273

Притужба ОЦД против ГЦ за социјални рад због дискриминације по основу инвалидитета у области породичних односа (07-00-349/2013-02 датум: 5.2.2015.) 282

Притужба А. Б. и Г. А. Х. против градског центра за социјални рад у Београду због дискриминације по основу инвалидитета у области социјалне заштите (07-00-349/2013-02 датум: 5.2.2015.) 295

Притужба М. Н. против секретаријата за образовање због дискриминације по основу инвалидитета у области образовања (07-00-330/2014-02 датум: 2.3.2015.) 318

Притужба Н. П. против општине С. П. због дискриминације по основу инвалидитета у области образовања (07-00-44/2015-02 датум: 20.4.2015.) 330

Притужба М. Р. против СБ С. због дискриминације по основу инвалидитета у области здравства (07-00-65/2015-02 датум: 17.6.2015.) 340

Притужба Д. Ј. Ч. у име Ј. из Н. С. због дискриминације по основу инвалидитета у области здравствене заштите (07-00-270/2015-02 датум: 10.9.2015.). 346

Притужбе због дискриминације по основу породичног статуса 361

Притужба Ф. М. против Минстарства за рад због дискриминације по основу породичног статуса (07-00-141/2014-02 датум: 1.8.2014.) 363

Притужба М. П. против градске управе града Пожаревца због дискриминације по основу породичног статуса у области социјалне заштите (07-00-198/2014-02 датум: 12.8.2014.) 371

Притужбе због дискриминације по основу пола и рода 377

Притужба П. Ч. из Б. Против С. Р. из Б. због дискриминације по основу пола и рода у поступку здравствене заштите (07-00-193/2014-02 датум: 1.8.2014.) 379

Притужбе због дискриминације по основу других личних својстава 389

Притужба Г. Ц. против управе за дечју заштиту због дискриминације по основу статуса у области социјалне заштите (07-00-196/2014-02 датум: 12.8.2014.) 391

Притужба Т. Р против ПУ Д. због дискриминације по основу здравственог стања у области образовања (07-00-531/2014-02 датум: 21.4.2015.) 398

Уводна реч

Поштовани читаоци и читатељке,

Пред Вама је други по реду Зборник мишљења и препорука Повереника за заштиту равноправности посвећен случајевима дискриминације деце, које је овај независни самостални државни орган донео поступајући у складу са својим законом прописаним овлашћењима да пружа заштиту и сузбија дискриминацију. Зборник пружа увид у конкретне случајеве поводом којих је Повереник поступао, и на тај начин омогућава да јавност, кроз конкретне примере, разуме основни задатак, односно надлежност ове институције. Ово је такође наш допринос повећању разумевања о феномену и проблему дискриминације у Србији.

Пред Вама су укупно 43 мишљења која се односе на притужбе због дискриминације деце по основу националне припадности, етничког порекла и језика, по основу инвалидитета, по основу породичног статуса, по основу пола и рода, као и по основу других личних својстава. Приметно је да највећи број, чак 30 притужби, као основ за дискриминацију има националну припадност. То је резултат активности на пројекту под називом „Нека равноправност постане стварност" који је Повереник за заштиту равноправности спроводио у претходном периоду, чиме је институција постала видљивија и доступнија националним саветима националних мањина.

Зборник се може посматрати и као својеврсни резултат нашег рада, јер поступање по свакој појединачној препоруци која је дата у случајевима где је извршена дискриминација, представља корак даље у успостављању праведнијег и равноправнијег друштва у коме влада начело једнакости, али и корак више у стицању знања о томе да ни у једној прилици, ни на једном месту, не сме бити извршен акт дискриминације.

Верујем да ће овај Зборник, настао кроз заједнички пројекат у сарадњи са канцеларијом Дечијег фонда Уједињених нација (УНИЦЕФ) у Србији, користити свима који се на било који начин баве заштитом, положајем и унапређењем права деце.

Бранкица Јанковић

Повереница за заштиту равноправности

Притужбе због дискриминације по основу националне припадности, етничког порекла и језика

ПОВЕРЕНИК ЗА ЗАШТИТУ РАВНОПРАВНОСТИ

Притужба Бошњачког националног већа против ОШ Б. Б. због дискриминације по основу националне припадности

бр. 07-00-103/2014-02 датум: 27.5.2014.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе Бошњачког националног вијећа против Основне школе „Б. Б.” И. у П. У притужби је наведено да у школи није организована настава на босанском језику за припаднике бошњачке националности, иако се један ученик првог разреда определио за наставу на босанском језику. У изјашњењу директора ОШ „Б. Б.” И. у П. наведено је да се, приликом анкетирања, само један ученик определио за наставу на босанском језику и да школа не располаже стручним кадром за одвијање наставе на босанском језику. У току поступка је утврђено да одлука школе да не организује наставу на босанском језику само за једног ученика није дискриминаторна, с обзиром на прописе којима је регулисано да се настава на језику националне мањине изводи за 15 ученика, односно, уз сагласност министарства надлежног за послове образовања за мањи број од прописаног, као и због чињенице да образовно-васпитни рад само са једним учеником не би обезбедио остваривање пуног развоја детета и довео би до издвајања тог детета из вршњачке групе. Због тога је Повереница за заштиту равноправности дала мишљење да неорганизовањем наставе на босанском језику у школској 2013/2014. години за једног ученика бошњачке националности, ОШ „Б. Б.” И. у П. није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се 14. марта 2014. године обратило Бошњачко национално вијеће против ОШ „Б. Б.” И. у П. јер за ученике бошњачке националности није организована настава на босанском језику, док је у истој школи за ученике српске националности организована настава на српском језику.

1.2. Бошњачко национално вијеће је у притужби навело:

- да сматра да национална припадност ученика бошњачке националности представља основ дискриминације, јер је за ученике српске националности у истој образовно-васпитној установи организована настава на српском језику;
- да не постоји никакво разумно оправдање засновано на закону да се не организује настава на босанском језику за ученике бошњачке националности, јер формирање одељења за наставу на босанском језику не изискује додатне материјалне трошкове, нити проширење просторних и кадровских капацитета образовно-васпитних установа, што је доказано праксом основних и средњих школа у Новом Пазару, Сјеници и Тутину које су од 2. септембра 2013. године организовале наставу на босанском језику за све ученике чији су се родитељи изјаснили за такав модел наставе;

- да је Бошњачко национално вијеће са Министарством просвете, науке и технолошког развоја предузело низ мера у периоду од краја 2009. године до августа 2013. године, како би у школској 2013/2014. години у Новом Пазару, Тутину, Пријепољу и Сјеници отпочела настава на босанском језику за ученике чији су се родитељи изјаснили да желе да похађају наставу на босанском језику;

- да су у овим местима од 1. априла до краја августа 2013. године, образовно-васпитне установе спровеле анкету и да су се родитељи ученика изјаснили о језику наставе;

- да је припремна настава на босанском језику одржана у образовно-васпитним установама у Новом Пазару, Тутину и Сјеници у периоду од 21. фебруара до 7. јуна 2013. године;

- да је Министарство просвете, науке и технолошког развоја донело одговарајуће допуне правилника за наставу на босанском језику за основне школе и одобрило уџбенике за наставу на босанском језику за I и V разред основне школе;

- да је министарство одобрило већину уџбеника за основне и средње школе које је штампала издавачка кућа „Klett", као и увоз уџбеника из Босне и Херцеговине;

- да се један ученик у ОШ „Б. Б." И. у П. определио за наставу на босанском језику, али да настава на босанском није организована, тако да похађа наставу на српском језику;

1.3. У прилогу притужбе достављена је следећа документација: списак образовно-васпитних установа против којих је Бошњачко национално вијеће поднело притужбе Повереннику за заштиту равноправности; табеларни приказ резултата анкетирања родитеља о моделу наставе у школској 2013/2014. години у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу; образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовано-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години; Програм припремне наставе на босанском језику за средње стручне школе у Новом Пазару, Сјеници, Тутину и Пријепољу (опис програма) број Р. бр. 856-04Б/2013 Бошњачког националног вијећа од 18. септембра 2013. године и допис Основној школи „Б. Б." И. у П. број Р. бр. 550-04б/2013 од 3. јула 2013. године.

1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење директора ОШ „Б. Б." И. у П. В. Д.

1.5. У изјашњењу В. Д. директора ОШ „Б. Б." И. у П. између осталог, наведено је:

- да се ОШ „Б. Б." И. у П. налази у мултинационалној средини, да уписује ученике без обзира којој вери или националности припадају и да се настава у школи изводи на српском језику, у складу са наставним планом и програмом које прописује Министарство просвете, науке и технолошког развоја и прописима који регулишу ову материју;

- да се, по спроведеном анкетирању, за наставу на босанском језику определио само један ученик, тј. родитељ ученика I разреда, који се касније није распитивао код учитељице или у управи школе о организовању наставе на босанском језику;

- да школа нема стручни кадар за наставу на босанском језику;

- да је у складу са наставним планом и програмом, школа дужна да са листе изборних предмета понуди у првом циклусу три предмета, а у другом циклусу четири предмета,

од којих ученик бира један према својим нахођењима и способностима. Школа у потпуности спроводи наставни план и програм и на листама понуђених изборних предмета увек се налази и предмет Матерњи језик са елементима националне културе али није било ученика који су се изјаснили за овај предмет;

- да као директор школе није урадио ништа у супротности са законом и да се у потпуности придржавао упутстава које је издавало ресорно министарство;
- да Бошњачко национално вијеће нема право да без сагласности родитеља и ученика подноси притужбу против школе и директора.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Неспорно је да у ОШ „Б. Б." И. у П. у току школске 2013/2014. године није организована настава на босанском језику.

2.2. Увидом у прилог „Резултати анкетирања родитеља о моделу наставе у школској 2013/2014. години у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу" утврђено је да се у ОШ „Б. Б." И. у П. од укупно 22 ученика/ца првог разреда и 25 ученика/ца петог разреда, само један родитељ изјаснио да жели да његово дете слуша наставу на босанском језику, и то у првом разреду;

2.3. Увидом у допис Бошњачког националног вијећа ОШ „Б. Б." И. у П. број Р. бр. 550-046/2013 од 3. јула 2013. године, утврђено је да је Бошњачко национално вијеће обавестило школу да је обавезна да у школски програм уврсти Босански језик и књижевност, као обавезни предмет и да образовно-наставни рад остварује на босанском језику и латиничном писму.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњење и антидискриминационе и друге домаће и међународне прописе.

ПРАВО НА ПОДНОШЕЊЕ ПРИТУЖБЕ

3.2. У вези са наводом из изјашњења да Бошњачко национално вијеће није овлашћено да поднесе притужбу због дискриминације ученика бошњачке националности без сагласности ученика и родитеља, најпре треба указати да је притужба поднета због, како је у притужби наведено, дискриминације ученика бошњачке националности приликом остваривања мањинских права, у конкретном случају, права на образовање на матерњем језику. Законом о забрани дискриминације прописано је да притужбу Поверенику за заштиту равноправности може поднети лице које сматра да је претрпело дискриминацију, а у име и уз сагласност лица чије је право повређено, притужбу може поднети организација која се бави заштитом људских права или друго лице. Одредбом члана 15. став 3. Пословника о раду прописано је да у случају дискриминације групе лица, организација која се бави заштитом људских права може поднети притужбу у своје име, без сагласности лица које је претрпело дискриминацију.

Одредбама Закона о националним саветима националних мањина прописано је да припадници националних мањина у Републици Србији могу да изаберу своје националне

савете ради остваривања права на самоуправу у култури, образовању, обавештавању и службеној употреби језика и писма. Национални савет, између осталог, представља националну мањину и у области образовања, преко својих органа прати спровођење закона и прописа из области образовања и покреће поступак пред Заштитником грађана, покрајинским и локалним омбудсманом и другим надлежним органима, када процени да је дошло до повреде Уставом и законом гарантованих права и слобода припадника националних мањина.

Сагласно наведеном, Повереница за заштиту равноправности констатује да Бошњачко национално вијеће није поднело притужбу у име индивидуално одређених ученика бошњачке националности, већ у своје име а у интересу садашњих и будућих ученика бошњачке националности који желе да похађају наставу на матерњем језику, као и свих припадника бошњачке националности. Стога је подносилац притужбе овлашћен да поднесе притужбу, у складу са чланом 35. став 1. Закона о забрани дискриминације.

ПРАВНИ ОКВИР

3.3. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.4. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима одређено да је Република Србија у обавези да припадницима националних мањина омогући образовање и васпитање на свом језику или двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе.

3.5. Потврђивањем Оквирне конвенције Савета Европе за заштиту националних мањина Република Србија се обавезала да ствара потребне услове како би припадници националних мањина очували и развијали своју културу и сачували неопходне елементе свог идентитета, наиме, религију, језик, традиције и културно наслеђе (чл. 5), као и да предузме мере у области образовања и истраживања како би се неговала култура, језик и вера националних мањина и већине (чл. 12).

3.6. Устав Републике Србије забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета. Даље, Устав Републике Србије гарантује припадницима националних мањина, поред осталог и право на школовање на свом језику у државним установама и установама аутономних покрајина.

3.7. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, тако што је дискриминација дефинисана као свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Такође, прописано је да повреда начела једнаких права и обавеза постоји ако се лицу или групи лица, због његовог односно њиховог личног својства, неоправдано ускраћују права и слободе или намећу обавезе које се у истој или сличној ситуацији не ускраћују или не намећу другом лицу или групи лица, ако су циљ или последица предузетих мера неоправдани, као и ако не постоји сразмера између предузетих мера и циља који се овим мерама остварује.

3.8. Законом о основама система образовања и васпитања забрањена је дискриминација, односно, активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Овај закон прописује да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправданоављење разлика повлађивањем или давањем првенства, док не сматра дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.

3.9. Истим законом је прописано да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, да се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује на матерњем језику и изузетно може да се остварује и двојезично или на српском језику, у складу са посебним законом. Даље, одредбама члана 25. прописано је да у обезбеђивању услова за остваривање права деце, ученика и одраслих на бесплатно образовање и других права утврђених овим законом, Министарство просвете, науке и технолошког развоја предузима све неопходне мере којима се у потпуности обезбеђује остваривање тих права, као и да се функционисање система образовања и васпитања обезбеђује у складу са општим принципима и циљевима образовања и васпитања.

3.10. Законом о основном образовању и васпитању прописано је да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, а да се за припаднике националне мањине остварује и на језику и писму националне мањине, односно двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика. Даље, прописано је да школа може да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, односно, двојезично и за мање од 15 ученика уписаних у први разред, уз сагласност министарства надлежног за послове образовања, које даје сагласност по прибављеном мишљењу одговарајућег националног савета националне мањине. Такође, када се образовно-васпит-

ни рад остварује на српском језику, за ученике припадника националне мањине организује се настава језика националне мањине са елементима националне културе.

3.11. Одредбама Закона о о заштити права и слобода националних мањина прописано је да припадници националних мањина имају право на васпитање и образовање на свом језику у институцијама предшколског, основног и средњег васпитања и образовања, да је држава дужна да створи услове за организовање образовања на језику националне мањине, а да је, док их не обезбеди, дужна да обезбеди двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе припадника националне мањине. Даље је прописано да се за остваривање овог права може прописати одређени минимални број ученика, с тим да тај број може бити мањи од минималног броја ученика који је законом прописан за обезбеђење одговарајућих облика наставе и образовања.

3.12. Стручним упутством о формирању одељења и начину финансирања у основним и средњим школама за школску 2013/2014. годину ближе је уређен начин формирања одељења и прописано је да се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује на језику и писму националне мањине, односно двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика, а школа може да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, односно двојезично и за мање од 15 ученика, уз сагласност министарства надлежног за послове образовања.

АНАЛИЗА НАВОДА ИЗ ПРИТУЖБЕ И ИЗЈАШЊЕЊА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

3.13. Имајући у виду предмет ове притужбе, у конкретном случају је потребно утврдити да ли је ОШ „Б. Б.” И. у П. неорганизовањем наставе на босанском језику, ставила у неравноправан положај ученика бошњачке националности у односу на ученике српске националности, за које је организована настава на српском језику.

3.14. У изјашњењу директора школе наведено је да образовно-васпитни рад на босанском језику није организован јер се приликом анкетирања само један родитељ изјаснио да жели да његово дете, ученик првог разреда, похађа наставу на босанском језику. Наиме, Законом о основном образовању и васпитању одређено је да је минималан број ученика за остваривање наставе на језику и писму националне мањине 15 ученика, а у случају да је заинтересовано мање ученика од прописаног броја, могуће је организовати наставу уз сагласност надлежног министарства. Дакле, у зависности од броја заинтересованих ученика, школа има могућност да процени да ли ће у конкретном случају тражити сагласност министарства. То ће зависити, пре свега, од броја заинтересованих ученика, али и од других услова, као што су материјални, педагошки и организациони услови. Минималан број потребних ученика за који се определио законодавац је 15, што је пола од прописаног максималног броја ученика у једном одељењу (до 30 ученика). С обзиром да су резултати анкете показали да не постоји довољна заинтересованост ученика бошњачке националности за наставу на босанском језику, Повереница за заштиту равноправности сматра да је одлука школе да не организује наставу на босанском језику оправдана.

3.15. Прописивање минималног броја ученика, као услова за формирање одељења и остваривање права припадника националних мањина да похађају наставу на матерњем језику, условљено је потребом да систем образовања и васпитања својом организацијом и садржајем обезбеђује ефикасност и економичност организације система ради пости-

зања што бољег учинка. Организовање одвојене наставе за једног ученика несумњиво представља додатне организационе и материјалне трошкове за обезбеђење свих услова потребних за одвијање образовно-васпитног рада на босанском језику (посебна учионица, ангажовање додатног квалификованог наставног кадра, додатна опрема и наставна средства за остваривање плана и програма образовања и васпитања на босанском језику). При томе треба имати у виду да образовно-васпитни рад само са једним учеником, не би обезбедио остваривање пуног интелектуалног и социјалног развоја детета. У таквом случају, дете би било сегрегисано и издвојено од својих вршњака, а образовање подразумева много више од формалног школовања и обухвата широк спектар животних искустава и процес учења који омогућава да деца кроз интеракцију са вршњацима, индивидуално и колективно, развијају своју личност, таленте и способности. Имајући то у виду, Повереница за заштиту равноправности је става да постоји објективно и разумно оправдање да школа не организује наставу на босанском језику за једног ученика.

3.16. Слабо интересовање ученика и ученица да похађају наставу на босанском језику показују и резултати анкетирања ученика и ученица за изборне предмете. Наиме, према наводима из изјашњења, сваке школске године се на листи понуђених изборних предмета као изборни предмет налази и предмет Босански језик са елементима националне културе, али није било ученика који су се изјаснили да желе да слушају овај предмет. Уколико се та ситуација у наредним годинама промени, то ће утицати на обавезу школе да организује наставу на матерњем језику националне мањине или да организује наставу из изборног предмета Босански језик са елементима културе.

3.17. Повереница за заштиту равноправности констатује да је потребно унапредити положај националних мањина, и поред постојања доброг правног оквира и законом дефинисаних високих стандарда у заштити права и слобода припадника националних мањина. Право припадника националне мањине на образовање на матерњем језику, у склопу са другим мањинским правима, помаже очувању националног идентитета и спречавању асимилације припадника националне мањине. Истовремено, процес образовања и васпитања носи потенцијал јачања међусобног поштовања и разумевања различитих заједница унутар једног друштва. Право очувања колективног идентитета помоћу образовања на језику мањине, мора да буде уравнотежено са потребом интегрисања и учешћа у широј државној заједници. Циљ образовања и васпитања, поред стицања квалитетних знања и способности неопходних за лично остварење и активан рад и живот у заједници, јесте и поштовање равноправности, унапређивање толеранције и уважавање различитости.

3.18. Повереница за заштиту равноправности указује да Бошњачко национално вијеће, приликом спровођења анкете о моделу наставе у образовним установама, није затражило мишљење ученика и ученица. Увидом у анкетни образац „Образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014.”, а што је потврђено наводима из притужбе и изјашњења, анкетирани су само родитељи деце, а деца нису имала могућност да искажу своје мишљење. Повереница напомиње да је међународним и домаћим прописима утврђено право детета да искаже своје мишљење у стварима које се тичу детета. У Општем коментару бр. 12 Конвенције о правима детета, Комитет за права детета је препоручио државама уговорницама да предузму радње како би деци створиле могућности да изразе своје мишљење и да се оно пажљиво размотри у сваком образовном окружењу, укључујући и образовне програме, али и изван школе, на локалном и националном нивоу о свим аспектима образовне политике, укључујући, између осталог и школске програме, методе поуча-

вања и структуру школа. Комитет истиче да се у одлукама о преласку на следећи ниво школовања или избору предмета мора обезбедити право деце да искажу мишљење, јер ове одлуке дубоко утичу на најбољи интерес детета. Зато су образовне установе, али и национални савети у свом раду у области образовања и другим областима која се тичу деце, обавезни да поштују право детета да изрази мишљење и да оно буде пажљиво размотрено.

3.19. Сагледавајући све чињенице и околности, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да у конкретном случају ОШ „Б. Б." И. у П. није поступила дискриминаторно према ученицима бошњачке националности на тај начин што није организовала наставу на босанском језику за једног ученика првог разреда.

4. МИШЉЕЊЕ

Неорганизовањем наставе на босанском језику у школској 2013/2014. години за једног ученика бошњачке националности, ОШ „Б. Б." И. у П. није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

Против овог мишљења није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката.

Притужба Бошњачког националног вијећа против ОШ Д. О. због дискриминације по основу националне припадности

бр. 07-00-101/2014-02 датум: 27.5.2014.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднело Бошњачко национално вијеће против Основне школе „Д. о." Д. б. у П. У притужби је наведено да ученицима бошњачке националности није дата могућност да се изјасне да ли желе да наставу похађају на босанском језику и да сви похађају наставу на српском језику. У изјашњењу директора ОШ „Д. о." Д. б. у П. наведено је, између осталог, да у школи нема ученика/ца бошњачке националности, да је у питању мала сеоска школа која се „бори за опстанак", да се Бошњачко национално вијеће никада није обратило школи за потребне информације, као и да се настава у школи изводи на српском језику, у складу са наставним планом и програмом које прописује надлежно министарство. У току поступка је утврђено да је школа пропустила да анкетира ученике/це да ли желе да похађају наставу на босанском језику. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је ОШ „Д. о." Д. б. у П., пропуштањем да анкетира ученике и ученице школе о језику на којем желе да похађају наставу, извршила акт дискриминације ученика бошњачке националне мањине. Основној школи „Д. о." Д. б. у П. и директору Н. Т. препоручено је да спроведу анкету за школску 2014/2015., како би се утврдило да ли постоји потребан број деце заинтересованих да наставу похађају на босанском језику, као и да предузму све неопходне мере како би се организовала настава на босанском језику, уколико резултати анкете покажу да постоји потребан број ученика/ца који су заинтересовани да наставу похађају на босанском језику.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се 14. марта 2014. године обратило Бошњачко национално вијеће против ОШ „Д. о." Д. б. у П. У притужби је наведено да ученицима бошњачке националности није дата могућност да се изјасне да ли желе да наставу похађају на босанском језику и да сада сви похађају наставу на српском језику.

1.2. Бошњачко национално вијеће је у притужби навело:

- да национална припадност ученика бошњачке националности представља основ дискриминације, јер је за ученике српске националности организована настава на српском језику у истим образовно-васпитним установама, у складу са законом;
- да не постоји никакво разумно оправдање засновано на закону да се не организује настава на босанском језику за ученике бошњачке националности, јер организовање одељења за наставу на босанском језику не изискује додатне материјалне трошкове, нити проширење просторних и кадровских капацитета образовно-васпитних установа, што је

доказано праксом основних и средњих школа у Новом Пазару, Сјеници и Тутину, које су од 2. септембра 2013. године организовале наставу на босанском језику за све ученике чији су се родитељи изјаснили за такав модел наставе;

- да је Бошњачко национално вијеће са Министарством просвете, науке и технолошког развоја предузело низ мера у периоду од краја 2009. године до августа 2013. године, како би у школској 2013/2014. години у Новом Пазару, Тутину, Пријепољу и Сјеници отпочела настава на босанском језику;
- да су у наведеним местима од 1. априла до краја августа 2013. године, образовно-васпитне установе спровеле анкету на којој су се родитељи ученика изјаснили о језику наставе;
- да је припремна настава на босанском језику одржана у образовно-васпитним установама у Новом Пазару, Тутину и Сјеници у периоду од 21. фебруара до 7. јуна 2013. године;
- да је Министарство просвете, науке и технолошког развоја донело одговарајуће допуне правилника за наставу на босанском језику за основне школе и одобрило уџбенике за наставу на босанском језику у I и V разреду основне школе;
- да је министарство одобрило већину уџбеника за основне и средње школе које је штампала издавачка кућа „Klett", као и увоз уџбеника из Босне и Херцеговине;
- да у ОШ „Д. о." Д. б. у П. није дата могућност родитељима и ученицима бошњачке националности да се изјасне о томе да ли желе да наставу похађају на босанском језику;
- да ученици бошњачке националности похађају наставу на српском језику.

1.3. У прилогу притужбе достављена је следећа документација: списак образовно-васпитних установа против којих је Бошњачко национално вијеће поднело притужбе Повереннику за заштиту равноправности; табеларни приказ резултата анкетирања родитеља о моделу наставе у школској 2013/2014. години у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу; образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовано-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години; Програм припремне наставе на босанском језику за средње стручне школе у Новом Пазару, Сјеници, Тутину и Пријепољу (опис програма) број Р. бр. 856-04Б/2013 Бошњачког националног вијећа од 18. септембра 2013. године и допис Основној школи „Д. о." Д. б. у П. број Р. бр. 550-04б/2013 од 3. јула 2013. године.

1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење ОШ „Д. о." Д. б. у П.

1.5. У изјашњењу Н. Т, директора ОШ „Д. о." у П, између осталог, наведено је:

- да у општини Пријепоље „од давнина живе, поред грађана српске националности и грађани муслиманске/бошњачке и других националности, у потпуној равноправности, слози и узајамној солидарности";
- да се настава у ОШ „Д. о." Д. б. у П. изводи на српском језику, у складу са наставним планом и програмом које прописује Министарство просвете, науке и технолошког развоја и у складу са прописима који регулишу област образовања. Школа поступа по налозима и препорукама надлежног министарства са којим се консултује око свих спорних ситуација и питања;

- да је притужба Бошњачког националног вијећа потпуно неоснована и да садржи погрешне информације јер: 1) у школи нема ученика бошњачке националности, 2) у питању је сеоска школа удаљена 30 км од града и „боримо се за опстанак" и 3) челници Бошњачког националног вијећа нису долазили у школу како би добили потребне информације, „као што су ишли по осталим школама";
- да у школи и локалној средини није било дискриминације и да су се на тим просторима одувек поштовали закони и обичаји.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Неспорно је да у ОШ „Д. о." Д. б. у П. у току школске 2013/2014. године није извршено анкетирање ученика на којем језику желе да слушају наставу, као и да није организована настава на босанском језику.

2.2. Увидом у допис Бошњачког националног вијећа број Р. бр. 550-046/2013 од 3. јула 2013. године утврђено је да се Бошњачко национално вијеће обратило ОШ „Д. о." Д. б. у П. и напоменуло да је школа обавезна да приликом усвајања школског програма, уврсти Босански језик и књижевност као обавезни предмет и пропише да се образовно-васпитни рад у школи остварује и на босанском језику и латиничном писму.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњење и антидискриминационе и друге домаће и међународне прописе.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.3. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима одређено да је Република Србија у обавези да припадницима националних мањина омогући образовање и васпитање на свом језику или двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе.

3.4. Потврђивањем Оквирне конвенције Савета Европе за заштиту националних мањина Република Србија се обавезала да ствара потребне услове како би припадници нацио-

налних мањина очували и развијали своју културу и сачували неопходне елементе свог идентитета, наиме, религију, језик, традиције и културно наслеђе (чл. 5), као и да предузме мере у области образовања и истраживања како би се неговала култура, језик и вера националних мањина и већине (чл. 12).

3.5. Устав Републике Србије забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета. Даље, Устав Републике Србије гарантује припадницима националних мањина, поред осталог и право на школовање на свом језику у државним установама и установама аутономних покрајина.

3.6. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, тако што је дискриминација дефинисана као свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Одредбама чл. 4. Закона о забрани дискриминације прописано је да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно, забрану дискриминације. Непосредна дискриминација постоји ако се лице или група лица, због његовог односно њиховог личног својства у истој или сличној ситуацији, било којим актом, радњом или пропуштањем, стављају или су стављени у неповољнији положај, или би могли бити стављени у неповољнији положај, а посредна дискриминација постоји ако се лице или група лица, због његовог односно њиховог личног својства ставља у неповољнији положај актом, радњом или пропуштањем које је привидно засновано на начелу једнакости и забрани дискриминације, осим ако је то оправдано законитим циљем, а средства за постизање тог циља су примерена и нужна.

3.7. Законом о основама система образовања и васпитања забрањена је дискриминација, односно, активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Овај закон прописује да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства, док не сматра дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.

3.8. Истим законом је прописано да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, да се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује на матерњем језику и изузетно може да се остварује и двојезично или на српском језику, у складу са посебним законом. Даље, одредбама члана 76. прописано је да се основно и средње образовање и васпитање, специјалистичко и мајсторско образовање и други облици стручног образовања остварују на основу школског програма, који се доноси на основу наставног плана и програма, односно програма одређених облика стручног образовања, а да школски програм, између осталог, садржи и језик на коме се остварује програм, као и да школски програм доноси школски одбор, по правилу, сваке четврте године, у складу са наставним планом и програмом.

3.9. Законом о основном образовању и васпитању прописано је да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, а да се за припаднике националне мањине остварује и на језику и писму националне мањине, односно двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика. Даље, прописано је да школа може да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, односно двојезично и за мање од 15 ученика уписаних у први разред, уз сагласност министарства надлежног за послове образовања, које даје сагласност по прибављеном мишљењу одговарајућег националног савета националне мањине. Такође, када се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, за ученике припаднике националне мањине, организује се настава језика националне мањине са елементима националне културе.

3.10. Одредбама Закона о о заштити права и слобода националних мањина прописано је да припадници националних мањина имају право на васпитање и образовање на свом језику у институцијама предшколског, основног и средњег васпитања и образовања, да је држава дужна да створи услове за организовање образовања на језику националне мањине, а да је, док их не обезбеди, дужна да обезбеди двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе припадника националне мањине. Даље је прописано да се за остваривање овог права може прописати одређени минимални број ученика, с тим да тај број може бити мањи од минималног броја ученика који је законом прописан за обезбеђење одговарајућих облика наставе и образовања.

3.11. Стручним упутством о формирању одељења и начину финансирања у основним и средњим школама за школску 2013/2014. годину ближе је уређен начин формирања одељења и прописано је да се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује на језику и писму националне мањине, односно, двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика, а да школа може да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, односно, двојезично и за мање од 15 ученика, уз сагласност министарства надлежног за образовање.

АНАЛИЗА НАВОДА ПРИТУЖБЕ И ИЗЈАШЊЕЊА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

3.12. Имајући у виду предмет ове притужбе, у конкретном случају потребно је утврдити да ли је ОШ „Д. о.” Д. б. у П. извршила акт дискриминације ученика и ученица бошњачке националности пропуштањем да им омогући да се изјасне да ли желе да слушају наставу на босанском језику.

3.13. Повереница за заштиту равноправности ценила је наводе из изјашњења да ученици школе нису анкетирани на ком језику желе да слушају наставу јер „у школи нема ученика бошњачке националности". Повереница изражава забринутост због оваквих навода директора школе, који су паушални и неутемељени, а уједно и контрадикторни осталим наводима из изјашњења. Наиме, у истом изјашњењу је наведено да у општини Пријепоље од „давнина живе" и „грађани муслиманске/бошњачке и других националности", што је довољно за претпоставку да у школи има ученика и ученица бошњачке националне припадности. При томе, треба имати у виду да је национална припадност лично својство о којем ученици школе нису дужни да се изјашњавају приликом уписа у школу, те школа не може поуздано располагати податком да нема ученика/ца бошњачке националне припадности. Из свега наведеног може се констатовати да се пропуштање школе да анкетира ученике/це првог и петог разреда да ли желе да слушају наставу на босанском језику, не може заснивати на паушалном тврђењу да у школи нема ученика бошњачке националности.

3.14. Иако је у изјашњењу наведено да се Бошњачко национално вијеће није обраћало школи, уз притужбу је достављен допис од 3. јула 2013. године, којим се Бошњачко национално вијеће обратило школи и указало да је школа обавезна да школским програмом одреди језик одвијања наставе. У складу са наставним планом и програмом који прописује надлежно министарство, школски одбор је овлашћен да донесе школски програм, који, између осталог садржи и језик на којем се програм остварује. Повереница за заштиту равноправности сматра да је обраћање савета националне мањине довољан показатељ да постоји интересовање и жеља да се настава слуша на босанком језику. Анкетирање ученика и ученица школе не би, само по себи, значило да би се испунили прописани услови за организовање наставе на језику националне мањине, али с обзиром да се школа налази у вишенационалној средини, Повереница је става да је школа била дужна да испита заинтересованост ученика. На овај начин би омогућила ученицима бошњачке националности да изразе свој став, што би школи био значајан извор информација у планирању школског програма. Поред тога, Законом о систему васпитања и образовања је прописано да када се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, за ученике припаднике националне мањине организује се настава језика националне мањине са елементима културе. Анкетирањем ученика о језику на којем се изводи настава, школа би дошла и до информација од значаја за предлагање изборних предмета.

3.15. Наводи из изјашњења да је ОШ „Д. о." Д. б. у П. сеоска школа, удаљена од града преко 30 км и да се „бори за опстанак" нису релевантни у конкретном случају, јер се тиме не може оправдати одлука школе да не анкетира ученике о језику на којем желе да похађају наставу. Наиме, географски положај, величина и статус школе не утичу на обавезу школе да испита заинтересованост ученика/ца да похађају наставу на босанском језику.

3.16. Повереница за заштиту равноправности констатује да је у конкретном случају школа била дужна да испита заинтересованост ученика да слушају наставу на матерњем језику. Уколико би анкета показала да је број заинтересованих ученика 15, школа би била у обавези да образовно-васпитни рад организује и на језику и писму националне мањине. Чак и ако би број заинтересованих ученика био мањи од 15, школа има могућност да се обрати надлежном министарству и затражи сагласност за организовање наставе на босанском језику.

3.17. Повереница за заштиту равноправности констатује да је потребно унапредити положај националних мањина, и поред постојања доброг правног оквира и законом дефинисаних високих стандарда у заштити права и слобода припадника националних мањина. Право припадника националне мањине на образовање на матерњем језику, у склопу са другим мањинским правима, помаже очувању националног идентитета и спречавању асимилације припадника националне мањине. Истовремено, процес образовања и васпитања носи потенцијал јачања међусобног поштовања и разумевања различитих заједница унутар једног друштва. Право очувања колективног идентитета помоћу образовања на језику мањине, мора да буде уравнотежено са потребом интегрисања и учешћа у широј државној заједници. Циљ образовања и васпитања, поред стицања квалитетних знања и способности неопходних за лично остварење и активан рад и живот у заједници, јесте и поштовање равноправности, унапређивање толеранције и уважавање различитости.

3.18. Повереница за заштиту равноправности указује да Бошњачко национално вијеће, приликом спровођења анкете о моделу наставе у образовним установама, није затражило мишљење ученика и ученица. Увидом у анкетни образац „Образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014.", а што је потврђено наводима из притужбе и изјашњења, анкетирани су само родитељи деце, а деца нису имала могућност да искажу своје мишљење. Повереница напомиње да је међународним и домаћим прописима утврђено право детета да искаже своје мишљење у стварима које се тичу детета. У Општем коментару бр. 12 Конвенције о правима детета, Комитет за права детета је препоручио државама уговорницама да предузму радње како би деци створиле могућности да изразе своје мишљење и да се оно пажљиво размотри у сваком образовном окружењу, укључујући и образовне програме, али и изван школе, на локалном и националном нивоу о свим аспектима образовне политике, укључујући, између осталог и школске програме, методе поучавања и структуру школа. Комитет истиче да се у одлукама о преласку на следећи ниво школовања или избору предмета мора обезбедити право деце да искажу мишљење, јер ове одлуке дубоко утичу на најбољи интерес детета. Зато су образовне установе, али и национални савети у свом раду у области образовања и другим областима која се тичу деце, обавезни да поштују право детета да изрази мишљење и да оно буде пажљиво размотрено.

3.19. Сагледавајући све чињенице и околности, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да је у конкретном случају ОШ „Д. о." Д. б. у П, поступила дискриминаторно када ученицима бошњачке националности није дала могућност да се изјасне да ли желе да слушају наставу на босанском језику. Повереница са жаљењем констатује да у конкретном случају није могуће отклонити последице дискриминаторног поступања, имајући у виду чињеницу да је школска година скоро завршена.

4. МИШЉЕЊЕ

Пропуштањем да анкетира ученике и ученице школе да ли желе да похађају наставу на босанском језику, ОШ „Д. о." Д. б. у П. прекршила је одредбе Закона о забрани дискриминације.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује ОШ „Д. о." Д. б. у П. и директору Н. Т, као одговорном лицу да:

5.1. За школску 2014/2015. спроведе анкету међу ученицима/цама, како би се утврдило да ли постоји потребан број деце заинтересованих да наставу похађају на босанском језику.

5.2. Предузме све потребне мере из своје надлежности, како би се организовала настава на босанском језику, уколико резултати анкете покажу да постоји потребан број заинтересованих ученика/ца за похађање наставе на босанском језику.

5.3. Да убудуће, у оквиру обављања послова из своје надлежности, не крши антидискриминационе прописе.

Потребно је да ОШ „Д. о." Д. б. у П. обавести Повереницу за заштиту равноправности о поступању по овој препоруци, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Против овог мишљења са препоруком није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката. Сагласно члану 40. Закона о забрани дискриминације, уколико ОШ „Д. о." Д. б. у П. не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, Повереница за заштиту равноправности може о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

Притужба Удружења родитеља против ОШ Б. Р. због дискриминације по основу националне припадности

бр. 07-00-147/2014-02 датум: 28.5.2014.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе Удружења родитеља који желе да им деца уче румунски језик из Г. против ОШ „Б. Р.” Г, због дискриминације ученика на основу припадности румунској националној мањини. У притужби је наведено да се Удружење обратило ОШ „Б. Р.” Г, са захтевом да се уведе изборни предмет Румунски језик са елементима националне културе, али да је школа овај захтев одбила. У току поступка је утврђено да ОШ „Б. Р.” Г. није спровела анкету међу ученицима како би проверила заинтересованост за изучавање Румунског језика са елементима националне културе. Према наводима из притужбе и доказима које су достављени уз притужбу, 25 ученика је било заинтересовано за похађање наставе из овог предмета. Школа је, међутим, обавестила подносиоце притужбе да неће спровести анкету на основу њиховог захтева и захтева родитеља ученика, јер је из прикупљених потписа родитеља утврдила да само седам ученика првог разреда жели да похађа овај изборни предмет. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је ОШ „Б. Р.” Г. пропустила да анкетира ученике, односно, да провери заинтересованост за похађање изборног предмета Румунски језик са елементима националне културе у школској 2013/2014. години. Због тога је ОШ „Б. Р.” Г. препоручено да за школску 2014/2015. годину изврши анкетирање ученика како би се утврдило да ли постоји потребан број деце заинтересованих за учење изборног предмета Румунски језик са елементима националне културе, да у школској 2014/2015. години организује наставу Румунски језик са елементима националне културе, уколико анкета покаже да постоји потребан број заинтересоване деце, као и да убудуће, у оквиру обављања послова из своје надлежности, не крши антидискриминационе прописе.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереница за заштиту равноправности примила је 24. марта 2014. године притужбу Удружења родитеља који желе да им деца уче румунски језик, поднету против ОШ „Б. Р.” Г.

1.2. У притужби је, између осталог, наведено:

- да су родитељи ученика и ученица сакупили потписе за увођење изборног предмета Румунски језик са елементима националне културе,
- да школа није анкетирала ученике, нити је предузела било какве радње за увођење овог изборног предмета,
- да је тадашњи директор школе обавестио подносиоце притужбе да неће анкетирати ученике да ли желе да похађају Румунски језик са елементима националне културе, јер

је на територији општине Г. више изјашњених Влаха него Румуна. ОШ „Б. Р.” Г. је, стога, одлучила да анкетира децу о заинтересованости за увођење изборног предмета Влашки језик са елементима националне културе.

1.3. Уз притужбу је достављен захтев Удружења родитеља који желе да им деца уче румунски језик, за увођење предмета Румунски језик са елементима националне културе у школској 2013/2014. години са потписима родитеља ученика ОШ „Б. Р.” Г, којим су тражили од школе да њиховој деци омогући да од 1. септембра 2013. године похађају наставу из предмета Румунски језик са елементима националне културе.

1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење ОШ „Б. Р.” Г.

1.5. У изјашњењу Р. Ж, в.д. директора ОШ „Б. Р.” Г, између осталог, наведено је:

- да су у првом циклусу, годишњим планом рада за школску 2013/2014. годину, ученицима понуђени изборни предмети: Народна традиција, Чувари природе, Лепо писање и Од играчке до рачунара. У другом циклусу су понуђени: Хор и оркестар, Цртање, Сликање и вајање, Информатика и рачунарство и Шах;
- да је Школски одбор одредио листу изборних предмета у сарадњи са локалном самоуправом и Саветом родитеља, а на основу интересовања родитеља и ученика, као и наставног кадра школе;
- да се на територији општине Г, по последњем попису, 47 грађана/ки изјаснило да су Румуни, што је 0,56% од укупног броја становника;
- да се у последњих пет година нико од родитеља, приликом попуњавања картона ученика за упис у први разред, није изјаснио да је припадник румунске националне мањине.

1.6. Уз изјашњење је достављен одговор претходног директора школе од 26. новембра 2013. године Удружењу родитеља који желе да им деца уче румунски језик, којим су објашњени разлози због којих ова школа није спровела анкетирање ученика и ученица за изучавање предмета Румунски језик са елементима националне културе.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Увидом у притужбу и прилоге који су достављени уз притужбу, утврђено је да је Удружење родитеља који желе да им деца уче румунски језик послало 13. септембра 2013. године захтев ОШ „Б. Р.” Г, којим су захтевали да школа од школске 2013/2014. године уведе наставу из предмета Румунски језик са елементима националне културе. Уз захтев су достављени потписи родитеља ученика/ца школе који су захтевали да њихова деца од 1. септембра 2013. године похађају наставу из предмета Румунски језик са елементима националне културе. Потписе су доставили родитељи 25 деце, ученика/ца од 1-8 разреда.

2.2. Увидом у изјашњење утврђено је да је претходни директор школе примио захтев Удружења родитеља који желе да им деца уче румунски језик и обавестио их да није спровео анкету за изучавање предмета Румунски језик са елементима националне културе, јер је из прилога захтева утврдио да је само седморо родитеља ученика првог разреда, потписало захтев. Овај став је образложен позивањем на одредбу Закона о основном образовању и васпитању, којом је прописано да се за припаднике националне мањине обра-

зовно-васпитни рад остварује и на језику и писму националне мањине, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика. Стога је обавестио подносиоце захтева да није спровео анкетирање ученика/ца за увођење предмета Румунски језик са елементима националне културе, јер није постојао законски услов да поступи по захтеву.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету ценила је наводе из притужбе и изјашњења, доказе који су приложени, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.3. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима одређено да је Република Србија у обавези да припадницима националних мањина омогући образовање и васпитање на свом језику или двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе.

3.4. Потврђивањем Оквирне конвенције Савета Европе за заштиту националних мањина Република Србија се обавезала да ствара потребне услове како би припадници националних мањина очували и развијали своју културу и сачували неопходне елементе свог идентитета, наиме, религију, језик, традицију и културно наслеђе (чл. 5), као и да предузме мере у области образовања и истраживања како би се неговала култура, језик и вера националних мањина и већине (чл. 12).

3.5. Законом о ратификацији Европске повеље о регионалним или мањинским језицима прописано је да, у погледу образовања, држава преузима обавезу да на територији на којој су регионални или мањински језици у употреби, у складу са ситуацијом сваког од ових језика, и без икаквог ометања учења званичног језика, омогући основно образовање на одговарајућем регионалним или мањинском језику; обезбеди значајан део основног образовања на одговарајућем регионалном или мањинском језику или обезбеди да учење одговарајућег регионалног или мањинског језика постане интегрални део наставног плана. Поред тога, прописано је да држава може да примени једну од ове три мере макар на оне полазнике чије породице тако нешто захтевају, а чији се број сматра довољним.

3.6. Устав Републике Србије забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета. Такође, чл. 79. прописано је да припадници националних мањина имају право: на изражавање, чување, неговање, развијање и јавно изражавање националне, етничке, културне и верске посебности; на употребу својих симбола на јавним местима; на коришћење свог језика и писма; да у срединама где чине значајну популацију, државни органи, организације којима су поверена јавна овлашћења, органи аутономних покрајина и јединица локалне самоуправе воде поступак и на њиховом језику; на школовање на свом језику у државним установама и установама аутономних покрајина; на оснивање приватних образовних установа; да на своме језику користе своје име и презиме; да у срединама где чине значајну популацију, традиционални локални називи, имена улица, насеља и топографске ознаке буду исписане и на њиховом језику; на потпуно, благовремено и непристрасно обавештавање на свом језику, укључујући и право на изражавање, примање, слање и размену обавештења и идеја; на оснивање сопствених средстава јавног обавештавања, у складу са законом.

3.7. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, тако што је дискриминација дефинисана као свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Такође, забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или искључити их из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.

3.8. Законом о основама система образовања и васпитања забрањена је дискриминација, односно, активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Овај закон прописује да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства, док не сматра дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која

се налазе у неједнаком положају. Одредбама чл. 12. овог закона прописано је да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, док се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује се и на језику и писму националне мањине, односно двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика. Међутим, када се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, за ученика припадника националне мањине организује се настава језика националне мањине са елементима националне културе као изборни предмет.

3.9. Одредбама Закона о заштити права и слобода националних мањина прописано је да припадници националних мањина имају право на васпитање и образовање на свом језику у институцијама предшколског, основног и средњег васпитања и образовања, да је држава дужна да створи услове за организовање образовања на језику националне мањине, а да је, док их не обезбеди, дужна да обезбеди двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе припадника националне мањине. Даље је прописано да се за остваривање овог права може прописати одређени минимални број ученика, с тим да тај број може бити мањи од минималног броја ученика који је законом прописан за обезбеђење одговарајућих облика наставе и образовања.

3.10. Стручним упутством о формирању одељења и начину финансирања у основним и средњим школама у школској 2013/2014. години ближе се уређује начин формирања одељења и прописује да број ученика за изборни предмет не може бити мањи од 15 ученика по групи, да је број група одређен бројем одељења и да је за групу са мањим бројем од 15 ученика по разреду потребна сагласност министра надлежног за послове образовања. Наставни план састоји се од обавезних наставних предмета, обавезних изборних предмета (верска настава и грађанско образовање), као и листе изборних предмета од којих је школа дужна да за сваки разред, понуди најмање четири, а ученик од понуђених бира један премет, према својим склоностима, на почетку школске године. Међу овим изборним предметима налази се матерњи језик са елементима националне културе. Такође, прописано је и да су циљеви и задаци програма образовања развијање свести о државној и националној припадности, неговање српске традиције и културе, као и традиције и културе националних мањина.

АНАЛИЗА ДОКАЗА ДОСТАВЉЕНИХ УЗ ПРИТУЖБУ И НАВОДА ИЗ ИЗЈАШЊЕЊА

3.11. Имајући у виду предмет ове притужбе, у конкретном случају потребно је утврдити да ли је ОШ „Б. Р.” Г. извршила акт дискриминације ученика и ученица румунске националности пропуштањем да им омогући да се изјасне да ли желе да похађају наставу из изборног предмета Румунски језик са елементима националне културе.

3.12. Неспорно је да ОШ „Б. Р.” Г. није спровела анкету међу ученицима како би проверила њихову заинтересованост да похађају наставу из матерњег језика. Према наводима из притужбе и доказима које су достављени уз притужбу, утврђено је да је 25 родитеља ученика било заинтересовано да им деца похађају наставу из Румунског језика са елементима националне културе. Школа је, међутим, обавестила подносиоце притужбе да неће спровести анкету, јер је утврдила да је међу потписанима само седморо родитеља ученика првог разреда, уз образложење да нема законског основа за поступање по овом захтеву.

3.13. Повереница за заштиту равноправности ценила је навод из изјашњења ОШ „Б. Р.” Г. да се за последњих пет година нико од родитеља ученика, приликом уписа у први разред, није изјаснио да је припадник румунске националне мањине. Повереница за заштиту равноправности указује да овај навод није релевантан, као и да не умањује одговорност школе због пропуста да испита заинтересованост ученика за похађање овог изборног предмета, посебно ако се има у виду да је из захтева који је школи упутило Удружење родитеља који желе да им деца уче румунски језик, школа могла да закључи да постоји одређено интересовање за изучавање предмета Румунски језик са елементима националне културе. Према томе, доношењем одлуке о изборним предметима који ће се изучавати школске 2013/2014., међу којима се не налази Румунски језик са елементима националне културе, без спровођења анкетирања, школа је ускратила ученицима сваку могућност да изаберу и изучавају овај изборни предмет, иако је евидентно да је постојало интересовање ученика/ца за изучавање овог предмета.

3.14. Стручним упутством о формирању одељења и начину финансирања у основним и средњим школама за школску 2013/2014. годину, прописан је минималан број ученика по групи за изучавање изборног предмета. Потреба за прописивањем минималног броја ученика за изучавање изборног предмета условљена је потребом да систем образовања и васпитања својом организацијом и садржајима обезбеђује ефикасност и економичност организације система ради постизања што бољег учинка. С обзиром да је у изјашњењу ОШ „Б. Р.” Г. наведено да није испуњен услов у погледу минималног броја заинтересоване деце за похађање наставе из предмета Румунски језик са елементима националне културе, Повереница за заштиту равноправности констатује да је овај навод неприхватљив, и то из неколико разлога:

- школа није анкетирала ученике/це о заинтересованости за похађање Румунског језика са елементима националне културе, пре почетка школске 2013/2014. године, тако да не постоји поуздан податак о броју деце која су била заинтересована за похађање наставе из овог изборног предмета;
- Удружење родитеља који желе да им деца уче румунски језик, заједно са родитељима ученика од 1-8 разреда, затражили су од ОШ „Б. Р.” Г. да уведе изборни предмет Румунски језик са елементима националне културе. Дакле, захтев се односио на увођење изборног предмета, а не на увођење образовно-васпитног рада на румунском језику и писму, односно двојезично. Стога, образложење директора да није испуњен законски услов за поступање по захтеву јер нема довољно заинтересованих родитеља ученика првог разреда није оправдано, с обзиром да изучавање изборног предмета матерњи језик са елементима националне културе није намењено само ученицима првог разреда, већ се овај предмет може понудити ученицима свих разреда основне школе;
- из захтева Удружења родитеља који желе да им деца уче румунски језик и потписа родитеља 25 ученика у прилогу овог захтева, школа је могла да закључи да постоји одређено интересовање за изучавање предмета Румунски језик са елементима националне културе, без обзира што, како се то у изјашњењу тврди, није имала сазнања да ову школу похађају и деца румунске националности. Повереница за заштиту равноправности сматра да су потписи родитеља ученика/ца, које је Удружење доставило уз захтев, требало да буду релевантни за школу, односно, требало је да буду својеврсна индиција школи да постоји интересовање ученика за изучавање овог предмета. Наиме, прикупљени потписи представљају додатни разлог због којег је школа требало да спроведе анкету међу ученицима, у складу са прописима и да на несумњив начин утврди да ли постоји интересовање

за овај изборни и предмет и да ли је број деце довољан за организовање наставе. Иако спровођење анкете међу ученицима не гарантује и да ће се за изборни предмет изјаснити потребан број деце, Повереница за заштиту равноправности је става да је школа, у конкретном случају, требало да испита заинтересованост ученика, и након тога утврди да ли је испуњен услов везан за минимални број ученика, на исти начин како је то учинила када је увођен изборни предмет Влашки језик са елементима националне културе.

3.15. Повереница за заштиту равноправности констатује да је потребно унапредити положај националних мањина, и поред постојања доброг правног оквира и законом дефинисаних високих стандарда у заштити права и слобода припадника националних мањина. Право припадника националне мањине на образовање на матерњем језику, у склопу са другим мањинским правима, помаже очувању националног идентитета и спречавању асимилације припадника националне мањине. Истовремено, процес образовања и васпитања носи потенцијал јачања међусобног поштовања и разумевања различитих заједница унутар једног друштва. Право очувања колективног идентитета помоћу образовања на језику мањине, мора да буде уравнотежено са потребом интегрисања и учешћа у широј државној заједници. Циљ образовања и васпитања, поред стицања квалитетних знања и способности неопходних за лично остварење и активан рад и живот у заједници, јесте и поштовање равноправности, унапређивање толеранције и уважавање различитости. С тим у вези, Повереница указује да су протеклих година спроведена истраживања о значају учења матерњег језика за припаднике националних мањина током школовања у основним и средњим школама. У складу са тим, истакнуто је да је учење мањинског језика веома важно за појединце и групе, нарочито за припаднике националних мањина, али и за већински народ. Наиме, квалитетно образовање се заснива на јачању снага, а највећа снага коју поседују ученици приликом уписивања у школу, јесте језик који су научили код куће. Заправо, на овом језику они су комуницирали са члановима своје породице и он представља начин да изразе и представе себе. За децу чији је матерњи језик другачији од већинског језика, систем образовања који укључује и њихов матерњи језик, садржи веома значајне добити, односно, омогућава им да у школи наставе процес учења језика који су започели код куће. Стога, посматрано са социолошког аспекта, учење матерњег језика припадника националних мањина значајно је и за припаднике националних мањина и за већински народ, јер омогућава мањинским групама да разумеју своју културу и историју, као и да изграде своје капацитете као будући едуковани грађани. У том случају, такав систем едукације обезбедио би боље мултикултурално разумевање, као и чување језичког богатства једног друштва и повећавање његових способности да буде вишејезично.

3.16. Повереница за заштиту равноправности је мишљења да је у конкретном случају школа била дужна да испита заинтересованост ученика, односно, да је пропуштањем ових радњи, ускратила ученицима могућност да у школској 2013/2014. години изучавају Румунски језик са елементима националне културе као изборни предмет. Повереница са жаљењем констатује да у конкретном случају није могуће уклонити последице дискриминаторног поступања, имајући у виду да је крај школске 2013/2014. године.

4. МИШЉЕЊЕ

Пропуштањем да анкетира ученике и ученице школе да ли желе да похађају наставу из изборног предмета Румунски језик са елементима националне културе, ОШ „Б. Р.” прекршила је одредбе Закона о забрани дискриминације.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује ОШ „Б. Р.” Г. да:

5.1. За школску 2014/2015. годину изврши анкетирање ученика и ученица како би се утврдило да ли постоји потребан број деце заинтересоване за похађање изборног предмета Румунски језик са елементима националне културе.

5.2. У школској 2014/2015. години организује наставу Румунски језик са елементима националне културе, уколико анкета покаже да постоји потребан број заинтересоване деце.

5.3. Да убудуће, у оквиру обављања послова из своје надлежности, не крши антидискриминационе прописе.

Потребно је да ОШ „Б. Р.” Г. обавести Повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Против овог мишљења са препоруком није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката. Сагласно чл. 40. Закона о забрани дискриминације, уколико ОШ „Б. Р.” Г. не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, Повереница за заштиту равноправности може о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

Притужба БНВ против Т. Ш. због дискриминације по основу националне припадности

бр. 07-00-105/2014-02 датум: 29.5.2014.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднело Б. н. в. против Т. ш. у П. У притужби је наведено да су ученици и ученице бошњачке националности дискриминисани на основу националне припадности јер у Т. ш. у П. није формирано одељење за наставу на босанском језику, односно, сви похађају наставу на српском језику. Т. ш. у П. се није изјаснила на наводе из притужбе, иако је захтев за изјашњење уредно примила. У току поступка је утврђено да се за наставу на босанском језику определило шест ученика/ца и да одлука Т. ш. у П. да не организује наставу на босанском језику за шест ученика/ца није дискриминаторна, с обзиром на прописе којима је регулисано да се настава на језику националне мањине изводи за 15 ученика, а само уз сагласност министарства надлежног за послове образовања за мањи број од прописаног, као и због чињенице да образовно-васпитни рад са шест ученика/ца не би обезбедио остваривање пуног развоја деце и довео би до издвајања те деце из вршњачке групе. Због тога је Повереница за заштиту равноправности дала мишљење да неорганизовањем наставе на босанском језику у школској 2013/2014. години за шест ученика/ца бошњачке националности, Т. ш. у П. није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се 14. марта 2014. године обратило Б. н. в. против Т. ш. у П. У притужби је наведено да школа није формирала одељење за наставу на босанском језику и да сва деца похађају наставу на српском језику.

1.2. Б. н. в. је у притужби навело:

- да сматра да национална припадност ученика бошњачке националности представља основ дискриминације, јер је за ученике српске националности у истим образовно-васпитним установама настава на српском језику организована у складу са законом;
- да не постоји никакво разумно оправдање засновано на закону да се не организује настава на босанском језику за ученике бошњачке националности, јер организовање одељења за наставу на босанском језику не изискује додатне материјалне трошкове, нити проширење просторних и кадровских капацитета образовно-васпитних установа, што је доказано праксом основних и средњих школа у Новом Пазару, Сјеници и Тутину које су од 2. септембра 2013. године организовале наставу на босанском језику за све ученике чији су се родитељи изјаснили за такав модел наставе;

- да је Б. н. в. са Министарством просвете, науке и технолошког развоја предузело низ мера у периоду од краја 2009. године до августа 2013. године, како би у школској 2013/2014. години у Новом Пазару, Тутину, Пријепољу и Сјеници отпочела настава на босанском језику за ученике чији су се родитељи изјаснили да желе да похађају наставу на босанском језику;
- да су у овим местима од 1. априла до краја августа 2013. године, образовно-васпитне установе спровеле анкету у којој су се родитељи ученика изјаснили о моделу наставе;
- да је припремна настава на босанском језику одржана у образовно-васпитним установама у Новом Пазару, Тутину и Сјеници у периоду од 21. фебруара до 7. јуна 2013. године;
- да Министарство просвете, науке и технолошког развоја није донело одговарајуће допуне правилника за наставу на босанском језику у средњим стручним школама. Одобрен је увоз уџбеника из Босне и Херцеговина за средње стручне школе и то: „Наш језик" – граматика босанског језика, Латински језик, Хемија за први разред гимназије, Хемија за стручне школе, Читанка за први разред средњих стручних школа;
- да се у Т. ш. у П. уписало шест ученика који су се определили за наставу на босанском језику, да одељење за наставу на босанском језику није формирано и да сви слушају наставу на српском језику.

1.3. У прилогу притужбе достављени су следећи докази: списак образовно-васпитних установа против којих је Б. н. в. поднело притужбе Поверенику за заштиту равноправности; резултати уписа у први разред средње школе у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу; образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години.

1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације.[1] Т. ш. у П. упућен је захтев 27. марта 2014. године да се у року од 15 дана од дана пријема изјасни о основаности и наводима из притужбе. Како се Т. ш. у П. у остављеном року није изјаснила, а захтев је уредно примила 28. марта 2014. године, Повереници за заштиту равноправности били су доступни само наводи из притужбе.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Неспорно је да у Т. ш. у П. у току школске 2013/2014. године није организована настава на босанском језику.

2.2. Увидом у *„Резултате уписа у први разред средње школе у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу"* утврђено је да се у Т. ш. у П. у први разред уписало укупно 105 ученика и ученица, а да се за наставу на босанском језику изјаснило шест ученика/ца.

2.3. Увидом у образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години утврђено је да је образац двојезичан и намењен родитељима, да су предвиђена места на којим треба уписати податке о месту становања, називу образовно-васпитне установе, име и презиме родитеља, број личне карте и јединствени матични број, адреса, затим име и презиме ученика и разред.

1 „Сл. гласник РС", бр. 22/09

Попуњавањем обрасца родитељ се опредељује за једну од две понуђене опције: да ученик/ца похађа наставу на босанском језику или на српском језику.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњење и антидискриминационе и друге домаће и међународне прописе.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.[2]

3.3. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима одређено да је Република Србија у обавези да припадницима националних мањина омогући образовање и васпитање на свом језику или двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе.

3.4. Потврђивањем Оквирне конвенције Савета Европе за заштиту националних мањина[3] Република Србија се обавезала да ствара потребне услове како би припадници националних мањина очували и развијали своју културу и сачували неопходне елементе свог идентитета, наиме, религију, језик, традиције и културно наслеђе (чл. 5), као и да предузме мере у области образовања и истраживања како би се неговала култура, језик и вера националних мањина и већине (чл. 12).

3.5. Устав Републике Србије[4] забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета.[5] Даље, Устав Републике Србије гарантује припадницима националних мањина, поред осталог и право на школовање на свом језику у државним установама и установама аутономних покрајина.[6]

---

2 Члан 33. Закона о забрани дискриминације.

3 Закон о потврђивању оквирне конвенције за заштиту националних мањина („Сл. лист СРЈ – Међународни уговори", бр. 6/98).

4 „Службени гласник РС", бр. 98/06

5 Члан 21. Устава РС

6 Члан 79. Устава РС

3.6. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, тако што је дискриминација дефинисана као свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Такође, забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или искључити их из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.[7]

3.7. Законом о основама система образовања и васпитања забрањена је дискриминација,[8] односно, активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Овај закон прописује да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправданоављење разлика повлађивањем или давањем првенства, док не сматра дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.

3.8. Истим законом је прописано да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, да се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује на матерњем језику и изузетно може да се остварује и двојезично или на српском језику, у складу са посебним законом.[9] Одредбама члана 76. прописано је да се основно и средње образовање и васпитање, специјалистичко и мајсторско образовање и други облици стручног образовања остварују на основу школског програма, који се доноси на основу наставног плана и програма, односно програма одређених облика стручног образовања, а да школски програм, између осталог, садржи и језик на коме се остварује програм, као и да школски програм доноси школски одбор, по правилу, сваке четврте године, у складу са наставним планом и програмом.

3.9. Законом о средњем образовању и васпитању[10] прописано је да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, а да се за припаднике националне мањине остварује и на језику и писму националне мањине, односно двојезично, ако се приликом уписа

7 Члан 19. Закона о забрани дискриминације

8 Члан 44. Закона о основама система образовања и васпитања „Службени гласник РС”, бр. 72/09, 52/11 и 55/13

9 Члан 9.

10 „Сл. гласник РС”, број 55/2013, члан 5. став 1, 2, 3. и 5.

у први разред за то определи најмање 15 ученика. Даље, прописано је да школа може да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, односно двојезично и за мање од 15 ученика уписаних у први разред, уз сагласност министарства надлежног за послове образовања, које даје сагласност по прибављеном мишљењу одговарајућег националног савета националне мањине. Такође, када се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, за ученике припадника националне мањине организује се настава језика националне мањине са елементима националне културе.

3.10. Одредбама Закона о о заштити права и слобода националних мањина[11] прописано је да припадници националних мањина имају право на васпитање и образовање на свом језику у институцијама предшколског, основног и средњег васпитања и образовања, да је држава дужна да створи услове за организовање образовања на језику националне мањине, а да је, док их не обезбеди, дужна да обезбеди двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе припадника националне мањине. Даље је прописано да се за остваривање овог права може прописати одређени минимални број ученика, с тим да тај број може бити мањи од минималног броја ученика који је законом прописан за обезбеђење одговарајућих облика наставе и образовања.

АНАЛИЗА НАВОДА ПРИТУЖБЕ И ИЗЈАШЊЕЊА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

3.11. Имајући у виду предмет ове притужбе, у конкретном случају потребно је утврдити да ли је Т. ш. у П. тиме што није организовала наставу на босанском језику, ставила ученике бошњачке националности у неравноправан положај у односу на ученике српске националности, који наставу похађају на матерњем језику.

3.12. Имајући у виду да Т. ш. у П. није доставила тражено изјашњење на наводе из притужбе, остало је непознато из којих разлога школа није организовала наставу на босанском језику за ученике/це који су се изјаснили да желе наставу на босанском језику.

3.13. Увидом у притужбу и прилоге, утврђено је да се за наставу на босанском језику определило шест ученика/ца. Одредбама Закона о средњем образовању и васпитању одређено је да је минималан број ученика за остваривање наставе на језику и писму националне мањине 15 ученика, а у случају да је заинтересовано мање ученика од прописаног броја, могуће је организовати наставу уз сагласност министарства. Дакле, ако је број заинтересованих ученика мањи од 15, школа има могућност да процени да ли ће у конкретном случају тражити сагласност министарства. То ће зависити, пре свега од броја заинтересованих ученика, али и од других услова, као што су материјални, педагошки и организациони. С обзиром да се приликом уписа само шест ученика/ца изјаснило за наставу на босанском језику, Повереница за заштиту равноправности сматра да је одлука школе да не организује наставу на босанском језику оправдана.

3.14. Прописивање минималног броја ученика као услов за формирање одељења и остваривање права припадника националних мањина да похађају наставу на матерњем језику, условљен је потребом да систем образовања и васпитања својом организацијом и садржајем обезбеђује ефикасност и економичност организације система ради постизање

[11] „Сл. лист СРЈ”, број 11/2002, „Сл. лист СЦГ”, број 1/2003 – Уставна повеља и „Сл. гласник РС”, број 72/2009 – други закон, члан 13. ст. 1, 2 и 3.

што бољег учинка. У конкретном случају, Т. ш. у П је стручна школа са више образовних профила, тако да организовање одвојене наставе за шест или мање ученика једног образовног профила, несумњиво представља додатне организационе и материјалне трошкове за обезбеђење свих услова потребних за одвијање образовно-васпитног рада на босанском језику (посебна учионица, ангажовање додатног стручно квалификованог наставног кадра, додатна опрема и наставна средства за остваривање плана и програма образовања и васпитања на босанском језику). При томе треба имати у виду да образовно-васпитни рад само са шест ученика, не би обезбедио остваривање пуног интелектуалног и социјалног развоја деце. У таквом случају, деца би била сегрегисана и издвојена од својих вршњака, а образовање подразумева много више од формалног школовања и обухвата широк спектар животних искустава и процес учења који омогућава да деца кроз интеракцију са вршњацима, индивидуално и колективно, развијају своју личност, таленте и способности. Имајући то у виду, Повереница за заштиту равноправности је става да постоји објективно и разумно оправдање за неорганизовање наставе на босанском језику за шесторо ученика.

3.15. Право припадника националне мањина на образовање на матерњем језику омогућава ученицима припадницима одређене националне мањине да се, пре свега, изразе на матерњем језику, да упознају националну историју и културну баштину на матерњем језику, али и очување националног идентитета мањине. Домаћим и међународним прописима утврђено је да је право на образовање на матерњем језику засновано на избору представника националне мањине. Стога, потребно је припадницима националне мањине омогућити да одаберу да ли желе да искористе то своје право и школа је дужна да испита заинтересованост ученика и ученица да се организује настава на босанском језику, а потом, ако су испуњени други прописани услови, и да организује наставу на језику националне мањине.

3.16. Повереница за заштиту равноправности констатује да је, и поред постојања доброг правног оквира и законом дефинисаних високих стандарда у заштити права и слобода припадника националних мањина, потребно унапредити положај националних мањина, поготово постоји потреба за већом доследношћу у примени и поштовању постојећег правног оквира. Наиме, право припадника националне мањине на образовање, у склопу са другим мањинским правима, помаже очувању националног идентитета и спречавању асимилације припадника националне мањине. Истовремено, процес образовања и васпитања носи потенцијал јачања међусобног поштовања и разумевања различитих заједница унутар једног друштва. Право очувања колективног идентитета помоћу образовања на језику мањине, мора да буде уравнотежено са потребом интегрисања и учешћа у широј државној заједници. Циљ образовања и васпитања јесте, поред стицање квалитетних знања и способности неопходних за лично остварење и активан рад и живот у заједници, поштовање равноправности, унапређивање толеранције и уважавање различитости.

3.17. На крају, потребно је скренути пажњу да је приликом анкете о моделу наставе у образовним установама потребно затражити мишљење детета, тј. ученика и ученица школе. Наиме, у анкетном обрасцу *„Образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014.”,* могућност да се изјасне имају само родитељи, а деци није пружена могућност да искажу своје мишљење. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима утврђено право детета да искаже своје мишљење у стварима које се тичу детета. У Општем коментару бр. 12 Конвенције о правима детета, Комитет за права де-

тета је препоручио државама уговорницама да предузму радње како би деци створиле могућности да изразе своје мишљење и да се оно пажљиво размотри у сваком образовном окружењу, укључујући и образовне програме, али и изван школе, на локалном и националном нивоу о свим аспектима образовне политике, укључујући, између осталог и школске програме, методе поучавања и структуру школа. Комитет истиче да се у одлукама о преласку на следећи ниво школовања или избору предмета мора обезбедити право деце да искажу мишљење. Зато су образовне установе, као и национални савети у свом раду у области образовања и другим областима која се тичу деце, обавезни да поштују право детета да изрази мишљење и да оно буде пажљиво размотрено.

3.18. Сагледавајући све чињенице и околности, Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да Т. ш. у П, неорганиозовањем наставе на босанском језику за шест ученика/ца првог разреда, није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

4. МИШЉЕЊЕ

Неорганизовањем наставе на босанском језику у школској 2013/2014. години за шест ученика/ца бошњачке националности, Т. ш. у П. није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

Против овог мишљења није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката.

Притужба БНВ против Г у Н. П. због дискриминације по основу националне припадности у области образовања

бр. 07-00-116/2014-02 датум: 25.6.2014.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднело Б. н. в. против Г. у Н. П. У притужби је наведено да се 141 ученик/ца гимназије определио за наставу на босанском језику, а да је за све организована настава на српском језику. Г. у Н. П. није се изјаснила на наводе из притужбе, иако је захтев за изјашњење уредно примила. У току поступка је утврђено да Г. у Н. П није организовала наставу на босанском језику иако се приликом уписа у први разред, за наставу на босанском језику, изјаснио 141 ученик/ца. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је Г. у Н. П, неорганизовањем наставе на босанском језику, извршила акт дискриминације ученика и ученица бошњачке националности. Г. у Н. П. и директору З. М. препоручено је да за школску 2014/2015. годину спроведу анкету међу ученицима/цама, како би се утврдило да ли постоји потребан број деце заинтересованих да наставу похађају на босанском језику, као и да предузму све неопходне мере како би се организовала настава на босанском језику, уколико резултати анкете покажу да постоји потребан број ученика/ца који су заинтересовани да наставу похађају на босанском језику.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се 14. марта 2014. године обратило Б. н. в. против Г. у Н. П. У притужби је наведено да за ученике и ученице бошњачке националности није организована настава на босанском језику, док је у истој школи за ученике српске националности организована настава на српском језику.

1.2. Б. н. в. је у притужби навело:

- да сматра да национална припадност ученика бошњачке националности представља основ дискриминације, јер је за ученике српске националности у истим образовно-васпитним установама настава на српском језику организована у складу са законом;
- да не постоји никакво разумно оправдање засновано на закону да се не организује настава на босанском језику за ученике бошњачке националности, јер организовање одељења за наставу на босанском језику не изискује додатне материјалне трошкове, нити проширење просторних и кадровских капацитета образовно-васпитних установа, што је доказано праксом основних и средњих школа у Новом Пазару, Сјеници и Тутину које су од 2. септембра 2013. године организовале наставу на босанском језику за све ученике чији су се родитељи изјаснили за такав модел наставе;

- да је Б. н. в. са Министарством просвете, науке и технолошког развоја предузело низ мера у периоду од краја 2009. године до августа 2013. године, како би у школској 2013/2014. години у Новом Пазару, Тутину, Пријепољу и Сјеници отпочела настава на босанском језику за ученике чији су се родитељи изјаснили да желе да похађају наставу на босанском језику;
- да су у наведеним местима од 1. априла до краја августа 2013. године, образовно-васпитне установе спровеле анкету на којој су се родитељи ученика изјаснили о моделу наставе;
- да је припремна настава на босанском језику одржана у образовно-васпитним установама у Новом Пазару, Тутину и Сјеници у периоду од 21. фебруара до 7. јуна 2013. године;
- да је Министарство просвете, науке и технолошког развоја донело Правилник о допуни правилника о наставном програму за гимназије, којим је у програм образовања за први разред гимназије за све смерове додат предмет – Босански језик и књижевност и Правилник о допуни Правилника о плану уџбеника за први и пети разред основног образовања и васпитања и за први разред гимназије;
- да је министарство одобрило већину уџбеника за основне и средње школе које је штампала издавачка кућа „Klett", као и увоз уџбеника из Босне и Херцеговине;
- да се у Г. у Н. П. уписало 141 ученик/ца чији су се родитељи определили за наставу на босанском језику;
- да су формирана одељења за наставу на босанском језику, међутим настава се у свим одељењима одвија на српском језику;
- да су ученици и ученице гимназије, који су се определили за наставу на босанском језику, више пута захтевали и достављали потписане петиције директору да отпочне настава на босанском језику, као и да су организовали протесте и бојкоте наставе док се не отпочне са наставом на босанском језику.

1.3. У прилогу притужбе достављени су следећи докази: списак образовно-васпитних установа против којих је Б. н. в. поднело притужбе Повереник за заштиту равноправности; табеларни приказ резултата уписа у први разред средње школе у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу; образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години; позив директорима средњих школа за састанак број Р. бр. 550-04б/2013 од 11. јула 2013. године; дописи Б. н. в. број Р. бр. 904-03/2013 од 1. октобра 2013. године и број Р. бр. 860а-04б/2013 од 29. септембра 2013. године.

1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације. Г. у Н. П. упућен је захтев 27. марта и 10. априла 2014. године да се у року од 15 дана од дана пријема изјасни о основаности и наводима из притужбе. Како се Г. у Н. П. у остављеном року није изјаснила, а захтев је примила 14. априла 2014. године, Повереници за заштиту равноправности били су доступни само наводи из притужбе.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Увидом у притужбу утврђено је да се у Г. у Н. П, приликом анкетирања на којем језику желе да слушају наставу у току школске 2013/2014. године, од укупно 298 ученика/ца уписаних у први разред, за наставу на босанском језику изјаснило 141 родитељ, односно, ученик/ца. Настава је организована на српском језику за све ученике и ученице школе.

2.2. Увидом у образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовано-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години, утврђено је да је образац двојезичан и намењен родитељима, да су предвиђена места на којим треба уписати податке о месту становања, називу образовно-васпитне установе, име и презиме родитеља, број личне карте и јединствени матични број, адреса, име и презиме ученика и разред. Попуњавањем обрасца родитељ се опредељује за једну од две понуђене опције: да ученик/ца похађа наставу на босанском језику или на српском језику.

2.3. Увидом у позив који је Б. н. в. упутило директорима средњих школа за састанак 12. јула 2013. године, број Р. бр. 550-04б/2013 од 11. јула 2013. године утврђено је да је тема састанка: обавезе ресорног министарства у вези обезбеђивања техничких и организационих услова за почетак наставе на босанском језику од 1. септембра 2013. године.

2.4. Увидом у допис број Р. бр. 860а-04б/2013 од 20. септембра 2013. године, утврђено је да Б. н. в. обавестило школу да ће је представници вијећа посетити 20. септембра 2013. године, поводом реализације наставе на босанском језику у школској 2013/2014. години.

2.5. Увидом у допис број Р. бр. 904-03/2013 од 1. октобра 2013. године, утврђено је да Б. н. в. обавестило школу да ће представници вијећа посетити школу 1. октобра 2013. године и донети ученицима и ученицама на поклон Читанку за босански језик и књижевност за први разред гимназије и средњих стручних школа, ауторке Мелиде Реброње.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњење и антидискриминационе и друге домаће и међународне прописе.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.3. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима одређено да је Република Србија у обавези да припадницима националних мањина омогући образовање и васпитање на свом језику или двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе.

3.4. Потврђивањем Оквирне конвенције Савета Европе за заштиту националних мањина Република Србија се обавезала да ствара потребне услове како би припадници националних мањина очували и развијали своју културу и сачували неопходне елементе свог идентитета, наиме, религију, језик, традиције и културно наслеђе (чл. 5), као и да предузме мере у области образовања и истраживања како би се неговала култура, језик и вера националних мањина и већине (чл. 12).

3.5. Устав Републике Србије забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета. Даље, Устав Републике Србије гарантује припадницима националних мањина, поред осталог и право на школовање на свом језику у државним установама и установама аутономних покрајина.

3.6. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, тако што је дискриминација дефинисана као свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Одредбама чл. 4. Закона о забрани дискриминације прописано је да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно, забрану дискриминације. Непосредна дискриминација постоји ако се лице или група лица, због његовог односно њиховог личног својства у истој или сличној ситуацији, било којим актом, радњом или пропуштањем, стављају или су стављени у неповољнији положај, или би могли бити стављени у неповољнији положај, а посредна дискриминација постоји ако се лице или група лица, због његовог односно њиховог личног својства ставља у неповољнији положај актом, радњом или пропуштањем које је привидно засновано на начелу једнакости и забрани дискриминације, осим ако је то оправдано законитим циљем, а средства за постизање тог циља су примерена и нужна.

3.7. Законом о основама система образовања и васпитања забрањена је дискриминација, односно, активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Овим законом је прописано да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или

посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправданоављење разлика повлађивањем или давањем првенства, а да се не сматрају дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.

3.8. Истим законом је прописано да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, да се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује на матерњем језику и изузетно може да се остварује и двојезично или на српском језику, у складу са посебним законом. Даље, одредбама члана 76. прописано је да се основно и средње образовање и васпитање, специјалистичко и мајсторско образовање и други облици стручног образовања остварују на основу школског програма, који се доноси на основу наставног плана и програма, односно програма одређених облика стручног образовања, а да школски програм, између осталог, садржи и језик на коме се остварује програм, као и да школски програм доноси школски одбор, по правилу, сваке четврте године, у складу са наставним планом и програмом.

3.9. Законом о средњем образовању и васпитању прописано је да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, а да се за припаднике националне мањине остварује и на језику и писму националне мањине, односно двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика. Даље је прописано да школа може да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, односно двојезично и за мање од 15 ученика уписаних у први разред, уз сагласност министарства надлежног за послове образовања, које даје сагласност по прибављеном мишљењу одговарајућег националног савета националне мањине. Такође, када се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, за ученике припадника националне мањине организује се настава језика националне мањине са елементима националне културе.

3.10. Одредбама Закона о о заштити права и слобода националних мањина прописано је да припадници националних мањина имају право на васпитање и образовање на свом језику у институцијама предшколског, основног и средњег васпитања и образовања, да је држава дужна да створи услове за организовање образовања на језику националне мањине, а да је, док их не обезбеди, дужна да обезбеди двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе припадника националне мањине. Даље је прописано да се за остваривање овог права може прописати одређени минимални број ученика, с тим да тај број може бити мањи од минималног броја ученика који је законом прописан за обезбеђење одговарајућих облика наставе и образовања.

3.11. Стручним упутством о формирању одељења и начину финансирања у основним и средњим школама за школску 2013/2014. годину ближе се уређује начин формирања одељења и прописује да се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује на језику и писму националне мањине, односно двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика, а да школа може да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, односно двојезично и за мање од 15 ученика, уз сагласност министарства надлежног за образовање.

АНАЛИЗА НАВОДА ПРИТУЖБЕ И ИЗЈАШЊЕЊА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

3.12. Имајући у виду предмет ове притужбе, у конкретном случају потребно је утврдити да ли је Г. у Н. П. неорганизовањем наставе на босанском језику, ученике и ученице бошњачке националности ставила у неравноправан положај у односу на ученике српске националности, за које је организована настава на српском језику.

3.13. Имајући у виду да Г. у Н. П. није доставила тражено изјашњење на наводе из притужбе, остало је непознато из којих разлога школа није организовала наставу на босанском језику за ученике и ученице који су се изјаснили да желе наставу на босанском језику. Повереница за заштиту равноправности указује да је школа, у конкретном случају, била дужна да организује наставу на босанском језику. Наиме, одредбама Закона о средњем образовању и васпитању прописано је да се образовно-васпитни рад за припаднике националне мањине остварује и на језику и писму националне мањине, односно двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика. Даље, прописано је да се настава на језику националне мањине може организовати и за мање од 15 ученика уписаних у први разред, уз сагласност министарства надлежног за послове образовања. Према подацима који су достављени у притужби, за наставу на босанском језику изјаснио се 141 ученик/ца гимназије, што је, у смислу закона, довољан број за организовање неколико одељења првог разреда на језику и писму националне мањине.

3.14. Неорганизовањем наставе на босанском језику ученицима/цама бошњачке националности ускраћено је право на образовање на матерњем језику гарантовано Уставом Републике Србије, међународним актима које је ратификовала Република Србија и законима из области образовања. Тиме су ученици/це бошњачке националности стављени у неравноправан положај у односу на ученике/це српске националности, који наставу слушају на свом матерњем језику. Право припадника националне мањине на образовање на матерњем језику омогућава ученицима одређене националне мањине да се изразе на матерњем језику, да упознају националну историју и културну баштину на матерњем језику, али и доприноси очувању националног идентитета мањине. Треба имати у виду да је право на образовање на матерњем језику засновано на избору припадника националне мањине и да се не остварује принудно. С тим у вези, родитељи ученика/ца бошњачке националности у Г. у Н. П. су се изјаснили да желе да њихова деца остваре право на образовање на матерњем језику, па је из тих разлога, школа била дужна да предузме мере из своје надлежности и омогући ученицима/цама да остваре право на образовање и васпитање на матерњем језику.

3.15. Повереница за заштиту равноправности констатује да је, поред постојања доброг правног оквира и законом дефинисаних високих стандарда у заштити права и слобода припадника националних мањина, потребно унапредити положај националних мањина, а да постоји потреба за већом доследношћу у примени и поштовању постојећег правног оквира. Наиме, право припадника националне мањине на образовање, у склопу са другим мањинским правима, помаже очувању националног идентитета и спречавању асимилације припадника националне мањине. Истовремено, процес образовања и васпитања носи потенцијал јачања међусобног поштовања и разумевања различитих заједница унутар једног друштва. Право на очување колективног идентитета помоћу образовања на језику мањине мора да буде уравнотежено са потребом интегрисања и учешћа у ши-

рој државној заједници. Циљ образовања и васпитања јесте, поред стицање квалитетних знања и способности неопходних за лично остварење и активан рад и живот у заједници, поштовање равноправности, унапређивање толеранције и уважавање различитости.

3.16. На крају, потребно је скренути пажњу да је приликом анкете о моделу наставе у образовним установама потребно затражити мишљење детета, тј. ученика и ученица школе. Наиме, у анкетном обрасцу „Образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014.", могућност да се изјасне имају само родитељи, а деци није пружена могућност да искажу своје мишљење. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима утврђено право детета да искаже своје мишљење у стварима које се тичу детета. У Општем коментару бр. 12 Конвенције о правима детета, Комитет за права детета је препоручио државама уговорницама да предузму радње како би деци створиле могућности да изразе своје мишљење и да се оно пажљиво размотри у сваком образовном окружењу, укључујући и образовне програме, али и изван школе, на локалном и националном нивоу о свим аспектима образовне политике, укључујући, између осталог и школске програме, методе поучавања и структуру школа. Комитет истиче да се у одлукама о преласку на следећи ниво школовања или избору предмета мора обезбедити право деце да искажу мишљење. Зато су образовне установе, као и национални савети у свом раду у области образовања и другим областима која се тичу деце, обавезни да поштују право детета да изрази мишљење и да оно буде пажљиво размотрено.

3.17. На основу свега наведеног, Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је Г. у Н. П. неорганизовањем наставе на босанском језику, дискриминаторно поступила према ученицима/цама босанске националности. Повереница са жаљењем констатује да у конкретном случају није могуће уклонити последице дискриминаторног поступања, имајући у виду чињеницу да је школска година завршена.

4. МИШЉЕЊЕ

Неорганизовањем наставе на босанском језику, Г. у Н. П. прекршила је одредбе Закона о забрани дискриминације.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује Г. у Н. П. и директору З. М, као одговорном лицу да:

5.1. За школску 2014/2015. годину спроведе анкету међу ученицима/цама, како би се утврдило да ли постоји потребан број деце заинтересованих да наставу похађају на босанском језику.

5.2. Предузме све потребне мере из своје надлежности, како би се организовала настава на босанском језику, уколико резултати анкете покажу да постоји потребан број заинтересованих ученика/ца за похађање наставе на босанском језику.

5.3. Да објави мишљење са препорукама Поверенице за заштиту равноправности на огласној табли школе. Потребно је да мишљење буде истакнуто на огласној табли школе најмање 15 дана.

5.4. Да убудуће, у оквиру обављања послова из своје надлежности, не крши антидискриминационе прописе.

Потребно је да Г. у Н. П. обавести Повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Против овог мишљења са препоруком није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката. Сагласно члану 40. Закона о забрани дискриминације, уколико Г. у Н. П. не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, Повереница за заштиту равноправности може о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

Притужба Бошњачког националног вијећа против ОШ С. С. Б. у П. због дискриминације по основу националне припадности у области образовања

бр. 07-00-102/2014-02 датум: 27.6.2014.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднело Бошњачко национално вијеће против Основне школе „С. С.” Б. у П. У притужби је наведено да ученицима бошњачке националности није дата могућност да се изјасне да ли желе да наставу похађају на босанском језику и да сви похађају наставу на српском језику. ОШ „С. С.” Б. у П. није се изјаснила на наводе из притужбе, иако је захтев за изјашњење уредно примила. У току поступка утврђено је да је школа пропустила да анкетира ученике/це да ли желе да похађају наставу на босанском језику, а да се Бошњачко национално вијеће два пута обраћало школи поводом анкетирања ученика. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је ОШ „С. С.” Б. у П, пропуштањем да анкетира ученике и ученице школе о језику на којем желе да похађају наставу, извршила акт дискриминације ученика бошњачке националне мањине. ОШ „С. С.” Б. у П. и в.д. директору С. Г. препоручено је да спроведу анкету за школску 2014/2015. годину, како би се утврдило да ли постоји потребан број деце заинтересованих да наставу похађају на босанском језику, као и да предузму све неопходне мере како би се организовала настава на босанском језику, уколико резултати анкете покажу да постоји потребан број ученика/ца који су заинтересовани да наставу похађају на босанском језику.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се 14. марта 2014. године обратило Бошњачко национално вијеће против ОШ „С. С.” Б. у П. У притужби је наведено да ученицима бошњачке националности није дата могућност да се изјасне да ли желе да наставу похађају на босанском језику и да сада сви похађају наставу на српском језику.

1.2. Бошњачко национално вијеће је у притужби навело:

- да сматра да национална припадност ученика бошњачке националности представља основ дискриминације, јер је за ученике српске националности у истим образовно-васпитним установама настава на српском језику организована у складу са законом;
- да не постоји никакво разумно оправдање засновано на закону да се не организује настава на босанском језику за ученике бошњачке националности, јер организовање одељења за наставу на босанском језику не изискује додатне материјалне трошкове, нити проширење просторних и кадровских капацитета образовно-васпитних установа, што је доказано праксом основних и средњих школа у Новом Пазару, Сјеници и Тутину које су

од 2. септембра 2013. године организовале наставу на босанском језику за све ученике чији су се родитељи изјаснили за такав модел наставе;

- да је Бошњачко национално вијеће са Министарством просвете, науке и технолошког развоја предузело низ мера у периоду од краја 2009. године до августа 2013. године, како би у школској 2013/2014. години у Новом Пазару, Тутину, Пријепољу и Сјеници отпочела настава на босанском језику за ученике чији су се родитељи изјаснили да желе да похађају наставу на босанском језику;
- да су у наведеним местима од 1. априла до краја августа 2013. године, образовно-васпитне установе спровеле анкету на којој су се родитељи ученика изјаснили о моделу наставе;
- да је припремна настава на босанском језику одржана у образовно-васпитним установама у Новом Пазару, Тутину и Сјеници у периоду од 21. фебруара до 7. јуна 2013. године;
- да је Министарство просвете, науке и технолошког развоја донело одговарајуће допуне правилника за наставу на босанском језику за основне школе и одобрило уџбенике за наставу на босанском језику у I и V разреду основне школе;
- да је министарство одобрило већину уџбеника за основне и средње школе које је штампала издавачка кућа „Klett", као и увоз уџбеника из Босне и Херцеговине;
- да у ОШ „С. С." Б. у П. није дата могућност родитељима и ученицима бошњачке националности да се изјасне о томе да ли желе да наставу похађају на босанском језику;
- да ученици бошњачке националности похађају наставу на српском језику.

1.3. У прилогу притужбе достављени су следећи докази: списак образовно-васпитних установа против којих је Бошњачко национално вијеће поднело притужбе Повереник за заштиту равноправности; табеларни приказ резултата анкетирања родитеља о моделу наставе у школској 2013/2014. години у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу; образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години; допис Основној школи „С. С." Б. у П. број Р. бр. 228-04б/2013 од 1. априла 2013. године и број Р. бр. 550-04б/2013 од 3. јула 2013. године.

1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације. Основној школи „С. С." Б. у П. упућен је захтев 20. марта 2014. године да се у року од 15 дана од дана пријема изјасни о основаности и наводима из притужбе. Како се ОШ „С. С." Б. у П. у остављеном року није изјаснила, а захтев је примила 3. априла 2014. године, Повереници за заштиту равноправности били су доступни само наводи из притужбе.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Увидом у наводе из притужбе утврђено да у ОШ „С. С." Б. у П. у току школске 2013/2014. године није извршена анкета ученика на којем језику желе да слушају наставу, као и да није организована настава на босанском језику.

2.2. Увидом у допис Бошњачког националног вијећа број Р. бр. 228-04б/2013 од 1. априла 2013. године утврђено је да је Бошњачко национално вијеће обавестило ОШ „С. С." Б. у

П. да министарство и Бошњачко национално вијеће желе да, у складу са законом, омогуће свим родитељима избор да ли желе да њихово дете похађа припремни предшколски програм на босанском или српском језику у наставној 2013/2014. години и доставило школи одређени број образаца за анкетирање родитеља о моделу наставе у предшколским установама у Санџаку у школској 2013/2014. години.

2.3. Увидом у образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години утврђено је да је образац двојезичан и намењен родитељима, да треба уписати податке о ученику, родитељима и школи, као и податак да ли ученик/ца жели да похађа наставу на босанском или српском језику.

2.4. Увидом у допис Бошњачког националног вијећа број Р. бр. 550-046/2013 од 3. јула 2013. године утврђено је да се Бошњачко национално вијеће обратило ОШ „С. С." Б. у П. са напоменом да је школа обавезна да приликом усвајања школског програма уврсти Босански језик и књижевност као обавезни предмет и пропише да се образовно-васпитни рад у школи остварује и на босанском језику и латиничном писму.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњење и антидискриминационе и друге домаће и међународне прописе.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.3. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима одређено да је Република Србија у обавези да припадницима националних мањина омогући образовање и васпитање на свом језику или двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе.

3.4. Потврђивањем Оквирне конвенције Савета Европе за заштиту националних мањина Република Србија се обавезала да ствара потребне услове како би припадници националних мањина очували и развијали своју културу и сачували неопходне елементе свог идентитета, наиме, религију, језик, традиције и културно наслеђе (чл. 5), као и да предузме мере у области образовања и истраживања како би се неговала култура, језик и вера националних мањина и већине (чл. 12).

3.5. Устав Републике Србије забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета. Даље, Устав Републике Србије гарантује припадницима националних мањина, поред осталог и право на школовање на свом језику у државним установама и установама аутономних покрајина.

3.6. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, тако што је дискриминација дефинисана као свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Одредбама чл. 4. Закона о забрани дискриминације прописано је да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно, забрану дискриминације. Непосредна дискриминација постоји ако се лице или група лица, због његовог односно њиховог личног својства у истој или сличној ситуацији, било којим актом, радњом или пропуштањем, стављају или су стављени у неповољнији положај, или би могли бити стављени у неповољнији положај, а посредна дискриминација постоји ако се лице или група лица, због његовог односно њиховог личног својства ставља у неповољнији положај актом, радњом или пропуштањем које је привидно засновано на начелу једнакости и забрани дискриминације, осим ако је то оправдано законитим циљем, а средства за постизање тог циља су примерена и нужна.

3.7. Законом о основама система образовања и васпитања забрањена је дискриминација, односно, активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Овај закон прописује да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправданоављење разлика повлађивањем или давањем првенства, док не сматра дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.

3.8. Истим законом је прописано да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, да се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује на матерњем језику и изузетно може да се остварује и двојезично или на српском језику, у складу са посебним законом. Даље, одредбама члана 76. прописано је да се основно и средње образовање и васпитање, специјалистичко и мајсторско образовање и други облици стручног образовања остварују на основу школског програма, који се доноси на основу

наставног плана и програма, односно програма одређених облика стручног образовања, а да школски програм, између осталог, садржи и језик на коме се остварује програм, као и да школски програм доноси школски одбор, по правилу, сваке четврте године, у складу са наставним планом и програмом.

3.9. Законом о основном образовању и васпитању прописано је да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, а да се за припаднике националне мањине остварује и на језику и писму националне мањине, односно двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика. Даље, прописано је да школа може да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, односно двојезично и за мање од 15 ученика уписаних у први разред, уз сагласност министарства надлежног за послове образовања, које даје сагласност по прибављеном мишљењу одговарајућег националног савета националне мањине. Такође, када се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, за ученике припаднике националне мањине, организује се настава језика националне мањине са елементима националне културе.

3.10. Одредбама Закона о о заштити права и слобода националних мањина прописано је да припадници националних мањина имају право на васпитање и образовање на свом језику у институцијама предшколског, основног и средњег васпитања и образовања, да је држава дужна да створи услове за организовање образовања на језику националне мањине, а да је, док их не обезбеди, дужна да обезбеди двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе припадника националне мањине. Даље је прописано да се за остваривање овог права може прописати одређени минимални број ученика, с тим да тај број може бити мањи од минималног броја ученика који је законом прописан за обезбеђење одговарајућих облика наставе и образовања.

3.11. Стручним упутством о формирању одељења и начину финансирања у основним и средњим школама за школску 2013/2014. годину ближе је уређен начин формирања одељења и прописано је да се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује на језику и писму националне мањине, односно, двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика, а да школа може да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, односно, двојезично и за мање од 15 ученика, уз сагласност министарства надлежног за образовање.

АНАЛИЗА НАВОДА ИЗ ПРИТУЖБЕ И ИЗЈАШЊЕЊА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

3.12. Имајући у виду предмет ове притужбе, у конкретном случају потребно је утврдити да ли је ОШ „С. С.” Б. у П. извршила дискриминацију ученика и ученица бошњачке националности пропуштањем да им омогући да се изјасне да ли желе да слушају наставу на босанском језику.

3.13. Имајући у виду да ОШ „С. С.” Б. у П. није доставила тражено изјашњење на наводе из притужбе, остало је непознато из којих разлога школа није спровела анкету о језику на којем ученици желе да слушају наставу. Повереница за заштиту равноправности указује да је школа била дужна да испита заинтересованост ученика да слушају наставу на матерњем језику, као и да организује наставу на босанском, уколико резултати анкете покажу да постоји довољна заинтересованост. При томе, треба имати у виду да је Бо-

шњачко национално вијеће упутило први допис школи 1. априла 2013. године, уз који су достављени обрасци за анкетирање родитеља о моделу наставе у школској 2013/2014. години, са предлогом коме и како да расподеле обрасце, а други дописом од 3. јула 2013. године, са захтевом да школа уврсти предмет Босански језик и књижевност, као обавезни предмет и да пропише да се школски програм остварује и на босанском језику и латиничном писму. Иако школа нема обавезу да поступа по захтевима националног савета, нити да спроводи анкету на достављеним обрасцима, дописи Бошњачког националног вијећа требало је да буду индиција школи да постоји извесно интересовање и жеља да се настава слуша на босанском језику.

Анкетирање ученика и ученица школе не би, само по себи, значило да би се испунили прописани услови за организовање наставе на језику националне мањине, али с обзиром да се школа налази у вишенационалној средини, Повереница је става да је школа била дужна да испита заинтересованост ученика. На овај начин би омогућила ученицима бошњачке националности да изразе свој став, што би школи био значајан извор информација у планирању школског програма. Поред тога, Законом о систему васпитања и образовања је прописано да када се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, за ученике припаднике националне мањине организује се настава језика националне мањине са елементима културе. Анкетирањем ученика о језику на којем се изводи настава, школа би дошла и до информација од значаја за предлагање изборних предмета.

3.14. Право припадника националне мањине на образовање на матерњем језику омогућава ученицима одређене националне мањине да се, пре свега, изразе на матерњем језику, да упознају националну историју и културну баштину на матерњем језику, а доприноси и очувању националног идентитета мањине. Домаћим и међународним правом прописано је да је право на образовање на матерњем језику засновано на избору припадника националне мањине. Из тог разлога школа је била дужна да испита заинтересованост ученика/ца за похађање наставе на босанском језику. Уколико би анкета показала да је број заинтересованих ученика 15 или више, школа би била у обавези да образовно-васпитни рад организује и на језику и писму националне мањине. Чак и ако би број заинтересованих ученика био мањи од 15, школа има могућност да се обрати надлежном министарству и затражи сагласност за организовање наставе на босанском језику.

3.15. Повереница за заштиту равноправности констатује да је, поред постојања доброг правног оквира и законом дефинисаних високих стандарда у заштити права и слобода припадника националних мањина, потребно унапредити положај националних мањина, а да погодно постоји потреба за већом доследношћу у примени и поштовању постојећег правног оквира. Наиме, право припадника националне мањине на образовање, у склопу са другим мањинским правима, помаже очувању националног идентитета и спречавању асимилације припадника националне мањине. Истовремено, процес образовања и васпитања носи потенцијал јачања међусобног поштовања и разумевања различитих заједница унутар једног друштва. Право очувања колективног идентитета помоћу образовања на језику мањине, мора да буде уравнотежено са потребом интегрисања и учешћа у широј државној заједници. Циљ образовања и васпитања јесте, поред стицање квалитетних знања и способности неопходних за лично остварење и активан рад и живот у заједници, поштовање равноправности, унапређивање толеранције и уважавање различитости.

3.16. На крају, потребно је скренути пажњу да је приликом анкете о моделу наставе у образовним установама потребно затражити мишљење детета, тј. ученика и ученица школе. Наиме, у анкетном обрасцу „Образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014.", могућност да се изјасне имају само родитељи, а деци није пружена могућност да искажу своје мишљење. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима утврђено право детета да искаже своје мишљење у стварима које се тичу детета. У Општем коментару бр. 12 Конвенције о правима детета, Комитет за права детета је препоручио државама уговорницама да предузму радње како би деци створиле могућности да изразе своје мишљење и да се оно пажљиво размотри у сваком образовном окружењу, укључујући и образовне програме, али и изван школе, на локалном и националном нивоу о свим аспектима образовне политике, укључујући, између осталог и школске програме, методе поучавања и структуру школа. Комитет истиче да се у одлукама о преласку на следећи ниво школовања или избору предмета мора обезбедити право деце да искажу мишљење. Зато су образовне установе, као и национални савети у свом раду у области образовања и другим областима која се тичу деце, обавезни да поштују право детета да изрази мишљење и да оно буде пажљиво размотрено.

3.17. Сагледавајући све чињенице и околности, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да је у конкретном случају ОШ „С. С." Б. у П, поступила дискриминаторно када ученицима бошњачке националности није дала могућност да се изјасне да ли желе да слушају наставу на босанском језику. Повереница са жаљењем констатује да у конкретном случају није могуће отклонити последице дискриминаторног поступања, имајући у виду чињеницу да је школска година завршена.

4. МИШЉЕЊЕ

Пропуштањем да анкетира ученике и ученице школе да ли желе да похађају наставу на босанском језику, ОШ „С. С." Б. у П. прекршила је одредбе Закона о забрани дискриминације.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује ОШ „С. С." Б. у П. и в. д. директору С. Г, као одговорном лицу да:

5.1. За школску 2014/2015. годину спроведу анкету међу ученицима/цама, како би се утврдило да ли постоји потребан број деце заинтересованих да наставу похађају на босанском језику.

5.2. Предузму све потребне мере из своје надлежности, како би се организовала настава на босанском језику, уколико резултати анкете покажу да постоји потребан број заинтересованих ученика/ца за похађање наставе на босанском језику.

5.3. Да убудуће, у оквиру обављања послова из своје надлежности, не крше антидискриминационе прописе.

Потребно је да ОШ „С. С." Б. у П. обавести Повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Против овог мишљења са препоруком није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката. Сагласно члану 40. Закона о забрани дискриминације, уколико ОШ „С. С.” Б. у П. не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, Повереница за заштиту равноправности може о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

Притужба Бошњачког националног вијећа против е. школе у П. због дискриминације по основу националне припадности у области образовања

бр. 07-00-106/2014-02 датум: 27.6.2014.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднело Бошњачко национално вијеће против Е. школе у П. У притужби је наведено да су ученици и ученице бошњачке националности дискриминисани на основу националне припадности јер у Е. школи у П. није формирано одељење за наставу на босанском језику, па сви похађају наставу на српском језику. Директор Е. школе у П. навео је у изјашњењу да се приликом уписа у први разред само осморо деце изјаснило да желе наставу на босанском језику. Због тога настава на босанском језику није организована, јер нису испуњени законски услови за извођење наставе на језику националне мањине. У току поступка је утврђено да одлука школе да не организује наставу на босанском језику за осам ученика/ца није дискриминаторна, с обзиром на прописе којима је регулисано да се настава на језику националне мањине изводи за 15 ученика, односно, уз сагласност министарства надлежног за послове образовања, за мањи број од прописаног. Због тога је Повереница за заштиту равноправности дала мишљење да неорганизовањем наставе на босанском језику у школској 2013/2014. години за осам ученика бошњачке националности, Е. школа у П. није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се 14. марта 2014. године обратило Бошњачко национално вијеће против Е. школе у П. У притужби је наведено да није формирано одељење за наставу на босанском језику и ученици и ученице који су се определили за наставу на босанском језику похађају наставу на српском језику.

1.2. Бошњачко национално вијеће је у притужби навело:

- да сматра да национална припадност ученика бошњачке националности представља основ дискриминације, јер је за ученике српске националности у истим образовно-васпитним установама настава на српском језику организована у складу са законом;
- да не постоји никакво разумно оправдање засновано на закону да се не организује настава на босанском језику за ученике бошњачке националности, јер организовање одељења за наставу на босанском језику не изискује додатне материјалне трошкове, нити проширење просторних и кадровских капацитета образовно-васпитних установа, што је доказано праксом основних и средњих школа у Новом Пазару, Сјеници и Тутину које су

од 2. септембра 2013. године организовале наставу на босанском језику за све ученике чији су се родитељи изјаснили за такав модел наставе;

- да је Бошњачко национално вијеће са Министарством просвете, науке и технолошког развоја предузело низ мера у периоду од краја 2009. године до августа 2013. године, како би у школској 2013/2014. години у Новом Пазару, Тутину, Пријепољу и Сјеници отпочела настава на босанском језику за ученике чији су се родитељи изјаснили да желе да похађају наставу на босанском језику;
- да су у овим местима од 1. априла до краја августа 2013. године, образовно-васпитне установе спровеле анкету на којој су се родитељи ученика изјаснили о моделу наставе;
- да је припремна настава на босанском језику одржана у образовно-васпитним установама у Новом Пазару, Тутину и Сјеници у периоду од 21. фебруара до 7. јуна 2013. године;
- да Министарство просвете, науке и технолошког развоја није донело одговарајуће допуне правилника за наставу на босанском језику у средњим стручним школама. Одобрен је увоз уџбеника из Босне и Херцеговина за средње стручне школе, и то: „Наш језик" – Граматика босанског језика, Латински језик, Хемија за први разред гимназије, Хемија за стручне школе, Читанка за први разред средњих стручних школа;
- да се у Е. школу у П. уписало шест ученика који су се определили за наставу на босанском језику, да одељење за наставу на босанском језику није формирано и да сви слушају наставу на српском језику.

1.3. У прилогу притужбе достављени су следећи докази: списак образовно-васпитних установа против којих је Бошњачко национално вијеће поднело притужбе Повереник за заштиту равноправности; резултати уписа у први разред средње школе у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу и образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години.

1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење директора Е. школе у П.

1.5. У изјашњењу Е. Д, директора Е. школе у П, између осталог, наведено је:

- да су наводи у притужби неосновани;
- да је Е. школа у П. доставила Министарству просвете, науке и технолошког развоја на сагласност, преко Школске управе у Ужицу, Предлог плана уписа ученика у први разред средње школе за школску 2013/2014. годину, којим је предвиђено да се упише 150 ученика и ученица у 5 одељења првог разреда;
- да је Одлуком о упису ученика у средње школе за школску 2013/2014. годину број 611-00-2151/2013-030 од 31. марта 2013. године, Министарство просвете, науке и технолошког развоја утврдило број ученика који ће се уписати у први разред средње школе на територији Републике Србије по школама, подручјима рада, образовним профилима и трајању образовања за школску 2013/2014. годину. На основу ове одлуке и заједничког конкурса Е. школе у П. одобрено је да упише 150 ученика и ученица, распоређених у два подручја рада, пет образовних профила у пет одељења, без ознаке језика;

- да је приликом уписа ученика првог разреда, осам ученика/ца уз пријаву приложило изјашњење у виду анкетног обрасца да желе да похађају наставу на босанском језику (финансијски администратор – пет, економски техничар – два, угоститељски техничар – један);
- да је приложени анкетни образац „Образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години" дат ученицима и ученицама непосредно приликом уписа у средњу школу, да је образац сачинило Бошњачко национално вијеће, без сагласности ресорног министарства;
- да школа није могла организовати наставу са овим бројем ученика и ученица и да није улазила у оцену валидности образаца и анкетирања, нити је проверавала аутентичност потписа родитеља;
- да Министарство просвете, науке и технолошког развоја није донело одговарајући правилник за наставу на босанском језику за средње стручне школе, нити је одговорило на допис који су школе у општини Пријепоље упутиле 30. августа 2013. године Школској управи у Ужицу. Школе су тражиле упутство и инструкције начина реализације остваривања образовно-васпитног рада на босанском језику у средњим школама за школску 2013/2014. годину, на основу малог броја ученика који су се за такав вид наставе изјаснили;
- да се ни један родитељ ученика било које националности није обратио управи школе са захтевом да жели да његово дете похађа наставу на босанском језику.

1.6. У прилогу изјашњења је достављен допис Е. школе у П. бр. 281 од 30. августа 2013. године упућен Школској управи у Ужицу у име Актива директора средњих школа општине Пријепоље и Општински план уписа ученика у први разред средње школе школске 2013/2014. године – предлог плана уписа редовних и ванредних ученика у први разред средње школе школске 2013/2014. године број 440 од 27. децембра 2012. године.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Неспорно је да у Е. школи у П. у току школске 2013/2014. године није организована настава на босанском језику.

2.2. Анкетирање ученика/ца о језику на којем желе да похађају наставу је спроведено у Е. школи у П. Према наводима из притужбе, приликом уписа у први разред школске 2013/2014. године, шест ученика/ца се определило за наставу на босанском језику, док се према наводима из изјашњења директора школе, осам ученика/ца се определило за наставу на босанском језику.

2.3. Увидом у Општински план уписа ученика у први разред средње школе школске 2013/2014. године – предлог плана уписа редовних и ванредних ученика у први разред средње школе школске 2013/2014. године утврђено је да је за Е. школу у П. предложено да упише 150 ученика/ца у пет одељења пет образовних профила.

2.4. Увидом у образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години утврђено је да је образац двојезичан и намењен родитељима, да треба уписати податке о ученику, родитељима и школи, као и податак да ли ученик/ца жели да похађа наставу на босанском или српском језику.

2.5. Увидом у допис Е. школе у П. број 281 од 30. августа 2013. године, који је упућен Школској управи у Ужицу у име Актива директора средњих школа општине Пријепоље, утвр-

ђено је да је упућен захтев у вези са упутством и инструкцијама о начину реализације остваривања образовно-васпитног рада на босанском језику, с обзиром да се за наставу на босанском језику определило, између осталих школа и осам ученика/ца у Е. школи у П.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњење и антидискриминационе и друге домаће и међународне прописе.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.3. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима одређено да је Република Србија у обавези да припадницима националних мањина омогући образовање и васпитање на свом језику или двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе.

3.4. Потврђивањем Оквирне конвенције Савета Европе за заштиту националних мањина Република Србија се обавезала да ствара потребне услове како би припадници националних мањина очували и развијали своју културу и сачували неопходне елементе свог идентитета, наиме, религију, језик, традиције и културно наслеђе (чл. 5), као и да предузме мере у области образовања и истраживања како би се неговала култура, језик и вера националних мањина и већине (чл. 12).

3.5. Устав Републике Србије забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета. Даље, Устав Републике Србије гарантује припадницима националних мањина, поред осталог и право на школовање на свом језику у државним установама и установама аутономних покрајина.

3.6. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, тако што је дискриминација дефинисана као свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или

њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Такође, забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или искључити их из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.

3.7. Законом о основама система образовања и васпитања забрањена је дискриминација, односно, активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Овим законом је прописано да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства, а да се не сматрају дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.

3.8. Истим законом је прописано да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, да се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује на матерњем језику и изузетно може да се остварује и двојезично или на српском језику, у складу са посебним законом. Даље, одредбама члана 76. прописано је да се основно и средње образовање и васпитање, специјалистичко и мајсторско образовање и други облици стручног образовања остварују на основу школског програма, који се доноси на основу наставног плана и програма, односно програма одређених облика стручног образовања, а да школски програм, између осталог, садржи и језик на коме се остварује програм, као и да школски програм доноси школски одбор, по правилу, сваке четврте године, у складу са наставним планом и програмом.

3.9. Законом о средњем образовању и васпитању прописано је да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, а да се за припаднике националне мањине остварује и на језику и писму националне мањине, односно двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика. Даље је прописано да школа може да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, односно двојезично и за мање од 15 ученика уписаних у први разред, уз сагласност министарства надлежног за послове образовања, које даје сагласност по прибављеном мишљењу одговарајућег националног савета националне мањине. Такође, када се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, за ученике припадника националне мањине организује се настава језика националне мањине са елементима националне културе.

3.10. Одредбама Закона о заштити права и слобода националних мањина прописано је да припадници националних мањина имају право на васпитање и образовање на свом језику у институцијама предшколског, основног и средњег васпитања и образовања, да је држава дужна да створи услове за организовање образовања на језику националне мањине, а да је, док их не обезбеди, дужна да обезбеди двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе припадника националне мањине. Даље је прописано да се за остваривање овог права може прописати одређени минимални број ученика, с тим да тај број може бити мањи од минималног броја ученика који је законом прописан за обезбеђење одговарајућих облика наставе и образовања.

3.11. Стручним упутством о формирању одељења и начину финансирања у основним и средњим школама за школску 2013/2014. годину ближе се уређује начин формирања одељења и прописује да се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује на језику и писму националне мањине, односно двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика, а да школа може да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, односно двојезично и за мање од 15 ученика, уз сагласност министарства надлежног за образовање.

АНАЛИЗА НАВОДА ПРИТУЖБЕ И ИЗЈАШЊЕЊА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

3.12. Имајући у виду предмет ове притужбе, у конкретном случају потребно је утврдити да ли је Е. школа у П. неорганизовањем наставе на босанском језику, ученике и ученице бошњачке националности ставила у неравноправан положај у односу на ученике српске националности, за које је организована настава на српском језику.

3.13. Повереница за заштиту равноправности анализирала је наводе из изјашњења директора школе да настава на босанском језику није организована јер је било заинтересовано само осам ученика/ца првог разреда. Одредбама Закона о средњем образовању и васпитању одређено је да је минималан број ученика за остваривање наставе на језику и писму националне мањине 15 ученика, а у случају да је заинтересовано мање ученика од прописаног броја, могуће је организовати наставу уз сагласност министарства. Дакле, ако је број заинтересованих ученика мањи од 15, школа има могућност да процени да ли ће у конкретном случају тражити сагласност министарства. То ће зависити, пре свега од броја заинтересованих ученика, али и од других услова, као што су материјални, педагошки и организациони. С обзиром да се приликом уписа само осам ученика/ца изјаснило за наставу на босанском језику, Повереница за заштиту равноправности сматра да је одлука школе да не организује наставу на босанском језику оправдана.

3.14. Потреба за прописивањем минималног броја ученика као услов за формирање одељења и остваривање права припадника националних мањина да похађају наставу на матерњем језику, условљена је потребом да систем образовања и васпитања својом организацијом и садржајем обезбеђује ефикасност и економичност организације система ради постизање што бољег учинка. У конкретном случају, ученици и ученице који су се изјаснили за наставу на босанском језику, уписали су различите образовне профиле (финансијски администратор – пет, економски техничар – два и угоститељски техничар – један). Организовање одвојене наставе за пет или мање ученика несумњиво представља додатне организационе и материјалне трошкове за обезбеђење

свих услова потребних за одвијање образовно-васпитног рада на босанском језику (посебна учионица, ангажовање додатног стручно квалификованог наставног кадра, додатна опрема и наставна средства за остваривање плана и програма образовања и васпитања на босанском језику). При томе, треба имати у виду да образовно-васпитни рад са пет или мање ученика, не би обезбедио остваривање пуног интелектуалног и социјалног развоја детета. У таквом случају, деца би била сегрегисана и издвојена од својих вршњака, а образовање подразумева много више од формалног школовања и обухвата широк спектар животних искустава и процес учења који омогућава да деца кроз интеракције са вршњацима, индивидуално и колективно, развијају своју личност, таленте и способности. Имајући то у виду, Повереница за заштиту равноправности је става да постоји објективно и разумно оправдање да школа не организује наставу на босанском језику за пет и мање ученика.

3.15. Повереница за заштиту равноправности анализирала је и навод из изјашњења директора да се школи није обратио „ни један родитељ ученика бошњачке националности са захтевом да жели да његово дете похађа наставу на босанском језику", који је наведен у прилог чињеници да настава на босанском није организована. Повереница за заштиту равноправности констатује да је овај навод ирелевантан у конкретном случају, имајући у виду чињеницу да се школи обратио национални савет бошњачке националне мањине, који је овлашћен да заступа интересе мањине у погледу остваривања права у области образовања. Иако захтеви Бошњачког националног вијећа у погледу организовања наставе на босанском језику нису обавезујући за школу као установу образовања, они треба да буду довољна индиција школи да испита заинтересованост ученика/ца да остваре своје право на наставу на матерњем језику, у складу са законом.

С тим у вези, Повереница указује да право на образовање на матерњем језику омогућава ученицима припадницима одређене националне мањине да се, пре свега, изразе на матерњем језику, да упознају националну историју и културну баштину на матерњем језику, а доприноси и очувању националног идентитета мањине. Домаћим и међународним документима прописано је да је право на образовање на матерњем језику засновано на избору представника националне мањине. Стога је припадницима националне мањине неопходно омогућити да своје право избора користе, па је школа дужна да испита заинтересованост ученика и ученица за похађање наставе на матерњем језику.

3.16. Повереница за заштиту равноправности констатује да је, поред постојања доброг правног оквира и законом дефинисаних високих стандарда у заштити права и слобода припадника националних мањина, потребно унапредити положај националних мањина, а да постоји потреба за већом доследношћу у примени и поштовању постојећег правног оквира. Наиме, право припадника националне мањине на образовање, у склопу са другим мањинским правима, помаже очувању националног идентитета и спречавању асимилације припадника националне мањине. Истовремено, процес образовања и васпитања носи потенцијал јачања међусобног поштовања и разумевања различитих заједница унутар једног друштва. Право на очување колективног идентитета помоћу образовања на језику мањине мора да буде уравнотежено са потребом интегрисања и учешћа у широј државној заједници. Циљ образовања и васпитања јесте, поред стицање квалитетних знања и способности неопходних за лично остварење и активан рад и живот у заједници, поштовање равноправности, унапређивање толеранције и уважавање различитости.

3.17. На крају, потребно је скренути пажњу да је приликом анкете о моделу наставе у образовним установама потребно затражити мишљење детета, тј. ученика и ученица школе. Наиме, у анкетном обрасцу „Образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014.", могућност да се изјасне имају само родитељи, а деци није пружена могућност да искажу своје мишљење. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима утврђено право детета да искаже своје мишљење у стварима које се тичу детета. У Општем коментару бр. 12 Конвенције о правима детета, Комитет за права детета је препоручио државама уговорницама да предузму радње како би деци створиле могућности да изразе своје мишљење и да се оно пажљиво размотри у сваком образовном окружењу, укључујући и образовне програме, али и изван школе, на локалном и националном нивоу о свим аспектима образовне политике, укључујући, између осталог и школске програме, методе поучавања и структуру школа. Комитет истиче да се у одлукама о преласку на следећи ниво школовања или избору предмета мора обезбедити право деце да искажу мишљење. Зато су образовне установе, као и национални савети у свом раду у области образовања и другим областима која се тичу деце, обавезни да поштују право детета да изрази мишљење и да оно буде пажљиво размотрено.

3.18. Сагледавајући све чињенице и околности, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да Е. школа у П. није поступила дискриминаторно према ученицима бошњачке националности на тај начин што није организовала наставу на босанском језику за осам ученика/ца (пет и мање по образовном профилу).

4. МИШЉЕЊЕ

Неорганизовањем наставе на босанском језику у школској 2013/2014. години за осам ученика/ца бошњачке националности, Е. школа у П. није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

Против овог мишљења није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката.

Притужба Бошњачког националног вијећа против ОШ М. С. због дискриминације по основу националне припадности

бр. 07-00-97/2014-02 датум: 27.6.2014.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднело Бошњачко национално вијеће против Основне школе „М. С.” у П. У притужби је наведено да ученицима бошњачке националности није дата могућност да се изјасне да ли желе да наставу похађају на босанском језику и да сви похађају наставу на српском језику. У изјашњењу директорке ОШ „М. С.” у П. наведено је да анкетни обрасци које је школи доставило Бошњачко национално вијеће немају сагласност надлежног министарства, да школа није дужна да поступа по налозима и дописима Бошњачког националног вијећа и да се никада ни један родитељ и ученик/ца није обратио са захтевом да се настава одвија на босанском језику. Наведено је и да се ученици редовно анкетирају о изборним предметима и да се тада нико не изјасни да жели да прати наставу из предмета Матерњи (босански) језик са елементима националне културе. У току поступка је утврђено да школа није анкетирала ученике/це да ли желе да похађају наставу на босанском језику. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је ОШ „М. С.” у П, пропуштањем да анкетира ученике и ученице школе о језику на којем желе да похађају наставу, извршила акт дискриминације ученика бошњачке националне мањине. Основној школи „М. С.” у П. и директорки С. М. препоручено је да спроведу анкету за школску 2014/2015., како би се утврдило да ли постоји потребан број деце заинтересованих да наставу похађају на босанском језику, као и да предузму све неопходне мере како би се организовала настава на босанском језику, уколико резултати анкете покажу да постоји потребан број ученика/ца који су заинтересовани да наставу похађају на босанском језику.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се 14. марта 2014. године обратило Бошњачко национално вијеће против ОШ „М. С.” у П. У притужби је наведено да ученицима бошњачке националности није дата могућност да се изјасне да ли желе да наставу похађају на босанском језику и да сада сви похађају наставу на српском језику.

1.2. Бошњачко национално вијеће је у притужби навело:

- да сматра да национална припадност ученика бошњачке националности представља основ дискриминације, јер је за ученике српске националности у истим образовно-васпитним установама настава на српском језику организована у складу са законом;
- да не постоји никакво разумно оправдање засновано на закону да се не организује настава на босанском језику за ученике бошњачке националности, јер организовање оде-

љења за наставу на босанском језику не изискује додатне материјалне трошкове, нити проширење просторних и кадровских капацитета образовно-васпитних установа, што је доказано праксом основних и средњих школа у Новом Пазару, Сјеници и Тутину које су од 2. септембра 2013. године организовале наставу на босанском језику за све ученике чији су се родитељи изјаснили за такав модел наставе;

- да је Бошњачко национално вијеће са Министарством просвете, науке и технолошког развоја предузело низ мера у периоду од краја 2009. године до августа 2013. године, како би у школској 2013/2014. години у Новом Пазару, Тутину, Пријепољу и Сјеници отпочела настава на босанском језику за ученике чији су се родитељи изјаснили да желе да похађају наставу на босанском језику;
- да су у овим местима од 1. априла до краја августа 2013. године, образовно-васпитне установе спровеле анкету на којој су се родитељи ученика изјаснили о моделу наставе;
- да је припремна настава на босанском језику одржана у образовно-васпитним установама у Новом Пазару, Тутину и Сјеници у периоду од 21. фебруара до 7. јуна 2013. године;
- да је Министарство просвете, науке и технолошког развоја донело одговарајуће допуне правилника за наставу на босанском језику за основне школе и одобрило уџбенике за наставу на босанском језику у I и V разреду основне школе;
- да је министарство одобрило већину уџбеника за основне и средње школе које је штампала издавачка кућа „Klett", као и увоз уџбеника из Босне и Херцеговине;
- да у ОШ „М. С." у П. није дата могућност родитељима и ученицима бошњачке националности да се изјасне о томе да ли желе да наставу похађају на босанском језику;
- да ученици бошњачке националности похађају наставу на српском језику.

1.3. У прилогу притужбе достављени су следећи докази: списак образовно-васпитних установа против којих је Бошњачко национално вијеће поднело притужбе Повереник за заштиту равноправности; табеларни приказ резултата анкетирања родитеља о моделу наставе у школској 2013/2014. години у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу; образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години; допис Основној школи „М. С." у П. број Р. бр. 550-046/2013 од 3. јула 2013. године и број Р. бр. 228-046/2013 од 1. априла 2013. године.

1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење С. М, директорке ОШ „М. С." у П.

1.5. У изјашњењу С. М, између осталог, наведено је:

- да је ОШ „М. С." мултиетничка школа у којој наставу похађају ученици и ученице српске, муслиманске, бошњачке и ромске националности, чиме се школа поноси;
- да се настава у школи изводи на српском језику, у складу са наставним планом и програмом које прописује Министарство просвете, науке и технолошког развоја и у складу са прописима који регулишу област образовања. Школа поступа по налозима и препорукама надлежног министарства са којим се консултује око свих спорних ситуација и питања;

- да је школа добила информацију од представника Министарства просвете, науке и технолошког развоја да није дужна да поступа по налозима и дописима Бошњачког националног вијећа, већ искључиво надлежног министарства;
- да би увођење наставе на босанском језику изискивало додатне материјалне трошкове јер би повећао број извршилаца у школи; да би било потребно обезбедити стручан кадар и да у Пријепољу не постоји лице које има одговарајуће квалификације за извођење наставе на босанском језику, као и да је Бошњачко национално вијеће организовало поступак „сертифицирања" наставног кадра без одобрења Министарства просвете, науке и технолошког развоја;
- да су представници Бошњачког националног вијећа донели школи анкетне обрасце са логом Бошњачког националног вијећа, а да за то нису имали сагласност Министарства просвете, науке и технолошког развоја;
- да се „ни један родитељ ученика бошњачке националности управи школе није обратио са захтевом да жели да његово дете похађа наставу на босанском језику", а да на седницама Савета родитеља школе није расправљано о настави на босанском језику;
- да је годинама уназад ученицима било понуђено да се изјасне за изборни предмет Матерњи (босански) језик са елементима националне културе и да се никада није изјаснио ни један ученик/ца;
- да настава на босанском језику захтева раздвајање ученика/ца и да родитељима овакав вид раздвајања деце није прихватљив;
- да се може закључити да је за увођење наставе на босанском језику заинтересовано једино Бошњачко национално вијеће, али не и родитељи и ученици/це бошњачке националности;
- да је „чуди" да је притужба Бошњачког националног вијећа прихваћена као основана с обзиром да вијеће нема сагласност ученика да наступа у њихово име.

1.6. У прилогу изјашњења достављена је фотокопија дописа Министарства просвете, науке и технолошког развоја број 601-00-83/2013-06 од 17. јула 2013. године председнику општине Пријепоље.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Неспорно је да у ОШ „М. С." у П. ученици нису анкетирани на којем језику желе да слушају наставу у току школске 2013/2014. године и да се настава одвија на српском језику.

2.2. Увидом у допис Бошњачког националног вијећа број Р. бр. 228-04б/2013 од 1. априла 2013. године утврђено је да је Бошњачко национално вијеће обавестило ОШ „М. С." у П. да надлежно министарство и Бошњачко национално вијеће желе да, у складу са законом, омогуће свим родитељима избор да ли желе да њихово дете похађа припремни предшколски програм на босанском или српском језику у наставној 2013/2014. години и доставило школи одређени број образаца за анкетирање родитеља о моделу наставе у предшколским установама у Санџаку у школској 2013/2014. години.

2.3. Увидом у образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години утврђено је да је образац двојезичан

и намењен родитељима, да треба уписати податке о ученику, родитељима и школи, као и податак да ли ученик/ца жели да похађа наставу на босанском или српском језику.

2.4. Увидом у допис Бошњачког националног вијећа број Р. бр. 550-04б/2013 од 3. јула 2013. године утврђено је да се Бошњачко национално вијеће обратило ОШ „М. С." у П. са напоменом да је школа обавезна да приликом усвајања школског програма уврсти Босански језик и књижевност као обавезни предмет и пропише да се образовно-васпитни рад у школи остварује и на босанском језику и латиничном писму.

2.5. Дописом број 601-00-83/2013-06 од 17. јула 2013. године Министарство просвете, науке и технолошког развоја обавестило је председника општине Пријепоље да је Национални просветни савет усвојио, а министар одобрио, наставне планове и програме за реализацију наставе на босанском језику; да је усвојен Правилник о допуни плана уџбеника са уџбеницима за наставу на босанском језику за први и пети разред основне школе и први разред гимназије; да је Бошњачко национално вијеће реализовало пројекат припремне наставе на босанском језику у три предшколске установе, три основне школе и три гимназије у Новом Пазару, Сјеници и Тутину, по одобрењу Министарства просвете, науке и технолошког развоја; да министарство није одобрило процедуру и сертификацију испита које је организовало Бошњачко национално вијеће; да је министарство у обавези да обезбеди свим држављанима Републике Србије образовање на матерњем језику и да, у вези са тим, треба да обезбеди све неопходне услове за наставак реализације наставе на српском језику, као и да обезбеди и наставу на босанском језику за ученике који су се за то изјаснили у складу са законима у области образовања.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњење и антидискриминационе и друге домаће и међународне прописе.

ПРАВО НА ПОДНОШЕЊЕ ПРИТУЖБЕ

3.2. Повереница за заштиту равноправности ценила је навод из изјашњења да Бошњачко национално вијеће није овлашћено да подноси притужбу због дискриминације ученика бошњачке националности без сагласности ученика и родитеља. Пре свега, треба констатовати да је притужба поднета због дискриминације ученика бошњачке националности приликом остваривања мањинских права. Законом о забрани дискриминације прописано да притужбу Поверенику за заштиту равноправности може поднети лице које сматра да је претрпело дискриминацију, а у име и уз сагласност лица чије је право повређено, притужбу може поднети организација која се бави заштитом људских права или друго лице. Одредбом члана 15. став 3. Пословника о раду прописано је да у случају дискриминације групе лица организација која се бави заштитом људских права може поднети притужбу у своје име, без сагласности лица које је претрпело дискриминацију. Одредбама Закона о националним саветима националних мањина прописано је да припадници националних мањина у Републици Србији могу да изаберу своје националне савете ради остваривања права на самоуправу у култури, образовању, обавештавању и службеној употреби језика и писма. Национални савет, између осталог, представља националну мањину и у области образовања, преко својих органа прати спровођење закона и прописа из области образо-

вања и покреће поступак пред Заштитником грађана, покрајинским и локалним омбудсманом и другим надлежним органима, када процени да је дошло до повреде Уставом и законом гарантованих права и слобода припадника националних мањина.

Сагласно наведеном, Повереница за заштиту равноправности констатује да Бошњачко национално вијеће притужбу није поднео у име индивидуално одређених ученика бошњачке националности, већ у своје име а у интересу садашњих и будућих ученика бошњачке националности који желе да похађају наставу у образовно-васпитним установама на матерњем језику. Стога је подносилац притужбе овлашћен да поднесе притужбу, у складу са чланом 35. став 1. Закона о забрани дискриминације.

ПРАВНИ ОКВИР

3.3. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.4. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима одређено да је Република Србија у обавези да припадницима националних мањина омогући образовање и васпитање на свом језику или двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе.

3.5. Потврђивањем Оквирне конвенције Савета Европе за заштиту националних мањина Република Србија се обавезала да ствара потребне услове како би припадници националних мањина очували и развијали своју културу и сачували неопходне елементе свог идентитета, наиме, религију, језик, традиције и културно наслеђе (чл. 5), као и да предузме мере у области образовања и истраживања како би се неговала култура, језик и вера националних мањина и већине (чл. 12).

3.6. Устав Републике Србије забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета. Даље, Устав Републике Србије гарантује припадницима националних мањина, поред осталог и право на школовање на свом језику у државним установама и установама аутономних покрајина.

3.7. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, тако што је дискриминација дефинисана као свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или

њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Одредбама чл. 4. Закона о забрани дискриминације прописано је да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно, забрану дискриминације. Непосредна дискриминација постоји ако се лице или група лица, због његовог односно њиховог личног својства у истој или сличној ситуацији, било којим актом, радњом или пропуштањем, стављају или су стављени у неповољнији положај, или би могли бити стављени у неповољнији положај, а посредна дискриминација постоји ако се лице или група лица, због његовог односно њиховог личног својства ставља у неповољнији положај актом, радњом или пропуштањем које је привидно засновано на начелу једнакости и забрани дискриминације, осим ако је то оправдано законитим циљем, а средства за постизање тог циља су примерена и нужна.

3.8. Законом о основама система образовања и васпитања забрањена је дискриминација, односно, активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Овај закон прописује да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства, док не сматра дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.

3.9. Истим законом је прописано да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, да се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује на матерњем језику и изузетно може да се остварује и двојезично или на српском језику, у складу са посебним законом. Даље, одредбама члана 76. прописано је да се основно и средње образовање и васпитање, специјалистичко и мајсторско образовање и други облици стручног образовања остварују на основу школског програма, који се доноси на основу наставног плана и програма, односно програма одређених облика стручног образовања, а да школски програм, између осталог, садржи и језик на коме се остварује програм, као и да школски програм доноси школски одбор, по правилу, сваке четврте године, у складу са наставним планом и програмом.

3.10. Законом о основном образовању и васпитању прописано је да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, а да се за припаднике националне мањине остварује и на језику и писму националне мањине, односно двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика. Даље, прописано је да школа може да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, односно двојезично и за мање од 15 ученика уписаних у први разред, уз сагласност министарства

надлежног за послове образовања, које даје сагласност по прибављеном мишљењу одговарајућег националног савета националне мањине. Такође, када се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, за ученике припаднике националне мањине, организује се настава језика националне мањине са елементима националне културе.

3.11. Одредбама Закона о о заштити права и слобода националних мањина прописано је да припадници националних мањина имају право на васпитање и образовање на свом језику у институцијама предшколског, основног и средњег васпитања и образовања, да је држава дужна да створи услове за организовање образовања на језику националне мањине, а да је, док их не обезбеди, дужна да обезбеди двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе припадника националне мањине. Даље је прописано да се за остваривање овог права може прописати одређени минимални број ученика, с тим да тај број може бити мањи од минималног броја ученика који је законом прописан за обезбеђење одговарајућих облика наставе и образовања.

3.12. Стручним упутством о формирању одељења и начину финансирања у основним и средњим школама за школску 2013/2014. годину ближе је уређен начин формирања одељења и прописано је да се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује на језику и писму националне мањине, односно, двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика, а да школа може да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, односно, двојезично и за мање од 15 ученика, уз сагласност министарства надлежног за образовање.

АНАЛИЗА НАВОДА ПРИТУЖБЕ И ИЗЈАШЊЕЊА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

3.13. Имајући у виду предмет ове притужбе, у конкретном случају потребно је утврдити да ли је ОШ „М. С.” у П. извршила дискриминацију ученика и ученица бошњачке националности пропуштањем да им омогући да се изјасне да ли желе да слушају наставу на босанском језику.

3.14. Повереница за заштиту равноправности разматрала је наводе из изјашњења да анкетирање ученика није извршено јер анкетни обрасци које је припремило Бошњачко национално вијеће нису припремљени уз сагласност надлежног министарства и да „школа није дужна да поступа по налозима и дописима Бошњачког националног вијећа”. Овакав став није оправдан јер школа није обавезна да анкетира ученике на начин на који је то препоручио савет националне мањине, као ни на обрасцима које је савет доставио. Међутим, школа треба да утврди заинтересованост ученика и ученица за похађање наставе на босанском језику, а начин на који ће спровести анкету није од пресудног значаја.

3.15. Повереница за заштиту равноправности је става да је школа, у конкретном случају, била дужна да испита заинтересованост ученика и ученица да слушају наставу на босанском језику и то из више разлога. Пре свега, школи се са захтевом за анкетирање обратио савет националне мањине, који је овлашћен да заступа интересе националне мањине. Та околност је довољна индиција да постоји извесно интересовање и жеља припадника бошњачке националности да се настава одвија на босанском језику. Поред тога, у наводима из изјашњења је истакнуто да се школа налази у мултиетничкој средини и да уписује све ученике без обзира којој националност, што је довољна претпоставка да у школи има ученика и ученица бошњачке националности који желе да похађају наставу на

босанском језику. Право припадника националне мањина на образовање на матерњем језику омогућава ученицима припадницима одређене националне мањине да се, пре свега, изразе на матерњем језику, да упознају националну историју и културну баштину на матерњем језику, а доприноси и очувању националног идентитета мањине. Домаћим и међународним правом прописано је да је право на образовање на матерњем језику засновано на избору представника националне мањине. Стога је неопходно припадницима националне мањине омогућити да изразе свој став и школа је била дужна да испита заинтересованост ученика и родитеља да се организује настава на босанском језику, а не да паушално процењује да ли такво интересовање постоји.

3.16. Такође, наводи из изјашњења да се школи није обратио „ни један родитељ ученика бошњачке националности са захтевом да жели да његово дете похађа наставу на босанском језику" нису релевантни, ако се има у виду чињеница да се школи обратио савет националне мањине, што је требало да буде довољан показатељ да постоји извесно интересовање за похађање наставе на босанском језику.

3.17. Даље, анализирајуће наводе из изјашњења да је школа поступа искључиво по налозима и упутствима надлежног министарства, Повереница најпре констатује да школа није доставила доказ да се обратила Министарству просвете, науке и технолошког развоја и затражила упутство како да поступа поводом анкетирања ученика и ученица о језику на којем желе да слушају наставу. Међутим, чак и у случају да се школа обратила министарству тражећи упутства, недобијање упутстава не би представљало оправдан разлог да се анкета не спроведе, имајући у виду законске прописе којима је регулисано образовање на језику националне мањине.

3.18. Анкетирање ученика и ученица школе не би, само по себи, значило да би се испунили прописани услови за организовање наставе на језику националне мањине, али с обзиром да се школа налази у вишенационалној средини, Повереница за заштиту равноправности је става да је школа била дужна да испита заинтересованост ученика/ца. Уколико би број заинтересованих ученика био најмање 15, образовно-васпитни рад се за припаднике националне мањине остварује на језику и писму националне мањине, односно двојезично. Уколико би број заинтересованих ученика био мањи од 15, школа има могућности да се обрати Министарству просвете са захтевом за давање сагласности за организовање наставе на босанском језику.

3.19. Што се тиче навода из изјашњења да се годинама уназад нико од ученика и ученица није изјаснио да желе да похађају наставу из предмета Матерњи (босански) језик са елементима националне културе, Повереница указује да ови наводи нису релевантни, односно, да не представљају оправдање за неспровођење анкете међу ученицима. Наиме, околност да деца нису одабрала изучавање изборног предмета Босански језик са елементима националне културе не значи да не би одабрали да похађају наставу на матерњем језику.

3.20. Повереница за заштиту равноправности констатује да је, поред постојања доброг правног оквира и законом дефинисаних високих стандарда у заштити права и слобода припадника националних мањина, потребно унапредити положај националних мањина, а да поготово постоји потреба за већом доследношћу у примени и поштовању постојећег правног оквира. Наиме, право припадника националне мањине на образовање, у склопу са другим мањинским правима, помаже очувању националног идентитета и спречавању асимилације припадника националне мањине. Истовремено, процес образовања и васпитања но-

си потенцијал јачања међусобног поштовања и разумевања различитих заједница унутар једног друштва. Право очувања колективног идентитета помоћу образовања на језику мањине, мора да буде уравнотежено са потребом интегрисања и учешћа у широј државној заједници. Циљ образовања и васпитања јесте, поред стицање квалитетних знања и способности неопходних за лично остварење и активан рад и живот у заједници, поштовање равноправности, унапређивање толеранције и уважавање различитости.

3.21. На крају, потребно је скренути пажњу да је приликом анкете о моделу наставе у образовним установама потребно затражити мишљење детета, тј. ученика и ученица школе. Наиме, у анкетном обрасцу „Образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014.", могућност да се изјасне имају само родитељи, а деци није пружена могућност да искажу своје мишљење. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима утврђено право детета да искаже своје мишљење у стварима које се тичу детета. У Општем коментару бр. 12 Конвенције о правима детета, Комитет за права детета је препоручио државама уговорницама да предузму радње како би деци створиле могућности да изразе своје мишљење и да се оно пажљиво размотри у сваком образовном окружењу, укључујући и образовне програме, али и изван школе, на локалном и националном нивоу о свим аспектима образовне политике, укључујући, између осталог и школске програме, методе поучавања и структуру школа. Комитет истиче да се у одлукама о преласку на следећи ниво школовања или избору предмета мора обезбедити право деце да искажу мишљење. Зато су образовне установе, као и национални савети у свом раду у области образовања и другим областима која се тичу деце, обавезни да поштују право детета да изрази мишљење и да оно буде пажљиво размотрено.

3.22. Сагледавајући све чињенице и околности, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да је у конкретном случају ОШ „М. С." у П, поступила дискриминаторно када је ученицима бошњачке националности ускратила могућност да се изјасне да ли желе да слушају наставу на босанском језику. Повереница са жаљењем констатује да у конкретном случају није могуће уклонити последице дискриминаторног поступања, имајући у виду чињеницу да је школска година завршена.

4. МИШЉЕЊЕ

Пропуштањем да анкетира ученике и ученице школе да ли желе да похађају наставу на босанском језику, ОШ „М. С." у П. прекршила је одредбе Закона о забрани дискриминације.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује ОШ „М. С." у П. и директорки С. М, као одговорном лицу да:

5.1. За школску 2014/2015. годину спроведу анкету међу ученицима/цама, како би се утврдило да ли постоји потребан број деце заинтересованих да наставу похађају на босанском језику.

5.2. Предузму све потребне мере из своје надлежности, како би се организовала настава на босанском језику, уколико резултати анкете покажу да постоји потребан број заинтересованих ученика/ца за похађање наставе на босанском језику.

5.3. Да убудуће, у оквиру обављања послова из своје надлежности, не крше антидискриминационе прописе.

Потребно је да ОШ „М. С.” у П. обавести Повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Против овог мишљења са препоруком није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката. Сагласно члану 40. Закона о забрани дискриминације, уколико ОШ „М. С.” у П. не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, Повереница за заштиту равноправности може о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

Притужба Бошњачког националног вијећа против ОШ В. П. В. у П. због дискриминације по основу националне припадности у области образовања

бр. 07-00-98/2014-02 датум: 27.6.2014.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднело Бошњачко национално вијеће против Основне школе „В. П. В.” у П. У притужби је наведено да ученицима бошњачке националности није дата могућност да се изјасне да ли желе да наставу похађају на босанском језику и да сви похађају наставу на српском језику. У изјашњењу директора ОШ „В. П. В.” у П. наведено је да анкетни обрасци које је доставило Бошњачко национално вијеће немају сагласност надлежног министарства и школе, да то што анкетни обрасци нису подељени родитељима не значи да су ученици и родитељи били онемогућени да се изјасне и да се никада ни један родитељ и ученик није обратио школи са захтевом да се настава одвија на босанском језику. Наведено је и да се ученици редовно анкетирају о изборним предметима, а да се том приликом само један или два ученика на нивоу школе изјасне да желе да прате наставу из предмета Матерњи језик са елементима националне културе. У току поступка је утврђено да школе није анкетирала ученике/це да ли желе да похађају наставу на босанском језику. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је ОШ „В. П. В.” у П, пропуштањем да анкетира ученике и ученице школе о језику на којем желе да похађају наставу, извршила акт дискриминације ученика бошњачке националне мањине. Основној школи „В. П. В.” у П. и директору М. М. препоручено је да спроведу анкету за школску 2014/2015, како би се утврдило да ли постоји потребан број деце заинтересованих да наставу похађају на босанском језику, као и да предузму све неопходне мере како би се организовала настава на босанском језику, уколико резултати анкете покажу да постоји потребан број ученика/ца који су заинтересовани да наставу похађају на босанском језику.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се 14. марта 2014. године обратило Бошњачко национално вијеће против ОШ „В. П. В.” у П. У притужби је наведено да ученицима бошњачке националности није дата могућност да се изјасне да ли желе да наставу похађају на босанском језику и да сада сви похађају наставу на српском језику.

1.2. Бошњачко национално вијеће је у притужби навело:

- да сматра да национална припадност ученика бошњачке националности представља основ дискриминације, јер је за ученике српске националности у истим образовно-васпитним установама настава на српском језику организована у складу са законом;

- да не постоји никакво разумно оправдање засновано на закону да се не организује настава на босанском језику за ученике бошњачке националности, јер организовање одељења за наставу на босанском језику не изискује додатне материјалне трошкове, нити проширење просторних и кадровских капацитета образовно-васпитних установа, што је доказано праксом основних и средњих школа у Новом Пазару, Сјеници и Тутину које су од 2. септембра 2013. године организовале наставу на босанском језику за све ученике чији су се родитељи изјаснили за такав модел наставе;
- да је Бошњачко национално вијеће са Министарством просвете, науке и технолошког развоја предузело низ мера у периоду од краја 2009. године до августа 2013. године, како би у школској 2013/2014. години у Новом Пазару, Тутину, Пријепољу и Сјеници отпочела настава на босанском језику за ученике чији су се родитељи изјаснили да желе да похађају наставу на босанском језику;
- да су у овим местима од 1. априла до краја августа 2013. године, образовно-васпитне установе спровеле анкету на којој су се родитељи ученика изјаснили о моделу наставе;
- да је припремна настава на босанском језику одржана у образовно-васпитним установама у Новом Пазару, Тутину и Сјеници у периоду од 21. фебруара до 7. јуна 2013. године;
- да је Министарство просвете, науке и технолошког развоја донело одговарајуће допуне правилника за наставу на босанском језику за основне школе и одобрило уџбенике за наставу на босанском језику у I и V разреду основне школе;
- да је министарство одобрило већину уџбеника за основне и средње школе које је штампала издавачка кућа „Klett", као и увоз уџбеника из Босне и Херцеговине;
- да у ОШ „В. П. В." у П. није дата могућност родитељима и ученицима бошњачке националности да се изјасне о томе да ли желе да наставу похађају на босанском језику;
- да ученици бошњачке националности похађају наставу на српском језику;
- да је директор школе М. М. сачинио белешку 11. јула 2013. године у којој је констатовао да је на огласну таблу школе истакао „обавештење о сертифицирању" и да се нико није јавио, а да анкетирање родитеља није спроведено јер министарство није дало никаква упутства о анкетирању.

1.3. У прилогу притужбе достављени су следећи докази: списак образовно-васпитних установа против којих је Бошњачко национално вијеће поднело притужбе Повереннику за заштиту равноправности; табеларни приказ резултата анкетирања родитеља о моделу наставе у школској 2013/2014. години у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу; образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години; допис Основној школи „В. П. В." у П. број Р. бр. 550-04б/2013 од 3. јула 2013. године, број Р. б. 228-04б/2013 од 1. априла 2013. године и службена белешка директора ОШ „В. П. В." у П. од 11. јуна 2013. године.

1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење М. М, директора ОШ „В. П. В." у П.

1.5. У изјашњењу директора ОШ „В. П. В.” у П. је, између осталог, наведено:

- да је општина Пријепоље мултиетничка средина, да у њој живе грађани српске, муслиманске, бошњачке и других националности и да ОШ „В. П. В.” у П. уписује све ученике без обзира на националност;
- да се настава у школи изводи на српском језику, у складу са наставним планом и програмом које прописује Министарство просвете, науке и технолошког развоја и у складу са прописима који регулишу област образовања. Школа поступа по налозима и препорукама надлежног министарства са којим се консултује око свих спорних ситуација и питања;
- да су представници Бошњачког националног вијећа донели анкетне листиће у школу почетком априла 2013. године и изјавили да се са анкетирањем сачека упутство Министарства просвете, науке и технолошког развоја;
- да анкетни листићи које је припремило Бошњачко национално вијеће нису дати родитељима и ученицима јер су припремљени без сагласности надлежног министарства и јер нису у складу са уставом, али да на тај начин родитељима и ученицима „није онемогућено” да се изјасне о језику на којем желе да се одвија настава; да се управи школе није обратио „ни један родитељ ученика бошњачке националности са захтевом да жели да његово дете похађа наставу на босанском језику”;
- да школа редовно анкетира ученике о изборним предметима, да се на листи изборних предмета налази и Матерњи језик са елементима националне културе али „најчешће нема изјашњених ученика за овај предмет”;
- да се за слушање наставе из предмета Матерњи језик са елементима националне културе, у току школске године изјасни један или два ученика на нивоу школе и да школа у том случају поступа у складу са упутством министарства за формирање одељења и група, по којем група „не може имати мање од 15 ученика”;
- да се може закључити да је за увођење наставе на босанском језику заинтересовано једино Бошњачко национално вијеће, јер поступа без сагласности родитеља и ученика и да „нико нема право да се бори за права ученика, односно родитеља ако немају њихову сагласност”.

1.6. У прилогу изјашњења достављена је фотокопија спискова ученика о изјашњавању за изборне наставне предмете у ОШ „В. П. В.” у П. за ученике I и V разреда за школску 2013/2014. годину и фотокопија обрасца за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Неспорно је да су представници Бошњачког националног вијећа посетили ОШ „В. П. В.” у П. почетком априла 2013. године и доставили обрасце за анкетирање родитеља о моделу наставе у школској 2013/2014. години.

2.2. Увидом у допис Бошњачког националног вијећа број Р. бр. 228-04б/2013 од 1. априла 2013. године утврђено је да је Бошњачко национално вијеће обавестило ОШ „В. П. В.” у П. да надлежно министарство и Бошњачко национално вијеће желе да, у складу са за-

коном, омогуће свим родитељима избор да ли желе да њихово дете похађа припремни предшколски програм на босанском или српском језику у наставној 2013/2014. години и доставило школи одређени број образаца за анкетирање родитеља о моделу наставе у предшколским установама у Санџаку у школској 2013/2014. години.

2.3. Увидом у образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години утврђено је да је образац двојезичан и намењен родитељима, да треба уписати податке о ученику, родитељима и школи, као и податак да ли ученик/ца жели да похађа наставу на босанском или српском језику.

2.4. Увидом у белешку директора школе М. М. од 11. јуна 2013. године утврђено је да су представници Бошњачког националног вијећа посетили школу поводом „сертифицирања" наставника и анкетирања ученика. Наведено је да је на огласну таблу школе 11. јуна 2013. године истакнуто обавештење о „сертифицирању" и да се нико од наставног особља није пријавио, као и да је, приликом предаје анкетних образаца, речено да се даље поступа по упутствима Министарства просвете, науке и технолошког развоја, а да анкетирање није спроведено јер упутство није стигло.

2.5. Увидом у допис Бошњачког националног вијећа број Р. бр. 550-04б/2013 од 3. јула 2013. године утврђено је да се Бошњачко национално вијеће обратило ОШ „В. П. В." у П. са напоменом да је школа обавезна да приликом усвајања школског програма уврсти Босански језик и књижевност као обавезни предмет и пропише да се образовно-васпитни рад у школи остварује и на босанском језику и латиничном писму.

2.6. Увидом у фотокопије спискова ученика о изјашњавању за изборне наставне предмете у ОШ „В. П. В." у П. за ученике I и V разреда за школску 2013/2014. годину утврђено је да се у пет одељења првог разреда, ни једно дете није изјаснило да жели да прати наставу из изборног предмета Матерњи језик са елементима националне културе, односно да се у седам одељења четвртог разреда, двоје деце изјаснило да жели да прати наставу из изборног предмета Матерњи језик са елементима националне културе у петом разреду.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњење и антидискриминационе и друге домаће и међународне прописе.

ПРАВО НА ПОДНОШЕЊЕ ПРИТУЖБЕ

3.2. Повереница за заштиту равноправности ценила је навод из изјашњења да Бошњачко национално вијеће није овлашћено да подноси притужбу због дискриминације ученика бошњачке националности без сагласности ученика и родитеља. Пре свега, треба констатовати да је притужба поднета због дискриминације ученика бошњачке националности приликом остваривања мањинских права. Законом о забрани дискриминације прописано да притужбу Поверенику за заштиту равноправности може поднети лице које сматра да је претрпело дискриминацију, а у име и уз сагласност лица чије је право повређено, притужбу може поднети организација која се бави заштитом људских права или друго лице. Одредбом члана 15. став 3. Пословника о раду прописано је да у случају дискриминације групе лица организација која се бави заштитом људских права може поднети притужбу у

своје име, без сагласности лица које је претрпело дискриминацију. Одредбама Закона о националним саветима националних мањина прописано је да припадници националних мањина у Републици Србији могу да изаберу своје националне савете ради остваривања права на самоуправу у култури, образовању, обавештавању и службеној употреби језика и писма. Национални савет, између осталог, представља националну мањину и у области образовања, преко својих органа прати спровођење закона и прописа из области образовања и покреће поступак пред Заштитником грађана, покрајинским и локалним омбудсманом и другим надлежним органима, када процени да је дошло до повреде Уставом и законом гарантованих права и слобода припадника националних мањина.

Сагласно наведеном, Повереница за заштиту равноправности констатује да Бошњачко национално вијеће притужбу није поднео у име индивидуално одређених ученика бошњачке националности, већ у своје име а у интересу садашњих и будућих ученика бошњачке националности који желе да похађају наставу у образовно-васпитним установама на матерњем језику. Стога је подносилац притужбе овлашћен да поднесе притужбу, у складу са чланом 35. став 1. Закона о забрани дискриминације.

ПРАВНИ ОКВИР

3.3. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.4. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима одређено да је Република Србија у обавези да припадницима националних мањина омогући образовање и васпитање на свом језику или двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе.

3.5. Потврђивањем Оквирне конвенције Савета Европе за заштиту националних мањина Република Србија се обавезала да ствара потребне услове како би припадници националних мањина очували и развијали своју културу и сачували неопходне елементе свог идентитета, наиме, религију, језик, традиције и културно наслеђе (чл. 5), као и да предузме мере у области образовања и истраживања како би се неговала култура, језик и вера националних мањина и већине (чл. 12).

3.6. Устав Републике Србије забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета. Даље, Устав Републике

Србије гарантује припадницима националних мањина, поред осталог и право на школовање на свом језику у државним установама и установама аутономних покрајина.

3.7. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, тако што је дискриминација дефинисана као свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Одредбама чл. 4. Закона о забрани дискриминације прописано је да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно, забрану дискриминације. Непосредна дискриминација постоји ако се лице или група лица, због његовог односно њиховог личног својства у истој или сличној ситуацији, било којим актом, радњом или пропуштањем, стављају или су стављени у неповољнији положај, или би могли бити стављени у неповољнији положај, а посредна дискриминација постоји ако се лице или група лица, због његовог односно њиховог личног својства ставља у неповољнији положај актом, радњом или пропуштањем које је привидно засновано на начелу једнакости и забрани дискриминације, осим ако је то оправдано законитим циљем, а средства за постизање тог циља су примерена и нужна.

3.8. Законом о основама система образовања и васпитања забрањена је дискриминација, односно, активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Овај закон прописује да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправданоављење разлика повлађивањем или давањем првенства, док не сматра дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.

3.9. Истим законом је прописано да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, да се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује на матерњем језику и изузетно може да се остварује и двојезично или на српском језику, у складу са посебним законом. Даље, одредбама члана 76. прописано је да се основно и средње образовање и васпитање, специјалистичко и мајсторско образовање и други облици стручног образовања остварују на основу школског програма, који се доноси на основу наставног плана и програма, односно програма одређених облика стручног образовања, а да школски програм, између осталог, садржи и језик на коме се остварује програм, као и да школски програм доноси школски одбор, по правилу, сваке четврте године, у складу са наставним планом и програмом.

3.10. Законом о основном образовању и васпитању прописано је да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, а да се за припаднике националне мањине остварује и на језику и писму националне мањине, односно двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика. Даље, прописано је да школа може да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, односно двојезично и за мање од 15 ученика уписаних у први разред, уз сагласност министарства надлежног за послове образовања, које даје сагласност по прибављеном мишљењу одговарајућег националног савета националне мањине. Такође, када се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, за ученике припаднике националне мањине, организује се настава језика националне мањине са елементима националне културе.

3.11. Одредбама Закона о о заштити права и слобода националних мањина прописано је да припадници националних мањина имају право на васпитање и образовање на свом језику у институцијама предшколског, основног и средњег васпитања и образовања, да је држава дужна да створи услове за организовање образовања на језику националне мањине, а да је, док их не обезбеди, дужна да обезбеди двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе припадника националне мањине. Даље је прописано да се за остваривање овог права може прописати одређени минимални број ученика, с тим да тај број може бити мањи од минималног броја ученика који је законом прописан за обезбеђење одговарајућих облика наставе и образовања.

3.12. Стручним упутством о формирању одељења и начину финансирања у основним и средњим школама за школску 2013/2014. годину ближе је уређен начин формирања одељења и прописано је да се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује на језику и писму националне мањине, односно, двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика, а да школа може да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, односно, двојезично и за мање од 15 ученика, уз сагласност министарства надлежног за образовање.

АНАЛИЗА НАВОДА ПРИТУЖБЕ И ИЗЈАШЊЕЊА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

3.13. Имајући у виду предмет ове притужбе, у конкретном случају потребно је утврдити да ли је ОШ „В. П. В.” у П. извршила акт дискриминације ученика и ученица бошњачке националности пропуштањем да им омогући да се изјасне да ли желе да слушају наставу на босанском језику.

3.14. Повереница за заштиту равноправности разматрала је наводе из изјашњења да анкетирање ученика није извршено јер анкетни обрасци које је припремило Бошњачко национално вијеће нису припремљени уз сагласност надлежног министарства или школе. Овакав став није оправдан јер школа није обавезна да анкетира ученике на начин на који је то препоручио савет националне мањине, као ни на обрасцима које је савет доставио. Међутим, школа треба да утврди заинтересованост ученика и ученица за похађање наставе на босанском језику, а начин на који ће спровести анкету није од пресудног значаја.

3.15. Повереница за заштиту равноправности је става да је школа, у конкретном случају, била дужна да испита заинтересованост ученика и ученица да слушају наставу на босанском језику и то из више разлога. Пре свега, школи се са захтевом за анкетирање обратио са-

вет националне мањине, који је овлашћен да заступа интересе националне мањине. Та околност је довољна индиција да постоји извесно интересовање и жеља припадника бошњачке националности да се настава одвија на босанском језику. Поред тога, у наводима из изјашњења је истакнуто да се школа налази у мултиетничкој средини и да уписује све ученике без обзира којој националност, што је довољна претпоставка да у школи има ученика и ученица бошњачке националности који желе да похађају наставу на босанском језику. Право припадника националне мањина на образовање на матерњем језику омогућава ученицима припадницима одређене националне мањине да се, пре свега, изразе на матерњем језику, да упознају националну историју и културну баштину на матерњем језику, а доприноси и очувању националног идентитета мањине. Домаћим и међународним правом прописано је да је право на образовање на матерњем језику засновано на избору представника националне мањине. Стога је неопходно припадницима националне мањине омогућити да изразе свој став и школа је била дужна да испита заинтересованост ученика и родитеља да се организује настава на босанском језику, а не да паушално процењује да ли такво интересовање постоји.

3.16. Такође, наводи из изјашњења да се школи није обратио „ни један родитељ ученика бошњачке националности са захтевом да жели да његово дете похађа наставу на босанском језику" нису релевантни, ако се има у виду чињеница да се школи обратио савет националне мањине, што је требало да буде довољан показатељ да постоји извесно интересовање за похађање наставе на босанском језику.

3.17. У вези са наводима из изјашњења да је школа чекала даља упутства министарства о анкетирању ученика, Повереница најпре констатује да школа није доставила доказ да се обратила Министарству просвете, науке и технолошког развоја и затражила упутство како да поступа поводом анкетирања ученика и ученица о језику на којем желе да слушају наставу. Међутим, чак и у случају да се школа обратила министарству тражећи упутства, недобијање упутстава не би представљало оправдан разлог да се анкета не спроведе, имајући у виду законске прописе којима је регулисано образовање на језику националне мањине.

3.18. Анкетирање ученика и ученица школе не би, само по себи, значило да би се испунили прописани услови за организовање наставе на језику националне мањине, али с обзиром да се школа налази у вишенационалној средини, Повереница за заштиту равноправности је става да је школа била дужна да испита заинтересованост ученика/ца. Уколико би број заинтересованих ученика био најмање 15, образовно-васпитни рад се за припаднике националне мањине остварује на језику и писму националне мањине, односно двојезично. Уколико би број заинтересованих ученика био мањи од 15, школа има могућности да се обрати Министарству просвете са захтевом за давање сагласности за организовање наставе на босанском језику.

3.19. Што се тиче навода из изјашњења да се сваке године изјасни само један или два ученика на нивоу школе да желе да похађају наставу из предмета Матерњи језик са елементима националне културе, Повереница указује да ови наводи нису релевантни, односно, да не представљају оправдање за неспровођење анкете међу ученицима. Наиме, околност да деца нису одабрала изучавање изборног предмета Босански језик са елементима националне културе не значи да не би одабрали да похађају наставу на матерњем језику.

3.20. Повереница за заштиту равноправности констатује да је, поред постојања доброг правног оквира и законом дефинисаних високих стандарда у заштити права и слобода при-

падника националних мањина, потребно унапредити положај националних мањина, а да поготово постоји потреба за већом доследношћу у примени и поштовању постојећег правног оквира. Наиме, право припадника националне мањине на образовање, у склопу са другим мањинским правима, помаже очувању националног идентитета и спречавању асимилације припадника националне мањине. Истовремено, процес образовања и васпитања носи потенцијал јачања међусобног поштовања и разумевања различитих заједница унутар једног друштва. Право очувања колективног идентитета помоћу образовања на језику мањине, мора да буде уравнотежено са потребом интегрисања и учешћа у широј државној заједници. Циљ образовања и васпитања јесте, поред стицање квалитетних знања и способности неопходних за лично остварење и активан рад и живот у заједници, поштовање равноправности, унапређивање толеранције и уважавање различитости.

3.21. На крају, потребно је скренути пажњу да је приликом анкете о моделу наставе у образовним установама потребно затражити мишљење детета, тј. ученика и ученица школе. Наиме, у анкетном обрасцу „Образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014.", могућност да се изјасне имају само родитељи, а деци није пружена могућност да искажу своје мишљење. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима утврђено право детета да искаже своје мишљење у стварима које се тичу детета. У Општем коментару бр. 12 Конвенције о правима детета, Комитет за права детета је препоручио државама уговорницама да предузму радње како би деци створиле могућности да изразе своје мишљење и да се оно пажљиво размотри у сваком образовном окружењу, укључујући и образовне програме, али и изван школе, на локалном и националном нивоу о свим аспектима образовне политике, укључујући, између осталог и школске програме, методе поучавања и структуру школа. Комитет истиче да се у одлукама о преласку на следећи ниво школовања или избору предмета мора обезбедити право деце да искажу мишљење. Зато су образовне установе, као и национални савети у свом раду у области образовања и другим областима која се тичу деце, обавезни да поштују право детета да изрази мишљење и да оно буде пажљиво размотрено.

3.22. Сагледавајући све чињенице и околности, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да је у конкретном случају ОШ „В. П. В." у П, поступила дискриминаторно када је ученицима бошњачке националности ускратила могућност да се изјасне да ли желе да слушају наставу на босанском језику. Повереница са жаљењем констатује да у конкретном случају није могуће отклонити последице дискриминаторног поступања, имајући у виду чињеницу да је школска година завршена.

4. МИШЉЕЊЕ

Пропуштањем да анкетира ученике и ученице школе да ли желе да похађају наставу на босанском језику, ОШ „В. П. В." у П. прекршила је одредбе Закона о забрани дискриминације.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује ОШ „В. П. В." у П. и директору М. М, као одговорном лицу да:

5.1. За школску 2014/2015. годину спроведу анкету међу ученицима/цама, како би се утврдило да ли постоји потребан број деце заинтересованих да наставу похађају на босанском језику.

5.2. Предузму све потребне мере из своје надлежности, како би се организовала настава на босанском језику, уколико резултати анкете покажу да постоји потребан број заинтересованих ученика/ца за похађање наставе на босанском језику.

5.3. Да убудуће, у оквиру обављања послова из своје надлежности, не крше антидискриминационе прописе.

Потребно је да ОШ „В. П. В." у П. обавести Повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Против овог мишљења са препоруком није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката. Сагласно члану 40. Закона о забрани дискриминације, уколико ОШ „В. П. В." у П. не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, Повереница за заштиту равноправности може о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

Притужба Бошњачког националног вијећа против П. гиманзије због дискриминације по основу националне припадности у области образовања

бр. 07-00-107/2014-02 датум: 27.6.2014.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднело Бошњачко национално вијеће против П. гимназије. У притужби је наведено да ученицима П. гимназије није дата могућност да се изјасне о томе да ли желе наставу на босанском језику, као и да је настава организована на српском језику. Директор П. гимназије навео је у изјашњењу да се приликом уписа у први разред само троје деце изјаснило да желе наставу на босанском језику. Због тога настава на босанском језику није организована, јер нису испуњени законски услови за извођење наставе на језику националне мањине. У току поступка је утврђено да је школа испитала заинтересованост ученика и ученица школе за наставу на босанском језику, као и да одлука школе да не организује наставу на босанском језику за троје ученика/ца није дискриминаторна, с обзиром на прописе којима је регулисано да се настава на језику националне мањине изводи за 15 ученика, односно, уз сагласност министарства надлежног за послове образовања, за мањи број од прописаног. Због тога је Повереница за заштиту равноправности дала мишљење да неорганизовањем наставе на босанском језику у школској 2013/2014. години за троје ученика бошњачке националности, П. гимназија није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се 14. марта 2014. године обратило Бошњачко национално вијеће против П. гимназије. У притужби је наведено да родитељима и ученицима бошњачке националности није дата могућност да се изјасне да ли желе да слушају наставу на босанском језику.

1.2. Бошњачко национално вијеће је у притужби навело:

- да сматра да национална припадност ученика бошњачке националности представља основ дискриминације, јер је за ученике српске националности у истим образовно-васпитним установама настава на српском језику организована у складу са законом;
- да не постоји никакво разумно оправдање засновано на закону да се не организује настава на босанском језику за ученике бошњачке националности, јер организовање одељења за наставу на босанском језику не изискује додатне материјалне трошкове, нити проширење просторних и кадровских капацитета образовно-васпитних установа, што је доказано праксом основних и средњих школа у Новом Пазару, Сјеници и Тутину које су

од 2. септембра 2013. године организовале наставу на босанском језику за све ученике чији су се родитељи изјаснили за такав модел наставе;

- да је Бошњачко национално вијеће са Министарством просвете, науке и технолошког развоја предузело низ мера у периоду од краја 2009. године до августа 2013. године, како би у школској 2013/2014. години у Новом Пазару, Тутину, Пријепољу и Сјеници отпочела настава на босанском језику за ученике чији су се родитељи изјаснили да желе да похађају наставу на босанском језику;
- да су у наведеним местима од 1. априла до краја августа 2013. године, образовно-васпитне установе спровеле анкету на којој су се родитељи ученика изјаснили о моделу наставе;
- да је припремна настава на босанском језику одржана у образовно-васпитним установама у Новом Пазару, Тутину и Сјеници у периоду од 21. фебруара до 7. јуна 2013. године;
- да је Министарство просвете, науке и технолошког развоја донело Правилник о допуни правилника о наставном програму за гимназије, којим је у програм образовања за први разред гимназије за све смерове додат предмет – Босански језик и књижевност и Правилник о допуни Правилника о плану уџбеника за први и пети разред основног образовања и васпитања и за први разред гимназије.
- да је министарство одобрило већину уџбеника за основне и средње школе које је штампала издавачка кућа „Klett", као и увоз уџбеника из Босне и Херцеговине;
- да у П. гимназији није дата могућност родитељима и ученицима да се изјасне да ли желе да слушају наставу на босанском језику, па ученици који су бошњачке националности похађају наставу на српском језику;
- да је А. М, представник Бошњачког националног вијећа 8. јула 2013. године посетио П. гимназију у намери да директору преда анкетне листиће на којима би се ученици изјаснили о моделу наставе;
- да је директор гимназије сачинио белешку бр. 508 од 8. јула 2013. године у којој је навео да се консултовао са начелником Школске управе у Ужицу који га је обавестио да „сачека са тим" до септембра, док не добије званичан став Министарства просвете, науке и технолошког развоја.

1.3. У прилогу притужбе достављени су следећи докази: списак образовно-васпитних установа против којих је Бошњачко национално вијеће поднело притужбе Повереницу за заштиту равноправности; резултати уписа у први разред средње школе у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу; образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години и службена белешка директора П. гимназије бр. 508 од 8. јула 2013. године.

1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење директора П. гимназије.

1.5. У изјашњењу Љ. Ш, директора П. гимназије, између осталог, наведено је:

- да није истина да ученици бошњачке националности нису имали могућност да се приликом уписа школске 2013/2014. године изјасне на ком језику желе да слушају наставу;

- да је приликом уписа у нову школску годину сваки ученик дужан да попуни образац ПУ – Пријава за упис у средњу школу у којем се, поред осталог, налази и рубрика „На ком језику ученик жели да слуша наставу?”;
- да се приликом уписа ученика у први разред, укупно три ученика изјаснило да жели да слуша наставу на босанском језику и да је о томе обавештена Школска управа у Ужицу;
- да се нису стекли законски услови за извођење наставе на језику националне мањине, а такође ни Министарство просвете, науке и технолошког развоја није створило друге потребне предуслове како би се настава организовала на босанском језику;
- да је представник Бошњачког националног вијећа посетио школу у време уписа, да ученицима подели анкетне обрасце за изјашњавање на ком језику желе да слушају наставу, да је директор одмах консултовао Школску управу у Ужицу и да је обавештен да „са тим сачека до септембра, док се створе други предуслови”;
- да је за упис ученика надлежно Министарство просвете, науке и технолошког развоја, а да представник Бошњачког националног вијећа није имао никакво овлашћење нити одобрење министарства и да из тог разлога, поред одговора Школске управе у Ужицу, директор гимназије није могао да дозволи да спроведе анкету коју није одобрило министарство;
- да је, поред свега наведеног, такво анкетирање ученика сувишно, јер су се ученици већ изјаснили приликом уписа, попуњавајући образац ПУ – Пријава за упис у средњу школу.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Неспорно је да у П. гимназији у току школске 2013/2014. године није организована настава на босанском језику.

2.2. Из навода из изјашњења је утврђено да се приликом уписа ученика у први разред, три ученика изјаснило да желе да слушају наставу на босанском језику.

2.3. Увидом у службену белешку бр. 508 од 8. јула 2013. године, утврђено је да је представник Бошњачког националног вијећа 8. јула 2013. године дошао у школу да ученицима подели анкетне обрасце за изјашњавање о језику наставе. У белешци је наведено да се Љ. Ш, директор школе консултовао са начелником Школске управе у Ужицу поводом поделе анкетних образаца и да је добио упутство да сачека до септембра, док не добије званичан став Министарства просвете, науке и технолошког развоја. Анкетни обрасци Бошњачког националног вијећа нису подељени ученицима и ученицама.

2.4. Увидом у образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години утврђено је да је образац двојезичан и намењен родитељима, да треба уписати податке о ученику, родитељима и школи, као и податак да ли ученик/ца жели да похађа наставу на босанском или српском језику.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњење и антидискриминационе и друге домаће и међународне прописе.

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.3. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима одређено да је Република Србија у обавези да припадницима националних мањина омогући образовање и васпитање на свом језику или двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе.

3.4. Потврђивањем Оквирне конвенције Савета Европе за заштиту националних мањина Република Србија се обавезала да ствара потребне услове како би припадници националних мањина очували и развијали своју културу и сачували неопходне елементе свог идентитета, наиме, религију, језик, традиције и културно наслеђе (чл. 5), као и да предузме мере у области образовања и истраживања како би се неговала култура, језик и вера националних мањина и већине (чл. 12).

3.5. Устав Републике Србије забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета. Даље, Устав Републике Србије гарантује припадницима националних мањина, поред осталог и право на школовање на свом језику у државним установама и установама аутономних покрајина.

3.6. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, тако што је дискриминација дефинисана као свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Такође, забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или искључити их из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.

3.7. Законом о основама система образовања и васпитања забрањена је дискриминација, односно, активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Овим законом је прописано да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства, а да се не сматрају дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.

3.8. Истим законом је прописано да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, да се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује на матерњем језику и изузетно може да се остварује и двојезично или на српском језику, у складу са посебним законом. Даље, одредбама члана 76. прописано је да се основно и средње образовање и васпитање, специјалистичко и мајсторско образовање и други облици стручног образовања остварују на основу школског програма, који се доноси на основу наставног плана и програма, односно програма одређених облика стручног образовања, а да школски програм, између осталог, садржи и језик на коме се остварује програм, као и да школски програм доноси школски одбор, по правилу, сваке четврте године, у складу са наставним планом и програмом.

3.9. Законом о средњем образовању и васпитању прописано је да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, а да се за припаднике националне мањине остварује и на језику и писму националне мањине, односно двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика. Даље је прописано да школа може да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, односно двојезично и за мање од 15 ученика уписаних у први разред, уз сагласност министарства надлежног за послове образовања, које даје сагласност по прибављеном мишљењу одговарајућег националног савета националне мањине. Такође, када се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, за ученике припадника националне мањине организује се настава језика националне мањине са елементима националне културе.

3.10. Одредбама Закона о заштити права и слобода националних мањина прописано је да припадници националних мањина имају право на васпитање и образовање на свом језику у институцијама предшколског, основног и средњег васпитања и образовања, да је држава дужна да створи услове за организовање образовања на језику националне мањине, а да је, док их не обезбеди, дужна да обезбеди двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе припадника националне мањине. Даље је прописано да се за остваривање овог права може прописати одређени минимални број ученика, с тим да тај број може бити мањи од минималног броја ученика који је законом прописан за обезбеђење одговарајућих облика наставе и образовања.

3.11. Стручним упутством о формирању одељења и начину финансирања у основним и средњим школама за школску 2013/2014. годину ближе се уређује начин формирања оде-

љења и прописује да се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује на језику и писму националне мањине, односно двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика, а да школа може да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, односно двојезично и за мање од 15 ученика, уз сагласност министарства надлежног за образовање.

АНАЛИЗА НАВОДА ПРИТУЖБЕ И ИЗЈАШЊЕЊА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

3.12. Имајући у виду предмет ове притужбе, у конкретном случају потребно је утврдити да ли је П. гимназија неорганизовањем наставе на босанском језику, ученике и ученице бошњачке националности ставила у неравноправан положај у односу на ученике српске националности, за које је организована настава на српском језику.

3.13. Повереница за заштиту равноправности указује да право на образовање на матерњем језику омогућава ученицима припадницима одређене националне мањине да се, пре свега, изразе на матерњем језику, да упознају националну историју и културну баштину на матерњем језику, а доприноси и очувању националног идентитета мањине. Домаћим и међународним прописима утврђено је да је право на образовање на матерњем језику засновано на избору представника националне мањине. Стога је припадницима националне мањине неопходно омогућити да своје право избора користе, па је школа дужна да испита заинтересованост ученика и ученица за похађање наставе на матерњем језику.

Анкета о језику на којем ученици желе да слушају наставу у П. гимназији није спроведена поделом анкетних образаца Бошњачког националног вијећа. Међутим, Повереница за заштиту равноправности је става да школа није обавезна да анкетира ученике на начин на који је то препоручио савет националне мањине, као ни на обрасцима које је савет доставио. Школа има обавезу да утврди заинтересованост ученика и ученица за похађање наставе на матерњем језику, али је слободна да изабере начин на који ће испитати ову заинтересованост. У конкретном случају, приликом уписа у први разред, ученици/це су попуњавали образац ПУ – Пријава за упис у средњу школу, у којем је садржано питање „На ком језику ученик жели да слуша наставу". То је дало школи потребне информације о броју ученика/ца који желе да слушају наставу на босанском језику, те не постоји потреба да се спроводи посебна анкета. Према наводима из изјашњења, при упису у први разред школске 2013/2014. године, троје ученика/ца се изјаснило да желе наставу на босанском језику.

3.14. Повереница за заштиту равноправности анализирала је наводе директора гимназије да настава на босанском језику није организована јер се „нису стекли законски услови", с обзиром да се само троје ученика/ца изјаснило да желе наставу на босанском језику. Одредбама Закона о средњем образовању и васпитању одређено је да је минималан број ученика за остваривање наставе на језику и писму националне мањине 15 ученика, а у случају да је заинтересовано мање ученика од прописаног броја, могуће је организовати наставу уз сагласност министарства. Дакле, ако је број заинтересованих ученика мањи од 15, школа има могућност да процени да ли ће у конкретном случају тражити сагласност министарства. То ће зависити, пре свега од броја заинтересованих ученика, али и од других услова, као што су материјални, педагошки и организациони. С обзиром да се приликом уписа само троје ученика/ца изјаснило за наставу на босанском језику, Повереница за заштиту равноправности сматра да је одлука школе да не организује наставу на босанском језику оправдана.

3.15. Потреба за прописивањем минималног броја ученика као услов за формирање одељења и остваривање права припадника националних мањина да похађају наставу на матерњем језику, условљена је потребом да систем образовања и васпитања својом организацијом и садржајем обезбеђује ефикасност и економичност организације система ради постизање што бољег учинка. Организовање одвојене наставе за троје ученика несумњиво представља додатне организационе и материјалне трошкове за обезбеђење свих услова потребних за одвијање образовно-васпитног рада на босанском језику (посебна учионица, ангажовање додатног стручно квалификованог наставног кадра, додатна опрема и наставна средства за остваривање плана и програма образовања и васпитања на босанском језику). При томе, треба имати у виду да образовно-васпитни рад са троје деце не би обезбедио остваривање пуног интелектуалног и социјалног развоја детета. У таквом случају, деца би била сегрегисана и издвојена од својих вршњака, а образовање подразумева много више од формалног школовања и обухвата широк спектар животних искустава и процес учења који омогућава да деца кроз интеракцију са вршњацима, индивидуално и колективно, развијају своју личност, таленте и способности. Имајући то у виду, Повереница за заштиту равноправности је става да постоји објективно и разумно оправдање да школа не организује наставу на босанском језику за троје ученика.

3.16. Повереница за заштиту равноправности констатује да је, поред постојања доброг правног оквира и законом дефинисаних високих стандарда у заштити права и слобода припадника националних мањина, потребно унапредити положај националних мањина, а да постоји потреба за већом доследношћу у примени и поштовању постојећег правног оквира. Наиме, право припадника националне мањине на образовање, у склопу са другим мањинским правима, помаже очувању националног идентитета и спречавању асимилације припадника националне мањине. Истовремено, процес образовања и васпитања носи потенцијал јачања међусобног поштовања и разумевања различитих заједница унутар једног друштва. Право на очување колективног идентитета помоћу образовања на језику мањине мора да буде уравнотежено са потребом интегрисања и учешћа у широј државној заједници. Циљ образовања и васпитања јесте, поред стицање квалитетних знања и способности неопходних за лично остварење и активан рад и живот у заједници, поштовање равноправности, унапређивање толеранције и уважавање различитости.

3.17. На крају, потребно је скренути пажњу да је приликом анкете о моделу наставе у образовним установама потребно затражити мишљење детета, тј. ученика и ученица школе. Наиме, у анкетном обрасцу „Образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014.”, могућност да се изјасне имају само родитељи, а деци није пружена могућност да искажу своје мишљење. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима утврђено право детета да искаже своје мишљење у стварима које се тичу детета. У Општем коментару бр. 12 Конвенције о правима детета, Комитет за права детета је препоручио државама уговорницама да предузму радње како би деци створиле могућности да изразе своје мишљење и да се оно пажљиво размотри у сваком образовном окружењу, укључујући и образовне програме, али и изван школе, на локалном и националном нивоу о свим аспектима образовне политике, укључујући, између осталог и школске програме, методе поучавања и структуру школа. Комитет истиче да се у одлукама о преласку на следећи ниво школовања или избору предмета мора обезбедити право деце

да искажу мишљење. Зато су образовне установе, као и национални савети у свом раду у области образовања и другим областима која се тичу деце, обавезни да поштују право детета да изрази мишљење и да оно буде пажљиво размотрено.

3.18. Сагледавајући све чињенице и околности, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да П. гимназија није поступила дискриминаторно према ученицима бошњачке националности на тај начин што није организовала наставу на босанском језику за троје ученика/ца првог разреда.

4. МИШЉЕЊЕ

Неорганизовањем наставе на босанском језику у школској 2013/2014. години за троје ученика/ца бошњачке националности, П. гимназија није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

Против овог мишљења није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката.

Притужба Бошњачког националног вијећа против ОШ М. Б. у С. због дискриминације по основу националне припадности у области образовања

бр. 07-00-99/2014-02 датум: 27.6.2014.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднело Бошњачко национално вијеће против Основне школе „М. Б.” у С. У притужби је наведено да ученицима бошњачке националности није дата могућност да се изјасне да ли желе да наставу похађају на босанском језику и да сви похађају наставу на српском језику. У изјашњењу в. д. директорке ОШ „М. Б.” у С. наведено је, између осталог, да је Бошњачко национално вијеће доставило школи анкетне обрасце за које немају сагласност надлежног министарства и школе, да то што анкетни обрасци нису подељени родитељима не значи да су ученици и родитељи били онемогућени да се изјасне, као и да се никада ни један родитељ и ученик није обратио са захтевом да се настава одвија на босанском језику. Даље је наведено да се ученици редовно анкетирају о изборним предметима, а тада се само један или два ученика на нивоу школе изјасне да желе да прате наставу из предмета Матерњи језик са елементима националне културе. У току поступка је утврђено да школе није анкетирала ученике/це да ли желе да похађају наставу на босанском језику. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је ОШ „М. Б.” у С, пропуштањем да анкетира ученике и ученице школе о језику на којем желе да похађају наставу, извршила акт дискриминације ученика бошњачке националне мањине. Основној школи „М. Б.” у С. и в. д. директорки С. П. препоручено је да спроведу анкету за школску 2014/2015, како би се утврдило да ли постоји потребан број заинтересованих да наставу похађају на босанском језику, као и да предузму све неопходне мере како би се организовала настава на босанском језику, уколико резултати анкете покажу да постоји потребан број ученика/ца који су заинтересовани да наставу похађају на босанском језику.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се 14. марта 2014. године обратило Бошњачко национално вијеће против ОШ „М. Б.” у С. У притужби је наведено да ученицима бошњачке националности није дата могућност да се изјасне да ли желе да наставу похађају на босанском језику и да сада сви похађају наставу на српском језику.

1.2. Бошњачко национално вијеће је у притужби навело:

- да сматра да национална припадност ученика бошњачке националности представља основ дискриминације, јер је за ученике српске националности у истим образовно-васпитним установама настава на српском језику организована у складу са законом;

- да не постоји никакво разумно оправдање засновано на закону да се не организује настава на босанском језику за ученике бошњачке националности, јер организовање одељења за наставу на босанском језику не изискује додатне материјалне трошкове, нити проширење просторних и кадровских капацитета образовно – васпитних установа, што је доказано праксом основних и средњих школа у Новом Пазару, Сјеници и Тутину које су од 2. септембра 2013. године организовале наставу на босанском језику за све ученике чији су се родитељи изјаснили за такав модел наставе;
- да је Бошњачко национално вијеће са Министарством просвете, науке и технолошког развоја предузело низ мера у периоду од краја 2009. године до августа 2013. године, како би у школској 2013/2014. години у Новом Пазару, Тутину, Пријепољу и Сјеници отпочела настава на босанском језику за ученике чији су се родитељи изјаснили да желе да похађају наставу на босанском језику;
- да су у наведеним местима од 1. априла до краја августа 2013. године, образовно-васпитне установе спровеле анкету на којој су се родитељи ученика изјаснили о моделу наставе;
- да је припремна настава на босанском језику одржана у образовно-васпитним установама у Новом Пазару, Тутину и Сјеници у периоду од 21. фебруара до 7. јуна 2013. године;
- да је Министарство просвете, науке и технолошког развоја донело одговарајуће допуне правилника за наставу на босанском језику за основне школе и одобрило уџбенике за наставу на босанском језику у I и V разреду основне школе;
- да је министарство одобрило већину уџбеника за основне и средње школе које је штампала издавачка кућа „Klett", као и увоз уџбеника из Босне и Херцеговине;
- да у ОШ „М. Б." у С. није дата могућност родитељима и ученицима бошњачке националности да се изјасне о томе да ли желе да наставу похађају на босанском језику;
- да ученици бошњачке националности похађају наставу на српском језику.

1.3. У прилогу притужбе достављени су следећи докази: списак образовно-васпитних установа против којих је Бошњачко национално вијеће поднело притужбе Поверенику за заштиту равноправности; табеларни приказ резултата анкетирања родитеља о моделу наставе у школској 2013/2014. години у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу; образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години и допис Основној школи „М. Б." у С. број Р. бр. 550-046/2013 од 3. јула 2013. године.

1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење С. П., в. д. директорке ОШ „М. Б." у С.

1.5. У изјашњењу С. П, в. д. директорке ОШ „М. Б." у С., између осталог, наведено је:

- да је општина Пријепоље мултиетничка, да у њој живе грађани српске, муслиманске, бошњачке и других националности и да ОШ „М. Б." у С. уписује све ученике без обзира на националност;
- да се настава у школи изводи на српском језику, у складу са наставним планом и програмом које прописује Министарство просвете, науке и технолошког развоја и у складу

са прописима који регулишу област образовања. Школа поступа по налозима и препорукама надлежног министарства са којим се консултује око свих спорних ситуација и питања;

- да је у школској 2013/2014. години у први разред уписан један ученик муслиманско-бошњачке националности, а у пети разред шест ученика;
- да су представници Бошњачког националног вијећа донели анкетне листиће у школу почетком априла 2013. године и изјавили да се са анкетирањем сачека упутство Министарства просвете, науке и технолошког развоја;
- да анкетни листићи које је припремило Бошњачко национално вијеће нису дати родитељима и ученицима јер су припремљени без сагласности надлежног министарства и јер нису у складу са уставом, али да на тај начин родитељима и ученицима „није онемогућено" да се изјасне о језику на којем желе да се одвија настава; да се управи школе није обратио „ни један родитељ ученика бошњачке националности са захтевом да жели да његово дете похађа наставу на босанском језику";
- да школа редовно анкетира ученике о изборним предметима, да се на листи изборних предмета налази и Матерњи језик са елементима националне културе али „најчешће нема(мо) изјашњених ученика за овај предмет";
- да се за слушање наставе из предмета Матерњи језик са елементима националне културе изјасни један или два ученика на нивоу школе и да школа, у том случају, поступа у складу са упутством министарства за формирање одељења и група, по којем група „не може имати мање од 15 ученика";
- да Бошњачко национално вијеће поступа без сагласности родитеља и ученика.

1.6. У изјашњењу школе наведено је да се у прилогу налази фотокопија обрасца за анкетирање о моделу наставе, али прилог није достављен.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Неспорно је да су представници Бошњачког националног вијећа посетили ОШ „М. Б." у С. почетком априла 2013. године и доставили обрасце за анкетирање родитеља о моделу наставе у школској 2013/2014. години.

2.2. Неспорно је да у школи није извршено анкетирање ученика на којем језику желе да слушају наставу у току школске 2013/2014. године и да се настава одвија на српском језику.

2.3. Увидом у образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години утврђено је да је образац двојезичан и намењен родитељима, да треба уписати податке о ученику, родитељима и школи, као и податак да ли ученик/ца жели да похађа наставу на босанском или српском језику.

2.4. Увидом у допис Бошњачког националног вијећа број Р. бр. 550-046/2013 од 3. јула 2013. године, утврђено је да се Бошњачко национално вијеће обратило ОШ „М. Б." у С. са напоменом да је школа обавезна да приликом усвајања школског програма уврсти Босански језик и књижевност као обавезни предмет и пропише да се образовно-васпитни рад у школи остварује и на босанском језику и латиничном писму.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњење и антидискриминационе и друге домаће и међународне прописе.

ПРАВО НА ПОДНОШЕЊЕ ПРИТУЖБЕ

3.2. Повереница за заштиту равноправности ценила је навод из изјашњења да Бошњачко национално вијеће поступа (подноси притужбу) без сагласности ученика и родитеља. Пре свега, треба констатовати да је притужба поднета због дискриминације ученика бошњачке националности приликом остваривања мањинских права. Законом о забрани дискриминације прописано да притужбу Повереницу за заштиту равноправности може поднети лице које сматра да је претрпело дискриминацију, а у име и уз сагласност лица чије је право повређено, притужбу може поднети организација која се бави заштитом људских права или друго лице. Одредбом члана 15. став 3. Пословника о раду прописано је да у случају дискриминације групе лица организација која се бави заштитом људских права може поднети притужбу у своје име, без сагласности лица које је претрпело дискриминацију. Одредбама Закона о националним саветима националних мањина прописано је да припадници националних мањина у Републици Србији могу да изаберу своје националне савете ради остваривања права на самоуправу у култури, образовању, обавештавању и службеној употреби језика и писма. Национални савет, између осталог, представља националну мањину и у области образовања, преко својих органа прати спровођење закона и прописа из области образовања и покреће поступак пред Заштитником грађана, покрајинским и локалним омбудсманом и другим надлежним органима, када процени да је дошло до повреде Уставом и законом гарантованих права и слобода припадника националних мањина.

Сагласно наведеном, Повереница за заштиту равноправности констатује да Бошњачко национално вијеће притужбу није поднео у име индивидуално одређених ученика бошњачке националности, већ у своје име а у интересу садашњих и будућих ученика бошњачке националности који желе да похађају наставу у образовно-васпитним установама на матерњем језику. Стога је подносилац притужбе овлашћен да поднесе притужбу, у складу са чланом 35. став 1. Закона о забрани дискриминације.

ПРАВНИ ОКВИР

3.3. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.4. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима одређено да је Република Србија у обавези да припадницима националних мањина омогући образовање и васпитање на свом језику или двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе.

3.5. Потврђивањем Оквирне конвенције Савета Европе за заштиту националних мањина Република Србија се обавезала да ствара потребне услове како би припадници националних мањина очували и развијали своју културу и сачували неопходне елементе свог идентитета, наиме, религију, језик, традиције и културно наслеђе (чл. 5), као и да предузме мере у области образовања и истраживања како би се неговала култура, језик и вера националних мањина и већине (чл. 12).

3.6. Устав Републике Србије забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета. Даље, Устав Републике Србије гарантује припадницима националних мањина, поред осталог и право на школовање на свом језику у државним установама и установама аутономних покрајина.

3.7. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, тако што је дискриминација дефинисана као свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Одредбама чл. 4. Закона о забрани дискриминације прописано је да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно, забрану дискриминације. Непосредна дискриминација постоји ако се лице или група лица, због његовог односно њиховог личног својства у истој или сличној ситуацији, било којим актом, радњом или пропуштањем, стављају или су стављени у неповољнији положај, или би могли бити стављени у неповољнији положај, а посредна дискриминација постоји ако се лице или група лица, због његовог односно њиховог личног својства ставља у неповољнији положај актом, радњом или пропуштањем које је привидно засновано на начелу једнакости и забрани дискриминације, осим ако је то оправдано законитим циљем, а средства за постизање тог циља су примерена и нужна.

3.8. Законом о основама система образовања и васпитања забрањена је дискриминација, односно, активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације.

Овај закон прописује да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства, док не сматра дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.

3.9. Истим законом је прописано да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, да се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује на матерњем језику и изузетно може да се остварује и двојезично или на српском језику, у складу са посебним законом. Даље, одредбама члана 76. прописано је да се основно и средње образовање и васпитање, специјалистичко и мајсторско образовање и други облици стручног образовања остварују на основу школског програма, који се доноси на основу наставног плана и програма, односно програма одређених облика стручног образовања, а да школски програм, између осталог, садржи и језик на коме се остварује програм, као и да школски програм доноси школски одбор, по правилу, сваке четврте године, у складу са наставним планом и програмом.

3.10. Законом о основном образовању и васпитању прописано је да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, а да се за припаднике националне мањине остварује и на језику и писму националне мањине, односно двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика. Даље, прописано је да школа може да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, односно двојезично и за мање од 15 ученика уписаних у први разред, уз сагласност министарства надлежног за послове образовања, које даје сагласност по прибављеном мишљењу одговарајућег националног савета националне мањине. Такође, када се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, за ученике припаднике националне мањине, организује се настава језика националне мањине са елементима националне културе.

3.11. Одредбама Закона о о заштити права и слобода националних мањина прописано је да припадници националних мањина имају право на васпитање и образовање на свом језику у институцијама предшколског, основног и средњег васпитања и образовања, да је држава дужна да створи услове за организовање образовања на језику националне мањине, а да је, док их не обезбеди, дужна да обезбеди двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе припадника националне мањине. Даље је прописано да се за остваривање овог права може прописати одређени минимални број ученика, с тим да тај број може бити мањи од минималног броја ученика који је законом прописан за обезбеђење одговарајућих облика наставе и образовања.

3.12. Стручним упутством о формирању одељења и начину финансирања у основним и средњим школама за школску 2013/2014. годину ближе је уређен начин формирања одељења и прописано је да се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује на језику и писму националне мањине, односно, двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика, а да школа може да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, односно, двојезично и за мање од 15 ученика, уз сагласност министарства надлежног за образовање.

АНАЛИЗА НАВОДА ИЗ ПРИТУЖБЕ И ИЗЈАШЊЕЊА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

3.13. Имајући у виду предмет ове притужбе, у конкретном случају потребно је утврдити да ли је ОШ „М. Б." у С. извршила акт дискриминације ученика и ученица бошњачке националности пропуштањем да им омогући да се изјасне да ли желе да слушају наставу на босанском језику.

3.14. Повереница за заштиту равноправности разматрала је наводе из изјашњења да анкетирање ученика није извршено јер анкетни обрасци које је припремило Бошњачко национално вијеће нису припремљени уз сагласност надлежног министарства или школе. Овакав став није оправдан јер школа није обавезна да анкетира ученике на начин на који је то препоручио савет националне мањине, као ни на обрасцима које је савет доставио. Међутим, школа треба да утврди заинтересованост ученика и ученица за похађање наставе на босанском језику, а начин на који ће спровести анкету није од пресудног значаја.

3.15. Повереница за заштиту равноправности је става да је школа, у конкретном случају, била дужна да испита заинтересованост ученика и ученица да слушају наставу на босанском језику и то из више разлога. Пре свега, школи се са захтевом за анкетирање обратио савет националне мањине, који је овлашћен да заступа интересе националне мањине. Та околност је довољна индиција да постоји извесно интересовање и жеља припадника бошњачке националности да се настава одвија на босанском језику. Поред тога, у наводима из изјашњења је истакнуто да се школа налази у мултиетничкој средини и да уписује све ученике без обзира којој националност, што је довољна претпоставка да у школи има ученика и ученица бошњачке националности који желе да похађају наставу на босанском језику. Право припадника националне мањина на образовање на матерњем језику омогућава ученицима припадницима одређене националне мањине да се, пре свега, изразе на матерњем језику, да упознају националну историју и културну баштину на матерњем језику, а доприноси и очувању националног идентитета мањине. Домаћим и међународним правом прописано је да је право на образовање на матерњем језику засновано на избору представника националне мањине. Стога је неопходно припадницима националне мањине омогућити да изразе свој став и школа је била дужна да испита заинтересованост ученика и родитеља да се организује настава на босанском језику, а не да паушално процењује да ли такво интересовање постоји.

3.16. Такође, наводи из изјашњења да се школи није обратио „ни један родитељ ученика бошњачке националности са захтевом да жели да његово дете похађа наставу на босанском језику" нису релевантни, ако се има у виду чињеница да се школи обратио савет националне мањине, што је требало да буде довољан показатељ да постоји извесно интересовање за похађање наставе на босанском језику.

3.17. Што се тиче навода из изјашњења да је у школској 2013/2014. години уписан један ученик бошњачке националности у први разред и шест ученика у пети разред, као и да се сваке године изјасни један или два ученика на нивоу школе да желе да похађају наставу из предмета Матерњи језик са елементима националне културе, Повереница указује да ови наводи нису релевантни, односно, да не представљају оправдање за неспровођење анкете међу ученицима. Наиме, околност да деца нису одабрала изучавање изборног предмета Босански језик са елементима националне културе не значи да не би одабрали да похађају наставу на матерњем језику.

3.18. Анкетирање ученика и ученица школе не би, само по себи, значило да би се испунили прописани услови за организовање наставе на језику националне мањине, али с обзиром да се школа налази у вишенационалној средини, Повереница за заштиту равноправности је става да је школа била дужна да испита заинтересованост ученика/ца. Уколико би број заинтересованих ученика био најмање 15, образовно-васпитни рад се за припаднике националне мањине остварује на језику и писму националне мањине, односно двојезично. Уколико би број заинтересованих ученика био мањи од 15, школа има могућности да се обрати Министарству просвете са захтевом за давање сагласности за организовање наставе на босанском језику.

3.19. Повереница за заштиту равноправности констатује да је, поред постојања доброг правног оквира и законом дефинисаних високих стандарда у заштити права и слобода припадника националних мањина, потребно унапредити положај националних мањина, а да поготово постоји потреба за већом доследношћу у примени и поштовању постојећег правног оквира. Наиме, право припадника националне мањине на образовање, у склопу са другим мањинским правима, помаже очувању националног идентитета и спречавању асимилације припадника националне мањине. Истовремено, процес образовања и васпитања носи потенцијал јачања међусобног поштовања и разумевања различитих заједница унутар једног друштва. Право очувања колективног идентитета помоћу образовања на језику мањине, мора да буде уравнотежено са потребом интегрисања и учешћа у широј државној заједници. Циљ образовања и васпитања јесте, поред стицање квалитетних знања и способности неопходних за лично остварење и активан рад и живот у заједници, поштовање равноправности, унапређивање толеранције и уважавање различитости.

3.20. На крају, потребно је скренути пажњу да је приликом анкете о моделу наставе у образовним установама потребно затражити мишљење детета, тј. ученика и ученица школе. Наиме, у анкетном обрасцу „Образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014.", могућност да се изјасне имају само родитељи, а деци није пружена могућност да искажу своје мишљење. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима утврђено право детета да искаже своје мишљење у стварима које се тичу детета. У Општем коментару бр. 12 Конвенције о правима детета, Комитет за права детета је препоручио државама уговорницама да предузму радње како би деци створиле могућности да изразе своје мишљење и да се оно пажљиво размотри у сваком образовном окружењу, укључујући и образовне програме, али и изван школе, на локалном и националном нивоу о свим аспектима образовне политике, укључујући, између осталог и школске програме, методе поучавања и структуру школа. Комитет истиче да се у одлукама о преласку на следећи ниво школовања или избору предмета мора обезбедити право деце да искажу мишљење. Зато су образовне установе, као и национални савети у свом раду у области образовања и другим областима која се тичу деце, обавезни да поштују право детета да изрази мишљење и да оно буде пажљиво размотрено.

3.21. Сагледавајући све чињенице и околности, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да је у конкретном случају ОШ „М. Б." у С, поступила дискриминаторно када ученицима бошњачке националности ускратила могућност да се изјасне да ли желе да слушају наставу на босанском језику. Повереница са жаљењем констатује да у конкретном случају није могуће уклонити последице дискриминаторног поступања, имајући у виду чињеницу да је школска година завршена.

4. МИШЉЕЊЕ

Пропуштањем да анкетира ученике и ученице школе да ли желе да похађају наставу на босанском језику, ОШ „М. Б.” у С. прекршила је одредбе Закона о забрани дискриминације.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује ОШ „М. Б.” у С. и в. д. директорки С. П, као одговорном лицу да:

5.1. За школску 2014/2015. годину спроведу анкету међу ученицима/цама, како би се утврдило да ли постоји потребан број деце заинтересованих да наставу похађају на босанском језику.

5.2. Предузму све потребне мере из своје надлежности, како би се организовала настава на босанском језику, уколико резултати анкете покажу да постоји потребан број заинтересованих ученика/ца за похађање наставе на босанском језику.

5.3. Да убудуће, у оквиру обављања послова из своје надлежности, не крше антидискриминационе прописе.

Потребно је да ОШ „М. Б.” у С. обавести Повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Против овог мишљења са препоруком није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката. Сагласно члану 40. Закона о забрани дискриминације, уколико ОШ „М. Б.” у С. не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, Повереница за заштиту равноправности може о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

Притужба Бошњачког националног вијећа против предшколске установе М. Ц. у П. због дискриминације по основу националне припадности у области образовања

бр. 07-00-96/2014-02 датум: 27.6.2014.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднело Бошњачко национално вијеће против Предшколске установе „М. Ц.” у П. У притужби је наведено да родитељима деце бошњачке националности није дата могућност да се изјасне да ли желе да се васпитно-образовни рад остварује на босанском језику и да сва деца похађају предшколски програм на српском језику. У изјашњењу директора ПУ „М. Ц.” у П. наведено је да су представници Бошњачког националног вијећа присуствовали родитељском састанку на којем „нико од присутних родитеља” није био заинтересован да деца похађају предшколски програм на босанском језику. У току поступка је утврђено да предшколска установа није пружила доказе да је анкетирала родитеље/старатеље деце бошњачке националности. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је ПУ „М. Ц.” у П, пропуштањем да анкетира родитеље/старатеље о језику на којем желе да њихова деца похађају предшколски програм, извршила акт дискриминације деце бошњачке националне мањине. Предшколској установи „М. Ц.” у П. и директору Х. К. препоручено је да спроведу анкету родитеља/старатеља како би се утврдило да ли постоји потребан проценат заинтересованих да се предшколски програм остварује на босанском језику, као и да предузму све неопходне мере како би се организовао предшколски програм на босанском језику, уколико резултати анкете покажу да постоји потребан број родитеља/старатеља који су заинтересовани да њихова деца похађају предшколски програм на босанском језику.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се 14. марта 2014. године обратило Бошњачко национално вијеће против ПУ „М. Ц.” у П. У притужби је наведено да родитељима бошњачке националности није дата могућност да се изјасне да ли желе да њихова деца предшколску наставу похађају на босанском језику и да сва деца похађају предшколску наставу на српском језику.

1.2. Бошњачко национално вијеће је у притужби навело:

- да сматра да национална припадност деце бошњачке националности представља основ дискриминације, јер је за децу српске националности у истим образовно-васпитним установама настава на српском језику организована у складу са законом;

- да не постоји никакво разумно оправдање засновано на закону да се не организује настава на босанском језику за ученике бошњачке националности, јер организовање одељења за наставу на босанском језику не изискује додатне материјалне трошкове, нити проширење просторних и кадровских капацитета образовно-васпитних установа, што је доказано праксом основних и средњих школа у Новом Пазару, Сјеници и Тутину које су од 2. септембра 2013. године организовале наставу на босанском језику за све ученике чији су се родитељи изјаснили за такав модел наставе;
- да је Бошњачко национално вијеће са Министарством просвете, науке и технолошког развоја предузело низ мера у периоду од краја 2009. године до августа 2013. године, како би у школској 2013/2014. години у Новом Пазару, Тутину, Пријепољу и Сјеници отпочела настава на босанском језику за ученике чији су се родитељи изјаснили да желе да похађају наставу на босанском језику;
- да су у овим местима од 1. априла до краја августа 2013. године, образовно-васпитне установе спровеле анкету на којој су се родитељи ученика изјаснили о моделу наставе;
- да је припремна настава на босанском језику одржана у образовно-васпитним установама у Новом Пазару, Тутину и Сјеници у периоду од 21. фебруара до 7. јуна 2013. године;
- да је Министарство просвете, науке и технолошког развоја одобрило уџбенике за предшколску наставу на босанском језику;
- да у ПУ „М. Ц." у П. није дата могућност родитељима бошњачке националности да се изјасне о томе да ли желе да њихова деца предшколску наставу похађају на босанском језику;
- да деца бошњачке националности похађају предшколску наставу на српском језику.

1.3. У прилогу притужбе достављени су следећи докази: списак образовно-васпитних установа против којих је Бошњачко национално вијеће поднело притужбе Поверенику за заштиту равноправности; образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години; допис ПУ „М. Ц." број Р. бр. 63-04б/2013 од 28. јануара 2013. године, Р. бр. 102-04б/2013 од 12. фебруара 2013. године и број Р. бр. 280-04б/2013 од 11. априла 2013. године.

1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење Х. К, директора ПУ „М. Ц." у П.

1.5. У изјашњењу директора предшколске установе је, између осталог, наведено:

- да су у јуну 2013. године представници Бошњачког националног вијећа посетили предшколску установу и присуствовали једном родитељском састанку на којем „нико од присутних родитеља" није био заинтересован да деца похађају припремни предшколски програм на босанском језику;
- да до 1. септембра 2013. године Министарство просвете, науке и технолошког образовања није донело упутство о начину увођења босанског језика у предшколске установе.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Неспорно је да у предшколској установи није организован предшколски програм на босанском језику и да се васпитно-образовни рад одвија на српском језику.

2.2. Увидом у допис број Р. бр. 63-04б/2013 од 28. јануара 2012. године, утврђено је да је Бошњачко национално вијеће обавестило директора ПУ „М. Ц." у П. да је на састанку са Весном Фила, помоћницом министра просвете, науке и технолошког развоја, договорено да од 21. фебруара 2013. године почне огледна настава на босанском језику у 12 васпитно-образовних установа која ће трајати до краја наставне године; да је од Бошњачког националног вијећа затражено да направи базу података са потребним информацијама за спровођење пројекта огледне наставе и да, у складу са тим, предшколска установа достави одређене информације вијећу; да се од установе очекује да закаже Савет родитеља ПУ који ће дати мишљење о огледној настави на босанском језику и да одржи родитељски састанак за васпитну групу у којој ће бити спроведена огледна настава, као и да родитељи бошњачке националности дају сагласност на организовање огледне наставе.

2.3. Увидом у допис број Р. бр. 102-04б/2013 од 12. фебруара 2013. године, утврђено је да је Бошњачко национално вијеће обавестило директора ПУ „М. Ц." у П. да организовање огледне наставе на босанском језику почиње 21. фебруара 2013. године; да ће установу пре почетка огледне наставе посетити делегација Бошњачког националног вијећа ради договора око „Јавног часа из бошњачке историје и културе" и да је потребно да пре почетка припремне наставе на босанском језику истакну двојезични натпис установе. Такође, директор је позван и да присуствује састанку директора образовно-васпитних установа у којима ће се спровести припремна настава на босанском језику.

2.4. Увидом у допис Бошњачког националног вијећа број Р. бр. 280-04б/2013 од 11. априла 2013. године утврђено је да је Бошњачко национално вијеће обавестило ПУ „М. Ц." у П. да надлежно министарство и Бошњачко национално вијеће желе да, у складу са законом, омогуће свим родитељима избор да ли желе да њихово дете похађа припремни предшколски програм на босанском или српском језику у наставној 2013/2014. години и доставило одређени број образаца за анкетирање родитеља о моделу наставе у предшколским установама у Санџаку у школској 2013/2014. години.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњење и антидискриминационе и друге домаће и међународне прописе.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у кон-

кретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.3. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима одређено да је Република Србија у обавези да припадницима националних мањина омогући образовање и васпитање на свом језику или двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе.

3.4. Потврђивањем Оквирне конвенције Савета Европе за заштиту националних мањина Република Србија се обавезала да ствара потребне услове како би припадници националних мањина очували и развијали своју културу и сачували неопходне елементе свог идентитета, наиме, религију, језик, традиције и културно наслеђе (чл. 5), као и да предузме мере у области образовања и истраживања како би се неговала култура, језик и вера националних мањина и већине (чл. 12).

3.5. Устав Републике Србије забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета. Даље, Устав Републике Србије гарантује припадницима националних мањина, поред осталог и право на школовање на свом језику у државним установама и установама аутономних покрајина.

3.6. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, тако што је дискриминација дефинисана као свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Одредбама чл. 4. Закона о забрани дискриминације прописано је да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно, забрану дискриминације. Непосредна дискриминација постоји ако се лице или група лица, због његовог односно њиховог личног својства у истој или сличној ситуацији, било којим актом, радњом или пропуштањем, стављају или су стављени у неповољнији положај, или би могли бити стављени у неповољнији положај, а посредна дискриминација постоји ако се лице или група лица, због његовог односно њиховог личног својства ставља у неповољнији положај актом, радњом или пропуштањем које је привидно засновано на начелу једнакости и забрани дискриминације, осим ако је то оправдано законитим циљем, а средства за постизање тог циља су примерена и нужна.

3.7. Законом о основама система образовања и васпитања забрањена је дискриминација, односно, активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају

лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Овај закон прописује да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправданоављење разлика повлађивањем или давањем првенства, док не сматра дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.

3.8. Законом о предшколском васпитању и образовању прописано је да се васпитно-образовни рад остварује на српском језику, а да се за припаднике националне мањине остварује на матерњем језику, а може и двојезично или на српском, ако се за то определи најмање 50% родитеља, односно старатеља деце. Даље, прописано је да се статутом предшколске установе утврђује језик на којем се остварује васпитно-образовни рад, а предшколским програмом начин остваривања.

3.9. Одредбама Закона о заштити права и слобода националних мањина прописано је да припадници националних мањина имају право на васпитање и образовање на свом језику у институцијама предшколског, основног и средњег васпитања и образовања, да је држава дужна да створи услове за организовање образовања на језику националне мањине, а да је, док их не обезбеди, дужна да обезбеди двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе припадника националне мањине.

АНАЛИЗА НАВОДА ИЗ ПРИТУЖБЕ И ИЗЈАШЊЕЊА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

3.10. Имајући у виду предмет ове притужбе, у конкретном случају потребно је утврдити да ли је ПУ „М. Ц.” у П. извршила дискриминацију деце бошњачке националности пропуштањем да омогући родитељима/старатељима деце да се изјасне да ли желе да се васпитно-образовни рад у предшколској установи коју похађају њихова деца остварује на босанском језику.

3.11. Одредбама члана 45. Закона о забрани дискриминације прописано је правило о пребацивању терета доказивања. Према овом правилу, у конкретном случају, подносилац притужбе треба да учини вероватним да је предшколска установа извршила акт дискриминације деце бошњачке националности пропуштањем да анкетира родитеље/старатеље деце о језику одвијања васпитно-образовног рада у предшколској установи и организовањем васпитно-образовног рада на српском језику и за децу бошњачке националности. Уколико то учини, терет доказивања да до повреде начела једнаких права и обавеза није дошло, лежи на предшколској установи. Подносилац притужбе је учинио вероватним акт дискриминације, у смислу члана 45. Закона о забрани дискриминације, с обзиром да је неспорно да васпитно-образовни рад за децу бошњачке националности није организован на босанском језику. Због тога, терет доказивања да у овом случају није повређено начело једнакости сноси предшколска установа „М. Ц.” у П. У складу са тим, потребно је оценити да ли чињенице и докази које је установа понудила у прилог

тврдњи да нису извршили акт дискриминације, пружају довољно основа за закључак да постоје објективни и оправдани разлози због којих није организован васпитно-образовни рад на босанском језику.

3.12. Повереница за заштиту равноправности разматрала је наводе из изјашњења да су представници Бошњачког националног вијећа присуствовали родитељском састанку на којем „нико од присутних родитеља није био заинтересован да деца похађају припремни предшколски програм на босанском језику". С обзиром да је Законом о предшколском васпитању и образовању прописано да се за припаднике националне мањине васпитно-образовни рад остварује на матерњем језику ако се за то определи најмање 50% родитеља, односно старатеља деце, потребно је утврдити да ли се за организовање васпитно-образовног рада на босанском језику определило више или мање од 50% родитеља. Међутим, у прилогу изјашњења установе нису достављени докази који поткрепљују наводе да је родитељски састанак одржан, као ни докази колико има уписане деце, колико родитеља је присуствовало родитељском састанку, да ли су се присутни на родитељском састанку изјашњавали о питању језика васпитно-образовног рад и колико се родитеља определило да језик рада буде босански језик. С обзиром на све наведено, Повереница за заштиту равноправности је става да предшколска установа није пружила доказе да постоје објективни и оправдани разлози због којих није организован васпитно-образовни рад на босанском језику.

3.13. Даље, у изјашњењу је наведено да ПУ није ништа предузимала по питању увођења босанског језика јер до почетка наставне године министарство није донело упутства о начину увођења босанског језика у предшколске установе. Повереница за заштиту равноправности указује да предшколска установа има обавезу да понуди родитељима/старатељима припадницима националне мањине могућност да се изјасне о језику на којем желе да њихова деца похађају предшколски програм, у складу са законом.

Предшколска установа је, у конкретном случају, била дужна да испита заинтересованост родитеља/старатеља деце да се васпитно-образовни рад остварује на босанском језику и то из више разлога. Пре свега, установи се са захтевом за анкетирање обратио савет националне мањине, који је овлашћен да заступа интересе националне мањине. Та околност је довољна индиција да постоји извесно интересовање и жеља припадника бошњачке националности да се предшколски програм одвија на босанском језику. Право припадника националне мањина на образовање на матерњем језику омогућава припадницима одређене националне мањине да се, пре свега, изразе на матерњем језику, да упознају националну историју и културну баштину на матерњем језику, а доприноси и очувању националног идентитета мањине. Домаћим и међународним прописима утврђено је да је право на образовање на матерњем језику засновано на избору представника националне мањине. Стога је неопходно припадницима националне мањине омогућити да изразе свој став и школа је била дужна да испита заинтересованост за организацију предшколске наставе на босанском језику.

3.14. Анкетирање родитеља/старатеља деце предшколске установе не би, аутоматски, значило да би се испунили прописани услови за организовање васпитно-образовног рада на језику националне мањине, али с обзиром да се установи обратио савет националне мањине са овим захтевом и да се установа налази у вишенационалној средини, Повереница за заштиту равноправности је става да је предшколска установа била дужна да испита заинтересованост родитеља/старатеља. Законом је прописано да је за припад-

нике националне мањине васпитно-образовни рад остварује на матерњем језику, ако се за то определи најмање 50% родитеља, односно старатеља деце. У конкретном случају, тек би анкетирање родитеља, односно старатеља, показало да ли постоји довољан број заинтересованих за организовање васпитно-образовног рада на босанском језику.

3.15. Повереница за заштиту равноправности констатује да је, поред постојања доброг правног оквира и законом дефинисаних високих стандарда у заштити права и слобода припадника националних мањина, потребно унапредити положај националних мањина, а да поготово постоји потреба за већом доследношћу у примени и поштовању постојећег правног оквира. Наиме, право припадника националне мањине на образовање, у склопу са другим мањинским правима, помаже очувању националног идентитета и спречавању асимилације припадника националне мањине. Истовремено, процес образовања и васпитања носи потенцијал јачања међусобног поштовања и разумевања различитих заједница унутар једног друштва. Право очувања колективног идентитета помоћу образовања на језику мањине, мора да буде уравнотежено са потребом интегрисања и учешћа у широј државној заједници. Циљ образовања и васпитања јесте, поред стицање квалитетних знања и способности неопходних за лично остварење и активан рад и живот у заједници, поштовање равноправности, унапређивање толеранције и уважавање различитости.

3.16. Сагледавајући све чињенице и околности, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да ПУ „М. Ц." у П. није понудила доказе да је извршила анкетирање родитеља, те је, у конкретном случај поступила дискриминаторно према деци бошњачке националност. Повереница са жаљењем констатује да у конкретном случају није могуће уклонити последице дискриминаторног поступања, имајући у виду чињеницу да је наставна година завршена.

4. МИШЉЕЊЕ

Пропуштањем да анкетира родитеље, односно старатеље деце бошњачке националности да ли желе да њихова деца похађају предшколски програм на босанском језику, ПУ „М. Ц." у П. прекршила је одредбе Закона о забрани дискриминације.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује ПУ „М. Ц." у П. и директору Х. К, као одговорном лицу да:

5.1. За наставну 2014/2015. годину спроведу анкету међу родитељима, односно старатељима деце како би се утврдило да ли постоји потребан број заинтересованих родитеља, односно старатеља да деца предшколски програм похађају на босанском језику.

5.2. Предузму све потребне мере из своје надлежности, како би се организовао васпитно-образовни рад на босанском језику, уколико резултати анкете покажу да постоји потребан број заинтересованих родитеља/старатеља за предшколски програм на босанском језику.

5.3. Да убудуће, у оквиру обављања послова из своје надлежности, не крше антидискриминационе прописе.

Потребно је да ПУ „М. Ц.” у П. обавести Повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Против овог мишљења са препоруком није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката. Сагласно члану 40. Закона о забрани дискриминације, уколико ПУ „М. Ц.” у П. не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, Повереница за заштиту равноправности може о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

Притужба Бошњачког националног вијећа против Т. школе у Т. У. због дискриминације по основу националне припадности у области образовања

бр. 07-00-110/2014-02 датум: 30.6.2014.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднело Бошњачко национално вијеће против Т. школе у Т. У притужби је наведено да су ученици и ученице бошњачке националности дискриминисани на основу националне припадности јер у Т. школи у Т. није формирано одељење за наставу на босанском језику и сви похађају наставу на српском језику. У изјашњењу директора Т. школе у Т. наведено је да Министарство просвете, науке и технолошког развоја није донело правилнике за наставу на босанском језику за средње стручне школе, као и да је за увођење наставе на босанском језику потребно формирати шест нових одељења, за које министарство није дало сагласност. У току поступка је утврђено да Т. школа у Т. није извршила акт дискриминације ученика бошњачке националне припадности, јер нису постојали услови за организовање наставе на босанском, с обзиром да Министарство просвете, науке и технолошког развоја није донело одговарајуће наставне планове и програме за средње стручно образовање. Због тога је Повереница за заштиту равноправности дала мишљење да неорганизовањем наставе на босанском језику у школској 2013/2014. години, Т. школа у Т. није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности се 14. марта 2014. године обратило Бошњачко национално вијеће притужбом против Т. школе у Т. У притужби је наведено да школа није формирала одељење за наставу на босанском језику и сви похађају наставу на српском језику.

1.2. Бошњачко национално вијеће је у притужби навело:

- да сматра да национална припадност ученика бошњачке националности представља основ дискриминације, јер је за ученике српске националности у истим образовно-васпитним установама настава на српском језику организована у складу са законом;
- да не постоји никакво разумно оправдање засновано на закону да се не организује настава на босанском језику за ученике бошњачке националности, јер организовање одељења за наставу на босанском језику не изискује додатне материјалне трошкове, нити проширење просторних и кадровских капацитета образовно-васпитних установа, што је доказано праксом основних и средњих школа у Новом Пазару, Сјеници и Тутину које су од 2. септембра 2013. године организовале наставу на босанском језику за све ученике чији су се родитељи изјаснили за такав модел наставе;

- да је Бошњачко национално вијеће са Министарством просвете, науке и технолошког развоја предузело низ мера у периоду од краја 2009. године до августа 2013. године, како би у школској 2013/2014. години у Новом Пазару, Тутину, Пријепољу и Сјеници отпочела настава на босанском језику за ученике чији су се родитељи изјаснили да желе да похађају наставу на босанском језику;
- да су у овим местима од 1. априла до краја августа 2013. године, образовно-васпитне установе спровеле анкету на којој су се родитељи ученика изјаснили о моделу наставе;
- да је припремна настава на босанском језику одржана у образовно-васпитним установама у Новом Пазару, Тутину и Сјеници у периоду од 21. фебруара до 7. јуна 2013. године;
- да Министарство просвете, науке и технолошког развоја није донело одговарајуће допуне правилника за наставу на босанском језику у средњим стручним школама. Одобрен је увоз уџбеника из Босне и Херцеговина за средње стручне школе и то: „Наш језик" – Граматика босанског језика, Латински језик, Хемија за први разред гимназије, Хемија за стручне школе, Читанка за први разред средњих стручних школа;
- да се у Т. школу у Т. уписало 180 ученика који су се определили за наставу на босанском језику, да одељење за наставу на босанском језику није формирано и да сви слушају наставу на српском језику.

1.3. У прилогу притужбе достављен је: списак образовно-васпитних установа против којих је Бошњачко национално вијеће поднело притужбе Повереницу за заштиту равноправности; резултати уписа у први разред средње школе у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу и образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години.

1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење мр И. Д, директора Т. школе у Т.

1.5. У изјашњењу директора Т. школе у Т, између осталог, наведено је:

- да школа оспорава наводе из притужбе;
- да Министарство просвете, науке и технолошког развоја није донело правилнике за наставу на босанском језику за средње стручне школе, односно, да су донети само правилници за гимназије и основне школе;
- да Т. школа наставни план обавља у многим подручјима рада са различитим образовним профилима, и то: економија, саобраћај, машинство, информатика, шумарство, текстилство и електротехника. Из тог разлога је наставни план и програм различит у осам одељења, која се не могу спајати, а чињеница је да у сваком одељењу има по неколико ђака који би наставу похађала на српском језику;
- да увођење наставе на босанском језику ствара потребу за још шест нових одељења у школи, а да министарство није сагласно да прихвати такав захтев школе, јер изискује више материјалних трошкова и још учионичког простора, као и организовање наставе за ученике српске националности који не желе да похађају наставу на босанском језику;

- да је Министарство просвете, науке и технолошког развоја до сада одобрило уџбенике из два предмета на босанском језику за средње стручне школе, уз напомену да је Т. школи потребно 86 различитих уџбеника.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Неспорно је да у Т. школи у Т. у току школске 2013/2014. године није организована настава на босанском језику.

2.2. Увидом у документ „Резултати уписа у први разред средње школе у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу" утврђено је да се у Т. школу у Т. у први разред уписало укупно 196 ученика и ученица, а да се за наставу на босанском језику изјаснило 180 ученика/ца.

2.3. Неспорно је да Министарство просвете, науке и технолошког развоја није донело правилнике за наставу на босанском језику у средњим стручним школама, односно да су донети само правилници за гимназију и за основне школе.

2.4. Увидом у образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години утврђено је да је образац двојезичан и намењен родитељима, да треба уписати податке о ученику, родитељима и школи, као и податак да ли ученик/ца жели да похађа наставу на босанском или српском језику.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњење и антидискриминационе и друге домаће и међународне прописе.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.3. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима одређено да је Република Србија у обавези да припадницима националних мањина омогући образовање и васпитање на свом језику или двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе.

3.4. Потврђивањем Оквирне конвенције Савета Европе за заштиту националних мањина Република Србија се обавезала да ствара потребне услове како би припадници националних мањина очували и развијали своју културу и сачували неопходне елементе свог идентитета, наиме, религију, језик, традиције и културно наслеђе (чл. 5), као и да предузме мере у области образовања и истраживања како би се неговала култура, језик и вера националних мањина и већине (чл. 12).

3.5. Устав Републике Србије забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета. Даље, Устав Републике Србије гарантује припадницима националних мањина, поред осталог и право на школовање на свом језику у државним установама и установама аутономних покрајина.

3.6. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, тако што је дискриминација дефинисана као свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Такође, забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или искључити их из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.

3.7. Законом о основама система образовања и васпитања забрањена је дискриминација, односно, активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Прописано је да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства, док не сматра дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.

3.8. Истим законом је прописано да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, да се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује на матерњем језику и изузетно може да се остварује и двојезично или на српском језику, у складу са посебним законом. Даље, одредбама члана 76. прописано је да се основно и сред-

ње образовање и васпитање, специјалистичко и мајсторско образовање и други облици стручног образовања остварују на основу школског програма, који се доноси на основу наставног плана и програма, односно програма одређених облика стручног образовања, а да школски програм, између осталог, садржи и језик на коме се остварује програм, као и да школски програм доноси школски одбор, по правилу, сваке четврте године, у складу са наставним планом и програмом.

3.9. Одредбама Закона о основама система образовања и васпитања прописано је да наставне планове и програме основног и средњег општег и уметничког образовања и васпитања, део наставног плана и програма опште образовних предмета средњег стручног образовања и образовања одраслих, на предлог министра, доноси Национални просветни савет. Даље је прописано да део наставног плана и програма средњег стручног образовања и образовања одраслих, на предлог Савета за стручно образовање и образовање одраслих, доноси министар, као и да програм основног и средњег образовања и васпитања за припаднике националних мањина на предлог националног савета националне мањине и мишљења Националног просветног савета, доноси министар.

3.10. Законом о средњем образовању и васпитању прописано је да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, а да се за припаднике националне мањине остварује и на језику и писму националне мањине, односно двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика. Даље, прописано је да школа може да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, односно двојезично и за мање од 15 ученика уписаних у први разред, уз сагласност министарства надлежног за послове образовања, које даје сагласност по прибављеном мишљењу одговарајућег националног савета националне мањине. Такође, када се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, за ученике припадника националне мањине организује се настава језика националне мањине са елементима националне културе.

3.11. Одредбама Закона о заштити права и слобода националних мањина прописано је да припадници националних мањина имају право на васпитање и образовање на свом језику у институцијама предшколског, основног и средњег васпитања и образовања, да је држава дужна да створи услове за организовање образовања на језику националне мањине, а да је, док их не обезбеди, дужна да обезбеди двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе припадника националне мањине. Даље је прописано да се за остваривање овог права може прописати одређени минимални број ученика, с тим да тај број може бити мањи од минималног броја ученика који је законом прописан за обезбеђење одговарајућих облика наставе и образовања.

АНАЛИЗА НАВОДА ИЗ ПРИТУЖБЕ И ИЗЈАШЊЕЊА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

3.12. Имајући у виду предмет ове притужбе, у конкретном случају потребно је утврдити да ли је Т. школа у Т, неорганизовањем наставе на босанском језику, ставила ученике бошњачке националности у неравноправан положај у односу на ученике српске националности.

3.13. Повереница за заштиту равноправности анализирала је наводе из изјашњења да настава на босанском језику није организована јер нису донети одговарајући наставни планови и програми за средње стручне школе. Наиме, одредбама Закона о основама

система образовања и васпитања прописано је да Национални просветни савет доноси наставне планове и програме средњег општег и уметничког образовања, а Савет за стручно образовање и образовање одраслих предлаже министру (као доносиоцу) део наставних планова и програма за образовне профиле и то за стручне предмете. То значи да су за наставне планове и програме у средњем стручном образовању надлежна два доносиоца наставног плана и програма: за наставне планове и програме општеобразовних предмета – Национални просветни савет, а за наставне планове и програме стручних предмета – министар, по прибављеном мишљењу Савета за стручно образовање и образовање одраслих. У конкретном случају, из навода из притужбе и изјашњења неспорно је да наставни планови и програми за образовне профиле који се школују у Т. школи у Т. нису донети. Имајући у виду да доношење наставног плана и програма није у надлежности школе, а да школа доноси школски програм на основу наставног плана и програма, школа није у могућности да остварује наставу на босанском језику уколико не постоје наставни планови и програми за образовне профиле. Због тога, Повереница за заштиту равноправности указује да школа није могла да организује наставу на босанском језику.

3.14. Повереница за заштиту равноправности констатује да је у изјашњењу директора школе наведено да Министарство просвете, науке и технолошког развоја није сагласно да се у Т. школи у Т. образује шест нових одељења за наставу на босанском језику. С обзиром да у прилогу изјашњења нису достављени докази да се школа обратила министарству са овим захтевом, поступање министарства у конкретном случају није могуће анализирати.

3.15. Право припадника националне мањине на образовање на матерњем језику омогућава ученицима припадницима одређене националне мањине да се, пре свега, изразе на матерњем језику, да упознају националну историју и културну баштину на матерњем језику и доприноси очувању националног идентитета мањине. Домаћим и међународним прописима утврђено је да је право на образовање на матерњем језику засновано на избору представника националне мањине. Стога је потребно припадницима националне мањине омогућити да остваре право на образовање на матерњем језику. У конкретном случају, за наставу на босанском језику у Т. школи у Т. изјаснило се 180 ученика и ученица, чиме је испуњен законски услов о броју заинтересоване деце за организовање наставе на матерњем језику.

3.16. Поред тога, да би се реализовало право на образовање на матерњем језику, потребно је испунити одређене предуслове за организовање наставе, као што је доношење наставних планова и програма за стручне школе, обезбеђивање уџбеника на језику мањине, обезбеђивање стручног наставног кадра, простор за организовање наставе на два језика, као и додатну опрему и наставна средстава за остваривање плана и програма образовања и васпитања на босанском језику у свим образовним профилима средње стручне школе. Имајући у виду да обезбеђивање предуслова за организовање наставе на босанском језику није у надлежности школе, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да у конкретном случају Т. школа у Т. није поступила дискриминаторно према ученицима бошњачке националности.

3.17. Повереница за заштиту равноправности констатује да је, поред постојања доброг правног оквира и законом дефинисаних високих стандарда у заштити права и слобода припадника националних мањина, потребно унапредити положај националних мањина, а да поготово постоји потреба за већом доследношћу у примени и поштовању постојећег

правног оквира. Наиме, право припадника националне мањине на образовање, у склопу са другим мањинским правима, помаже очувању националног идентитета и спречавању асимилације припадника националне мањине. Истовремено, процес образовања и васпитања носи потенцијал јачања међусобног поштовања и разумевања различитих заједница унутар једног друштва. Право очувања колективног идентитета помоћу образовања на језику мањине, мора да буде уравнотежено са потребом интегрисања и учешћа у широј државној заједници. Циљ образовања и васпитања јесте, поред стицање квалитетних знања и способности неопходних за лично остварење и активан рад и живот у заједници, поштовање равноправности, унапређивање толеранције и уважавање различитости.

3.18. На крају, потребно је скренути пажњу да је приликом анкете о моделу наставе у образовним установама потребно затражити мишљење детета, тј. ученика и ученица школе. Наиме, у анкетном обрасцу „Образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014.", могућност да се изјасне имају само родитељи, а деци није пружена могућност да искажу своје мишљење. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима утврђено право детета да искаже своје мишљење у стварима које се тичу детета. У Општем коментару бр. 12 Конвенције о правима детета, Комитет за права детета је препоручио државама уговорницама да предузму радње како би деци створиле могућности да изразе своје мишљење и да се оно пажљиво размотри у сваком образовном окружењу, укључујући и образовне програме, али и изван школе, на локалном и националном нивоу о свим аспектима образовне политике, укључујући, између осталог и школске програме, методе поучавања и структуру школа. Комитет истиче да се у одлукама о преласку на следећи ниво школовања или избору предмета мора обезбедити право деце да искажу мишљење. Зато су образовне установе, као и национални савети у свом раду у области образовања и другим областима која се тичу деце, обавезни да поштују право детета да изрази мишљење и да оно буде пажљиво размотрено.

3.19. Сагледавајући све чињенице и околности, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да Т. школа у Т. није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације. С обзиром да је Бошњачко национално вијеће поднело притужбу и против Министарства просвете, науке и технолошког развоја, у чијој надлежности је доношење наставних планова и програма средњих стручних школа, поступање министарства је предмет посебног поступка.

4. МИШЉЕЊЕ

Неорганизовањем наставе на босанском језику у школској 2013/2014. години, Т. школа у Т. није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

Против овог мишљења није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката.

Притужба Бошњачког националног већа против У. школе у Н. П. због дискриминације по основу националне припадности у области образовања

бр. 07-00-112/2014-02 датум: 30.6.2014.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднело Бошњачко национално вијеће против У. школе у Н. П. У притужби је наведено да су ученици и ученице бошњачке националности дискриминисани на основу националне припадности јер у У. школи у Н. П. није формирано одељење за наставу на босанском језику и сви похађају наставу на српском језику. У изјашњењу директора У. школе у Н. П. наведено је да Министарство просвете, науке и технолошког развоја није донело правилнике за наставу на босанском језику за средње стручне школе. У току поступка је утврђено да У. школа у Н. П. није извршила акт дискриминације ученика бошњачке националне припадности, јер нису постојали услови за организовање наставе на босанском, с обзиром да Министарство просвете, науке и технолошког развоја није донело одговарајуће наставне планове и програме за средње стручно образовање. Због тога је Повереница за заштиту равноправности дала мишљење да неорганизовањем наставе на босанском језику у школској 2013/2014. години, У. школа у Н. П. није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности се 14. марта 2014. године обратило Бошњачко национално вијеће притужбом против У. школе у Н. П. У притужби је наведено да школа није формирала одељење за наставу на босанском језику и да сви похађају наставу на српском језику.

1.2. Бошњачко национално вијеће је у притужби навело:

- да сматра да национална припадност ученика бошњачке националности представља основ дискриминације, јер је за ученике српске националности у истим образовно-васпитним установама настава на српском језику организована у складу са законом;
- да не постоји никакво разумно оправдање засновано на закону да се не организује настава на босанском језику за ученике бошњачке националности, јер организовање одељења за наставу на босанском језику не изискује додатне материјалне трошкове, нити проширење просторних и кадровских капацитета образовно-васпитних установа, што је доказано праксом основних и средњих школа у Новом Пазару, Сјеници и Тутину које су од 2. септембра 2013. године организовале наставу на босанском језику за све ученике чији су се родитељи изјаснили за такав модел наставе;

- да је Бошњачко национално вијеће са Министарством просвете, науке и технолошког развоја предузело низ мера у периоду од краја 2009. године до августа 2013. године, како би у школској 2013/2014. години у Новом Пазару, Тутину, Пријепољу и Сјеници отпочела настава на босанском језику за ученике чији су се родитељи изјаснили да желе да похађају наставу на босанском језику;
- да су у овим местима од 1. априла до краја августа 2013. године, образовно-васпитне установе спровеле анкету на којој су се родитељи ученика изјаснили о моделу наставе;
- да је припремна настава на босанском језику одржана у образовно-васпитним установама у Новом Пазару, Тутину и Сјеници у периоду од 21. фебруара до 7. јуна 2013. године;
- да Министарство просвете, науке и технолошког развоја није донело одговарајуће допуне правилника за наставу на босанском језику у средњим стручним школама. Одобрен је увоз уџбеника из Босне и Херцеговина за средње стручне школе и то: „Наш језик" – Граматика босанског језика, Латински језик, Хемија за први разред гимназије, Хемија за стручне школе, Читанка за први разред средњих стручних школа;
- да се у У. школе у Н. П. уписао 21 ученик који се определио за наставу на босанском језику, да одељење за наставу на босанском језику није формирано и да сви слушају наставу на српском језику.

1.3. У прилогу притужбе достављен је: списак образовно-васпитних установа против којих је Бошњачко национално вијеће поднело притужбе Поверенику за заштиту равноправности; резултати уписа у први разред средње школе у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу; образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години и позив директорима средњих школа за састанак Р. број 560-046/2013 од 11. јуна 2013. године.

1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење И. Ћ, директора У. школе у Н. П.

1.5. У изјашњењу директора У. школе у Н. П, између осталог, наведено је:

- да се за обављање наставе на босанском језику нису стекли ни материјални ни технички услови;
- да у средњим стручним школама за 2013/2014. годину није могуће организовати извођење наставе на босанском језику, због недостатака наставних планова и програма, јер ни за један предмет који се изучава у средњој стручној школи није урађен наставни план и програм на босанском језику;
- да школа нема ни просторних могућности за спровођење наставе на босанском језику, јер отежано спроводи наставу с обзиром на број одељења и тражи решење за проширење просторних могућности за адекватно спровођење наставе.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Неспорно је да у У. школи у Н. П. у току школске 2013/2014. године није организована настава на босанском језику.

2.2. Увидом у документ „Резултати уписа у први разред средње школе у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу" утврђено је да се у У. школи у Н. П. у први разред уписало укупно 115 ученика и ученица, а да се за наставу на босанском језику изјаснио 21 ученик/ца.

2.3. Неспорно је да Министарство просвете, науке и технолошког развоја није донело правилнике за наставу на босанском језику у средњим стручним школама, односно, да су донети само правилници за гимназију и за основне школе.

2.4. Увидом у образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Сенџаку у школској 2013/2014. години утврђено је да је образац двојезичан и намењен родитељима, да треба уписати податке о ученику, родитељима и школи, као и податак да ли ученик/ца жели да похађа наставу на босанском или српском језику.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњење и антидискриминационе и друге домаће и међународне прописе.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.3. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима одређено да је Република Србија у обавези да припадницима националних мањина омогући образовање и васпитање на свом језику или двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе.

3.4. Потврђивањем Оквирне конвенције Савета Европе за заштиту националних мањина Република Србија се обавезала да ствара потребне услове како би припадници националних мањина очували и развијали своју културу и сачували неопходне елементе свог идентитета, наиме, религију, језик, традиције и културно наслеђе (чл. 5), као и да предузме мере у области образовања и истраживања како би се неговала култура, језик и вера националних мањина и већине (чл. 12).

3.5. Устав Републике Србије забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања,

културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета. Даље, Устав Републике Србије гарантује припадницима националних мањина, поред осталог и право на школовање на свом језику у државним установама и установама аутономних покрајина.

3.6. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, тако што је дискриминација дефинисана као свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Такође, забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или искључити их из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.

3.7. Законом о основама система образовања и васпитања забрањена је дискриминација, односно, активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Прописано је да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства, док не сматра дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.

3.8. Истим законом је прописано да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, да се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује на матерњем језику и изузетно може да се остварује и двојезично или на српском језику, у складу са посебним законом. Даље, одредбама члана 76. прописано је да се основно и средње образовање и васпитање, специјалистичко и мајсторско образовање и други облици стручног образовања остварују на основу школског програма, који се доноси на основу наставног плана и програма, односно програма одређених облика стручног образовања, а да школски програм, између осталог, садржи и језик на коме се остварује програм, као и да школски програм доноси школски одбор, по правилу, сваке четврте године, у складу са наставним планом и програмом.

3.9. Одредбама Закона о основама система образовања и васпитања прописано је да наставне планове и програме основног и средњег општег и уметничког образовања и васпитања, део наставног плана и програма опште образовних предмета средњег стручног образова-

ња и образовања одраслих, на предлог министра, доноси Национални просветни савет. Даље је прописано да део наставног плана и програма средњег стручног образовања и образовања одраслих, на предлог Савета за стручно образовање и образовање одраслих, доноси министар, као и да програм основног и средњег образовања и васпитања за припаднике националних мањина на предлог националног савета националне мањине и мишљења Националног просветног савета, доноси министар.

3.10. Законом о средњем образовању и васпитању прописано је да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, а да се за припаднике националне мањине остварује и на језику и писму националне мањине, односно двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика. Даље, прописано је да школа може да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, односно двојезично и за мање од 15 ученика уписаних у први разред, уз сагласност министарства надлежног за послове образовања, које даје сагласност по прибављеном мишљењу одговарајућег националног савета националне мањине. Такође, када се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, за ученике припадника националне мањине организује се настава језика националне мањине са елементима националне културе.

3.11. Одредбама Закона о заштити права и слобода националних мањина прописано је да припадници националних мањина имају право на васпитање и образовање на свом језику у институцијама предшколског, основног и средњег васпитања и образовања, да је држава дужна да створи услове за организовање образовања на језику националне мањине, а да је, док их не обезбеди, дужна да обезбеди двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе припадника националне мањине. Даље је прописано да се за остваривање овог права може прописати одређени минимални број ученика, с тим да тај број може бити мањи од минималног броја ученика који је законом прописан за обезбеђење одговарајућих облика наставе и образовања.

АНАЛИЗА НАВОДА ИЗ ПРИТУЖБЕ И ИЗЈАШЊЕЊА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

3.12. Имајући у виду предмет ове притужбе, у конкретном случају потребно је утврдити да ли је У. школа у Н. П, неорганизовањем наставе на босанском језику, ставила ученике бошњачке националности у неравноправан положај у односу на ученике српске националности.

3.13. Повереница за заштиту равноправности анализирала је наводе из изјашњења да настава на босанском језику није организована јер нису донети одговарајући наставни планови и програми за средње стручне школе. Наиме, одредбама Закона о основама система образовања и васпитања прописано је да Национални просветни савет доноси наставне планове и програме средњег општег и уметничког образовања, а Савет за стручно образовање и образовање одраслих предлаже министру (као доносиоцу) део наставних планова и програма за образовне профиле и то за стручне предмете. То значи да су за наставне планове и програме у средњем стручном образовању надлежна два доносиоца наставног плана и програма: за наставне планове и програме општеобразовних предмета – Национални просветни савет, а за наставне планове и програме стручних предмета – министар, по прибављеном мишљењу Савета за стручно образовање и образовање одраслих. У конкретном случају, из навода из притужбе и изјашњења неспорно је да

наставни планови и програми за образовне профиле који се школују у У. школи у Н. П. нису донети. Имајући у виду да доношење наставног плана и програма није у надлежности школе, а да школа доноси школски програм на основу наставног плана и програма, школа није у могућности да остварује наставу на босанском језику уколико не постоје наставни планови и програми за образовне профиле. Због тога, Повереница за заштиту равноправности указује да школа није могла да организује наставу на босанском језику.

3.14. Право припадника националне мањина на образовање на матерњем језику омогућава ученицима припадницима одређене националне мањине да се, пре свега, изразе на матерњем језику, да упознају националну историју и културну баштину на матерњем језику и доприноси очувању националног идентитета мањине. Домаћим и међународним прописима утврђено је да је право на образовање на матерњем језику засновано на избору представника националне мањине. Стога је потребно припадницима националне мањине омогућити да остваре право на образовање на матерњем језику. У конкретном случају, за наставу на босанском језику у У. школи у Н. П. изјаснио се 21 ученик/ца, чиме је испуњен законски услов о броју заинтересоване деце за организовање наставе на матерњем језику.

3.15. Поред тога, да би се реализовало право на образовање на матерњем језику, потребно је испунити одређене предуслове за организовање наставе, као што је доношење наставних планова и програма за стручне школе, обезбеђивање уџбеника на језику мањине, обезбеђивање стручног наставног кадра, простор за организовање наставе на два језика, као и додатну опрему и наставна средстава за остваривање плана и програма образовања и васпитања на босанском језику у свим образовним профилима средње стручне школе. Имајући у виду да обезбеђивање предуслова за организовање наставе на босанском језику није у надлежности школе, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да у конкретном случају У. школа у Н. П. није поступила дискриминаторно према ученицима бошњачке националности.

3.16. Повереница за заштиту равноправности констатује да је, поред постојања доброг правног оквира и законом дефинисаних високих стандарда у заштити права и слобода припадника националних мањина, потребно унапредити положај националних мањина, а да поготово постоји потреба за већом доследношћу у примени и поштовању постојећег правног оквира. Наиме, право припадника националне мањине на образовање, у склопу са другим мањинским правима, помаже очувању националног идентитета и спречавању асимилације припадника националне мањине. Истовремено, процес образовања и васпитања носи потенцијал јачања међусобног поштовања и разумевања различитих заједница унутар једног друштва. Право очувања колективног идентитета помоћу образовања на језику мањине, мора да буде уравнотежено са потребом интегрисања и учешћа у широј државној заједници. Циљ образовања и васпитања јесте, поред стицање квалитетних знања и способности неопходних за лично остварење и активан рад и живот у заједници, поштовање равноправности, унапређивање толеранције и уважавање различитости.

3.17. На крају, потребно је скренути пажњу да је приликом анкете о моделу наставе у образовним установама потребно затражити мишљење детета, тј. ученика и ученица школе. Наиме, у анкетном обрасцу „Образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014.”, могућност да се изјасне имају само родитељи, а деци није пружена могућност да искажу своје мишљење. Пове-

реница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима утврђено право детета да искаже своје мишљење у стварима које се тичу детета. У Општем коментару бр. 12 Конвенције о правима детета, Комитет за права детета је препоручио државама уговорницама да предузму радње како би деци створиле могућности да изразе своје мишљење и да се оно пажљиво размотри у сваком образовном окружењу, укључујући и образовне програме, али и изван школе, на локалном и националном нивоу о свим аспектима образовне политике, укључујући, између осталог и школске програме, методе поучавања и структуру школа. Комитет истиче да се у одлукама о преласку на следећи ниво школовања или избору предмета мора обезбедити право деце да искажу мишљење. Зато су образовне установе, као и национални савети у свом раду у области образовања и другим областима која се тичу деце, обавезни да поштују право детета да изрази мишљење и да оно буде пажљиво размотрено.

3.18. Сагледавајући све чињенице и околности, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да У. школа у Н. П. није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације. С обзиром да је Бошњачко национално вијеће поднело притужбу и против Министарства просвете, науке и технолошког развоја, у чијој надлежности је доношење наставних планова и програма средњих стручних школа, поступање министарства је предмет посебног поступка.

4. МИШЉЕЊЕ

Неорганизовањем наставе на босанском језику у школској 2013/2014. години, У. школа у Н. П. није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

Против овог мишљења није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката.

Притужба Бошњачког националног вијећа против гимназије Ј. Л. у С. због дискриминације по основу националне припадности у области образовања

бр. 07-00-109/2014-02 датум: 30.6.2014.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднело Бошњачко национално вијеће против Гимназије „Ј. Л.” у С. У притужби је наведено да су ученици и ученице бошњачке националности дискриминисани на основу националне припадности јер у Гимназији „Ј. Л.” у С. није организована настава на босанском језику и да сви ученици и ученице похађају наставу на српском језику. У изјашњењу директора Гимназије наведено је да је спроведена анкета међу ученицима и ученицама школе и да се 81 ученик/ца определио за наставу на босанском језику. Даље је наведено да Министарство просвете, науке и технолошког развоја није одобрило промену плана уписа, односно, да се уместо одобрена четири одељења, формира пет одељења првог разреда. У току поступка је утврђено да настава на босанском језику није организована јер Министарство просвете, науке и технолошког развоја није дало сагласност да се промени план уписа. Због тога је Повереница за заштиту равноправности дала мишљење да неорганизовањем наставе на босанском језику у школској 2013/2014. години за ученике и ученице бошњачке националности, Гимназија „Ј. Л.” у С. није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се 14. марта 2014. године обратило Бошњачко национално вијеће против Гимназије „Ј. Л.” у С. У притужби је наведено да су у гимназији формирана одељења за наставу на босанском језику, али да се настава одвија на српском језику.

1.2. Бошњачко национално вијеће је у притужби навело:

- да сматра да национална припадност ученика бошњачке националности представља основ дискриминације, јер је за ученике српске националности настава на српском језику организована у складу са законом;
- да не постоји никакво разумно оправдање засновано на закону да се не организује настава на босанском језику за ученике бошњачке националности, јер организовање одељења за наставу на босанском језику не изискује додатне материјалне трошкове, нити проширење просторних и кадровских капацитета образовно-васпитних установа, што је доказано праксом основних и средњих школа у Новом Пазару, Сјеници и Тутину које су од 2. септембра 2013. године организовале наставу на босанском језику за све ученике чији су се родитељи изјаснили за такав модел наставе;

- да је Бошњачко национално вијеће са Министарством просвете, науке и технолошког развоја предузело низ мера у периоду од краја 2009. године до августа 2013. године, како би у школској 2013/2014. години у Новом Пазару, Тутину, Пријепољу и Сјеници отпочела настава на босанском језику за ученике чији су се родитељи изјаснили да желе да похађају наставу на босанском језику;
- да су у овим местима од 1. априла до краја августа 2013. године, образовно-васпитне установе спровеле анкету на којој су се родитељи ученика изјаснили о моделу наставе;
- да је припремна настава на босанском језику одржана у образовно-васпитним установама у Новом Пазару, Тутину и Сјеници у периоду од 21. фебруара до 7. јуна 2013. године;
- да је Министарство просвете, науке и технолошког развоја донело Правилник о допуни правилника о наставном програму за гимназије, којим је у програм образовања за први разред гимназије за све смерове додат предмет – Босански језик и књижевност и Правилник о допуни Правилника о плану уџбеника за први и пети разред основног образовања и васпитања и за први разред гимназије;
- да је министарство одобрило већину уџбеника за основне и средње школе које је штампала издавачка кућа „Klett", као и увоз уџбеника из Босне и Херцеговине;
- да се у Гимназију „Ј. Л." у С. уписао 81 ученик/ца чији су се родитељи определили за наставу на босанском језику, да су формирана одељења за наставу на босанском језику, али се настава у овим одељењима одвија на српском језику.

1.3. У прилогу притужбе достављен је: списак образовно-васпитних установа против којих је Бошњачко национално вијеће поднело притужбе Повереник за заштиту равноправности; резултати уписа у први разред средње школе у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу; образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години и позив директорима средњих школа за састанак Р. број 560-04б/2013 од 11. јуна 2013. године.

1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење М. Б, директора Гимназије „Ј. Л." у С.

1.5. У изјашњењу директора гимназије, између осталог, наведено је:

- да нису тачни наводи да се у одељењима која су формирана на босанском језику изводи настава на српском језику;
- да је школа, у сагласности са јединицом локалне самоуправе, доставила министарству до 31. децембра 2012. године Предлог плана уписа у први разред за школску 2013/2014. годину. Предложено је да се у гимназију упише 120 ученика/ца у четири одељења првог разреда;
- да је министар просвете, науке и технолошког развоја, Одлуком о упису ученика у средње школе за школску 2013/2014. годину бр. 611-00-2151/2013-03 од 31. марта 2013. године, утврдио број ученика који ће се уписати у први разред средњих школа на територији Републике Србије по школама, подручјима рада, образовним профилима и трајању образовања за школску 2013/2014. годину. На основу ове одлуке, Гимназији „Ј. Л." у С,

одобрено је да упише 120 ученика, распоређених у четири одељења, без ознаке језика;

- да се у анкети 81 ученик/родитељ првог разреда изјаснио за наставу на босанском језику и да је на основу тога било потребно изменити План уписа за школску 2013/2014. годину;
- да је гимназија поднела захтев Школској управи у Новом Пазару да уместо планираних четири одељења, министарство одобри формирање пет одељења – два на српском језику и три на босанском језику;
- да није добила одговор ни сагласност на измену Плана уписа за школску 2013/2014. годину, па је гимназија и други пут упутила захтев за признавање и промену Плана уписа за школску 2013/2014. годину бр. 73-02/13 од 3. септембра 2013. године Школској управи у Новом Пазару, Школској управи у Ужицу и Министарству просвете науке и технолошког развоја;
- да до почетка године није добила сагласност од министарства, због чега је формирала четири одељења првог разреда, како је и предвиђено Одлуком о упису ученика у средње школе за школску 2013/2014. годину;
- да је Министарство просвете, науке и технолошког развоја, дописом бр. 021-00-57/2013-06/01 од 15. јануара 2014. године, по захтеву Бошњачког националног вијећа, дало сагласност на спровођење припремне наставе на босанском језику у четири васпитно-образовне установе, међу којима је и Гимназија „Ј. Л." у С;
- да је припремна настава на босанском језику уведена у два одељења првог разреда од 20. јануара 2014. године;
- да је гимназија поднела захтев министарству бр. 07-02/2014 од 22. јануара 2014. године за давање стручног упутства, с обзиром да Закон о основама система образовања и васпитања и Закон о средњем образовању не познају „припремну наставу" за било који предмет. Школа није добила одговор до дана достављања изјашњења на наводе из притужбе.

1.6. У прилогу изјашњења достављен је: план уписа Гимназије „Ј. Л." у С. број 110-02/12 од 24. децембра 2012. године; записник Просветне инспекције број 614-18 од 18. марта 2014. године; Предлог за формирање одељења првог разреда на основу изјашњавања ученика на којем језику желе да слушају наставу од 16. јула 2013. године; Захтев за финансирање једног одељења првог разреда преко плана уписа, на основу изјашњавања родитеља и ученика на ком језику желе да слушају наству број 73-02/13 од 3. септембра 2013. године и број 73-02/13-01 од 28. новембра 2013. године; допис Министарства просвете, науке и технолошког развоја број 021-00-57/2013-06/01 од 15. јануара 2014. године; фотокопија дипломе Бошњачког националног вијећа директору гимназије М. Б, за успешно спровођење наставе на босанском језику у школској 2013/2014. години и захтеви за давање стручног упутства број 07-02/2014 од 22. јануара 2014. године и број 05-01/10-2014 од 27. фебруара 2014. године.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Неспорно је да је у Гимназији „Ј. Л." у С. спроведена анкета међу ученицима и да се 81, од укупно 120 ученика/ца, изјаснио за наставу на босанском језику.

2.2. Увидом у прилоге које је доставила гимназија утврђено је да се 16. јула 2013. године, школа обратила Школској управи у Новом Пазару са предлогом за формирање три одељења првог разреда за наставу на босанском језику и два за наставу на српском језику. Такође, утврђено је да се школа 3. септембра 2013. године обратила министарству, Школској управи у Ужицу и Школској управи у Новом Пазару, са захтевом за финансирање једног одељења првог разреда преко плана уписа, а на основу изјашњавања родитеља и ученика на ком језику желе да слушају наставу. Исти захтев школа је поновила 13. новембра 2013. године министарству, а 28. новембра 2013. године Школској управи у Ужицу и Школској управи у Новом Пазару.

2.3. Увидом у допис Министарства просвете, науке и технолошког развоја број 021-00-57/2013-06/01 од 15. јануара 2014. године утврђено је да министарство дало сагласност на спровођење припремне наставе на босанском језику у четири образовно-васпитне установе, међу којим је и Гимназија „Ј. Л." у С, у два одељења првог разреда. Даље, наведено је да ће се припремна настава на босанском језику спроводити од почетка другог полугодишта до краја школске 2013/2014. године, као и да ће евентуалне додатне трошкове за спровођење припремне наставе на босанском језику сносити Бошњачко национално вијеће.

2.4. Увидом у диплому Бошњачког националног вијећа утврђено је да је 21. фебруара 2014. године, у Новом Пазару, директору гимназије „Ј. Л." у С., додељена диплома за успешно спровођење наставе на босанском језику у школској 2013/2014. години.

2.5. Утврђено је да се школа 22. јануара и 27. фебруара 2014. године обратила Министарству просвете, науке и технолошког развоја дописима којима је тражила стручно упутство о начину спровођења припремне наставе на босанском језику, као и тумачење на ком језику ће издати сведочанства ученицима који похађају припремну наставу на босанском језику.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњење и антидискриминационе и друге домаће и међународне прописе.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.3. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима одређено да је Република Србија у обавези да припадницима националних мањина омогући образовање и васпитање на свом језику или двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе.

3.4. Потврђивањем Оквирне конвенције Савета Европе за заштиту националних мањина Република Србија се обавезала да ствара потребне услове како би припадници националних мањина очували и развијали своју културу и сачували неопходне елементе свог идентитета, наиме, религију, језик, традиције и културно наслеђе (чл. 5), као и да предузме мере у области образовања и истраживања како би се неговала култура, језик и вера националних мањина и већине (чл. 12).

3.5. Устав Републике Србије забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета. Даље, Устав Републике Србије гарантује припадницима националних мањина, поред осталог и право на школовање на свом језику у државним установама и установама аутономних покрајина.

3.6. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, тако што је дискриминација дефинисана као свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Такође, забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или искључити их из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.

3.7. Законом о основама система образовања и васпитања забрањена је дискриминација, односно, активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Прописано је да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства, док не сматра дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.

3.8. Истим законом је прописано да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, да се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује на матерњем језику и изузетно може да се остварује и двојезично или на српском језику, у складу са посебним законом. Даље, одредбама члана 76. прописано је да се основно и средње образовање и васпитање, специјалистичко и мајсторско образовање и други облици стручног образовања остварују на основу школског програма, који се доноси на основу наставног плана и програма, односно програма одређених облика стручног образовања, а да школски програм, између осталог, садржи и језик на коме се остварује програм, као и да школски програм доноси школски одбор, по правилу, сваке четврте године, у складу са наставним планом и програмом.

3.9. Законом о средњем образовању и васпитању прописано је да се настава и образовно-васпитни рад остварују на српском језику, а да се за припаднике националне мањине остварује и на језику и писму националне мањине, односно двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика. Даље, прописано је да школа може да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, односно, двојезично и за мање од 15 ученика уписаних у први разред, уз сагласност министарства надлежног за послове образовања, које даје сагласност по прибављеном мишљењу одговарајућег националног савета националне мањине. Такође, када се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, за ученике припадника националне мањине организује се настава језика националне мањине са елементима националне културе.

3.10. Истим законом прописано је да се настава изводи у одељењу до 30 ученика. Даље, прописано је да школа чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина, односно јединица локалне самоуправе, до 31. децембра предлаже министарству број ученика за упис, преко школских управа. У поступку утврђивања броја ученика за упис у школу у којој се настава изводи на језику националне мањине, национални савет националне мањине даје мишљење. Уколико национални савет националне мањине не достави мишљење у року од 15 дана од дана пријема захтева, сматра се да је мишљење дато. Министарство доноси одлуку о броју ученика за упис у школе чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина, односно јединица локалне самоуправе, до 31. марта.

3.11. Одредбама Закона о заштити права и слобода националних мањина прописано је да припадници националних мањина имају право на васпитање и образовање на свом језику у институцијама предшколског, основног и средњег васпитања и образовања, да је држава дужна да створи услове за организовање образовања на језику националне мањине, а да је, док их не обезбеди, дужна да обезбеди двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе припадника националне мањине. Даље је прописано да се за остваривање овог права може прописати одређени минимални број ученика, с тим да тај број може бити мањи од минималног броја ученика који је законом прописан за обезбеђење одговарајућих облика наставе и образовања.

3.12. Стручним упутством о формирању одељења и начину финансирања у основним и средњим школама за школску 2013/2014. годину ближе је уређен начин формирања одељења и прописано је да се настава изводи у одељењу до 30 ученика, као и да одељење не може имати мање од 15 ученика. За признавање мањег, односно већег броја ученика

у одељењу од прописаног, школа се, уз образложење, обраћа ресорном министарству преко надлежне школске управе.

АНАЛИЗА НАВОДА ИЗ ПРИТУЖБЕ И ИЗЈАШЊЕЊА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

3.13. Имајући у виду предмет ове притужбе, у конкретном случају потребно је утврдити да ли је Гимназија „Ј. Л." у С, неорганизовањем наставе на босанском језику, ставила ученике бошњачке националности у неравноправан положај у односу на ученике српске националности за које је организована настава на српском језику.

3.14. Одредбама члана 45. Закона о забрани дискриминације прописано је правило о пребацивању терета доказивања. Према овом правилу, у конкретном случају, подносилац притужбе треба да учини вероватним да је школа извршила акт дискриминације ученика и ученица бошњачке националности неорганизовањем наставе на босанском језику. Уколико то учини, терет доказивања да до повреде начела једнаких права и обавеза није дошло, лежи на школи. Подносилац притужбе је учинио вероватним акт дискриминације, у смислу члана 45. Закона о забрани дискриминације, с обзиром да је неспорно да настава на босанском језику за ученике и ученице бошњачке националности није организована. Због тога, терет доказивања да у овом случају није повређено начело једнакости сноси Гимназија „Ј. Л." у С. У складу са тим, потребно је оценити да ли чињенице и докази које је школа понудила у прилог тврдњи да није извршен акт дискриминације, пружају довољно основа за закључак да постоје објективни и оправдани разлози због којих није организована настава на босанском језику.

3.15. У изјашњењу директора гимназије наведено је да настава на босанском језику није организована јер школа није добила сагласност од министарства да формира додатно одељење и организује наставу на босанском језику у три одељења, а у два на српском језику. Законским прописима уређено је да школа до 31. децембра, предлаже министарству број ученика за упис, преко школских управа, а да министарство доноси одлуку о броју ученика за упис у школе до 31. марта. Такође, прописано је и да одељење у средњој школи не може имати више од 30 ученика/ца и да је за признавање већег броја ученика у одељењу потребна сагласност министарства. У прилогу изјашњења достављени су докази који поткрепљују наводе да је школа затражила сагласност министарства за промену плана уписа. Наиме, након што се 81 ученик/ца изјаснио да жели да слуша наставу на босанском језику, школа се обратила министарству тражећи одобрење за формирање још једног одељења првог разреда, како би ученике/це распоредила у три одељења са наставом на босанском језику и у два на српском језику. Такође, приложени су докази који поткрепљују наводе да је захтев поновљен. На овај начин школа је показала спремност да организује наставу на босанском језику, али би формирање петог одељења првог разреда без сагласности министарства, било у супротности са законом и подзаконским актима. С обзиром на све наведено, Повереница за заштиту равноправности је става да је Гимназија „Ј. Л." у С, доставила доказе који пружају довољно основа за закључак да постоје објективни и оправдани разлози због којих није организовала наставу на босанском језику.

3.16. Министарство просвете, науке и технолошког развоја, дописом од 15. јануара 2014. године, дало је сагласност да Гимназија „Ј. Л." у С, поред још три образовно-васпитне установе, организује „припремну наставу" на босанском језику од почетка другог полугоди-

шта до краја школске 2013/2014. године, у два одељења првог разреда. На овај начин су наставу на босанском језику похађали само ученици/е два одељења, тј. највише 60 ученика/ца. Стога, оваквим решењем министарство није омогућило да сви ученици и ученице који су се изјаснили да желе да слушају наставу на босанском језику, своје право и остваре.

3.17. Право припадника националне мањине на образовање на матерњем језику омогућава ученицима припадницима одређене националне мањине да се, пре свега, изразе на матерњем језику, да упознају националну историју и културну баштину на матерњем језику и доприноси очувању националног идентитета мањине. Домаћим и међународним прописима утврђено је да је право на образовање на матерњем језику засновано на избору представника националне мањине. Ученици/е бошњачке националне мањине у Гимназији „Ј. Л." у С. су се изјаснили да желе да остваре право на образовање на матерњем језику. Из тог разлога школа је дужна да учини све у оквиру својих надлежности и у складу са својим могућностима, да омогући ученицима и ученицама да остваре право на образовање на матерњем језику.

3.18. Поред наведеног, да би се реализовало право на образовање на матерњем језику, потребно је испунити одређене предуслове за организовање наставе, као што је доношење наставних планова и програма за стручне школе, обезбеђивање уџбеника на језику мањине, обезбеђивање стручног наставног кадра, простор за организовање наставе на два језика, као и додатну опрему и наставна средстава за остваривање плана и програма образовања и васпитања на босанском језику. Имајући у виду да је остваривање и/или финансирање наведених предуслова за организовање наставе у надлежности Министарства просвете, науке и технолошког развоја, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да у конкретном случају Гимназија „Ј. Л." у С. није поступила дискриминаторно према ученицима бошњачке националности.

3.19. Повереница за заштиту равноправности констатује да је, поред постојања доброг правног оквира и законом дефинисаних високих стандарда у заштити права и слобода припадника националних мањина, потребно унапредити положај националних мањина, а да поготово постоји потреба за већом доследношћу у примени и поштовању постојећег правног оквира. Наиме, право припадника националне мањине на образовање, у склопу са другим мањинским правима, помаже очувању националног идентитета и спречавању асимилације припадника националне мањине. Истовремено, процес образовања и васпитања носи потенцијал јачања међусобног поштовања и разумевања различитих заједница унутар једног друштва. Право очувања колективног идентитета помоћу образовања на језику мањине, мора да буде уравнотежено са потребом интегрисања и учешћа у широј државној заједници. Циљ образовања и васпитања јесте, поред стицање квалитетних знања и способности неопходних за лично остварење и активан рад и живот у заједници, поштовање равноправности, унапређивање толеранције и уважавање различитости.

3.20. На крају, потребно је скренути пажњу да је приликом анкете о моделу наставе у образовним установама потребно затражити мишљење детета, тј. ученика и ученица школе. Наиме, у анкетном обрасцу „Образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014.", могућност да се изјасне имају само родитељи, а деци није пружена могућност да искажу своје мишљење. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима

утврђено право детета да искаже своје мишљење у стварима које се тичу детета. У Општем коментару бр. 12 Конвенције о правима детета, Комитет за права детета је препоручио државама уговорницама да предузму радње како би деци створиле могућности да изразе своје мишљење и да се оно пажљиво размотри у сваком образовном окружењу, укључујући и образовне програме, али и изван школе, на локалном и националном нивоу о свим аспектима образовне политике, укључујући, између осталог и школске програме, методе поучавања и структуру школа. Комитет истиче да се у одлукама о преласку на следећи ниво школовања или избору предмета мора обезбедити право деце да искажу мишљење. Зато су образовне установе, као и национални савети у свом раду у области образовања и другим областима која се тичу деце, обавезни да поштују право детета да изрази мишљење и да оно буде пажљиво размотрено.

3.21. Сагледавајући све чињенице и околности, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да у конкретном случају Гимназија „Ј. Л." у С, није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

С обзиром да је Бошњачко национално вијеће поднело притужбу и против Министарства просвете, науке и технолошког развоја, у чијој надлежности је обезбеђивање услова за остваривање права националне мањине на образовање на матерњем језику, поступање министарства је предмет посебног поступка.

4. МИШЉЕЊЕ

Неорганизовањем наставе на босанском језику у школској 2013/2014. години за ученике/це бошњачке националности, Гимназија „Ј. Л." у С. није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

Против овог мишљења није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката

Притужба Бошњачког националног вијећа против М. Школе у Н. П. због дискриминације по основу националне припадности у области образовања

бр. 07-00-113/2014-02 датум: 30.6.2014.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднело Бошњачко национално вијеће против М. школе у Н. П. У притужби је наведено да су ученици и ученице бошњачке националности дискриминисани на основу националне припадности јер у М. школи у Н. П. није формирано одељење за наставу на босанском језику и сви похађају наставу на српском језику. У изјашњењу директорке М. школе у Н. П. наведено је да нису испуњени материјално технички услови за организовање наставе на босанском језику, с обзиром да је у питању средња стручна школа, као и да се у шест одељења већина ученика изјаснила да жели да похађа наставу на српском језику. У току поступка је утврђено да М. школа у Н. П. није извршила акт дискриминације ученика бошњачке националне припадности, јер нису постојали услови за организовање наставе на босанском, с обзиром да Министарство просвете, науке и технолошког развоја није донело одговарајуће наставне планове и програме за средње стручно образовање. Због тога је Повереница за заштиту равноправности дала мишљење да неорганизовањем наставе на босанском језику у школској 2013/2014. години, М. школа у Н. П. није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности се 14. марта 2014. године обратило Бошњачко национално вијеће притужбом против М. школе у Н. П. У притужби је наведено да школа није формирала одељење за наставу на босанском језику и да сви ученици и ученице похађају наставу на српском језику.

1.2. Бошњачко национално вијеће је у притужби навело:

- да сматра да национална припадност ученика бошњачке националности представља основ дискриминације, јер је за ученике српске националности у истим образовно-васпитним установама настава на српском језику организована у складу са законом;
- да не постоји никакво разумно оправдање засновано на закону да се не организује настава на босанском језику за ученике бошњачке националности, јер организовање одељења за наставу на босанском језику не изискује додатне материјалне трошкове, нити проширење просторних и кадровских капацитета образовно-васпитних установа, што је доказано праксом основних и средњих школа у Новом Пазару, Сјеници и Тутину које су од 2. септембра 2013. године организовале наставу на босанском језику за све ученике чији су се родитељи изјаснили за такав модел наставе;

- да је Бошњачко национално вијеће са Министарством просвете, науке и технолошког развоја предузело низ мера у периоду од краја 2009. године до августа 2013. године, како би у школској 2013/2014. години у Новом Пазару, Тутину, Пријепољу и Сјеници отпочела настава на босанском језику за ученике чији су се родитељи изјаснили да желе да похађају наставу на босанском језику;
- да су у овим местима од 1. априла до краја августа 2013. године, образовно-васпитне установе спровеле анкету на којој су се родитељи ученика изјаснили о моделу наставе;
- да је припремна настава на босанском језику одржана у образовно-васпитним установама у Новом Пазару, Тутину и Сјеници у периоду од 21. фебруара до 7. јуна 2013. године;
- да Министарство просвете, науке и технолошког развоја није донело одговарајуће допуне правилника за наставу на босанском језику у средњим стручним школама. Одобрен је увоз уџбеника из Босне и Херцеговина за средње стручне школе и то: „Наш језик" – Граматика босанског језика, Латински језик, Хемија за први разред гимназије, Хемија за стручне школе, Читанка за први разред средњих стручних школа;
- да се у М. школи у Н. П. уписало 93 ученика који су се определили за наставу на босанском језику, да одељење за наставу на босанском језику није формирано и да сви слушају наставу на српском језику.

1.3. У прилогу притужбе достављен је: списак образовно-васпитних установа против којих је Бошњачко национално вијеће поднело притужбе Поверенику за заштиту равноправности; резултати уписа у први разред средње школе у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу; образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години и позив директорима средњих школа за састанак Р. број 560-046/2013 од 11. јуна 2013. године.

1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење Ш. П, директорке М. школе у Н. П, а накнадно и допуна изјашњења.

1.5. У изјашњењу и допуни изјашњења директорке М. школе у Н. П, између осталог, наведено је:

- да је М. школе у Н. П. уписала шест одељења за школску 2013/2014. годину и накнадно, по одобрењу ресорног министарства, седмо одељење због великог броја ученика са истим бројем бодова. Сва одељења су различитог образовног профила и не могу се спајати;
- да је приликом уписа, међу ученицима и ученицама школе, спроведена анкета о језику на којем желе да похађају наставу;
- да се у шест одељења већина ученика изјаснила за наставу на српском језику, а да у средњим стручним школама, због материјално-техничких услова није могуће увести наставу на босанском језику;
- да је „на последњем састанку Школске управе" речено да средње стручне школе за текућу школску годину изводе наставу на српском језику;
- да се за наставу на босанском језику изјаснило 93 ученика/ца школе, али да су у питању ученици и ученице различитих образовних профила, што у просеку чини по 13

ученика/ца по одељењу, и то: образовни профил Медицинска сестра техничар – 14 ученика/ца, образовни профил Зубни техничар – 19 ученика/ца, образовни профил Фармацеутски техничар – 19 ученика/ца, образовни профил Физиотерапеутски техничар – 10 ученика/ца, образовни профил Медицинска сестра васпитач – 10 ученика/ца, образовни профил Гинеколошко акушерска сестра – 15 ученика/ца и у другом одељењу образовног профила Медицинска сестра техничар – 14 ученика/ца.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Неспорно је да у М. школи у Н. П. у току школске 2013/2014. године није организована настава на босанском језику.

2.2. Увидом у документ „Резултати уписа у први разред средње школе у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу" утврђено је да се у М. школи у Н. П. у први разред уписало укупно 206 ученика и ученица, а да се за наставу на босанском језику изјаснило 93.

2.3. Неспорно је да Министарство просвете, науке и технолошког развоја није донело правилнике за наставу на босанском језику у средњим стручним школама, односно, да су донети само правилници за гимназију и за основне школе.

2.4. Увидом у образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години утврђено је да је образац двојезичан и намењен родитељима, да треба уписати податке о ученику, родитељима и школи, као и податак да ли ученик/ца жели да похађа наставу на босанском или српском језику.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњење и антидискриминационе и друге домаће и међународне прописе.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.3. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима одређено да је Република Србија у обавези да припадницима националних мањи-

на омогућни образовање и васпитање на свом језику или двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе.

3.4. Потврђивањем Оквирне конвенције Савета Европе за заштиту националних мањина Република Србија се обавезала да ствара потребне услове како би припадници националних мањина очували и развијали своју културу и сачували неопходне елементе свог идентитета, наиме, религију, језик, традиције и културно наслеђе (чл. 5), као и да предузме мере у области образовања и истраживања како би се неговала култура, језик и вера националних мањина и већине (чл. 12).

3.5. Устав Републике Србије забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета. Даље, Устав Републике Србије гарантује припадницима националних мањина, поред осталог и право на школовање на свом језику у државним установама и установама аутономних покрајина.

3.6. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, тако што је дискриминација дефинисана као свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Такође, забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или искључити их из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.

3.7. Законом о основама система образовања и васпитања забрањена је дискриминација, односно, активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Прописано је да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства, док не сматра дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.

3.8. Истим законом је прописано да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, да се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује на матер-

њем језику и изузетно може да се остварује и двојезично или на српском језику, у складу са посебним законом. Даље, одредбама члана 76. прописано је да се основно и средње образовање и васпитање, специјалистичко и мајсторско образовање и други облици стручног образовања остварују на основу школског програма, који се доноси на основу наставног плана и програма, односно програма одређених облика стручног образовања, а да школски програм, између осталог, садржи и језик на коме се остварује програм, као и да школски програм доноси школски одбор, по правилу, сваке четврте године, у складу са наставним планом и програмом.

3.9. Одредбама Закона о основама система образовања и васпитања прописано је да наставне планове и програме основног и средњег општег и уметничког образовања и васпитања, део наставног плана и програма опште образовних предмета средњег стручног образовања и образовања одраслих, на предлог министра, доноси Национални просветни савет. Даље је прописано да део наставног плана и програма средњег стручног образовања и образовања одраслих, на предлог Савета за стручно образовање и образовање одраслих, доноси министар, као и да програм основног и средњег образовања и васпитања за припаднике националних мањина на предлог националног савета националне мањине и мишљења Националног просветног савета, доноси министар.

3.10. Законом о средњем образовању и васпитању прописано је да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, а да се за припаднике националне мањине остварује и на језику и писму националне мањине, односно двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика. Даље, прописано је да школа може да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, односно двојезично и за мање од 15 ученика уписаних у први разред, уз сагласност министарства надлежног за послове образовања, које даје сагласност по прибављеном мишљењу одговарајућег националног савета националне мањине. Такође, када се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, за ученике припадника националне мањине организује се настава језика националне мањине са елементима националне културе.

3.11. Одредбама Закона о заштити права и слобода националних мањина прописано је да припадници националних мањина имају право на васпитање и образовање на свом језику у институцијама предшколског, основног и средњег васпитања и образовања, да је држава дужна да створи услове за организовање образовања на језику националне мањине, а да је, док их не обезбеди, дужна да обезбеди двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе припадника националне мањине. Даље је прописано да се за остваривање овог права може прописати одређени минимални број ученика, с тим да тај број може бити мањи од минималног броја ученика који је законом прописан за обезбеђење одговарајућих облика наставе и образовања.

АНАЛИЗА НАВОДА ИЗ ПРИТУЖБЕ И ИЗЈАШЊЕЊА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

3.12. Имајући у виду предмет ове притужбе, у конкретном случају потребно је утврдити да ли је М. школа у Н. П, неорганизовањем наставе на босанском језику, ставила ученике бошњачке националности у неравноправан положај у односу на ученике српске националности.

3.13. У изјашњењу директорке школе наведено је да настава на босанском језику није организована јер се у шест одељења различитих образовних профила, већина ученика изјаснила за наставу на српском језику. Одредбама Закона о средњем образовању и васпитању одређено је да је минималан број ученика за остваривање наставе на језику и писму националне мањине 15 ученика, а у случају да је заинтересовано мање ученика од прописаног броја, могуће је организовати наставу уз сагласност надлежног министарства. Дакле, у зависности од броја заинтересованих ученика, школа има могућност да процени да ли ће у конкретном случају тражити сагласност министарства. То ће зависити, пре свега, од броја заинтересованих ученика, али и од других услова, као што су материјални, педагошки и организациони услови. У складу са тим, Повереница за заштиту равноправности указује да није од значаја опредељење већине ученика и ученица за језик наставе, већ је релевантан број оних који су се определили за наставу на језику националне мањине. У конкретном случају, у М. школа у Н. П. у три одељења је број заинтересованих ученика и ученица већи од 15, а у осталим одељењима је школи дата могућност да организује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, уз сагласност министарства надлежног за послове образовања.

3.14. Право припадника националне мањина на образовање на матерњем језику омогућава ученицима припадницима одређене националне мањине да се, пре свега, изразе на матерњем језику, да упознају националну историју и културну баштину на матерњем језику и доприноси очувању националног идентитета мањине. Домаћим и међународним прописима утврђено је да је право на образовање на матерњем језику засновано на избору представника националне мањине. Стога је потребно припадницима националне мањине омогућити да остваре право на образовање на матерњем језику. У конкретном случају, за наставу на босанском језику у М. школи у Н. П. изјаснило се укупно 93 ученика/ца, чиме је испуњен законски услов о броју заинтересоване деце за организовање наставе на матерњем језику.

3.15. Повереница за заштиту равноправности анализирала је наводе из притужбе и изјашњења да није могуће организовати наставу на босанском језику због материјално-техничких услова. Одредбама Закона о основама система образовања и васпитања прописано је да Национални просветни савет доноси наставне планове и програме средњег општег и уметничког образовања, а Савет за стручно образовање и образовање одраслих предлаже министру (као доносиоцу) део наставних планова и програма за образовне профиле и то за стручне предмете. То значи да су за наставне планове и програме у средњем стручном образовању надлежна два доносиоца наставног плана и програма: за наставне планове и програме општеобразовних предмета – Национални просветни савет, а за наставне планове и програме стручних предмета – министар, по прибављеном мишљењу Савета за стручно образовање и образовање одраслих. У конкретном случају, неспорно је да наставни планови и програми за образовне профиле који се школују у М. школи у Н. П. нису донети. Имајући у виду да доношење наставног плана и програма није у надлежности школе, а да школа доноси школски програм на основу наставног плана и програма, школа није у могућности да остварује наставу на босанском језику уколико не постоје наставни планови и програми за образовне профиле. Због тога, Повереница за заштиту равноправности указује да школа није могла да организује наставу на босанском језику.

3.16. Поред тога, да би се реализовало право на образовање на матерњем језику, потребно је испунити одређене предуслове за организовање наставе, као што је доношење

наставних планова и програма за стручне школе, обезбеђивање уџбеника на језику мањине, обезбеђивање стручног наставног кадра, простор за организовање наставе на два језика, као и додатну опрему и наставна средстава за остваривање плана и програма образовања и васпитања на босанском језику у свим образовним профилима средње стручне школе. Имајући у виду да обезбеђивање предуслова за организовање наставе на босанском језику није у надлежности школе, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да у конкретном случају М. школа у Н. П. није поступила дискриминаторно према ученицима бошњачке националности.

3.17. Повереница за заштиту равноправности констатује да је, поред постојања доброг правног оквира и законом дефинисаних високих стандарда у заштити права и слобода припадника националних мањина, потребно унапредити положај националних мањина, а да поготово постоји потреба за већом доследношћу у примени и поштовању постојећег правног оквира. Наиме, право припадника националне мањине на образовање, у склопу са другим мањинским правима, помаже очувању националног идентитета и спречавању асимилације припадника националне мањине. Истовремено, процес образовања и васпитања носи потенцијал јачања међусобног поштовања и разумевања различитих заједница унутар једног друштва. Право очувања колективног идентитета помоћу образовања на језику мањине, мора да буде уравнотежено са потребом интегрисања и учешћа у широј државној заједници. Циљ образовања и васпитања јесте, поред стицање квалитетних знања и способности неопходних за лично остварење и активан рад и живот у заједници, поштовање равноправности, унапређивање толеранције и уважавање различитости.

3.18. На крају, потребно је скренути пажњу да је приликом анкете о моделу наставе у образовним установама потребно затражити мишљење детета, тј. ученика и ученица школе. Наиме, у анкетном обрасцу „Образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014.”, могућност да се изјасне имају само родитељи, а деци није пружена могућност да искажу своје мишљење. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима утврђено право детета да искаже своје мишљење у стварима које се тичу детета. У Општем коментару бр. 12 Конвенције о правима детета, Комитет за права детета је препоручио државама уговорницама да предузму радње како би деци створиле могућности да изразе своје мишљење и да се оно пажљиво размотри у сваком образовном окружењу, укључујући и образовне програме, али и изван школе, на локалном и националном нивоу о свим аспектима образовне политике, укључујући, између осталог и школске програме, методе поучавања и структуру школа. Комитет истиче да се у одлукама о преласку на следећи ниво школовања или избору предмета мора обезбедити право деце да искажу мишљење. Зато су образовне установе, као и национални савети у свом раду у области образовања и другим областима која се тичу деце, обавезни да поштују право детета да изрази мишљење и да оно буде пажљиво размотрено.

3.19. Сагледавајући све чињенице и околности, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да М. школа у Н. П. није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације. С обзиром да је Бошњачко национално вијеће поднело притужбу и против Министарства просвете, науке и технолошког развоја, у чијој надлежности је доношење наставних планова и програма средњих стручних школа, поступање министарства је предмет посебног поступка.

4. МИШЉЕЊЕ

Неорганизовањем наставе на босанском језику у школској 2013/2014. години, М. школа у Н. П. није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

Против овог мишљења није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката.

Притужба Бошњачког националног вијећа против школе за Д. Т. И. К. у Н. П. због дискриминације по основу националне припадности у области образовања

бр. 07-00-111/2014-02 датум: 30.6.2014.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднело Бошњачко национално вијеће против Школе за д. т. и к. у Н. П. У притужби је наведено да су ученици и ученице бошњачке националности дискриминисани на основу националне припадности јер у Школи за д. т. и к. у Н. П. није формирано одељење за наставу на босанском језику и сви похађају наставу на српском језику. У изјашњењу директора Школе за д. т. и к. у Н. П. наведено је да се за наставу на босанском језику нису стекли материјални и технички услови, јер Министарство просвете, науке и технолошког развоја није донело правилнике за наставу на босанском језику за средње стручне школе. У току поступка је утврђено да Школа за д. т. и к. у Н. П. није извршила акт дискриминације ученика бошњачке националне припадности, јер нису постојали услови за организовање наставе на босанском, с обзиром да Министарство просвете, науке и технолошког развоја није донело одговарајуће наставне планове и програме за средње стручно образовање. Због тога је Повереница за заштиту равноправности дала мишљење да неорганизовањем наставе на босанском језику у школској 2013/2014. години, Школа за д. т. и к. у Н. П. није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности се 14. марта 2014. године обратило Бошњачко национално вијеће притужбом против Школе за д. т. и к. у Н. П. У притужби је наведено да школа није формирала одељење за наставу на босанском језику и да сви похађају наставу на српском језику.

1.2. Бошњачко национално вијеће је у притужби навело:

- да сматра да национална припадност ученика бошњачке националности представља основ дискриминације, јер је за ученике српске националности у истим образовно-васпитним установама настава на српском језику организована у складу са законом;
- да не постоји никакво разумно оправдање засновано на закону да се не организује настава на босанском језику за ученике бошњачке националности, јер организовање одељења за наставу на босанском језику не изискује додатне материјалне трошкове, нити проширење просторних и кадровских капацитета образовно-васпитних установа, што је доказано праксом основних и средњих школа у Новом Пазару, Сјеници и Тутину које су

од 2. септембра 2013. године организовале наставу на босанском језику за све ученике чији су се родитељи изјаснили за такав модел наставе;

- да је Бошњачко национално вијеће са Министарством просвете, науке и технолошког развоја предузело низ мера у периоду од краја 2009. године до августа 2013. године, како би у школској 2013/2014. години у Новом Пазару, Тутину, Пријепољу и Сјеници отпочела настава на босанском језику за ученике чији су се родитељи изјаснили да желе да похађају наставу на босанском језику;
- да су у овим местима од 1. априла до краја августа 2013. године, образовно-васпитне установе спровеле анкету на којој су се родитељи ученика изјаснили о моделу наставе;
- да је припремна настава на босанском језику одржана у образовно-васпитним установама у Новом Пазару, Тутину и Сјеници у периоду од 21. фебруара до 7. јуна 2013. године;
- да Министарство просвете, науке и технолошког развоја није донело одговарајуће допуне правилника за наставу на босанском језику у средњим стручним школама. Одобрен је увоз уџбеника из Босне и Херцеговина за средње стручне школе и то: „Наш језик" – Граматика босанског језика, Латински језик, Хемија за први разред гимназије, Хемија за стручне школе, Читанка за први разред средњих стручних школа;
- да се у Школу за д. т. и к. у Н. П. уписало 105 ученика који су се определили за наставу на босанском језику, да одељење за наставу на босанском језику није формирано и да сви слушају наставу на српском језику.

1.3. У прилогу притужбе достављен је: списак образовно-васпитних установа против којих је Бошњачко национално вијеће поднело притужбе Повереника за заштиту равноправности; резултати уписа у први разред средње школе у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу; образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години и позив директорима средњих школа за састанак Р. број 560-04б/2013 од 11. јуна 2013. године.

1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење М. Ц, директора Школе за д. т. и к. у Н. П.

1.5. У изјашњењу директора Школе за д. т. и к. у Н. П, између осталог, наведено је:

- да се за обављање наставе на босанском језику нису стекли материјални и технички услови;
- да у средњим стручним школама за 2013/2014. годину није могуће организовати извођење наставе на босанском језику, због недостатака наставних планова и програма, јер ни за један предмет који се изучава у средњој стручној школи није урађен наставни план и програм на босанском језику.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Неспорно је да у Школи за д. т. и к. у Н. П. у току школске 2013/2014. године није организована настава на босанском језику.

2.2. Увидом у документ „Резултати уписа у први разред средње школе у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу" утврђено је да се у Школу за д. т. и к. у Н. П. у први разред уписало укупно 133 ученика и ученица, а да се за наставу на босанском језику изјаснило 105.

2.3. Неспорно је да Министарство просвете, науке и технолошког развоја није донело правилнике за наставу на босанском језику у средњим стручним школама, односно, да су донети само правилници за гимназију и за основне школе.

2.4. Увидом у образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години утврђено је да је образац двојезичан и намењен родитељима, да треба уписати податке о ученику, родитељима и школи, као и податак да ли ученик/ца жели да похађа наставу на босанском или српском језику.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњење и антидискриминационе и друге домаће и међународне прописе.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.3. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима одређено да је Република Србија у обавези да припадницима националних мањина омогући образовање и васпитање на свом језику или двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе.

3.4. Потврђивањем Оквирне конвенције Савета Европе за заштиту националних мањина Република Србија се обавезала да ствара потребне услове како би припадници националних мањина очували и развијали своју културу и сачували неопходне елементе свог идентитета, наиме, религију, језик, традиције и културно наслеђе (чл. 5), као и да предузме мере у области образовања и истраживања како би се неговала култура, језик и вера националних мањина и већине (чл. 12).

3.5. Устав Републике Србије забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања,

културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета. Даље, Устав Републике Србије гарантује припадницима националних мањина, поред осталог и право на школовање на свом језику у државним установама и установама аутономних покрајина.

3.6. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, тако што је дискриминација дефинисана као свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Такође, забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или искључити их из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.

3.7. Законом о основама система образовања и васпитања забрањена је дискриминација, односно, активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Прописано је да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства, док не сматра дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.

3.8. Истим законом је прописано да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, да се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује на матерњем језику и изузетно може да се остварује и двојезично или на српском језику, у складу са посебним законом. Даље, одредбама члана 76. прописано је да се основно и средње образовање и васпитање, специјалистичко и мајсторско образовање и други облици стручног образовања остварују на основу школског програма, који се доноси на основу наставног плана и програма, односно програма одређених облика стручног образовања, а да школски програм, између осталог, садржи и језик на коме се остварује програм, као и да школски програм доноси школски одбор, по правилу, сваке четврте године, у складу са наставним планом и програмом.

3.9. Одредбама Закона о основама система образовања и васпитања прописано је да наставне планове и програме основног и средњег општег и уметничког образовања и васпитања, део наставног плана и програма опште образовних предмета средњег стручног образова-

ња и образовања одраслих, на предлог министра, доноси Национални просветни савет. Даље је прописано да део наставног плана и програма средњег стручног образовања и образовања одраслих, на предлог Савета за стручно образовање и образовање одраслих, доноси министар, као и да програм основног и средњег образовања и васпитања за припаднике националних мањина на предлог националног савета националне мањине и мишљења Националног просветног савета, доноси министар.

3.10. Законом о средњем образовању и васпитању прописано је да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, а да се за припаднике националне мањине остварује и на језику и писму националне мањине, односно двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика. Даље, прописано је да школа може да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, односно двојезично и за мање од 15 ученика уписаних у први разред, уз сагласност министарства надлежног за послове образовања, које даје сагласност по прибављеном мишљењу одговарајућег националног савета националне мањине. Такође, када се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, за ученике припадника националне мањине организује се настава језика националне мањине са елементима националне културе.

3.11. Одредбама Закона о заштити права и слобода националних мањина прописано је да припадници националних мањина имају право на васпитање и образовање на свом језику у институцијама предшколског, основног и средњег васпитања и образовања, да је држава дужна да створи услове за организовање образовања на језику националне мањине, а да је, док их не обезбеди, дужна да обезбеди двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе припадника националне мањине. Даље је прописано да се за остваривање овог права може прописати одређени минимални број ученика, с тим да тај број може бити мањи од минималног броја ученика који је законом прописан за обезбеђење одговарајућих облика наставе и образовања.

АНАЛИЗА НАВОДА ИЗ ПРИТУЖБЕ И ИЗЈАШЊЕЊА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

3.12. Имајући у виду предмет ове притужбе, у конкретном случају потребно је утврдити да ли је Школа за д. т. и к. у Н. П, неорганизовањем наставе на босанском језику, ставила ученике бошњачке националности у неравноправан положај у односу на ученике српске националности.

3.13. Повереница за заштиту равноправности анализирала је наводе из изјашњења да настава на босанском језику није организована јер нису донети одговарајући наставни планови и програми за средње стручне школе. Наиме, одредбама Закона о основама система образовања и васпитања прописано је да Национални просветни савет доноси наставне планове и програме средњег општег и уметничког образовања, а Савет за стручно образовање и образовање одраслих предлаже министру (као доносиоцу) део наставних планова и програма за образовне профиле и то за стручне предмете. То значи да су за наставне планове и програме у средњем стручном образовању надлежна два доносиоца наставног плана и програма: за наставне планове и програме општеобразовних предмета – Национални просветни савет, а за наставне планове и програме стручних предмета – министар, по прибављеном мишљењу Савета за стручно образовање и образовање одраслих. У конкретном случају, из навода из притужбе и изјашњења неспорно је да

наставни планови и програми за образовне профиле који се школују у Школи за д. т. и к. у Н. П. нису донети. Имајући у виду да доношење наставног плана и програма није у надлежности школе, а да школа доноси школски програм на основу наставног плана и програма, школа није у могућности да остварује наставу на босанском језику уколико не постоје наставни планови и програми за образовне профиле. Због тога, Повереница за заштиту равноправности указује да школа није могла да организује наставу на босанском језику.

3.14. Право припадника националне мањине на образовање на матерњем језику омогућава ученицима припадницима одређене националне мањине да се, пре свега, изразе на матерњем језику, да упознају националну историју и културну баштину на матерњем језику и доприноси очувању националног идентитета мањине. Домаћим и међународним прописима утврђено је да је право на образовање на матерњем језику засновано на избору представника националне мањине. Стога је потребно припадницима националне мањине омогућити да остваре право на образовање на матерњем језику. У конкретном случају, за наставу на босанском језику у Школи за д. т. и к. у Н. П. се изјаснило 105 ученика/ца, чиме је испуњен законски услов о броју заинтересоване деце за организовање наставе на матерњем језику.

3.15. Поред тога, да би се реализовало право на образовање на матерњем језику, потребно је испунити одређене предуслове за организовање наставе, као што је доношење наставних планова и програма за стручне школе, обезбеђивање уџбеника на језику мањине, обезбеђивање стручног наставног кадра, простор за организовање наставе на два језика, као и додатну опрему и наставна средстава за остваривање плана и програма образовања и васпитања на босанском језику у свим образовним профилима средње стручне школе. Имајући у виду да обезбеђивање предуслова за организовање наставе на босанском језику није у надлежности школе, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да у конкретном случају Школа за д. т. и к. у Н. П. није поступила дискриминаторно према ученицима бошњачке националности.

3.16. Повереница за заштиту равноправности констатује да је, поред постојања доброг правног оквира и законом дефинисаних високих стандарда у заштити права и слобода припадника националних мањина, потребно унапредити положај националних мањина, а да поготово постоји потреба за већом доследношћу у примени и поштовању постојећег правног оквира. Наиме, право припадника националне мањине на образовање, у склопу са другим мањинским правима, помаже очувању националног идентитета и спречавању асимилације припадника националне мањине. Истовремено, процес образовања и васпитања носи потенцијал јачања међусобног поштовања и разумевања различитих заједница унутар једног друштва. Право очувања колективног идентитета помоћу образовања на језику мањине, мора да буде уравнотежено са потребом интегрисања и учешћа у широј државној заједници. Циљ образовања и васпитања јесте, поред стицање квалитетних знања и способности неопходних за лично остварење и активан рад и живот у заједници, поштовање равноправности, унапређивање толеранције и уважавање различитости.

3.17. На крају, потребно је скренути пажњу да је приликом анкете о моделу наставе у образовним установама потребно затражити мишљење детета, тј. ученика и ученица школе. Наиме, у анкетном обрасцу „Образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014.”, могућност да се изјасне

имају само родитељи, а деци није пружена могућност да искажу своје мишљење. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима утврђено право детета да искаже своје мишљење у стварима које се тичу детета. У Општем коментару бр. 12 Конвенције о правима детета, Комитет за права детета је препоручио државама уговорницама да предузму радње како би деци створиле могућности да изразе своје мишљење и да се оно пажљиво размотри у сваком образовном окружењу, укључујући и образовне програме, али и изван школе, на локалном и националном нивоу о свим аспектима образовне политике, укључујући, између осталог и школске програме, методе поучавања и структуру школа. Комитет истиче да се у одлукама о преласку на следећи ниво школовања или избору предмета мора обезбедити право деце да искажу мишљење. Зато су образовне установе, као и национални савети у свом раду у области образовања и другим областима која се тичу деце, обавезни да поштују право детета да изрази мишљење и да оно буде пажљиво размотрено.

3.18. Сагледавајући све чињенице и околности, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да Школа за д. т. и к. у Н. П. није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације. С обзиром да је Бошњачко национално вијеће поднело притужбу и против Министарства просвете, науке и технолошког развоја, у чијој надлежности је доношење наставних планова и програма средњих стручних школа, поступање министарства је предмет посебног поступка.

4. МИШЉЕЊЕ

Неорганизовањем наставе на босанском језику у школској 2013/2014. години, Школа за д. т. и к. у Н. П. није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

Против овог мишљења није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката.

Притужба Бошњачког националног вијећа против Т. школе у Н. П. због дискриминације по основу националне припадности у области образовања

бр. 07-00-114/2014-02 датум: 30.6.2014.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднело Бошњачко национално вијеће против Т. школе у Н. П. У притужби је наведено да су ученици и ученице бошњачке националности дискриминисани на основу националне припадности јер у Т. школи у Н. П. није формирано одељење за наставу на босанском језику и сви похађају наставу на српском језику. У изјашњењу директора Т. школе у Н. П. наведено је да се за наставу на босанском језику нису стекли материјални и технички услови, с обзиром да Министарство просвете, науке и технолошког развоја није донело правилнике за наставу на босанском језику за средње стручне школе. У току поступка утврђено је да Т. школа у Н. П. није извршила акт дискриминације ученика бошњачке националне припадности јер нису постојали услови за организовање наставе на босанском, с обзиром да Министарство просвете, науке и технолошког развоја није донело одговарајуће наставне планове и програме за средње стручно образовање. Због тога је Повереница за заштиту равноправности дала мишљење да неорганизовањем наставе на босанском језику у школској 2013/2014. години, Т. школа у Н. П. није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности се 14. марта 2014. године обратило Бошњачко национално вијеће притужбом поднетом против Т. школе у Н. П. У притужби је наведено да школа није формирала одељење за наставу на босанском језику и да сви похађају наставу на српском језику.

1.2. Бошњачко национално вијеће је у притужби навело:

- да сматра да национална припадност ученика бошњачке националности представља основ дискриминације, јер је за ученике српске националности у истим образовно-васпитним установама настава на српском језику организована у складу са законом;
- да не постоји никакво разумно оправдање засновано на закону да се не организује настава на босанском језику за ученике бошњачке националности, јер организовање одељења за наставу на босанском језику не изискује додатне материјалне трошкове, нити проширење просторних и кадровских капацитета образовно-васпитних установа, што је доказано праксом основних и средњих школа у Новом Пазару, Сјеници и Тутину које су од 2. септембра 2013. године организовале наставу на босанском језику за све ученике чији су се родитељи изјаснили за такав модел наставе;

- да је Бошњачко национално вијеће са Министарством просвете, науке и технолошког развоја предузело низ мера у периоду од краја 2009. године до августа 2013. године, како би у школској 2013/2014. години у Новом Пазару, Тутину, Пријепољу и Сјеници отпочела настава на босанском језику за ученике чији су се родитељи изјаснили да желе да похађају наставу на босанском језику;
- да су у овим местима од 1. априла до краја августа 2013. године, образовно-васпитне установе спровеле анкету на којој су се родитељи ученика изјаснили о моделу наставе;
- да је припремна настава на босанском језику одржана у образовно-васпитним установама у Новом Пазару, Тутину и Сјеници у периоду од 21. фебруара до 7. јуна 2013. године;
- да Министарство просвете, науке и технолошког развоја није донело одговарајуће допуне правилника за наставу на босанском језику у средњим стручним школама. Одобрен је увоз уџбеника из Босне и Херцеговина за средње стручне школе и то: „Наш језик" – Граматика босанског језика, Латински језик, Хемија за први разред гимназије, Хемија за стручне школе и Читанка за први разред средњих стручних школа;
- да се у Т. школу у Н. П. уписало 122 ученика који су се определили за наставу на босанском језику, да одељење за наставу на босанском језику није формирано и да сви слушају наставу на српском језику.

1.3. У прилогу притужбе достављен је: списак образовно-васпитних установа против којих је Бошњачко национално вијеће поднело притужбе Поверенику за заштиту равноправности; резултати уписа у први разред средње школе у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу; образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години и позив директорима средњих школа за састанак Р. број 560-04б/2013 од 11. јуна 2013. године.

1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење Н. М, директора Т. школе у Н. П.

1.5. У изјашњењу директора Т. школе у Н. П, између осталог, наведено је:

- да се за обављање наставе на босанском језику нису стекли материјални и технички услови;
- да је поводом обезбеђивања услова за одржавање наставе на босанском језику у средњим стручним школама, одржано неколико састанака са представницима Министарства просвете, науке и технолошког развоја и представницима Бошњачког националног вијећа;
- да у средњим стручним школама за 2013/2014. годину није могуће организовати извођење наставе на босанском језику, због недостатака наставних планова и програма, јер ни за један предмет који се изучава у средњој стручној школи није урађен наставни план и програм на босанском језику.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Неспорно је да у Т. школи у Н. П. у току школске 2013/2014. године није организована настава на босанском језику.

2.2. Увидом у документ „Резултати уписа у први разред средње школе у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу" утврђено је да се у Т. школу у Н. П. у први разред уписало укупно 262 ученика и ученица, а да се за наставу на босанском језику изјаснило 122.

2.3. Неспорно је да Министарство просвете, науке и технолошког развоја није донело правилнике за наставу на босанском језику у средњим стручним школама, односно, да су донети само правилници за гимназију и за основне школе.

2.4. Увидом у образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години утврђено је да је образац двојезичан и намењен родитељима, да треба уписати податке о ученику, родитељима и школи, као и податак да ли ученик/ца жели да похађа наставу на босанском или српском језику.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњење и антидискриминационе и друге домаће и међународне прописе.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.3. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима одређено да је Република Србија у обавези да припадницима националних мањина омогући образовање и васпитање на свом језику или двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе.

3.4. Потврђивањем Оквирне конвенције Савета Европе за заштиту националних мањина Република Србија се обавезала да ствара потребне услове како би припадници националних мањина очували и развијали своју културу и сачували неопходне елементе свог идентитета, наиме, религију, језик, традиције и културно наслеђе (чл. 5), као и да предузме мере у области образовања и истраживања како би се неговала култура, језик и вера националних мањина и већине (чл. 12).

3.5. Устав Републике Србије забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања,

културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета. Даље, Устав Републике Србије гарантује припадницима националних мањина, поред осталог и право на школовање на свом језику у државним установама и установама аутономних покрајина.

3.6. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, тако што је дискриминација дефинисана као свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Такође, забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или искључити их из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.

3.7. Законом о основама система образовања и васпитања забрањена је дискриминација, односно, активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Прописано је да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства, док не сматра дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.

3.8. Истим законом је прописано да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, да се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује на матерњем језику и изузетно може да се остварује и двојезично или на српском језику, у складу са посебним законом. Даље, одредбама члана 76. прописано је да се основно и средње образовање и васпитање, специјалистичко и мајсторско образовање и други облици стручног образовања остварују на основу школског програма, који се доноси на основу наставног плана и програма, односно програма одређених облика стручног образовања, а да школски програм, између осталог, садржи и језик на коме се остварује програм, као и да школски програм доноси школски одбор, по правилу, сваке четврте године, у складу са наставним планом и програмом.

3.9. Одредбама Закона о основама система образовања и васпитања прописано је да наставне планове и програме основног и средњег општег и уметничког образовања и васпитања, део наставног плана и програма опште образовних предмета средњег стручног

образовања и образовања одраслих, на предлог министра, доноси Национални просветни савет. Даље је прописано да део наставног плана и програма средњег стручног образовања и образовања одраслих, на предлог Савета за стручно образовање и образовање одраслих, доноси министар, као и да програм основног и средњег образовања и васпитања за припаднике националних мањина на предлог националног савета националне мањине и мишљења Националног просветног савета, доноси министар.

3.10. Законом о средњем образовању и васпитању прописано је да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, а да се за припаднике националне мањине остварује и на језику и писму националне мањине, односно двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика. Даље, прописано је да школа може да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, односно двојезично и за мање од 15 ученика уписаних у први разред, уз сагласност министарства надлежног за послове образовања, које даје сагласност по прибављеном мишљењу одговарајућег националног савета националне мањине. Такође, када се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, за ученике припадника националне мањине организује се настава језика националне мањине са елементима националне културе.

3.11. Одредбама Закона о заштити права и слобода националних мањина прописано је да припадници националних мањина имају право на васпитање и образовање на свом језику у институцијама предшколског, основног и средњег васпитања и образовања, да је држава дужна да створи услове за организовање образовања на језику националне мањине, а да је, док их не обезбеди, дужна да обезбеди двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе припадника националне мањине. Даље је прописано да се за остваривање овог права може прописати одређени минимални број ученика, с тим да тај број може бити мањи од минималног броја ученика који је законом прописан за обезбеђење одговарајућих облика наставе и образовања.

АНАЛИЗА НАВОДА ИЗ ПРИТУЖБЕ И ИЗЈАШЊЕЊА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

3.12. Имајући у виду предмет ове притужбе, у конкретном случају потребно је утврдити да ли је Т. школа у Н. П, неорганизовањем наставе на босанском језику, ставила ученике бошњачке националности у неравноправан положај у односу на ученике српске националности.

3.13. Повереница за заштиту равноправности анализирала је наводе из изјашњења да настава на босанском језику није организована јер нису донети одговарајући наставни планови и програми за средње стручне школе. Наиме, одредбама Закона о основама система образовања и васпитања прописано је да Национални просветни савет доноси наставне планове и програме средњег општег и уметничког образовања, а Савет за стручно образовање и образовање одраслих предлаже министру (као доносиоцу) део наставних планова и програма за образовне профиле, и то за стручне предмете. То значи да су за наставне планове и програме у средњем стручном образовању надлежна два доносиоца наставног плана и програма: за наставне планове и програме општеобразовних предмета – Национални просветни савет, а за наставне планове и програме стручних предмета – министар, по прибављеном мишљењу Савета за стручно образовање и образовање одраслих. У конкретном случају, из навода из притужбе и изјашњења, утврђено је да

наставни планови и програми за образовне профиле Т. школе у Н. П. нису донети. Имајући у виду да доношење наставног плана и програма није у надлежности школе, а да школа доноси школски програм на основу наставног плана и програма, школа није у могућности да остварује наставу на босанском језику уколико не постоје наставни планови и програми за образовне профиле. Због тога, Повереница за заштиту равноправности указује да школа није могла да организује наставу на босанском језику.

3.14. Право припадника националне мањина на образовање на матерњем језику омогућава ученицима припадницима одређене националне мањине да се, пре свега, изразе на матерњем језику, да упознају националну историју и културну баштину на матерњем језику и доприноси очувању националног идентитета мањине. Домаћим и међународним прописима утврђено је да је право на образовање на матерњем језику засновано на избору представника националне мањине. Стога, потребно је припадницима националне мањине омогућити да остваре право на образовање на матерњем језику. У конкретном случају, за наставу на босанском језику у Т. школи у Н. П, изјаснило се 122 ученика и ученица, чиме је испуњен законски услов о броју заинтересоване деце за организовање наставе на матерњем језику.

3.15. Међутим, да би се реализовало право на образовање на матерњем језику, потребно је испунити одређене предуслове за организовање наставе, као што је доношење наставних планова и програма за стручне школе, обезбеђивање уџбеника на језику мањине, обезбеђивање стручног наставног кадра, простор за организовање наставе на два језика, као и додатну опрему и наставна средстава за остваривање плана и програма образовања и васпитања на босанском језику у свим образовним профилима средње стручне школе. Имајући у виду да обезбеђивање предуслова за организовање наставе на босанском језику није у надлежности школе, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да у конкретном случају Т. школа у Н. П. није поступила дискриминаторно према ученицима бошњачке националности.

3.16. Повереница за заштиту равноправности констатује да је, поред постојања доброг правног оквира и законом дефинисаних високих стандарда у заштити права и слобода припадника националних мањина, потребно унапредити положај националних мањина, а да поготово постоји потреба за већом доследношћу у примени и поштовању постојећег правног оквира. Наиме, право припадника националне мањине на образовање, у склопу са другим мањинским правима, помаже очувању националног идентитета и спречавању асимилације припадника националне мањине. Истовремено, процес образовања и васпитања носи потенцијал јачања међусобног поштовања и разумевања различитих заједница унутар једног друштва. Право очувања колективног идентитета помоћу образовања на језику мањине, мора да буде уравнотежено са потребом интегрисања и учешћа у широј државној заједници. Циљ образовања и васпитања јесте, поред стицање квалитетних знања и способности неопходних за лично остварење и активан рад и живот у заједници, поштовање равноправности, унапређивање толеранције и уважавање различитости.

3.17. На крају, потребно је скренути пажњу да је приликом анкете о моделу наставе у образовним установама потребно затражити мишљење детета, тј. ученика и ученица школе. Наиме, у анкетном обрасцу „Образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014.”, могућност да се изјасне имају само родитељи, а деци није пружена могућност да искажу своје мишљење. Пове-

реница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима утврђено право детета да искаже своје мишљење у стварима које се тичу детета. У Општем коментару бр. 12 Конвенције о правима детета, Комитет за права детета је препоручио државама уговорницама да предузму радње како би деци створиле могућности да изразе своје мишљење и да се оно пажљиво размотри у сваком образовном окружењу, укључујући и образовне програме, али и изван школе, на локалном и националном нивоу о свим аспектима образовне политике, укључујући, између осталог и школске програме, методе поучавања и структуру школа. Комитет истиче да се у одлукама о преласку на следећи ниво школовања или избору предмета мора обезбедити право деце да искажу мишљење. Зато су образовне установе, као и национални савети у свом раду у области образовања и другим областима која се тичу деце, обавезни да поштују право детета да изрази мишљење и да оно буде пажљиво размотрено.

3.18. Сагледавајући све чињенице и околности, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да Т. школа у Н. П. није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације. С обзиром да је Бошњачко национално вијеће поднело притужбу и против Министарства просвете, науке и технолошког развоја, у чијој надлежности је доношење наставних планова и програма средњих стручних школа, поступање министарства је предмет посебног поступка.

4. МИШЉЕЊЕ

Неорганизовањем наставе на босанском језику у школској 2013/2014. години, Т. школа у Н. П. није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

Против овог мишљења није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката.

Притужба Бошњачког националног вијећа против Т. школе у С. због дискриминације по основу националне припадности у области образовања

бр. 07-00-108/2014-02 датум: 30.6.2014.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднело Бошњачко национално вијеће против Т. школе у С. У притужби је наведено да су ученици и ученице бошњачке националности дискриминисани на основу националне припадности јер у Т. школи у С. није формирано одељење за наставу на босанском језику и сви похађају наставу на српском језику. У изјашњењу директора Т. школе у С. наведено је да Министарство просвете, науке и технолошког развоја није донело правилнике за наставу на босанском језику за средње стручне школе, да недостаје стручни кадар и пословни простор за рад, као и постоје проблеми око набавке уџбеника на босанском језику. У току поступка је утврђено да Т. школа у С. није извршила акт дискриминације ученика бошњачке националне припадности, јер нису постојали услови за организовање наставе на босанском, с обзиром да Министарство просвете, науке и технолошког развоја није донело одговарајуће наставне планове и програме за средње стручно образовање. Због тога је Повереница за заштиту равноправности дала мишљење да неорганизовањем наставе на босанском језику у школској 2013/2014. години, Т. школа у С. није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се 14. марта 2014. године обратило Бошњачко национално вијеће против Т. школе „...” у С. У притужби је наведено да у школи нису формирана одељења за наставу на босанском језику и да сви похађају наставу на српском језику.

1.2. Бошњачко национално вијеће је у притужби навело:

- да сматра да национална припадност ученика бошњачке националности представља основ дискриминације, јер је за ученике српске националности у истим образовно-васпитним установама настава на српском језику организована у складу са законом;
- да не постоји никакво разумно оправдање засновано на закону да се не организује настава на босанском језику за ученике бошњачке националности, јер организовање одељења за наставу на босанском језику не изискује додатне материјалне трошкове, нити проширење просторних и кадровских капацитета образовно-васпитних установа, што је доказано праксом основних и средњих школа у Новом Пазару, Сјеници и Тутину које су

од 2. септембра 2013. године организовале наставу на босанском језику за све ученике чији су се родитељи изјаснили за такав модел наставе;

- да је Бошњачко национално вијеће са Министарством просвете, науке и технолошког развоја предузело низ мера у периоду од краја 2009. године до августа 2013. године, како би у школској 2013/2014. години у Новом Пазару, Тутину, Пријепољу и Сјеници отпочела настава на босанском језику за ученике чији су се родитељи изјаснили да желе да похађају наставу на босанском језику;
- да су у овим местима од 1. априла до краја августа 2013. године, образовно-васпитне установе спровеле анкету на којој су се родитељи ученика изјаснили о моделу наставе;
- да је припремна настава на босанском језику одржана у образовно-васпитним установама у Новом Пазару, Тутину и Сјеници у периоду од 21. фебруара до 7. јуна 2013. године;
- да Министарство просвете, науке и технолошког развоја није донело одговарајуће допуне правилника за наставу на босанском језику у средњим стручним школама. Одобрен је увоз уџбеника из Босне и Херцеговина за средње стручне школе и то: „Наш језик" – Граматика босанског језика, Латински језик, Хемија за први разред гимназије, Хемија за стручне школе, Читанка за први разред средњих стручних школа;
- да се у Т. школу у С. уписало 97 ученика који су се определили за наставу на босанском језику, да одељење за наставу на босанском језику није формирано и да сви слушају наставу на српском језику.

1.3. У прилогу притужбе достављен је: списак образовно-васпитних установа против којих је Бошњачко национално вијеће поднело притужбе Повереник за заштиту равноправности; резултати уписа у први разред средње школе у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу; табеларни приказ резултата анкетирања родитеља о моделу наставе у школској 2013/2014. години у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу; образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години и позив директорима средњих школа за састанак Р. број 560-046/2013 од 11. јуна 2013. године.

1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење И. М, директора Т. школе „..." у С.

1.5. У изјашњењу директора Т. школе „..." у С, између осталог, наведено је:

- да је Т. школа „..." у С, на коју је насловљена притужба, од недавно променила назив и да је ново име школе Т. школа у С;
- да су Бошњачко национално вијеће и Министарство просвете, науке и технолошког развоја субјекти од чијег договора зависи да ли ће школе увести предмет босански језик или наставу на босанском језику и када;
- да је школа, као установа Министарства просвете, науке и технолошког развоја, обавезна да примени договор који постигне министарство са националним саветом и у школски програм уведе предмет босански језик или да наставу организује на босанском језику;

- да ће министарство, у складу са законом, обавестити школу о постигнутом договору и донети упутство како школа да поступа приликом решавања следећих питања: пријем у радни однос нових радника у зависности да ли се уводи предмет босански језик или се организује настава на босанском језику; недостатак пословног простора; набавка уџбеника на босанском језику из увоза из Босне и Херцеговине;
- министарство није донело подзаконске акте – план и програм за средње стручне школе, као ни правилник за наставу на босанском језику за стручне школе;
- да Т. школа у С. нема могућност да реши питање организовања наставе на босанском језику све док Министарство просвете, науке и технолошког развоја не заузме званичан став око решења овог питања;
- да је погрешан став Бошњачког националног вијећа да разним притисцима примора школу да уведе предмет босански језик или организује наставу на босанском језику без одобрења министарства.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Из навода из изјашњења утврђено је да је Т. школа „...” у С, против које је поднета притужба, променила назив и да је ново име школе Т. школа у С.

2.2. Неспорно је да у Т. школи у С. у току школске 2013/2014. године није организована настава на босанском језику.

2.3. Увидом у документ „Резултати уписа у први разред средње школе у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу” утврђено је да се у Т. школу у С. у први разред уписало укупно 149 ученика и ученица, а да се за наставу на босанском језику изјаснило 97.

2.4. Неспорно је да Министарство просвете, науке и технолошког развоја није донело правилнике за наставу на босанском језику у средњим стручним школама, односно, да су донети само правилници за гимназију и за основне школе.

2.5. Увидом у образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години утврђено је да је образац двојезичан и намењен родитељима, да треба уписати податке о ученику, родитељима и школи, као и податак да ли ученик/ца жели да похађа наставу на босанском или српском језику.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњење и антидискриминационе и друге домаће и међународне прописе.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно

и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.3. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима одређено да је Република Србија у обавези да припадницима националних мањина омогући образовање и васпитање на свом језику или двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе.

3.4. Потврђивањем Оквирне конвенције Савета Европе за заштиту националних мањина Република Србија се обавезала да ствара потребне услове како би припадници националних мањина очували и развијали своју културу и сачували неопходне елементе свог идентитета, наиме, религију, језик, традиције и културно наслеђе (чл. 5), као и да предузме мере у области образовања и истраживања како би се неговала култура, језик и вера националних мањина и већине (чл. 12).

3.5. Устав Републике Србије забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета. Даље, Устав Републике Србије гарантује припадницима националних мањина, поред осталог и право на школовање на свом језику у државним установама и установама аутономних покрајина.

3.6. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, тако што је дискриминација дефинисана као свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Такође, забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или искључити их из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.

3.7. Законом о основама система образовања и васпитања забрањена је дискриминација, односно, активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно

политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Прописано је да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства, док не сматра дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.

3.8. Истим законом је прописано да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, да се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује на матерњем језику и изузетно може да се остварује и двојезично или на српском језику, у складу са посебним законом. Даље, одредбама члана 76. прописано је да се основно и средње образовање и васпитање, специјалистичко и мајсторско образовање и други облици стручног образовања остварују на основу школског програма, који се доноси на основу наставног плана и програма, односно програма одређених облика стручног образовања, а да школски програм, између осталог, садржи и језик на коме се остварује програм, као и да школски програм доноси школски одбор, по правилу, сваке четврте године, у складу са наставним планом и програмом.

3.9. Одредбама Закона о основама система образовања и васпитања прописано је да наставне планове и програме основног и средњег општег и уметничког образовања и васпитања, део наставног плана и програма опште образовних предмета средњег стручног образовања и образовања одраслих, на предлог министра, доноси Национални просветни савет. Даље је прописано да део наставног плана и програма средњег стручног образовања и образовања одраслих, на предлог Савета за стручно образовање и образовање одраслих, доноси министар, као и да програм основног и средњег образовања и васпитања за припаднике националних мањина на предлог националног савета националне мањине и мишљења Националног просветног савета, доноси министар.

3.10. Законом о средњем образовању и васпитању прописано је да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, а да се за припаднике националне мањине остварује и на језику и писму националне мањине, односно двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика. Даље, прописано је да школа може да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, односно двојезично и за мање од 15 ученика уписаних у први разред, уз сагласност министарства надлежног за послове образовања, које даје сагласност по прибављеном мишљењу одговарајућег националног савета националне мањине. Такође, када се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, за ученике припадника националне мањине организује се настава језика националне мањине са елементима националне културе.

3.11. Одредбама Закона о заштити права и слобода националних мањина прописано је да припадници националних мањина имају право на васпитање и образовање на свом језику у институцијама предшколског, основног и средњег васпитања и образовања, да је држава дужна да створи услове за организовање образовања на језику националне мањине, а да је, док их не обезбеди, дужна да обезбеди двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе припадника националне мањине. Даље је прописано да се за остваривање овог права може прописати одређени минимални број ученика, с тим да тај број може бити мањи од мини-

малног броја ученика који је законом прописан за обезбеђење одговарајућих облика наставе и образовања.

АНАЛИЗА НАВОДА ИЗ ПРИТУЖБЕ И ИЗЈАШЊЕЊА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

3.12. Имајући у виду предмет ове притужбе, у конкретном случају потребно је утврдити да ли је Т. школа у С, неорганизовањем наставе на босанском језику, ставила ученике бошњачке националности у неравноправан положај у односу на ученике српске националности.

3.13. Повереница за заштиту равноправности анализирала је наводе из изјашњења да настава на босанском језику није организована јер нису донети одговарајући наставни планови и програми за средње стручне школе. Наиме, одредбама Закона о основама система образовања и васпитања прописано је да Национални просветни савет доноси наставне планове и програме средњег општег и уметничког образовања, а Савет за стручно образовање и образовање одраслих предлаже министру (као доносиоцу) део наставних планова и програма за образовне профиле и то за стручне предмете. То значи да су за наставне планове и програме у средњем стручном обрзовању надлежна два доносиоца наставног плана и програма: за наставне планове и програме општеобразовних предмета – Национални просветни савет, а за наставне планове и програме стручних предмета – министар, по прибављеном мишљењу Савета за стручно образовање и образовање одраслих. У конкретном случају, из навода из притужбе и изјашњења неспорно је да наставни планови и програми за образовне профиле који се школују у Т. школи у С нису донети. Имајући у виду да доношење наставног плана и програма није у надлежности школе, а да школа доноси школски програм на основу наставног плана и програма, школа није у могућности да остварује наставу на босанском језику уколико не постоје наставни планови и програми за образовне профиле. Због тога, Повереница за заштиту равноправности указује да школа није могла да организује наставу на босанском језику.

3.14. Право припадника националне мањина на образовање на матерњем језику омогућава ученицима припадницима одређене националне мањине да се, пре свега, изразе на матерњем језику, да упознају националну историју и културну баштину на матерњем језику и доприноси очувању националног идентитета мањине. Домаћим и међународним прописима утврђено је да је право на образовање на матерњем језику засновано на избору представника националне мањине. Стога је потребно припадницима националне мањине омогућити да остваре право на образовање на матерњем језику. У конкретном случају, за наставу на босанском језику у Т. школи у С. се изјаснило 97 ученика и ученица, чиме је испуњен законски услов о броју заинтересоване деце за организовање наставе на матерњем језику.

3.15. Поред тога, да би се реализовало право на образовање на матерњем језику, потребно је испунити одређене предуслове за организовање наставе, као што је доношење наставних планова и програма за стручне школе, обезбеђивање уџбеника на језику мањине, обезбеђивање стручног наставног кадра, простор за организовање наставе на два језика, као и додатну опрему и наставна средстава за остваривање плана и програма образовања и васпитања на босанском језику у свим образовним профилима средње стручне школе. Имајући у виду да обезбеђивање предуслова за организовање наставе на босанском језику није у надлежности школе, Повереница за заштиту равноправности

је мишљења да у конкретном случају Т. школа у С. није поступила дискриминаторно према ученицима бошњачке националности.

3.16. Повереница за заштиту равноправности констатује да је, поред постојања доброг правног оквира и законом дефинисаних високих стандарда у заштити права и слобода припадника националних мањина, потребно унапредити положај националних мањина, а да поготово постоји потреба за већом доследношћу у примени и поштовању постојећег правног оквира. Наиме, право припадника националне мањине на образовање, у склопу са другим мањинским правима, помаже очувању националног идентитета и спречавању асимилације припадника националне мањине. Истовремено, процес образовања и васпитања носи потенцијал јачања међусобног поштовања и разумевања различитих заједница унутар једног друштва. Право очувања колективног идентитета помоћу образовања на језику мањине, мора да буде уравнотежено са потребом интегрисања и учешћа у широј државној заједници. Циљ образовања и васпитања јесте, поред стицање квалитетних знања и способности неопходних за лично остварење и активан рад и живот у заједници, поштовање равноправности, унапређивање толеранције и уважавање различитости.

3.17. На крају, потребно је скренути пажњу да је приликом анкете о моделу наставе у образовним установама потребно затражити мишљење детета, тј. ученика и ученица школе. Наиме, у анкетном обрасцу „Образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014.", могућност да се изјасне имају само родитељи, а деци није пружена могућност да искажу своје мишљење. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима утврђено право детета да искаже своје мишљење у стварима које се тичу детета. У Општем коментару бр. 12 Конвенције о правима детета, Комитет за права детета је препоручио државама уговорницама да предузму радње како би деци створиле могућности да изразе своје мишљење и да се оно пажљиво размотри у сваком образовном окружењу, укључујући и образовне програме, али и изван школе, на локалном и националном нивоу о свим аспектима образовне политике, укључујући, између осталог и школске програме, методе поучавања и структуру школа. Комитет истиче да се у одлукама о преласку на следећи ниво школовања или избору предмета мора обезбедити право деце да искажу мишљење. Зато су образовне установе, као и национални савети у свом раду у области образовања и другим областима која се тичу деце, обавезни да поштују право детета да изрази мишљење и да оно буде пажљиво размотрено.

3.18. Сагледавајући све чињенице и околности, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да Т. школа у С није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

С обзиром да је Бошњачко национално вијеће поднело притужбу и против Министарства просвете, науке и технолошког развоја, у чијој надлежности је доношење наставних планова и програма средњих стручних школа, поступање министарства је предмет посебног поступка.

4. МИШЉЕЊЕ

Неорганизовањем наставе на босанском језику у школској 2013/2014. години, Т. школа у С. није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

Против овог мишљења није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката.

Притужба У. Р. против Министарства просвете, науке и технолошког развоја и Школске управе Пожаревац због дискриминације по основу националне припадности у области образовања

бр. 07-00-124/2014-02 датум: 9.7.2014.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом две притужбе У. Р. из Г, поднете против Министарства просвете, науке и технолошког развоја и Школске управе Пожаревац због дискриминације ученика на основу припадности румунској националној мањини. У притужбама је наведено да ученицима основних и средњих школа са територије Браничевског и Поморавског округа није омогућено да похађају наставу из предмета Румунски језик са елементима националне културе. Наведено је да у већини школа са територије Браничевског и Поморавског округа није спроведено анкетирање ученика поводом увођења овог предмета, а у школама у којима је анкетирање спроведено, настава из овог предмета није реализована. У току поступка је утврђено да је прописима којима је регулисано образовање на језицима националних мањина, као и формирање група за изучавање изборних предмета, одређено да су школе дужне да понуде изборне предмете ученицима на почетку школске године, да предлажу изборне предмете са листе изборних предмета прописаних наставним планом, те да у случају да се недовољан број ученика пријави за изучавање одређеног изборног предмета, имају могућност да преко школске управе затраже сагласност министарства. Повереница за заштиту равноправности сматра да су Министарство просвете, науке и технолошког развоја и Школска управа у Пожаревцу, предузели мере и радње из своје надлежности, на начин који није у супротности са антидискриминационим прописима. Због тога је Повереница за заштиту равноправности дала мишљење да Министарство просвете, науке и технолошког развоја и Школска управа Пожаревац нису поступали дискриминаторно према ученицима и ученицама румунске националности у вези са остваривањем права да похађају наставу из изборног предмета Румунски језик са елементима националне културе.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереница за заштиту равноправности примила је 24. марта 2014. године две притужбе, а 14. маја 2014. године допуну притужби У. Р које су поднете против Министарства просвете, науке и технолошког развоја и Школске управе Пожаревац.

1.2. У притужбама, између осталог, наведено је:

- да ученицима основних и средњих школа са територије Браничевског и Поморавског округа није омогућено да похађају наставу из предмета Румунски језик са елементима националне културе,

- да у већини школа са територије Браничевског и Поморавског округа није спроведено анкетирање ученика поводом увођења овог предмета, а у школама у којима је анкетирање спроведено, настава из овог предмета није реализована.

1.3. Уз притужбе и допуне притужби достављене су: 1) молбе подносиоца притужбе министру просвете и помоћници министра ради увођења предмета Румунски језик са елементима националне културе; 2) допис који је Школска управа Зајечар упутила директорима школа са свог подручја; 3) захтев за ванредну контролу законитости који су подносиоци притужбе упутили Републичком просветном инспектору; 4) одговор одељења за инспекцијске послове Министарства просвете, науке и технолошког развоја; 5) одговор општинске просветне инспекције из Великог Градишта; 6) допис подносиоца притужбе упућен Заштитнику грађана у вези са поступком пред инспекцијским органима.

1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење Школске управе у Пожаревцу и Министарства просвете, науке и технолошког развоја (у даљем тексту: Министарство просвете).

1.5. У изјашњењу начелнице Школске управе у Пожаревцу В. З, између осталог, наведено је:

- да анкетирање ученика ради изјашњавања о учењу изборног предмета Матерњи језик са елементима националне културе врше школе, а не школска управа,
- да су дописом Министарства просвете од 20. августа 2013. године школске управе замољене да подсете школе да је потребно да понуде изучавање предмете Матерњи језик са елементима националне културе националне мањине, на територији где живи велики број припадника националне мањине, у складу са објављеним наставним плановима и програмима, као и ресурсима школе,
- да ниједним прописом није утврђена обавеза школских управа да се на било који начин ангажују приликом анкетирања ученика за било који изборни предмет, те да не постоји одговорност школске управе за неспровођење анкета у школама, и неизвођење наставе,
- да послове инспекцијског надзора везаног за спровођење Закона о основама система образовања и васпитања, као и посебних закона у области образовања спроводи просветни инспектор, док инспекцијски надзор над радом установе, као поверени посао, обавља општинска, односно, градска управа. Министарство просвете, такође, врши непосредни инспекцијски надзор ако га општинска, односно, градска управа не врши,
- да Школска управа у Пожаревцу не води евиденцију о броју припадника националних мањина, већ податке о броју ученика који су припадници одређене националне мањине добија од школа, о чему је у више наврата обавештавала Национални савет румунске националне мањине,
- да се 98 ученика/ца на подручју Браничевског и Подунавског округа определило да изучава изборни предмет Румунски језик са елементима националне културе,
- да је Школска управа поступила у складу са дописом Министарства просвете и у више наврата подсетила школе на обавезу анкетирања ученика, те је тражила информацију о броју пријављених ученика,

- да би се сматрало злоупотребом уколико би начелник или било који службеник Школске управе давао смернице које могу да утичу на резултате изјашњавања ученика приликом анкетирања, нарочито ако се има у виду постојање других националних мањина које се ангажују у циљу увођења свог језика као изборног предмета у школама.

1.6. Уз изјашњење достављен је: 1) допис Министарства просвете од 20. августа 2013. године, 2) табеларни приказ броја пријављених ученика, 3) допис директора ОШ „И. Л. Р.” у В. Г; 4) допис директора ОШ „Б. Р.” у Г; 4) допис директора ОШ „В. Д.” у Т; 5) допис директора ОШ „Б. Д. К.” у Б.

1.7. У изјашњењу др Срђана Вербића, министра просвете, између осталог, наведено је:

- да су иницијативе за унапређење образовног нивоа припадника националних мањина у надлежности њихових националних савета, односно, у конкретном случају Националног савета румунске националне мањине,
- да је у договору са Националним саветом румунске националне мањине, школске 2013/2014. године, уведен изборни предмет Румунски језик са елементима националне културе у основним школама у Бољевцу, Зајечару, Бору, Кладову и Неготину,
- да наставу овог изборног предмета, према информацијама које је министарство добило од начелника ШУ Зајечар и представника Националног савета румунске националне мањине, реализују наставници С. Д. Ш, К. Ч, С. Т, С. Г. и С. У. Л.

1.8. Министарство просвете је доставило и изјашњење које је Школска управа у Пожаревцу доставила Повереници за заштиту равноправности на притужбу У. Р.

1.9. Имајући у виду да су обе притужбе поднете поводом исте правне ствари, поступци су спојени, те је у складу са одредбом члана 117. Закона о општем управном поступку вођен један поступак.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Увидом у притужбу и прилоге који су доставили подносилац притужбе и Школска управа у Пожаревцу утврђено је да је У. Р. послало више дописа Министарству просвете у коме су затражили помоћ и подршку у процесу увођења изборног предмета Румунски језик са елементима националне културе у школе на територији Браничевског округа. У дописима, који су Министарству просвете упутили пре и на почетку школске 2013/2014. године, истакнуто је да су сакупили потписе родитеља који желе да им деца уче овај изборни предмет и да су те захтеве слали школама са жељом да иницирају увођење овог изборног предмета. У дописима је наведено и да осећају забринутост да ће се школе оглушити о њихове захтеве, као и да начелница Школске управе у Пожаревцу није послала обавештење директорима школа из свог округа о припремама за увођење изборног предмета Румунски језик са елементима националне културе. На крају дописа, затражено је од Министарства просвете да пошаље конкретан захтев начелници Школске управе у Пожаревцу да предузме мере из своје надлежности и ступи у контакт са директорима школа из свог округа, како би се школе припремиле за увођење предмета Румунски језик са елементима националне културе.

2.2. Увидом у изјашњење и прилоге достављене уз изјашњење Школске управе у Пожаревцу утврђено је да је Министарство просвете 20. августа 2013. године упутило школским

управама допис са захтевом да подсете школе да је потребно да понуде и матерњи језик са елементима националне културе националне мањине, на територији где живи велики број припадника националне мањине. У допису Министарства просвете је, такође, наведено да школе о исказаним интересовањима ученика треба да обавесте школску управу ради евиденције и обезбеђивања потребних услова.

2.3. Утврђено је да су ОШ „И. Л. Р.” В. Г, ОШ „Б. Р.” у Г, ОШ „В. Д.” из Т. и ОШ „Б. Д. К.” у Б. обавестиле Школску управу у Пожаревцу о радњама које су предузеле у циљу увођења изборног предмета Румунски језик са елементима националне културе (анкетирање ученика и разлози за неувођење овог изборног предмета). ОШ „Б. Р.” у Г. обавестила је Школску управу о својој одлуци да не анкетирају ученике, јер се на последњем попису становника општине Г. веома мали број становника изјаснио да су припадници румунске националне мањине, док је ОШ из Т. обавестила Школску управу да родитељи нису показали иницијативу за увођење овог изборног предмета. Утврђено је, такође, да је Школска управа у Пожаревцу сачинила табеларни приказ резултата анкетирања ученика у основним школама са свог подручја за изучавање изборног предмета Румунски језик са елементима националне културе од првог до осмог разреда, и то у школама у В. Г, Ж, П, М. Ц. и П. на М.

2.4. Увидом у прилоге који су достављени уз допуну притужбе, утврђено је да је У. Р. упутило захтев Републичком просветном инспектору у вези увођења изборног предмета Румунски језик са елементима националне културе у ОШ „И. Л. Р.” у В. Г, ОШ „Б. Р.” у Г. и ОШ „В. Д.” из Т. Министарство просвете, Одељење за инспекцијске послове у установама предшколског, основног, средњег и високог образовања и науке дописом бр. 424-614-13/2014-12 од 16. априла 2014. године обавестило је подносиоца притужбе да су пријаве које се односе на ОШ „И. Л. Р.” у В. Г. и ОШ „Б. Р.” у Г. упућене на даљу надлежност просветном инспектору Општинске управе Велико Градиште, а да је просветна инспекторка Министарства просвете 1. априла 2014. године извршила инспекцијски надзор у ОШ „В. Д.” из Т. Током инспекцијског надзора инспекторка В. Д. утврдила је да је ОШ „В. Д.” из Т. примила допис подносиоца притужбе са захтевом које је потписало девет родитеља ученика који желе да им деца у школској 2013/2014. години похађају наставу из изборног предмета Румунски језик са елементима националне културе. Међутим, током надзора, утврђено је да школа није анкетирала ученике по овом захтеву, јер су родитељи потписници захтева тврдили да не знају о чему се ради или су од захтева одустали, о чему је школа обавестила Школску управу у Пожаревцу. Инспекторка је утврдила да родитељи ученика на родитељским састанцима, као и на седници Савета родитеља нису показали никакву иницијативу за увођење изборног предмета Румунски језик са елементима националне културе. Стога је просветна инспекторка наложила школи, да приликом уписа ученика у први разред за школску 2014/2015. годину, поступи у складу са чл. 12. Закона о основном образовању и васпитању, да директор школе обезбеди избор изборних предмета у складу са Правилником о наставном плану за први, други, трећи и четврти разред основног образовања и васпитања, а школи је наложено да обезбеди да Савет родитеља учествује у поступку предлагања изборних предмета који ће се изучавати у школи.

2.5. Просветна инспекторка С. С. из Одељења за општу управу и јавне службе Општинске управе општине Велико Градиште, 15. априла 2014. године, доставила је подносиоцу притужбе обавештење бр. 614-4/2014-02 о извршеном надзору у ОШ „И. Л. Р. В. Г. и ОШ „Б. Р.” у Г. Инспекцијским надзором утврђено је да је ОШ „И. Л. Р.” В. Г, на захтев Школске управе из Пожаревца, извршила анкетирање ученика за учење изборног предмета Ру-

мунски језик са елементима националне културе, али да није увела овај изборни предмет, јер не располаже наставним кадром, нити се за увођење овог изборног предмета пријавио довољан број ученика по одељењима за формирање групе. Што се тиче ОШ „Б. Р." у Г, утврђено је да је ова школа извршила анкетирање ученика за увођење предмета Влашки језик са елементима националне културе, али није спровела анкету како би проверила заинтересованост ученика за увођење изборног предмета Румунски језик са елементима националне културе, јер се према резултатима последњег пописа становништва у општини Голубац мали број грађана изјаснио да су припадници румунске националне мањине. Просветна инспекторка је наложила школама да укључе Савет родитеља школе у поступак предлагања изборних предмета, као и да приликом уписа ученика у први разред за школску 2014/2015. годину, поступе у складу са чл. 12. Закона о основном образовању и васпитању.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету ценила је наводе из притужбе и изјашњења, доказе који су приложени, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.3. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима одређено да је Република Србија у обавези да припадницима националних мањина омогући образовање и васпитање на свом језику или двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе.

3.4. Потврђивањем Оквирне конвенције Савета Европе за заштиту националних мањина Република Србија се обавезала да ствара потребне услове како би припадници националних мањина очували и развијали своју културу и сачували неопходне елементе свог идентитета, наиме, религију, језик, традицију и културно наслеђе (чл. 5), као и да предузме мере у области образовања и истраживања како би се неговала култура, језик и вера националних мањина и већине (чл. 12).

3.5. Законом о ратификацији Европске повеље о регионалним или мањинским језицима прописано је да, у погледу образовања, држава преузима обавезу да на територији на

којој су регионални или мањински језици у употреби, у складу са ситуацијом сваког од ових језика, и без икаквог ометања учења званичног језика, омогући основно образовање на одговарајућем регионалним или мањинском језику; обезбеди значајан део основног образовања на одговарајућем регионалном или мањинском језику или обезбеди да учење одговарајућег регионалног или мањинског језика постане интегрални део наставног плана. Поред тога, прописано је да држава може да примени једну од ове три мере макар на оне полазнике чије породице тако нешто захтевају, а чији се број сматра довољним.

3.6. Устав Републике Србије забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета. Одредбама чл. 79. прописано је да припадници националних мањина имају право: на изражавање, чување, неговање, развијање и јавно изражавање националне, етничке, културне и верске посебности; на употребу својих симбола на јавним местима; на коришћење свог језика и писма; да у срединама где чине значајну популацију, државни органи, организације којима су поверена јавна овлашћења, органи аутономних покрајина и јединица локалне самоуправе воде поступак и на њиховом језику; на школовање на свом језику у државним установама и установама аутономних покрајина; на оснивање приватних образовних установа; да на своме језику користе своје име и презиме; да у срединама где чине значајну популацију, традиционални локални називи, имена улица, насеља и топографске ознаке буду исписане и на њиховом језику; на потпуно, благовремено и непристрасно обавештавање на свом језику, укључујући и право на изражавање, примање, слање и размену обавештења и идеја; на оснивање сопствених средстава јавног обавештавања, у складу са законом.

3.7. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, тако што је дискриминација дефинисана као свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Такође, забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или искључити их из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.

3.8. Законом о основама система образовања и васпитања забрањена је дискриминација, односно, активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно

политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Овај закон прописује да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправданоављење разлика повлађивањем или давањем првенства, док не сматра дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају. Одредбом чл. 9. овог закона прописано је да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, док се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује на матерњем језику. Изузетно, он може да се остварује и двојезично или на српском језику. Одредбама чл. 25. и 26. прописане су надлежности Министарства просвете и школске управе. Министарство обезбеђује функционисање система образовања и васпитања, нарочито планира и прати развој образовања и васпитања; врши надзор над радом установа и завода; планира, координира и организује програме сталног стручног усавршавања запослених у установама; врши проверу резултата остварености прописаних циљева образовања и васпитања на републичком нивоу; остварује међународну сарадњу на плану развоја система образовања и васпитања, анализу и преношење страних искустава и европских програма и достигнућа; успоставља и управља јединственим информационим системом просвете у РС, стара се о несметаном протоку података и обезбеђује доступност и заштиту података; води регистар и издаје дозволе за рад наставника, васпитача, стручних сарадника и директора и утврђује национални оквир квалификација за ниво средњег стручног образовања. Школска управа представља организациону јединицу Министарства просвете, која задатке и послове обавља ван седишта министарства, те тако обавља стручно-педагошки надзор у установама, координира стручно усавршавање наставника, васпитача, стручног сарадника, директора и секретара установе; даје подршку развојном планирању, развоју предшколског, школског и васпитног програма и осигурању квалитета образовања и васпитања; учествује у припремама плана развоја образовања и васпитања за подручје за које је образована и прати његово остваривање; обезбеђује све услове да установе несметано уносе, попуњавају, ажурирају и одржавају базу података о образовању и васпитању у оквиру јединственог информационог система просвете; врши контролу наменског коришћења средстава установа и обавља и друге послове у складу са законом и другим прописима.

3.9. Законом о основама система образовања и васпитања прописано је да наставне планове и програме основног, средњег општег и уметничког образовања и васпитања, на предлог министра, доноси Национални просветни савет, док школски програм, на основу кога се остварује основно и средње образовање и васпитање, доноси школски одбор на основу наставног плана и програма. Школски програм, између осталог, садржи: циљеве школског програма; назив, врсту и трајање свих програма образовања и васпитања које школа остварује и језик на коме се остварује програм; обавезне и изборне предмете и модуле, по циклусима, односно, образовним профилима и разредима; факултативне наставне предмете, њихове програмске садржаје и активности којима се остварују, као и друга питања од значаја за школски програм. Одредбом чл. 57. ст. 2. прописано је да установа има савет родитеља, док је ст. 3. и 4. прописано да се у савет родитеља школе бира по један представник родитеља ученика сваког одељења, док у установи у којој стичу образовање припадници националне мањине, односно етничке групе у савету родитеља су сразмерно заступљени и представници националне мањи-

не, односно етничке групе. Савет родитеља, између осталог, учествује у поступку предлагања изборних предмета и у поступку избора уџбеника.

3.10. Законом о основном образовању и васпитању прописано је да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, док се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује и на језику и писму националне мањине, односно двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика. Одредбом чл. 12. ст. 3. овог закона прописано је да школа може да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, односно двојезично и за мање од 15 ученика уписаних у први разред, уз сагласност министарства надлежног за послове образовања. Међутим, када се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, за ученике припаднике националне мањине организује се настава језика националне мањине са елементима националне културе као изборни предмет.

3.11. Одредбама Закона о заштити права и слобода националних мањина прописано је да припадници националних мањина имају право на васпитање и образовање на свом језику у институцијама предшколског, основног и средњег васпитања и образовања, да је држава дужна да створи услове за организовање образовања на језику националне мањине, а да је, док их не обезбеди, дужна да обезбеди двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе припадника националне мањине. Даље је прописано да се за остваривање овог права може прописати одређени минимални број ученика, с тим да тај број може бити мањи од минималног броја ученика који је законом прописан за обезбеђење одговарајућих облика наставе и образовања.

3.12. Правилником о наставном плану за први, други, трећи и четврти разред основног образовања и васпитања и наставном програму за трећи разред основног образовања и васпитања, те Правилником о наставном плану за други циклус основног образовања и васпитања и наставном програму за пети разред основног образовања и васпитања прописан је наставни план за ученике од првог до осмог разреда основне школе који садржи списак обавезних и изборних наставних предмета. Оба правилника прописују да је школа дужна да са листе изборних предмета, поред обавезних изборних предмета, понуди још три или четири изборна, од којих ученик бира један предмет по својим склоностима. Међу изборним наставним предметима које је школа дужна да понуди налази се и Матерњи језик са елементима националне културе.

3.13. Стручним упутством о формирању одељења и начину финансирања у основним и средњим школама за школску 2013/2014. годину ближе се уређује начин формирања одељења и прописује да број ученика за изборни предмет не може бити мањи од 15 ученика по групи, да је број група одређен бројем одељења и да је за групу са мањим бројем од 15 ученика по разреду потребна сагласност министра надлежног за послове образовања. Такође, прописано је да се школа за признавање мањег, односно већег броја ученика у одељењу од прописаног, уз образложење, обраћа министарству преко надлежне школске управе.

АНАЛИЗА ДОКАЗА ДОСТАВЉЕНИХ УЗ ПРИТУЖБЕ И ИЗЈАШЊЕЊА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

3.14. Имајући у виду садржину притужбе, у конкретном случају, задатак Поверенице био је да утврди да ли су надлежно министарство и Школска управа Пожаревац, против којих

су притужбе поднете, дискриминисали ученике румунске националности који похађају основне школе на територији Браничевског и Поморавског округа на основу њихове националне припадности, у погледу могућности да школске 2013/2014. године похађају наставу из изборног предмета Румунски језик са елементима националне културе.

3.15. Неспорно је да одређене основне школе са подручја Школске управе Пожаревац нису понудиле ученицима да изучавају изборни предмет Румунски језик са елементима националне културе. Такође, неке од школа су спровеле анкету како би провериле заинтересованост ученика, али због недовољног броја пријављених ученика за формирање групе одлучиле су да не уведу овај изборни предмет. Анализом прописа који регулишу образовање, а посебно оних који се тичу организовања наставе језика националне мањине са елементима националне културе као изборног предмета, Повереница за заштиту равноправности утврдила је да се у правилницима о наставном плану од првог до осмог разреда основне школе, изборни предмет Матерњи језик са елементима националне културе налази на списку изборних предмета који ученици могу да бирају, уколико им школа понуди, сваке школске године. Повереница указује да је Законом о основама система образовања и васпитања прописано да школски програм, на основу наставног плана и програма, доноси школски одбор, а да је важна улога у поступку предлагања избора наставних предмета дата савету родитеља, који чине по један представник родитеља ученика сваког одељења. Посебна правила су прописана за избор представника савета родитеља у школама у којима стичу образовање припадници националне мањине, тако што је прописано да у савету родитеља треба да буду сразмерно заступљени и представници националне мањине. Имајући у виду да савет родитеља учествује у поступку предлагања изборних предмета, може се констатовати да је ова надлежност савета један од механизама на основу ког се може утицати да се језик националне мањине са елементима културе понуди деци као изборни наставни предмет, а уједно је могуће и да се ученицима понуди могућност избора између више језика националних мањина. Треба имати у виду да је одредбом чл. 6. Правилника о наставном плану за први, други, трећи и четврти разред основног образовања и васпитања и наставном програму за трећи разред основног образовања и васпитања, као и напоменом у Правилнику о наставном плану за други циклус основног образовања и васпитања и наставном програму за пети разред основног образовања и васпитања, прописана дужност школе да са листе изборних предмета овог наставног плана, ученицима понуди још три или четири изборна предмета од којих ученик бира један према својим склоностима.

3.16. Што се тиче надлежности Министарства просвете и школске управе у вези са изучавањем изборних предмета, међу којима је Матерњи језик са елементима националне културе, Повереница за заштиту равноправности констатује да ни Министарство просвете ни школске управе немају надлежности којима би могли да учествују у поступку предлагања изборних предмета у школама, нити могу да спроводе анкетирање ученика у циљу одабира изборних предмета. Министарство просвете има надлежност да даје сагласност за остваривање образовно-васпитног рада у школама на језику и писму националне мањине, када се за то определи мање од 15 ученика, али нема надлежност да одређује који ће се изборни предмети у којим школама изучавати. Дакле, Министарство просвете даје сагласност на захтев који упућује школа, а школа овакав захтев може да поднесе министарству тек након што понуди изучавање одређеног изборног предмета и утврди да се пријавио мањи број ученика од прописаног за формирање групе. У конкретном случају, подносилац притужбе није доставио доказе да је нека школа са територије

Школске управе Пожаревац затражила сагласност Министарства просвете за формирање групе са мањим бројем ученика за изучавање предмета Румунски језик са елементима националне културе, а да је Министарство одбило да се сагласи. Слично је и са надлежностима школске управе, односно, ни школска управа нема могућност да учествује у поступку предлагања изборних предмета у школама, нити да нуди изборне предмета ученицима, имајући у виду да су ове процедуре у искључивој надлежности школа.

3.17. Повереница за заштиту равноправности указује да Министарство просвете 20. августа 2013. године упутило допис школским управама са захтевом да подсете школе да на територији где живи велики број припадника националне мањине, понуде као изборни предмет и матерњи језик са елементима националне културе, у складу са објављеним наставним плановима и програмима, као и ресурсима школе. Министарство просвете је затражило од школских управа да прибаве повратну информацију од школа о исказаним интересовањима ученика за изучавање овог изборног предмета ради евиденције и обезбеђивања услова. Школска управа у Пожаревцу ступила је у контакт са школама са свог подручја, има податке о броју ученика који су се определили за изучавање изборног предмета Румунски језик са елементима националне културе и прикупила је изјаве директора о разлозима због којих нису спровели анкетирање ученика или нису увели изучавање овог изборног предмета.

Такође, Министарство просвете је реаговало на захтев подносиоца притужбе за инспекцијским надзором у ОШ „И. Л. Р." из В. Г, ОШ „Б. Р." из Г. и ОШ „В. Д." из Т, па су пријаве упућене на даљу надлежност просветном инспектору Општинске управе Велико Градиште, односно, просветној инспекторки Министарства просвете. Подносиоцима притужбе су 15. и 16. априла 2014. године упућени дописи о извршеном инспекцијском надзору, као и мерама које су наложене школама. Због тога се може констатовати да су Министарство просвете и Школска управа у Пожаревцу, предузеле мере и радње из своје надлежности, на начин који није у супротности са антидискриминационим прописима.

3.18. Повереница за заштиту равноправности је мишљења да Министарство просвете и Школска управа у Пожаревцу нису дискриминисали ученике румунске националности у погледу могућности да похађају наставу из изборног предмета Румунски језик са елементима националне културе, јер ове два органа немају утицаја на поступак предлагања изборних предмета, њихово нуђење ученицима, нити одлуке школа да ли ће у случају недовољног броја пријављених ученика затражити сагласност министарства. Повереница, такође, жели да истакне да припадници националних мањина, кроз рад органа школе (орган управљања и савет родитеља) могу да заступају своје интересе и потребе за изучавањем матерњег језика било двојезично или кроз организовање наставе језика националне мањине са елементима националне културе као изборног предмета.

4. МИШЉЕЊЕ

Министарство просвете, науке и технолошког развоја и Школска управа Пожаревац нису поступали дискриминаторно према ученицима и ученицама румунске националности у вези са остваривањем права да похађају наставу из изборног предмета Румунски језик са елементима националне културе.

Притужба У. Р. из Г. против ОШ И. Л. Р. из В. Г. због дискриминације по основу националне припадности у области образовања

бр. 07-00-146/2014-02 датум: 18.7.2014.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе У. Р. из Г, поднете против ОШ „И. Л. Р.” из В. Г. због дискриминације ученика на основу припадности румунској националној мањини. У притужби је наведено да су родитељи ученика и ученица ОШ „И. Л. Р.” из В. Г. сакупили потписе за увођење изборног предмета Румунски језик са елементима националне културе, те да су, током анкетирања за увођење овог изборног предмета, деца изразила жељу да изучавају румунски језик, али им школа то није омогућила. У току поступка је утврђено да је ОШ „И. Л. Р.” из В. Г. анкетирала ученике како би проверила њихову заинтересованост да изучавају изборни предмет Румунски језик са елементима националне културе. Резултати анкете показали су да се ни у једном одељењу није изјаснио довољан број ученика заинтересованих да изучавају овај изборни предмет. Због тога је Повереница за заштиту равноправности дала мишљење да неорганизовањем наставе из изборног предмета Румунски језик са елементима националне културе у школској 2013/2014. години, ОШ „И. Л. Р.” из В. Г. није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереница за заштиту равноправности примила је 24. марта 2014. године притужбу, а 14. маја 2014. године допуну притужбе У. Р, која је поднета против ОШ „И. Л. Р.” из В. Г.

1.2. У притужби је, између осталог, наведено:

- да су родитељи ученика и ученица ОШ „И. Л. Р.” из В. Г. сакупили потписе за увођење изборног предмета Румунски језик са елементима националне културе,
- да су, током анкетирања за увођење овог изборног предмета, деца изразила жељу да изучавају румунски језик, али им школа то није омогућила.

1.3. Уз притужбу и допуну притужбе, достављени су: 1) захтев У. Р. који желе да им деца уче румунски језик за увођење предмета Румунски језик са елементима националне културе у школској 2013/2014. години са потписима родитеља ученика ОШ „И. Л. Р.” из В. Г, којим су тражили од школе да њиховој деци омогући да од 1. септембра 2013. године похађају наставу из предмета Румунски језик са елементима националне културе; 2) захтев којим је ОШ „И. Л. Р.” из В. Г. затражила од подносиоца притужбе да достави тачне податке о родитељима потписницима захтева за увођење предмета Румунски језик са елементима националне културе, 4) обавештење ОШ „И. Л. Р.” из В. Г. о резултатима анкете спроведене у овој школи; 5) захтев за ванредну контролу законитости који су

подносиоци притужбе упутили Републичком просветном инспектору и 6) одговор општинске просветне инспекције из В. Г.

1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење ОШ „И. Л. Р." из В. Г.

1.5. У изјашњењу М. М, директора ОШ „И. Л. Р." из В. Г, између осталог, наведено је:

- да је школа у септембру 2013. анкетирала ученике како би проверила њихову заинтересованост за изучавање изборног предмета Румунски језик са елементима националне културе,
- да је резултат анкете био такав да се у првом разреду пријавило 3 ученика, другом – 1 ученик, трећем – 5 ученика, четвртом – 5 ученика, петом – 7 ученика, шестом – 4 ученика, седмом – 5 ученика и у осмом разреду – 11 ученика.
- да је прописано да број ученика за изборни предмет не може бити мањи од 15 ученика по групи, а да је за групу са мањим бројем од 15 ученика по разреду потребна сагласност министра,
- да се, имајући у виду релевантне прописе, није пријавио довољан број ученика за изучавање изборног предмета Румунски језик са елементима националне културе,
- да школа нема сазнања о томе колико деце румунске националности похађа наставу, с обзиром да није тражила од родитеља да се изјасне о националној припадности,
- да је у школи у току упис деце у први разред школске 2014/2015. године, те се њихови родитељи приликом попуњавања Протокола за упис анкетирају о заинтересованости да њихово дете похађа наставу из изборног предмета Румунски језик са елементима националне културе.

1.6. На захтев Повереница за заштиту равноправности, директор ОШ „И. Л. Р." из В. Г. допунио је изјашњење дописом бр. 853 од 15. маја 2014. године, у којем је наведено да није тражио сагласност Министарства просвете, науке и технолошког развоја за увођење изборног предмета Румунски језик са елементима националне културе, као ни за увођење изборног предмета Влашки језик са елементима националне културе. Истакао је да се руководио Стручним упутством о формирању одељења и начину финансирања у основним и средњим школама, у којем није поменута обавеза директора школе да тражи сагласност, уколико нису испуњени услови за формирање групе са мањим бројем од 15 ученика по разреду.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Увидом у притужбу, прилоге које је доставио подносилац притужбе, као и изјашњења школе утврђено је да је У. р. послало 5. септембра 2013. године допис ОШ „И. Л. Р." из В. Г, којим су захтевали да се од школске 2013/2014. године уведе настава из предмета Румунски језик са елементима националне културе. Уз захтев су достављени потписи родитеља ученика/ца школе који су захтевали да њихова деца од 1. септембра 2013. године похађају наставу из предмета Румунски језик са елементима националне културе. Потписе су доставили родитељи 36 деце, ученика/ца од 1-8 разреда.

2.2. Увидом у изјашњење, као и увидом у прилоге које је доставио подносилац притужбе утврђено је да је школа затражила од подносиоца притужбе да уреди захтев, јер су потписи родитеља ученика садржали недостатке, односно, школа је утврдила да захтев садржи потписе родитеља ученика који више не похађају ову школу, као и родитеља који су преминули. Међутим, школа је у првој половини септембра 2013. године анкетирала ученике како би проверила њихову заинтересованост да изучавају изборни предмет Румунски језик са елементима националне културе. Према резултатима анкете у првом разреду пријавило се 3 ученика, другом – 1 ученик, трећем – 5 ученика, четвртом – 5 ученика, петом – 7 ученика, шестом – 4 ученика, седмом – 5 ученика и у осмом разреду – 11 ученика.

2.3. Утврђено је да школа није увела изучавање изборног предмета Румунски језик са елементима националне културе у школској 2013/2014. години, са образложењем да се ни у једном разреду није изјаснило најмање 15 ученика који су заинтересовани за изучавање овог изборног предмета. Такође, директор школе је, поступајући у складу са Стручним упутством о формирању одељења и начину финансирања у основним и средњим школама, одлучио да не тражи сагласност Министарства просвете, науке и технолошког развоја за увођење изборног предмета Румунски језик са елементима националне културе у разредима у којима се пријавио недовољан број ученика, сматрајући да га прописи на то не обавезују.

2.4. Увидом у прилоге који су достављени уз допуну притужбе, утврђено је да је Удружење родитеља који желе да им деца уче румунски језик упутило захтев Републичком просветном инспектору у вези увођења изборног предмета Румунски језик са елементима националне културе у више школа са територије Школске управе Пожаревац, међу којима је и ОШ „И. Л. Р.” из В. Г. Министарство просвете, науке и технолошког развоја, Одељење за инспекцијске послове у установама предшколског, основног, средњег и високог образовања и науке дописом бр. 424-614-13/2014-12 од 16. априла 2014. године обавестило је подносиоца притужбе да је пријава која се односи на ОШ „И. Л. Р.” из В. Г. упућена на даљу надлежност просветној инспекторки Општинске управе Велико Градиште. Просветна инспекторка Сања Стојадиновић из Одељења за општу управу и јавне службе Општинске управе општине Велико Градиште, 15. априла 2014. године, доставила је подносиоцу притужбе обавештење бр. 614-4/2014-02 о извршеном надзору у ОШ „И. Л. Р.” из В. Г. Инспекцијским надзором утврђено је да је ОШ „И. Л. Р.” из В. Г, на захтев Школске управе из Пожаревца, извршила анкетирање ученика за учење изборног предмета Румунски језик са елементима националне културе, али да није увела овај изборни предмет, јер не располаже наставним кадром, нити се за увођење овог изборног предмета пријавио довољан број ученика по одељењима за формирање групе. Просветна инспекторка је наложила школи да укључи Савет родитеља школе у поступак предлагања изборних предмета, као и да приликом уписа ученика у први разред за школску 2014/2015. годину, поступи у складу са чл. 12. Закона о основном образовању и васпитању.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету ценила је наводе из притужбе и изјашњења, доказе који су приложени, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.3. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима одређено да је Република Србија у обавези да припадницима националних мањина омогући образовање и васпитање на свом језику или двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе.

3.4. Потврђивањем Оквирне конвенције Савета Европе за заштиту националних мањина Република Србија се обавезала да ствара потребне услове како би припадници националних мањина очували и развијали своју културу и сачували неопходне елементе свог идентитета, наиме, религију, језик, традицију и културно наслеђе (чл. 5), као и да предузме мере у области образовања и истраживања како би се неговала култура, језик и вера националних мањина и већине (чл. 12).

3.5. Законом о ратификацији Европске повеље о регионалним или мањинским језицима прописано је да, у погледу образовања, држава преузима обавезу да на територији на којој су регионални или мањински језици у употреби, у складу са ситуацијом сваког од ових језика, и без икаквог ометања учења званичног језика, омогући основно образовање на одговарајућем регионалним или мањинском језику; обезбеди значајан део основног образовања на одговарајућем регионалном или мањинском језику или обезбеди да учење одговарајућег регионалног или мањинског језика постане интегрални део наставног плана. Поред тога, прописано је да држава може да примени једну од ове три мере макар на оне полазнике чије породице тако нешто захтевају, а чији се број сматра довољним.

3.6. Устав Републике Србије забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета. Одредбама чл. 79. прописано је да припадници националних мањина имају право: на изражавање, чување, неговање, развијање и јавно изражавање националне, етничке, културне и верске посебности; на употребу својих симбола на јавним местима; на коришћење свог језика и писма; да у срединама где чине значајну популацију, државни органи, организације којима су поверена јавна овлашћења, органи аутономних покрајина и јединица локалне самоуправе воде поступак и на њиховом језику; на школовање на свом језику у државним установама и установама аутономних покрајина; на оснивање приватних образов-

них установа; да на своме језику користе своје име и презиме; да у срединама где чине значајну популацију, традиционални локални називи, имена улица, насеља и топографске ознаке буду исписане и на њиховом језику; на потпуно, благовремено и непристрасно обавештавање на свом језику, укључујући и право на изражавање, примање, слање и размену обавештења и идеја; на оснивање сопствених средстава јавног обавештавања, у складу са законом.

3.7. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, тако што је дискриминација дефинисана као свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Такође, забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или искључити их из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.

3.8. Законом о основама система образовања и васпитања забрањена је дискриминација, односно, активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Овај закон прописује да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправданоављење разлика повлађивањем или давањем првенства, док не сматра дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају. Одредбом чл. 9. овог закона прописано је да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, док се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује на матерњем језику. Изузетно, може да се остварује и двојезично или на српском језику.

3.9. Законом о основном образовању и васпитању прописано је да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, док се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује и на језику и писму националне мањине, односно двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика. Одредбом чл. 12. ст. 3. овог закона прописано је да школа може да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, односно двојезично и за мање од 15 ученика уписаних у први разред, уз сагласност министарства надлежног за послове образовања. Међутим, када се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, за ученике

припаднике националне мањине организује се настава језика националне мањине са елементима националне културе као изборни предмет.

3.10. Одредбама Закона о заштити права и слобода националних мањина прописано је да припадници националних мањина имају право на васпитање и образовање на свом језику у институцијама предшколског, основног и средњег васпитања и образовања, да је држава дужна да створи услове за организовање образовања на језику националне мањине, а да је, док их не обезбеди, дужна да обезбеди двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе припадника националне мањине. Даље је прописано да се за остваривање овог права може прописати одређени минимални број ученика, с тим да тај број може бити мањи од минималног броја ученика који је законом прописан за обезбеђење одговарајућих облика наставе и образовања.

3.11. Правилником о наставном плану за први, други, трећи и четврти разред основног образовања и васпитања и наставном програму за трећи разред основног образовања и васпитања и Правилником о наставном плану за други циклус основног образовања и васпитања и наставном програму за пети разред основног образовања и васпитања прописан је наставни план за ученике од првог до осмог разреда основне школе који садржи списак обавезних и изборних наставних предмета. Оба правилника прописују да је школа дужна да са листе изборних предмета, поред обавезних изборних предмета, понуди још три или четири изборна, од којих ученик бира један предмет по својим склоностима. Међу изборним наставним предметима које је школа дужна да понуди налази се и Матерњи језик са елементима националне културе.

3.12. Стручним упутством о формирању одељења и начину финансирања у основним и средњим школама за школску 2013/2014. годину ближе се уређује начин формирања одељења и прописује да број ученика за изборни предмет не може бити мањи од 15 ученика по групи, да је број група одређен бројем одељења и да је за групу са мањим бројем од 15 ученика по разреду потребна сагласност министра надлежног за послове образовања. Такође, прописано је да се школа за признавање мањег, односно већег броја ученика у одељењу од прописаног, уз образложење, обраћа министарству преко надлежне школске управе.

АНАЛИЗА ДОКАЗА ДОСТАВЉЕНИХ УЗ ПРИТУЖБУ И ИЗЈАШЊЕЊЕ СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

3.13. Имајући у виду садржину притужбе, у конкретном случају, задатак Повереница био је да утврди да ли је ОШ „И. Л. Р.” из В. Г. дискриминисала ученике румунске националности на основу њихове националне припадности, у погледу могућности да школске 2013/2014. године похађају наставу из изборног предмета Румунски језик са елементима националне културе.

3.14. Неспорно је да је ОШ „И. Л. Р.” из В. Г. анкетирала ученике како би проверила њихову заинетресованост да изучавају изборни предмет Румунски језик са елементима националне културе. Резултати анкете показали су да се ни у једном одељењу није изјаснио довољан број (најмање 15) ученика који су били заинтересовани да изучавају овај изборни предмет. Повереница за заштиту равноправности указује да је прописано да број ученика за изборни предмет не може да буде мањи од 15 ученика по групи. Такође, про-

писано је да је за групу са мањим бројем од 15 ученика по разреду потребна сагласност министра надлежног за послове образовања. Ова одредба подразумева да школа самостално одлучује да ли ће у конкретном случају да затражи сагласност министарства. Повереница напомиње да оваква одлука школе не зависи само од броја пријављених ученика, већ и од материјалних, педагошких и организационих услова које школа поседује и који би јој у конкретном случају олакшали или отежали увођење изборног предмета за мањи број ученика од прописаног.

3.15. Имајући у виду да није постојала довољна заинтересованост ученика и ученица за похађање наставе из изборног предмета Румунски језик са елементима националне културе, може се констатовати да је одлука школе да не организује наставу из овог изборног предмета оправдана.

3.16. Повереница за заштиту равноправности изражава наду да ће школа, осим анкетирања деце која уписују први разред школске 2014/2015. године, анкетирати и ученике/це осталих разреда како би проверила заинтересованост за изучавање изборног предмета Румунски језик са елементима националне културе. Наиме, право припадника националне мањине на образовање на матерњем језику, у склопу са другим мањинским правима, помаже очувању националног идентитета и спречавању асимилације припадника националне мањине. Истовремено, процес образовања и васпитања носи потенцијал јачања међусобног поштовања и разумевања различитих заједница унутар једног друштва. Право очувања колективног идентитета помоћу образовања на језику мањине, мора да буде уравнотежено са потребом интегрисања и учешћа у широј државној заједници. Циљ образовања и васпитања, поред стицања квалитетних знања и способности неопходних за лично остварење и активан рад и живот у заједници, јесте и поштовање равноправности, унапређивање толеранције и уважавање различитости. С тим у вези, Повереница указује да су протеклих година спроведена истраживања о значају учења матерњег језика за припаднике националних мањина током школовања у основним и средњим школама. У складу са тим, истакнуто је да је учење мањинског језика веома важно за појединце и групе, нарочито за припаднике националних мањина, али и за већински народ. Наиме, квалитетно образовање се заснива на јачању снага, а највећа снага коју поседују ученици приликом уписивања у школу, јесте језик који су научили код куће. Заправо, на овом језику они су комуницирали са члановима своје породице и он представља начин да изразе и представе себе. За децу чији је матерњи језик другачији од већинског језика, систем образовања који укључује и њихов матерњи језик, садржи веома значајне добити, односно, омогућава им да у школи наставе процес учења језика који су започели код куће. Стога, посматрано са социолошког аспекта, учење матерњег језика припадника националних мањина значајно је и за припаднике националних мањина и за већински народ, јер омогућава мањинским групама да разумеју своју културу и историју, као и да изграде своје капацитете као будући едуковани грађани. У том случају, такав систем едукације обезбедио би боље мултикултурално разумевање, као и чување језичког богатства једног друштва и повећавање његових способности да буде вишејезично.

3.17. Сагледавајући све чињенице и околности, Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да у конкретном случају ОШ „И. Л. Р.” из В. Г. није поступила дискриминаторно према ученицима румунске националности.

4. МИШЉЕЊЕ

Неорганизовањем наставе из изборног предмета Румунски језик са елементима националне културе у школској 2013/2014. години, ОШ „И. Л. Р.” из В. Г. није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

Против овог мишљења није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката.

Притужба Н. М. против ПС по основу националне припадности у поступку пред органима јавне власти

бр. 07-00-190/2014-02 датум: 29.7.2014.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе Н. М, поднете против Полицијске станице С. г. у Б, због дискриминације по основу националне припадности. У притужби је наведено да је Н. М. пријавила да је видела дете које у Кнез Михајловој улици лежи и проси, без надзора одрасле особе, а да је службеница ПУ С. г. питала: „Да ли је дете „цига... ромске националности?", и објаснила да је та информација потребна како би знала на коју службу да је упути, а након тога пребацила везу на службеника који је рекао да ће послати патролу. Полицијска управа за град Б. доставила је извештај о извршеним проверама и утврђеном чињеничном стању и доказе из којих не произлази да је службеница питала за националност детета да би странку упутила на посебну службу, већ да је питала за територију општине где се налази дете. У току поступка, на основу расположивих чињеница и доказа, није утврђено да је Полицијска станица С. г. тражила информацију о националности детета како би подноситељку притужбе упутила на посебну службу која се бави децом ромске националности. Због тога је Повереница за заштиту равноправности дала мишљење да није утврђено да је Полицијска станица С. г. извршила акт дискриминације на основу припадности ромској националној мањини.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереница за заштиту равноправности примила је 13. маја 2014. године притужбу Н. М, поднету против Полицијске станице С. г. у Б. У притужби је наведено да је приликом телефонског разговора са Дежурном службом, коју је подноситељка притужбе позвала да пријави дете које проси и које је у полусвесном стању на улици, полицијска службеница Дежурне службе, питала да ли је дете „циганске" националности. Подноситељка притужбе је изразила забринутост због могућег постојања посебне службе у МУП-у за припаднике ромске националности.

1.2. У притужби је наведено:

- да је 30. априла 2014. године у К. М. улици видела дете које је лежало и просило, у полусвесном стању, без надзора одрасле особе;
- да је позвала полицију на број „192" и да је службеница која се јавила на телефон пребацила на још три линије,
- да је током испитивања о њеним личним подацима и ситуацији коју пријављује, службеница Полицијске станице С. г. питала: „А је л' то дете цига... мислим ромске националности?";

- да јој је одговорила да не пише које је националности и да јој је нејасно зашто је то важно, а да јој је службеница тада негирала да је користила реч „Циганин", и објаснила јој је да је податак о националној припадности потребан како би знала на коју службу да је упути;
- да је након тога пребацила везу службенику који је рекао да ће послати патролу;
- да је службеница на тај начин сугерисала да постоји дискриминаторна пракса јер постоје различите службе за децу која припадају различитим етничким скупинама, односно ромској националној мањини.

1.3. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење Полицијске управе за град Б.

1.4. У извештају о извршеним проверама и утврђеном чињеничном стању Одељења за контролу законитости у раду Полицијске управе за град Б. од 2. јуна 2014. године, између осталог, наведено је:

- да је начелнику Полицијске управе за град Б. достављен допис Повереника за заштиту равноправности у коме је наведено да је Повереник примио притужбу Н. М. из Б. против ПС С. г. у Б;
- да је 22. маја 2014. године подносилац извештаја у службеним просторијама Дежурне службе Командно-оперативног центра преслушао телефонски разговор од 30. априла 2014. године између Н. М. и полицијске службенице Дежурне службе;
- да је актом Одељења за контролу законитости у раду од Управе за везу и криптозаштиту затражен аудио запис телефонског разговора између полицијске службенице Дежурне службе система „192" и Н. М, као и аудио запис телефонског разговора између полицијске службенице ПС С. г. и Н. М;
- да је актом тог Одељења Дежурној служби и Полицијској станици С. г. наложено да се од полицијске службенице која је обавила разговор са Н. М. узме изјава на записник и достави извештај о предузетим мерама;
- да је Управа за везу и криптозаштиту доставила допис и ЦД са аудио записом телефонског разговора између Н. М. и полицијске службенице Дежурне службе система „192", као и да је у допису наведено да други део разговора који је уследио након пребацивања везе од стране оператера са система „192" према ПС С. г. није могуће доставити из техничких разлога;
- да је 30. априла 2014. године у 14.04 часова Н. М. са броја 063... позвала број „192" и да се јавила полицијска службеница Б. Г;
- да је након разговора полицијска службеница Б. Г. преусмерила позив на ПС С. г, али телефонски разговор између Н. М. и полицијске службенице ПС С. г. Управа за везу и криптозаштиту није могла да достави из техничких разлога;
- да је Дежурна служба доставила изјаву полицијске службенице Б. Г. и записник о разматрању притужбе који је организациона јединица спровела;
- да је 29. маја 2014. године у службеним просторијама Дежурне службе спроведен притужбени поступак и сачињен записник о разматрању притужбе;

- да је начелник Дежурне службе, главни полицијски саветник С. Р, оценио да у поступању полицијске службенице Б. Г, нема елемената непрофесионалности у комуникацији и поступању полиције;
- да је Полицијска станица С. г. доставила службене белешке полицијских службеника А. Р. и А. К., као и записник о саслушању полицијске службенице Д. Ф;
- да је у службеној белешци коју је сачинио полицијски службеник А. Р. наведено да је провером кроз евиденције ПС С. г. и евиденцију „Дневник догађаја" утврђено да полицијски службеници ПС С. г. дана 30. априла 2014. године нису предузимали службене мере и радње на позив Н. М;
- да је у службеној белешци коју је сачинио полицијски службеник А. К. наведено да су извршене провере кроз станичне евиденције и да је утврђено да није забележен догађај на који се Н. М. позива;
- да је од полицијске службенице Д. Ф. узета изјава на записник.

1.5. Уз извештај о извршеним проверама и утврђеном чињеничном стању су поднети и следећи документи: 1) фотокопија записника о саслушању радника Дежурне службе Полицијске управе за град Б. од 27. маја 2014. године; 2) фотокопија записника о разматрању притужбе Дежурне службе Полицијске управе за град Б. од 29. маја 2014. године; 3) стенограм разговора Дежурне службе Полицијске управе за град Б. од 29. маја 2014. године; 4) фотокопија службене белешке А. Р. из Полицијске станице С. г. од 30. маја 2014. године; 5) фотокопија службене белешке А. К. из Полицијске станице С. г. од 1. јуна 2014. године; 6) фотокопија записника о саслушању Д. Ф. из Полицијске станице С. г. од 2. јуна 2014. године и 7) ЦД са аудио записом телефонског разговора између полицијске службенице Дежурне службе „система 192" и Н. М.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Увидом у фотокопију записника о саслушању радника Дежурне службе од 27. маја 2014. године, утврђено је:

- да је 30. априла 2014. године полицијска службеница Б. Г, док је обављала послове оператерке на систему „192", примила позив од женске особе која се представила као Н. М. и пријавила да у К. М. на тротоару лежи дете и проси;
- да је нехотице упитала да ли је дете „ци... ромске националности" како би што брже на лице места упутила подручну ауто патролу и евентуалне надлежне органе јер се према пријави Н. М. радило о малом детету;
- да је истакла да је у питању лапсус, као и да није имала намеру да било кога вређа а понајмање дете;
- да је на питање да ли је ауто патрола пронашла дете, одговорила да није, јер се дете удаљило пре доласка ауто патроле;

2.2. Увидом у стенограм разговора Дежурне службе Полицијске управе за град Б. од 29. маја 2014. године утврђено је:

- да је 30. априла 2014. године око 14.00 часова, Дежурна служба добила позив са броја 063... и да је садржина телефонског разговора следећа:

Полицијска службеница Б. Г: „Изволите”

Н. М: „Добар дан. Ја бих да пријавим дете на улици.”

Полицијска службеница Б. Г: „Молим?”

Н. М: „Мало је... Ја бих да пријавим дете на улици, само је. Претпостављам да га неко надзире док проси.”

Полицијска службеница Б. Г: „Проси, је л’?”

Н. М: „Па има канту испред себе, лежи на улици и тресе се.”

Полицијска службеница Б. Г: „Је л’ ци... је л’ ромске националности?”

Н. М: „Да ромске, пошто „циганска” националност не постоји.”

Полицијска службеница Б. Г: „Ја сам рекла ромске.”

Н. М: „Не пише му на челу.”

Полицијска службеница Б. Г: „Питам да знам шта да радим. Немојте реаговати тако госпођо. Што сте узбуђени? Која је то општина?”

Н. М: „Узбуђена сам зато што сте кренули да кажете „циганске”,”

Полицијска службеница Б. Г: „Нисам... Рекла сам...”

Н. М: „Не пише му на челу.”

Полицијска службеница Б. Г: „Није тачно.”

Н. М: „Шта ћете Ви сада да урадите?”

Полицијска службеница Б. Г: „Кажите Ви мени која општина. Ја ћу Вам рећи шта да урадим. Која је то општина?”

Н. М: „Не знам тачно сад... овде у К. М... код Р. Ц.”

Полицијска службеница Б. Г: „Добро је, моменат...”

Прекид везе.

2.3. Увидом у фотокопију записника о разматрању притужбе од 29. маја 2014. године, утврђено је:

- да је Н. М. 15. маја 2014. године поднела писану притужбу начелнику Полицијске управе за град Б. која је 23. маја 2014. године прослеђена Дежурној служби;
- да се подноситељка притужбе притужује на рад оператера са система „192” јер је, када је 30. априла 2014. године пријавила да дете лежи на улици и проси, службеница поставила питање да ли је дете ромске националности;
- да је прибављено мишљење непосредног старешине, начелника Дежурне службе, главног полицијског саветника С. Р, који је оценио да у поступању оператера са система „192” нема елемената непрофесионалности у комуникацији и поступању полиције;
- да је подноситељка притужбе уредно позвана и да је дошла у службене просторије Дежурне службе где јој је прочитан записник о разматрању притужбе;
- да је подноситељка притужбе изјавила да нема примедби, као ни на оцену поступајућег органа и да је сагласна са њиховом оценом и ставом;
- да је истакла да преслушани разговор нема везе са пријавом коју је поднела, да јесте део тог инцидента, али да не постоји други део разговора који је вођен након преспаја-

ња везе, а где је образложено да је податак о националности потребан зарад упућивања на службу која се тиме бави.

2.4. Увидом у фотокопију записника о саслушању радника Полицијске станице С. г. од 2. јуна 2014. године, утврђено је:

- да је полицијска службеница Д. Ф. 30. априла 2014. године јављала на телефонске позиве, али се пријаве Н. М. не сећа;
- да је могуће да је примила пријаву и да је обавила разговор са странком али да не може бити речи о дискриминацији било ког грађанина;
- да је, сходно правилима полицијског посла и криминалистике, процедура да се за свако лице које је из неких разлога интересантно полицијским службеницима, узме опис (нпр. пријава учиниоца кривичног дела, пријава несталог лица, лица коме је потребна помоћ и сл). Опис подразумева узраст, висину, развијеност, гардеробу коју има на себи, особене знаке па чак и националност, ако то може помоћи у идентификацији лица;
- да се до сада није десило да патрола не изађе на место догађаја, па мисли да је тако било и сада, односно да догађај највероватније није заведен јер на терену полицијски службеници нису пронашли ни дете ни позиваоца;
- да је реткост да грађани позивају за такве ствари, као и да грађани место догађаја напусте не желећи да укажу полицијским службеницима на проблем на терену.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету ценила је наводе из притужбе и изјашњења, доказе који су приложени, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.3. Устав Републике Србије забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета.

3.4. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, којим је дискриминација дефинисана као свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Такође, забрањена је дискриминација националних мањина и њихових припадника на основу националне припадности, етничког порекла, верских уверења и језика.

3.5. Законом о полицији забрањена је дискриминација, односно, овлашћено службено лице је дужно да у примени полицијских овлашћења поступа непристрасно, пружајући свакоме једнаку законску заштиту и поступајући без дискриминације лица по било којем основу. У примени полицијских овлашћења, овлашћено службено лице је дужно да поступа хумано и поштује достојанство, углед и част сваког лица и друга основна права и слободе човека, дајући предност правима угроженог у односу на иста права лица која та права угрожава и водећи рачуна о правима трећих лица.

3.6. Конвенцијом Уједињених нација о правима детета прописан је као један од општих принципа, принцип недискриминације, који обавезује државу потписницу да сва права гарантована Конвенцијом, обезбеди сваком детету без икакве дискриминације и без обзира на расу, боју коже, пол, језик, вероисповест, политичко или друго уверење, национално, етничко или социјално порекло, имовинско стање, инвалидитет, рођење или други статус детета, његовог родитеља или законског старатеља.

АНАЛИЗА ДОКАЗА ДОСТАВЉЕНИХ УЗ ПРИТУЖБУ И НАВОДА ИЗ ИЗЈАШЊЕЊА

3.7. Имајући у виду предмет ове притужбе, Повереница за заштиту равноправности констатује да је у конкретном случају потребно испитати да ли је Полицијска станица С. г. у Б, поступајући по пријави Н. М, извршила акт дискриминације на основу националне припадности.

3.8. Према наводима из притужбе, када је Н. М. пријавила да је видела дете које у К. М. улици лежи и проси, без надзора одрасле особе, службеница Полицијске управе С. г. ју је питала: „Да ли је дете „цига... ромске националности?", и објаснила да је та информација потребна како би знала на коју службу да је упути, а након тога пребацила везу на службеника који је рекао да ће послати патролу.

3.9. Међутим, из садржине стенограма телефонског разговора између Б. Г., полицијске службенице Дежурне службе на систему „192" и Н. М, као и изјаве Б. Г. од 27. маја 2014. године, утврђено је да је Б. Г. изјавила: „Је л' дете цига... ромске националности?" али да је након реакције подноситељке притужбе рекла: „Питам да знам шта да радим (...) Кажите Ви мени која је то општина а ја ћу Вам рећи шта ћу да урадим", као и да је након тога преусмерила позив на Полицијску станицу С. г. Наиме, на основу ових доказа не произлази да је службеница питала за националност детета да би странку упутила на посебну службу, већ да је питала за територију општине где се налази дете.

3.10. Такође, на основу осталих приложених доказа не може се утврдити да је Полицијска станица С. г. тражила информацију о националности детета како би подноситељку притужбе упутила на посебну службу која се бави децом ромске националности. Из записника о саслушању Д. Ф, полицијске службенице ПС С. г, произлази да се 30. априла 2014. године јављала на телефон Дежурне службе ПС С. г, али да се конкретног позива Н. М. не сећа, а и уколико га је било, да је поступила „сходно правилима полицијског посла и криминалистике", односно у складу са „процедуром да се за свако лице које је из неких разлога интересантно полицијским службеницима, узме опис (нпр. пријава учиниоца кривичног дела, пријава несталог лица, лица коме је потребна помоћ и сл.). Опис подразумева узраст, висину, развијеност, гардеробу коју има на себи, особене знаке па чак и националност (ако то може помоћи у идентификацији лица)"... Међутим, из овог извештаја се не може са сигурношћу утврдити да је Н. М. разговарала са полицијском службеницом Д. Ф, односно, у конкретном случају не може се утврдити са ким је након пребацивања везе Н. М. разговарала, нити шта је том приликом тачно изговорено.

3.11. Имајући све ово у виду, Повереница за заштиту равноправности је става да се у конкретном случају не може утврдити да је Полицијска станица С. г. у Б. дискриминаторно поступала, с обзиром да на основу расположивих доказа није утврђено да Полицијска станица С. г. има посебну јединицу која се бави децом ромске националности. При томе, треба имати у виду да и када би постојала посебна јединица која би била задужена за ромску децу, то не би аутоматски значило да је у питању дискриминација ромске деце, већ би било потребно утврдити који су разлози за постојање такве јединице, односно, да ли је у питању посебно обучена јединица која је додатно сензибилисана за положај ромске деце у друштву и дискриминацију којој су свакодневно изложени, у ком случају би се то могло посматрати као посебна мера.

4. МИШЉЕЊЕ

У поступку који је спроведен по притужби Н. М. из Б, поднете против Полицијске станице С. г. у Б, није утврђено да је Полицијска станица С. г. извршила акт дискриминације на основу припадности ромској националној мањини.

Притужба Бошњачког националног вијећа против Министарства просвете, науке и технолошког развоја због дискриминације по онсову националне припадности у области образовања

бр. 07-00-115/2014-02 датум: 31.7.2014.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднело Бошњачко национално вијеће против Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије. У притужби је наведено да су ученици и ученице бошњачке националности дискриминисани на основу националне припадности јер Министарство просвете, науке и технолошког развоја није донело све неопходне подзаконске акте који се односе на образовање на босанском језику, нити је извршило надзор над радом образовно-васпитних установа поводом организовања наставе на босанском језику, није обезбедило обрасце за школску евиденцију за основну и средњу школу на босанском језику и да у једном броју образовно-васпитних установа у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу, ученицима и ученицама бошњачке националности није омогућена настава на босанском језику. Министарство просвете, науке и технолошког развоја се није изјаснило на наводе из притужбе, иако је захтев за изјашњење уредно примило. У току поступка је утврђено да министарство није донело наставне планове и програме за средње стручне школе за наставу на босанском језику, као и да Конкурсом за упис ученика у први разред средње школе у Републици Србији за школску 2014/2015. годину нису одређене школе или поједина одељења за наставу на босанском језику у школама где су се ученици и ученице бошњачке националне мањине изјаснили за наставу на босанском језику. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је непредузимањем мера из своје надлежности које се односе на право ученика и ученица бошњачке националности да се образују на матерњем језику, Министарство просвете, науке и технолошког развоја прекршило одредбе Закона о забрани дискриминације. Министарству просвете, науке и технолошког развоја препоручено је да донесе наставни план и програм за средње стручне школе за наставу на босанском језику, да допуни Конкурс за упис ученика у први разред средње школе у Републици Србији за школску 2014/2015. годину и одреди школе и број одељења за наставу на босанском језику у свим школама у којима се довољан број ученика изјасни да жели наставу на босанском језику, да предузме све потребне мере из своје надлежности, како би се организовала настава на босанском језику, у школама у којим резултати анкете покажу да постоји потребан број заинтересованих ученика/ца за похађање наставе на босанском језику, као и да убудуће, у оквиру обављања послова из своје надлежности, не крши антидискриминационе прописе.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се 14. марта 2014. године обратило Бошњачко национално вијеће против Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије. У притужби је наведено да министарство дискриминише групе ученика бошњачке националности приликом остваривања права на образовање на матерњем језику.

1.2. Бошњачко национално вијеће је у притужби, између осталог, навело:

- да Министарство просвете, науке и технолошког развоја дискриминише групе ученика бошњачке националности јер није донело све неопходне подзаконске акте који се односе на образовање на босанском језику (нпр. наставни план и програм за наставу на босанском језику у средњим стручни школама), нити је вршило надзор над радом образовно-васпитних установа наведених у притужби, приликом увођења наставе на босанском језику;
- да су од 1. априла до краја августа 2013. године у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу образовно-васпитне установе спровеле анкету на којој су се родитељи ученика изјашњавали о језику наставе;
- да је од министарства захтевано да се омогући почетак наставе на босанском језику у установама у којима није почела настава на босанском језику, као и да се омогући спровођење анкете у образовно-васпитним установама у Пријепољу у којима анкета није спроведена;
- да је Бошњачко национално вијеће више пута затражило састанак са министарством, као и да је захтевано да се одобри штампање образаца за школску евиденцију за основну и средњу школу на босанском језику;
- да је Влада Републике Србије усвојила „Извештај са предлогом мера за остваривање права Бошњака на образовање на матерњем језику у Републици Србији";
- да до дана подношења ове притужбе, у једном броју образовно-васпитних установа у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу, за ученике/це бошњачке националности није организована настава на босанском језику.

1.3. У прилогу притужбе достављени су следећи докази: 1) списак образовно-васпитних установа против којих је поднета притужба Повереницу за заштиту равноправности; 2) дописи Школској управи Ужице и Школској управи Краљево; 3) дописи Министарству просвете, науке и технолошког развоја и 4) допис Министарства просвете, науке и технолошког развоја од 5. новембра 2013. године.

1.4. Бошњачко национално вијеће доставило је 16. јуна 2014. године допуну притужбе, тј. обавештење о новим чињеницама и околностима, па је, између остало, наведено:

- да је 4. јула 2014. године одржан састанак са проф. др Зораном Машићем, државним секретаром Министарства просвете, науке и технолошког развоја. На овом састанку су обавештени да министарство неће обезбедити бесплатне уџбенике за ученике другог разреда основне школе који похађају наставу на босанском језику, да је доведено у питање издавање неопходних образаца школске евиденције на босанском језику и наставак школовања за ученике другог разреда средњих школа на босанском језику у школ-

ској 2014/2015. години, као и одобравање и објављивање садржаја додатака за групу националних предмета од посебне важности за националну мањину у којима се употребљава термин Санџак уместо термина Рашка област;

- да Повереник за заштиту равноправности упути препоруку Министарству просвете, науке и технолошког развоја да без одлагања обезбеди обрасце за школске евиденције на босанском језику који су неопходни за успешан завршетак школске 2013/2014. године, као и да уџбенике за други разред основних школа за наставу на босанском језику уврсти у пројекат бесплатних уџбеника како би се остварила пуна равноправност свих ученика.

1.5. У прилогу допуне притужбе, достављени су следећи докази: 1) дописи Бошњачког националног вијећа Министарству просвете, науке и технолошког развоја, 2) службена белешка Бошњачког националног вијећа Р. бр. 327-03/2014. од 31. марта 2014. године са састанка министра просвете, науке и технолошког развоја и делегације Бошњачког националног вијећа, одржаног 26. марта 2014. године, 3) допис Министарства просвете, науке и технолошког развоја броја 614-57/2014-12 од 2. јуна 2014. године, 4) дописи Просветне инспекције Општинске управе Сјеница о инспекцијском надзору.

1.6. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације. Министарству просвете, науке и технолошког развоја упућен је захтев да се у року од 15 дана од дана пријема изјасни о основаности и наводима из притужбе. Како се Министарство просвете, науке и технолошког развоја у остављеном року није изјаснило, а захтев је уредно примило, Повереници за заштиту равноправности били су доступни само наводи из притужбе и приложени докази.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Увидом у списак образовно-васпитних установа против којих је поднета притужба Повереницу за заштиту равноправности утврђено је да је Бошњачко национално вијеће поднело притужбе због дискриминације против 20 образовно-васпитних установа из Новог Пазара, Сјенице, Тутина и Пријепоља. Притужбе су поднете против предшколске установе, основних школа, гимназија и средњих стручних школа због неорганизовања наставе на босанском језику за ученике и ученице бошњачке националности који су се изјаснили да желе наставу на босанском језику, као и због пропуштања да се спроведе анкета међу ученицима и ученицама бошњачке националности да ли желе да похађају наставу на босанском језику.

2.2. Увидом у прилоге достављене уз притужбу, утврђено је да се Бошњачко национално вијеће више пута обраћало министарству ради решавања проблема са образовно-васпитним установама у Новом Пазару, Сјеници, Тутину и Пријепољу, које нису организовале наставу на босанском језику. Дописом број Р. бр. 848-04б/2013 од 17. септембра 2013. године упућен је захтев за разрешење стања у појединим средњошколским установама у овим градовима, дописом 1122-04б/2013 од 28. новембра 2013. године затражено је реаговање министарства у гимназијама у Новом Пазару и Сјеници. Даље, дописом 856-04б/2013 од 18. септембра 2013. године затражена је сагласност за спровођење програма припремне наставе на босанском језику у четири средње школе у овим градовима.

2.3. Увидом у допис Бошњачког националног вијећа број Р. бр. 170-04б/2014 од 19. фебруара 2014. године који је упућен Министарству просвете, науке и технолошког развоја, утврђено је да је Бошњачко национално вијеће доставило министарству предлог наставног Плана и програма за додатне садржаје који изражавају посебност бошњачке националне мањине за предмете Ликовна култура и Музичка култура за први, други, пети и шести разред основног образовања и васпитања и први и други разред гимназије и средњих стручних школа, Свет око нас за први и други разред основног образовања и васпитања и Хисторија за пети и шести разред основног образовања и васпитања и први и други разред гимназије општег типа, друштвено-језичког, природно-математичког и информатичког смера и први и други разред четворогодишњих и трогодишњих средњих стручних школа.

2.4. Увидом у допис Бошњачког националног вијећа број Р. бр. 236-04б/2014 од 10. марта 2014. године који је упућен Министарству просвете, науке и технолошког развоја утврђено је да је Бошњачко национално вијеће доставило министарству предлог наставног Плана и програма за предмет Босански језик за други разред основне школе, шести разред основне школе и Босански језик и књижевност за други разред гимназије и средњих стручних школа у четворогодишњем и трогодишњем трајању, који су измењени у складу са мишљењем Завода за унапређење образовања и васпитања и мишљењем Министарства просвете, науке и технолошког развоја.

2.5. Утврђено је да Министарство просвете, науке и технолошког развоја, до дана подношења притужбе, није донело правилнике за наставу на босанском језику у средњим стручним школама, односно да су донети само правилници за гимназију и за основне школе.

2.6. Увидом у допис Министарства просвете, науке и технолошког развоја број 06-00-342/2013-02 од 5. новембра 2013. године утврђено је да је 1. новембра 2013. године Влада Републике Србије донела закључак којим се прихвата „Извештај са предлогом мера за остваривање права Бошњака на образовање на матерњем језику у Републици Србији". У закључку је наведено да Влада подржава активности Министарства просвете, науке и технолошког развоја на подршци остваривању мањинских права бошњачке националне мањине у Републици Србији, као и „остваривању једног од кључних стратешких циљева Републике Србије у области образовања: доступности и квалитетном образовању за све."

2.7. Увидом у „Извештај са предлогом мера за остваривање права Бошњака на образовање на матерњем језику у Републици Србији" утврђено је да су Министарство просвете, науке и технолошког развоја и други надлежни органи, у току 2012. и 2013. године, донели акте потребне за почетак спровођења образовно-васпитног рада на босанском језику за припаднике бошњачке националне мањине, почев од 2013/2014. године, и то: Правилник о допуни правилника о наставном плану и програму за први и други разред основног образовања и васпитања – Босански језик, Правилник о допуни Правилника о наставном плану за други циклус основног образовања и васпитања и наставном програму за пети разред основног образовања и васпитања, Правилник о допуни правилника о наставном програму за гимназију – Босански језик и књижевност за први разред гимназије. Даље, донети су Правилник о допуни Правилника о плану уџбеника за предмет Босански језик, читанка за први и пети разред основног образовања и васпитања и први разред гимназије, Правилник о допуни Правилника за додатке уз уџбеник од посебног значаја за припаднике бошњачке националне мањине (историја, ликовна култура, музичка култура, свет око нас).

2.8. У овом извештају је наведено да ће се у свим школама где постоји интерес и слободно изражено опредељење ученика и родитеља, у складу са чланом 9. став 2. Закона о основама система образовања и васпитања, ученицима и ученицама бошњачке националне мањине омогућити остваривање наставе на матерњем језику; да ће министарство, као и други субјекти и стручне институције надлежне за решавање питања у области образовања и васпитања (Национални просветни савет, Завод за унапређивање образовања и васпитања, Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања) обезбедити доношење наставних планова, програма, правилника и других аката за операционализацију потребних активности и мера, ради остваривања права на образовање припадника бошњачке националне мањине на њиховом матерњем језику; да ће министарство омогућити формирање одељења са мање од 15 ученика у свим срединама које захтевају такво решење, узимајући у обзир најцелисходнија решења у том смислу и финансијске могућности државе; да ће министарство одобравати потребне уџбенике, додатке постојећим уџбеницима на српском језику за предмете који изражавају посебности националних мањина, односно одобравати употребу страних недостајућих уџбеника, у складу са посебним законом; да ће у сарадњи са високошколским установама и Комисијом за акредитацију студијских група на високошколским установама, обезбедити отварање одговарајућих студијских група на босанском језику; да ће министарство прописати а школске установе поштовати и у пракси примењивати утврђене стандарде у погледу вођења школске евиденције и издавање јавних исправа у установама у којима се настава остварује на босанском језику; да ће у циљу ефикасније реализације ових предлога, министарство интензивирати сарадњу са Бошњачким националним вијећем и представницима локалне самоуправе и да ће израдити и развити у образовно-васпитном раду примену посебних програма међукултурног карактера за све установе у којима се образовно-васпитни рад остварује на босанском језику. Такође је наведено да усвајањем и реализацијом овог извештаја, Влада Републике Србије шаље јасну поруку свим својим грађанима и грађанкама, а посебно припадницима бошњачке националне мањине, да ће обезбедити њихово социјално укључивање, посебно у области образовања.

2.9. Увидом у допис број Р. бр. 626-04б/2014 од 5. јуна 2014. године утврђено је да је Бошњачко национално вијеће упутило захтев министарству да по хитном поступку упути налог за штампање и достављање свих потребних образаца за школску евиденцију у настави на босанском језику.

2.10. Увидом у допис Р. бр. 636-04б/2014 од 9. јуна 2014. године утврђено је да је Бошњачко национално вијеће затражило да Влада Републике Србије у пројекат „Бесплатни уџбеници" уврсти и уџбенике који би се користили у другом разреду основне школе у настави на босанском језику.

2.11. Увидом у допис Р. бр. 630-01/2014 од 10. јуна 2014. године утврђено је да је на састанку представника Бошњачког националног вијећа и министарства, поводом припреме за школску 2014/2015. годину за наставу на босанском језику, дошло до несагласности поводом обезбеђивања образаца школске евиденције на босанском језику, обезбеђивања уџбеника за ученике првог и другог разреда основне школе у настави на босанском језику у оквиру пројекта „Бесплатни уџбеници", садржаја додатака за групу националних предмета од посебне важности за националну мањину и спровођења наставе у средњим школама у другој години у школској 2014/2015. години у Новом Пазару, Тутину и Сјеници.

2.12. Увидом у дописе у прилогу допуне притужбе утврђено је да је 7. маја 2014. године, општински просветни инспектор Општинске управе Сјеница, на захтев Бошњачког националног вијећа извршио инспекцијски надзор у Г. „J. Л." у С, у којој се у два одељења изводи припремна настава на босанском језику.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе и антидискриминационе и друге домаће и међународне прописе.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.3. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима одређено да је Република Србија у обавези да припадницима националних мањина омогући образовање и васпитање на свом језику или двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе.

3.4. Потврђивањем Оквирне конвенције Савета Европе за заштиту националних мањина Република Србија се обавезала да ствара потребне услове како би припадници националних мањина очували и развијали своју културу и сачували неопходне елементе свог идентитета, наиме, религију, језик, традиције и културно наслеђе (чл. 5), као и да предузме мере у области образовања и истраживања како би се неговала култура, језик и вера националних мањина и већине (чл. 12).

3.5. Устав Републике Србије забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета. Даље, Устав Републике Србије гарантује припадницима националних мањина, поред осталог и право на школовање на свом језику у државним установама и установама аутономних покрајина.

3.6. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, тако што је дискриминација дефинисана као свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или

давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Такође, забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или искључити их из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.

3.7. Законом о основама система образовања и васпитања забрањена је дискриминација, односно, активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Овај закон прописује да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправданоављење разлика повлађивањем или давањем првенства, док не сматра дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.

3.8. Истим законом је прописано да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, да се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује на матерњем језику и изузетно може да се остварује и двојезично или на српском језику, у складу са посебним законом. Даље, одредбама члана 25. прописано је да у обезбеђивању услова за остваривање права деце, ученика и одраслих на бесплатно образовање и других права утврђених овим законом, министарство предузима све неопходне мере којима се у потпуности обезбеђује остваривање тих права. Другим ставом овог члана, прописано је да министарство обезбеђује функционисање система образовања и васпитања, у складу са општим принципима и циљевима образовања и васпитања, између осталог и тако што, врши надзор над радом установа и завода.

3.9. Одредбама Закона о основама система образовања и васпитања прописано је да наставне планове и програме основног и средњег општег и уметничког образовања и васпитања, део наставног плана и програма опште образовних предмета средњег стручног образовања и образовања одраслих, на предлог министра, доноси Национални просветни савет. Даље је прописано да део наставног плана и програма средњег стручног образовања и образовања одраслих, на предлог Савета за стручно образовање и образовање одраслих, доноси министар, као и да програм основног и средњег образовања и васпитања за припаднике националних мањина на предлог националног савета националне мањине и мишљења Националног просветног савета, доноси министар. Одредбама члана 24. прописано је да ако Национални просветни савет, најка-

сније у року од три месеца од дана пријема материјала, не донесе акт из своје надлежности, акт доноси министарство.

3.10. Одредбама Закона о заштити права и слобода националних мањина прописано је да припадници националних мањина имају право на васпитање и образовање на свом језику у институцијама предшколског, основног и средњег васпитања и образовања, да је држава дужна да створи услове за организовање образовања на језику националне мањине, а да је, док их не обезбеди, дужна да обезбеди двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе припадника националне мањине. Даље је прописано да се за остваривање овог права може прописати одређени минимални број ученика, с тим да тај број може бити мањи од минималног броја ученика који је законом прописан за обезбеђење одговарајућих облика наставе и образовања.

3.11. Законом о средњем образовању и васпитању прописано је да се упис ученика у први разред школе чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина, односно јединица локалне самоуправе, врши на основу конкурса, да заједнички конкурс за све школе расписује министарство и да конкурс садржи и обавештење о језику на којем се остварује образовно-васпитни рад.

3.12. Одредбама Закона о основном образовању и васпитању и Закона о средњем образовању и васпитању прописано је да када се образовно-васпитни рад остварује и на језику националне мањине, евиденција се води и на језику и писму те националне мањине, као и да се јавна исправа издаје и на језику и писму те националне мањине.

АНАЛИЗА НАВОДА ПРИТУЖБЕ И ПРИЛОГА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

3.13. Имајући у виду предмет ове притужбе, у конкретном случају потребно је утврдити да ли је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, дискриминисало ученике и ученице бошњачке националности на основу националне припадности, у погледу могућности за похађање наставе на босанском језику.

3.14. С обзиром да Министарство просвете, науке и технолошког развоја није доставило тражено изјашњење на наводе из притужбе, није било могуће утврђивати који су разлози били пресудни да министарство не предузме све што је у његовој надлежности да омогући ученицима бошњачке националности остваривање права на образовање на матерњем језику. Уставом Републике Србије и законима је прописано да припадници националних мањина, поред осталог, имају право на школовање на свом језику у државним установама и установама аутономних покрајина и да је држава дужна да створи услове за организовање образовања на језику националне мањина, а да је, док их не обезбеди, дужна да обезбеди двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе припадника националне мањине. Такође, законом је прописано да министарство надлежно за послове образовања, предузима све неопходне мере којим се у потпуности обезбеђује услове за остваривање права деце, ученика и одраслих на бесплатно образовање и друга права утврђена законом.

3.15. Право припадника националне мањине на образовање на матерњем језику омогућава ученицима одређене националне мањине да се изразе на матерњем језику, да упознају националну историју и културну баштину на матерњем језику, али и доприноси очувању

националног идентитета мањине. Домаћим и међународним прописима утврђено је да је право на образовање на матерњем језику засновано на избору припадника националне мањине. Домаћим и међународним прописима утврђено је да је право на образовање на матерњем језику засновано на избору представника националне мањине. Стога је неопходно припадницима националне мањине омогућити да се, најпре, изјасне да ли желе образовање на матерњем језику, а потом и обезбедити услове да остваре право на образовање на матерњем језику. Резултати анкета које су спроведене међу ученицима и ученицама бошњачке националности, од априла до августа 2013. године, потврдили су да у школама у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу постоји заинтересованост за наставу на босанском језику. У тим случајевима, када је број заинтересоване деце за наставу на језику националне мањине једнак или већи од минималног броја деце који је законом прописан, Министарство просвете, науке и технолошког развоја је дужно да обезбеди неопходне услове да школа организује наставу на језику мањине.

3.16. Повереница за заштиту равноправности констатује да утврђивање да ли је министарство вршило надзор над радом образовно-васпитних установа приликом увођења наставе на босанском језику, не спада у надлежност Повереника за заштиту равноправности. Међутим, потребно је указати да је у допуни притужбе достављено обавештење Просветног инспектора Општинске управе у Сјеници о извршеном инспекцијском надзору у гимназији у Сјеници по захтеву националног вијећа. Надзор је извршен у мају 2014. године, по захтеву из априла 2014. године, а у обавештењу је наведено да се у гимназији организује припремна настава на босанском језику, на основу сагласности министарства. Уколико Бошњачко национално вијеће није задовољно начином на који министарство врши надзор над радом образовно-васпитних установа, има могућност да се обрати државним органима у чијој је надлежности контрола законитости рада органа управе.

3.17. У надлежност Министарства просвете, науке и технолошког развоја у остваривању права припадника националне мањине на образовање на матерњем језику, спада и доношење наставних планова и програма, као и других аката за реализацију законом прописаних права. Одредбама Закона о основама система образовања и васпитања прописано је да Национални просветни савет доноси наставне планове и програме средњег општег и уметничког образовања, а Савет за стручно образовање и образовање одраслих предлаже министру, као доносиоцу, део наставних планова и програма за образовне профиле, и то за стручне предмете. То значи да су за наставне планове и програме у средњем стручном образовању за један образовни профил надлежна два доносиоца наставног плана и програма: Национални просветни савет за наставне планове и програме општеобразовних предмета, а министар за наставне планове и програме стручних предмета, по прибављеном мишљењу Савета за стручно образовање и образовање одраслих. Такође, министар доноси програм основног и средњег образовања и васпитања за припаднике националних мањина, на предлог националног савета националне мањине и мишљења Националног просветног савета. Даље, прописано је да ако Национални просветни савет, најкасније у року од три месеца од дана пријема материјала. не донесе акт из своје надлежности, акт доноси министар. Наставни планови и програми за средње стручне школе на босанском језику нису донети и због тога наставу на босанском језику у средњим стручним школама у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу није било могуће организовати у складу са прописима. Повереница за заштиту равноправности указује да је недоношењем наставног плана за средње стручне школе на босанском језику, Министарство просвете, науке и технолошког раз-

воја онемогућило ученике/це бошњачке националне мањине да се у средњим стручним школама образују на босанском језику.

3.18. Надаље, законом је прописано да се упис ученика у први разред средње школе врши на основу конкурса, који расписује министарство и да конкурс садржи, између осталог, обавештење о језику на којем се остварује образовно-васпитни рад. Одлуком о упису ученика у средњу школу за школску 2014/2015. годину број 611-00-3038/2013-03 од 20. марта 2014. године, чији је саставни део Конкурс за упис ученика у први разред средње школе у Републици Србији за школску 2014/2015. годину, прописано је да средње школе врше упис ученика за наставу на српском језику, уколико у конкурсу није изричито назначено да ће се у школи или појединим одељењу настава организовати на језику националне мањине, односно двојезично. Конкурсом за упис ученика у први разред средње школе у Републици Србији за школску 2014/2015. годину (на стр. 96, 114 и 115) за средње школе у Новом Пазару, Пријепољу, Сјеници и Тутину, није изричито назначено да ће босански језик бити наставни језик у читавој школи или појединим одељењима. На овај начин је онемогућено да се организује настава на босанском језику у школама у којим су се ученици и ученице, још пре почетка школске 2013/2014. године, изјаснили да желе наставу на босанском језику.

3.19. У складу са прописима, школа је обавезна да води евиденцију о ученику, успеху ученика, испитима, образовно-васпитном раду и запосленима. Када се образовно-васпитни рад остварује и на језику националне мањине и евиденција се води на том језику. Стога, школска евиденција на босанском језику и издавање јавних исправа на том језику део је права припадника/ца бошњачке националне мањина гарантовано законом. С обзиром да Министарство просвете, науке и технолошког развоја има обавезу да обезбеди функционисање система образовања и васпитања, обавезно је и да обезбеди потребне обрасце за евиденције које води школа. Уколико министарство не омогући вођење школске евиденције на језику националне мањине на којем је организована настава и издавање јавних исправа на том језику, онемогућава припаднике/це националне мањине у пуном остваривању права на образовање на матерњем језику.

3.20. Министарство просвете, науке и технолошког развоја, у оквиру обезбеђивања услова за обавезно и бесплатно основно образовање, омогућило је да једном броју ученика и ученица основних школа, под одређеним условима, неки од уџбеника буду бесплатно доступни. С обзиром на општу економску кризу и на тешку материјалну ситуацију великог дела становништва, пројекат бесплатних уџбеника за основно образовање и васпитање представља значајну помоћ породицама чија деца се школују. Због тога је потребно да овим пројектом, поштујући начело равноправности, буде обухваћен што већи број деце и да нико не буде изостављен, без обзира на националну припадност или неко друго лично својство. Из тог разлога је Министарство просвете, науке и технолошког развоја има обавезу да свим ученицима и ученицама обезбеди једнаке услове за образовање, односно, да приликом достављања Влади Републике Србије предлога у вези са бесплатним уџбеницима, уврсти и уџбенике на мањинским језицима. У противном, постоји опасност да групе ученика и ученица које нису обухваћене овом врстом подршке од државе, буду доведене у неједнак положај у односу на друге ученике и ученице.

3.21. Повереница за заштиту равноправности констатује да је, поред постојања доброг правног оквира и законом дефинисаних високих стандарда у заштити права и слобода припадника националних мањина, потребно унапредити положај националних мањина, а да пого-

тово постоји потреба за већом доследношћу у примени и поштовању постојећег правног оквира. Наиме, право припадника националне мањине на образовање, у склопу са другим мањинским правима, помаже очувању националног идентитета и спречавању асимилације припадника националне мањине. Истовремено, процес образовања и васпитања носи потенцијал јачања међусобног поштовања и разумевања различитих заједница унутар једног друштва. Право очувања колективног идентитета помоћу образовања на језику мањине, мора да буде уравнотежено са потребом интегрисања и учешћа у широј државној заједници. Циљ образовања и васпитања јесте, поред стицања квалитетних знања и способности неопходних за лично остварење и активан рад и живот у заједници, поштовање равноправности, унапређивање толеранције и уважавање различитости.

3.22. Обезбеђивање свих потребних услова за остваривање права на образовање на матерњем језику је у надлежности Министарства просвете, науке и технолошког развоја. Ради реализације права на образовање на језику мањине, потребно је испунити одређене предуслове за организовање наставе – донети наставне планове, програме, правилнике и друге акте за операционализацију потребних активности и мера, обезбедити уџбенике на језику мањине, обезбедити стручан наставни кадар и потребан простор за организовање наставе и на босанском језику и на српском језику, као и додатну опрему и наставна средстава за остваривање плана и програма образовања и васпитања на босанском језику. Имајући у виду да су предуслови за организовање наставе у надлежности министарства, које је у активностима остваривања наставе на босанском језику подржано Закључком Владе Републике Србије којим је прихваћен Извештај са предлогом мера за остваривање права Бошњака на образовање на матерњем језику у Републици Србији, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да Министарство просвете, науке и технолошког развоја није предузело све мере из своје надлежности које се односе на остваривање права ученика и ученица бошњачке националности на образовање на матерњем језику.

3.23. Сагледавајући све чињенице и околности, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да је у конкретном случају Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије прекршило одредбе Закона о забрани дискриминације.

4. МИШЉЕЊЕ

Непредузимањем мера из своје надлежности које се односе на остваривање права ученика и ученица бошњачке националности на образовање на матерњем језику, Министарство просвете, науке и технолошког развоја је прекршило одредбе Закона о забрани дискриминације.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује Министарству просвете, науке и технолошког развоја да:

5.1. Донесе наставне планове, програме и друге акте за операционализацију потребних активности и мера, ради остваривања права на образовање припадника бошњачке националне мањине на матерњем језику, а посебно наставне планове и програме за средње стручне школе за наставу на босанском језику.

5.2. Допуни Конкурс за упис ученика у први разред средње школе у Републици Србији за школску 2014/2015. годину и одреди школе и број одељења за наставу на босанском језику у свим школама у којима се довољан број ученика изјасни да жели наставу на босанском језику.

5.3. Предузме све потребне мере из своје надлежности, како би се организовала настава на босанском језику, у школама у којим резултати анкете покажу да постоји потребан број заинтересованих ученика/ца за похађање наставе на босанском језику.

5.4. Да убудуће, у оквиру обављања послова из своје надлежности, не крши антидискриминационе прописе.

Потребно је да Министарство просвете, науке и технолошког развоја обавести Повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Против овог мишљења са препоруком није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката. Сагласно члану 40. Закона о забрани дискриминације, уколико Министарство просвете, науке и технолошког развоја не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, Повереница за заштиту равноправности може о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

Притужба Бошњачког националног вијећа ОШ Д. Т. Ћ. БЖП због дискриминације по основу националне припадности у области образовања

бр. 07-00-100/2014-02 датум: 31.7.2014.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднело Бошњачко национално вијеће против Основне школе „Д. Т. Ћ.” В. Ж. П. У притужби је наведено да у школи није организована настава на босанском језику за припаднике бошњачке националности, иако се 17 ученика/ца првог разреда и 12 ученика/ца петог разреда определио за наставу на босанском језику. У изјашњењу директорке ОШ „Д. Т. Ћ.” В. Ж. П. наведено је, између осталог, да је школа обавестила Школску управу у У. о резултатима анкетирања; да није добила никакво упутство од министарства и да зато није организовала наставу на босанском језику јер без сагласности министарства нема могућности финансирања наставног кадра који би реализовао наставу на босанском језику. У току поступка оцењено је да разлози које је ОШ „Д. Т. Ћ.” навела у настојању да оправда неорганизовање наставе на босанском језику нису објективни и оправдани. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је ОШ „Д. Т. Ћ.” В. Ж. П, одлуком да не организује наставу на босанском језику, извршила акт дискриминације ученика бошњачке националне мањине. Основној школи „Д. Т. Ћ.” В. Ж. П. и директорки као одговорном лицу препоручено је да за школску 2014/2015. годину спроведу анкету међу ученицима/цама, како би се утврдило да ли постоји потребан број деце заинтересованих да наставу похађају на босанском језику, као и да предузму све неопходне мере како би се организовала настава на босанском језику, уколико резултати анкете покажу да постоји потребан број ученика/ца који су заинтересовани да наставу похађају на босанском језику.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се 14. марта 2014. године обратило Бошњачко национално вијеће против ОШ „Д. Т. Ћ.” В. Ж. П. У притужби је наведено да за ученике бошњачке националности није организована настава на босанском језику.

1.2. Бошњачко национално вијеће је у притужби навело:

- да сматра да национална припадност ученика бошњачке националности представља основ дискриминације, јер је за ученике српске националности у истим образовно-васпитним установама настава на српском језику организована у складу са законом;
- да не постоји никакво разумно оправдање засновано на закону да се не организује настава на босанском језику за ученике бошњачке националности, јер организовање одељења за наставу на босанском језику не изискује додатне материјалне трошкове, нити

проширење просторних и кадровских капацитета образовно-васпитних установа, што је доказано праксом основних и средњих школа у Новом Пазару, Сјеници и Тутину које су од 2. септембра 2013. године организовале наставу на босанском језику за све ученике чији су се родитељи изјаснили за такав модел наставе;

- да је Бошњачко национално вијеће са Министарством просвете, науке и технолошког развоја предузело низ мера у периоду од краја 2009. године до августа 2013. године, како би у школској 2013/2014. години у Новом Пазару, Тутину, Пријепољу и Сјеници отпочела настава на босанском језику за ученике чији су се родитељи изјаснили да желе да похађају наставу на босанском језику;
- да су у овим местима од 1. априла до краја августа 2013. године, образовно-васпитне установе спровеле анкету на којој су се родитељи ученика изјаснили о моделу наставе;
- да је припремна настава на босанском језику одржана у образовно-васпитним установама у Новом Пазар, Тутину и Сјеници у периоду од 21. фебруара до 7. јуна 2013. године;
- да је Министарство просвете, науке и технолошког развоја донело одговарајуће допуне правилника за наставу на босанском језику за основне школе и одобрило уџбенике за наставу на босанском језику у I и V разреду основне школе;
- да је министарство одобрило већину уџбеника за основне и средње школе које је штампала издавачка кућа „Klett", као и увоз уџбеника из Босне и Херцеговине;
- да се 17 ученика/ца у првом разреду и 12 ученика/ца у петом разреду у ОШ „Д. Т. Ћ." В. Ж. П. определио за наставу на босанском језику;
- да одељења за наставу на босанском језику нису формирана и да ученици/це који су се определили да слушају наставу на босанском језику, похађају наставу на српском језику.

1.3. У прилогу притужбе достављен је: списак образовно-васпитних установа против којих је Бошњачко национално вијеће поднело притужбе Поверенику за заштиту равноправности; табеларни приказ резултата анкетирања родитеља о моделу наставе у школској 2013/2014. години у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу; образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години и допис Основној школи „Д. Т. Ћ." В. Ж. П. број Р. бр. 550-046/2013 од 3. јула 2013. године.

1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење Б. Б, директорке ОШ „Д. Т. Ћ." В. Ж. П.

1.5. У изјашњењу директорке школе је, између осталог, наведено:

- да се ОШ „Д. Т. Ћ." налази у насељу В. Ж, 7 км од П. и да уписује све ученике без обзира којој националности припадају;
- да се настава у школи изводи на српском језику, у складу са наставним плановима и програмима које прописује ресорно министарство и у складу са законима који регулишу област образовања. Школа поступа по налозима и препорукама Министарства просвете, науке и технолошког развоја и консултује се око свих спорних питања са министарством;

- да је на место вршиоца дужности директорке школе изабрана 7. септембра 2013. године и да није лично учествовала у догађајима везаним за анкетирање ученика о језику одржавања наставе;
- да је почетком маја 2013. године извршено анкетирање ученика првог и четвртог разреда о увођењу наставе на босанском језику и да се у првом разреду, од укупно 21 ученика/це, 16 изјаснило за увођење наставе на босанском језику, а да се у четвртом разреду, од укупно 24 ученика/це, 14 изјаснило за увођење наставе на босанском језику;
- да је претходни директор обавестио Школску управу у Ужицу о резултатима анкетирања и да није добио сагласност за увођење наставе на босанском језику од Министарства просвете, науке и технолошког развоја, односно од Школске управе Ужицу;
- да је мишљења да Министарство просвете, науке и технолошког развоја мора дати сагласност за увођење босанског језика, јер не постоји други начин да се финансирају радници који ће реализовати наставу на босанском језику;
- да је притужба Бошњачког националног вијећа неоснована.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Неспорно је да у ОШ „Д. Т. Ћ." В. Ж. П. у току школске 2013/2014. године није организована настава на босанском језику.

2.2. Увидом у образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години утврђено је да је образац двојезичан и намењен родитељима, да треба уписати податке о ученику, родитељима и школи, као и податак да ли ученик/ца жели да похађа наставу на босанском или српском језику.

2.3. Увидом у прилог „Резултати анкетирања родитеља о моделу наставе у школској 2013/2014. години у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу" утврђено је да се у ОШ „Д. Т. Ћ." В. Ж. П, од укупно 23 ученика/ца првог разреда, 17 родитеља изјаснило да жели да његово дете слуша наставу на босанском језику, а у петом разреду, од 22 ученика/ца, за наставу на босанском језику се изјаснило 12 родитеља.

2.4. Увидом у допис Бошњачког националног вијећа ОШ „Д. Т. Ћ." В. Ж. П. број Р. бр. 550-046/2013 од 3. јула 2013. године утврђено је да је Бошњачко национално вијеће обавестило школу да је обавезна да у школски програм уврсти Босански језик и књижевност као обавезни предмет и да образовно-наставни рад остварује на босанском језику и латиничном писму.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњење и антидискриминационе и друге домаће и међународне прописе.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на

сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.3. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима одређено да је Република Србија у обавези да припадницима националних мањина омогући образовање и васпитање на свом језику или двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе.

3.4. Потврђивањем Оквирне конвенције Савета Европе за заштиту националних мањина Република Србија се обавезала да ствара потребне услове како би припадници националних мањина очували и развијали своју културу и сачували неопходне елементе свог идентитета, наиме, религију, језик, традиције и културно наслеђе (чл. 5), као и да предузме мере у области образовања и истраживања како би се неговала култура, језик и вера националних мањина и већине (чл. 12).

3.5. Устав Републике Србије забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета. Даље, Устав Републике Србије гарантује припадницима националних мањина, поред осталог и право на школовање на свом језику у државним установама и установама аутономних покрајина.

3.6. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, тако што је дискриминација дефинисана као свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Такође, прописано је да повреда начела једнаких права и обавеза постоји ако се лицу или групи лица, због његовог односно њиховог личног својства, неоправдано ускраћују права и слободе или намећу обавезе које се у истој или сличној ситуацији не ускраћују или не намећу другом лицу или групи лица, ако су циљ или последица предузетих мера неоправдани, као и ако не постоји сразмера између предузетих мера и циља који се овим мерама остварује.

3.7. Законом о основама система образовања и васпитања забрањена је дискриминација, односно, активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају

лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Овај закон прописује да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправданоављење разлика повлађивањем или давањем првенства, док не сматра дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.

3.8. Истим законом је прописано да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, да се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује на матерњем језику и изузетно може да се остварује и двојезично или на српском језику, у складу са посебним законом. Даље, одредбама члана 76. прописано је да се основно и средње образовање и васпитање, специјалистичко и мајсторско образовање и други облици стручног образовања остварују на основу школског програма, који се доноси на основу наставног плана и програма, односно програма одређених облика стручног образовања, а да школски програм, између осталог, садржи и језик на коме се остварује програм, као и да школски програм доноси школски одбор, по правилу, сваке четврте године, у складу са наставним планом и програмом.

3.9. Законом о основном образовању и васпитању прописано је да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, а да се за припаднике националне мањине остварује и на језику и писму националне мањине, односно двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика. Даље, прописано је да школа може да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, односно двојезично и за мање од 15 ученика уписаних у први разред, уз сагласност министарства надлежног за послове образовања, које даје сагласност по прибављеном мишљењу одговарајућег националног савета националне мањине. Такође, када се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, за ученике припаднике националне мањине, организује се настава језика националне мањине са елементима националне културе.

3.10. Одредбама Закона о о заштити права и слобода националних мањина прописано је да припадници националних мањина имају право на васпитање и образовање на свом језику у институцијама предшколског, основног и средњег васпитања и образовања, да је држава дужна да створи услове за организовање образовања на језику националне мањине, а да је, док их не обезбеди, дужна да обезбеди двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе припадника националне мањине. Даље је прописано да се за остваривање овог права може прописати одређени минимални број ученика, с тим да тај број може бити мањи од минималног броја ученика који је законом прописан за обезбеђење одговарајућих облика наставе и образовања.

3.11. Стручним упутством о формирању одељења и начину финансирања у основним и средњим школама за школску 2013/2014. годину ближе је уређен начин формирања одељења и прописано је да се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад

остварује на језику и писму националне мањине, односно, двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика, а да школа може да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, односно, двојезично и за мање од 15 ученика, уз сагласност министарства надлежног за образовање.

АНАЛИЗА НАВОДА ПРИТУЖБЕ И ИЗЈАШЊЕЊА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

3.12. Имајући у виду предмет ове притужбе, у конкретном случају потребно је утврдити да ли је ОШ „Д. Т. Ћ." В. Ж. П. неорганизовањем наставе на босанском језику, ученике и ученице бошњачке националности ставила у неравноправан положај у односу на ученике српске националности, за које је организована настава на српском језику.

3.13. Одредбама члана 45. Закона о забрани дискриминације прописано је правило о пребацивању терета доказивања. Према овом правилу, у конкретном случају, подносилац притужбе треба да учини вероватним да школа врши дискриминацију ученика и ученица бошњачке националности неорганизовањем наставе на босанском језику. Уколико то учини, терет доказивања да до повреде начела једнаких права и обавеза није дошло, лежи на школи. Подносилац притужбе је учинио вероватним акт дискриминације, у смислу члана 45. Закона о забрани дискриминације, с обзиром да је неспорно да настава на босанском језику за ученике и ученице бошњачке националности није организована. Због тога, терет доказивања да у овом случају није повређено начело једнакости сноси ОШ „Д. Т. Ћ." В. Ж. П. У складу са тим, потребно је оценити да ли чињенице и докази које је школа понудила у прилог тврдњи да нису извршили дискриминацију, пружају довољно основа за закључак да постоје објективни и оправдани разлози због којих није организована настава на босанском језику.

3.14. У изјашњењу директорке школе наведено је да образовно-васпитни рад на босанском језику није организован јер школа није добила сагласност од Министарства просвете, науке и технолошког развоја пре почетка школске 2013/2014. године. Најпре, одредбама Закона о основама система образовања и васпитања прописано је да се образовно-васпитни рад за припаднике националне мањине остварује и на језику и писму националне мањине, односно двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика. Даље, прописано је да се настава на језику националне мањине може организовати и за мање од 15 ученика уписаних у први разред, уз сагласност министарства надлежног за послове образовања. Према подацима које је доставила школа у изјашњењу, у ОШ „Д. Т. Ћ." В. Ж. П. за наставу на босанском језику определило 16 ученика/ца првог разреда и 14 ученика/ца петог разреда, а према подацима које је доставио подносилац притужбе у првом разреду се изјаснило 17 ученика/ца, а у петом 12. Нејасно је који су од наведених података тачни, али неспорно је да су за први разред испуњени законски услови за организовање наставе на босанском језику, јер је број заинтересоване деце већи од законског минимума (15). У односу на ученике/це петог разреда, постоји законска могућност да се затражи сагласност министарства за организовање наставе на босанском језику. Међутим, школа није доставила доказе којима би се могло утврдити да се обратила Школској управи у У. и Министарству просвете, науке и технолошког развоја и затражила упутство како да поступа поводом организовања наставе на босанском језику, као ни доказе којим би показала да је било шта предузела у правцу организовања наставе на босанском језику.

3.15. Право припадника националне мањине на образовање на матерњем језику омогућава ученицима одређене националне мањине да се изразе на матерњем језику, да упознају националну историју и културну баштину на матерњем језику, али и доприноси очувању националног идентитета мањине. Домаћим и међународним прописима утврђено је да је право на образовање на матерњем језику засновано на избору припадника националне мањине. Ученици/це бошњачке националне мањине у ОШ „Д. Т. Ћ." В. Ж. П. изјаснили су се да желе да остваре право на образовање на матерњем језику. Из тог разлога школа је дужна да учини све, у оквиру својих надлежности, да омогући ученицима и ученицама да остваре право на образовање и васпитање на матерњем језику.

3.16. Повереница за заштиту равноправности констатује да је, поред постојања доброг правног оквира и законом дефинисаних високих стандарда у заштити права и слобода припадника националних мањина, потребно унапредити положај националних мањина, а да поготово постоји потреба за већом доследношћу у примени и поштовању постојећег правног оквира. Наиме, право припадника националне мањине на образовање, у склопу са другим мањинским правима, помаже очувању националног идентитета и спречавању асимилације припадника националне мањине. Истовремено, процес образовања и васпитања носи потенцијал јачања међусобног поштовања и разумевања различитих заједница унутар једног друштва. Право очувања колективног идентитета помоћу образовања на језику мањине, мора да буде уравнотежено са потребом интегрисања и учешћа у широј државној заједници. Циљ образовања и васпитања јесте, поред стицање квалитетних знања и способности неопходних за лично остварење и активан рад и живот у заједници, поштовање равноправности, унапређивање толеранције и уважавање различитости.

3.17. На крају, потребно је скренути пажњу да је приликом анкете о моделу наставе у образовним установама потребно затражити мишљење детета, тј. ученика и ученица школе. Наиме, у анкетном обрасцу „Образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014.", могућност да се изјасне имају само родитељи, а деци није пружена могућност да искажу своје мишљење. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима утврђено право детета да искаже своје мишљење у стварима које се тичу детета. У Општем коментару бр. 12 Конвенције о правима детета, Комитет за права детета је препоручио државама уговорницама да предузму радње како би деци створиле могућности да изразе своје мишљење и да се оно пажљиво размотри у сваком образовном окружењу, укључујући и образовне програме, али и изван школе, на локалном и националном нивоу о свим аспектима образовне политике, укључујући, између осталог и школске програме, методе поучавања и структуру школа. Комитет истиче да се у одлукама о преласку на следећи ниво школовања или избору предмета мора обезбедити право деце да искажу мишљење. Зато су образовне установе, као и национални савети у свом раду у области образовања и другим областима која се тичу деце, обавезни да поштују право детета да изрази мишљење и да оно буде пажљиво размотрено.

3.18. Сагледавајући све чињенице и околности, Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да разлози које је ОШ „Д. Т. Ћ." В. Ж. П. навела у настојању да оправда неорганизовање наставе на босанском језику нису објективни и оправдани. Повереница са жаљењем констатује да у конкретном случају није могуће уклонити последице дискриминаторног поступања, имајући у виду чињеницу да је школска година завршена.

4. МИШЉЕЊЕ

Неорганизовањем наставе на босанском језику за ученике и ученице бошњачке националности који су се изјаснили да желе да похађају наставу на босанском језику, ОШ „Д. Т. Ћ.” В. Ж. П. прекршила је одредбе Закона о забрани дискриминације.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује ОШ „Д. Т. Ћ.” В. Ж. П. и директорки Б. Б, као одговорном лицу да:

5.1. За школску 2014/2015. годину спроведе анкету међу ученицима/цама, како би се утврдило да ли постоји потребан број деце заинтересоване да наставу похађају на босанском језику.

5.2. Предузме све потребне мере из своје надлежности, како би се организовала настава на босанском језику, уколико резултати анкете покажу да постоји потребан број заинтересованих ученика/ца за похађање наставе на босанском језику.

5.3. Да убудуће, у оквиру обављања послова из своје надлежности, не крши антидискриминационе прописе.

Потребно је да ОШ „Д. Т. Ћ.” В. Ж. П. обавести Повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Против овог мишљења са препоруком није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката.

Сагласно члану 40. Закона о забрани дискриминације, уколико ОШ „Д. Т. Ћ.” В. Ж. П. не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, Повереница за заштиту равноправности може о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

Притужба Бошњачког националног вијећа против ОШ С. М. Б. у П. због дискриминације по основу националне припадности у области образовања

бр. 07-00-104/2014-02 датум: 31.7.2014.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднело Бошњачко национално вијеће против Основне школе „С. М.” Б. у П. У притужби је наведено да у школи није организована настава на босанском језику за припаднике бошњачке националности, иако се 35 ученика/ца првог разреда и 35 ученика/ца петог разреда определио за наставу на босанском језику. У изјашњењу директора ОШ „С. М.” Б. у П. наведено је, између осталог, да се број пријављене деце смањивао по сазнању родитеља да морају сами обезбедити уџбенике за наставу на босанском језику, да је школа добила усмену информацију од Школске управе у Ужицу да ће од ресорног министарства добити упутство како даље да поступа, али да школа до почетка школске 2013/2014. године није добила никакво упутство од министарства и да зато није организовала наставу на босанском језику. У току поступка оцењено је да разлози које је ОШ „С. М.” навела у настојању да оправда неорганизовање наставе на босанском језику нису објективни и оправдани. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је ОШ „С. М.” Б. у П, неорганизовањем наставе на босанском језику, извршила акт дискриминације ученика бошњачке националне мањине. Основној школи „С. М.” Б. у П. и директору као одговорном лицу препоручено је да спроведу анкету за школску 2014/2015. годину, како би се утврдило да ли постоји потребан број деце заинтересованих да наставу похађају на босанском језику, као и да предузму све неопходне мере како би се организовала настава на босанском језику, уколико резултати анкете покажу да постоји потребан број заинтересованих ученика/ца који су заинтересовани да наставу похађају на босанском језику.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се 14. марта 2014. године обратило Бошњачко национално вијеће против ОШ „С. М.” Б. у П. У притужби је наведено да за ученике бошњачке националности није организована настава на босанском језику, док је у истој школи за ученике српске националности организована настава на српском језику.

1.2. Бошњачко национално вијеће је у притужби навело:

- да сматра да национална припадност ученика бошњачке националности представља основ дискриминације, јер је за ученике српске националности у истим образовно-васпитним установама настава на српском језику организована у складу са законом;

- да не постоји никакво разумно оправдање засновано на закону да се не организује настава на босанском језику за ученике бошњачке националности, јер организовање одељења за наставу на босанском језику не изискује додатне материјалне трошкове, нити проширење просторних и кадровских капацитета образовно-васпитних установа, што је доказано праксом основних и средњих школа у Новом Пазару, Сјеници и Тутину које су од 2. септембра 2013. године организовале наставу на босанском језику за све ученике чији су се родитељи изјаснили за такав модел наставе;
- да је Бошњачко национално вијеће са Министарством просвете, науке и технолошког развоја предузело низ мера у периоду од краја 2009. године до августа 2013. године, како би у школској 2013/2014. години у Новом Пазару, Тутину, Пријепољу и Сјеници отпочела настава на босанском језику за ученике чији су се родитељи изјаснили да желе да похађају наставу на босанском језику;
- да су у овим местима од 1. априла до краја августа 2013. године, образовно-васпитне установе спровеле анкету на којој су се родитељи ученика изјаснили о моделу наставе;
- да је припремна настава на босанском језику одржана у образовно-васпитним установама у Новом Пазару, Тутину и Сјеници у периоду од 21. фебруара до 7. јуна 2013. године;
- да је Министарство просвете, науке и технолошког развоја донело одговарајуће допуне правилника за наставу на босанском језику за основне школе и одобрило уџбенике за наставу на босанском језику у I и V разреду основне школе;
- да је министарство одобрило већину уџбеника за основне и средње школе које је штампала издавачка кућа „Klett", као и увоз уџбеника из Босне и Херцеговине;
- да се 35 ученика/ца у првом разреду и 35 ученика/ца у петом разреду у ОШ „С. М." Б. у П. определио за наставу на босанском језику;
- да одељења за наставу на босанском језику нису формирана и да ученици/це који су се определили да слушају наставу на босанском језику, похађају наставу на српском језику.

1.3. У прилогу притужбе достављени су следећи докази: списак образовно-васпитних установа против којих је Бошњачко национално вијеће поднело притужбе Повереник за заштиту равноправности; табеларни приказ резултата анкетирања родитеља о моделу наставе у школској 2013/2014. години у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу; образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години; допис Основној школи „С. М." Б. у П. број Р. бр. 550-046/2013 од 3. јула 2013. године и Р. бр. 228-046/2013 од 1. априла 2013. године.

1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације,[12] па је у току поступка прибављено изјашњење Ш. Ш, директора ОШ „С. М." Б. у П.

1.5. У изјашњењу директора школе је, између осталог, наведено:

- да се у ОШ „С. М." Б. у П. образовно-васпитни рад остварује у складу са наставним плановима и програмима које прописује Министарство просвете, науке и технолошког развоја и у складу са законима из области образовања;

[12] „Сл. гласник РС", бр. 22/09

- да се настава у школи изводи на српском језику, да се на листи изборних предмета у првом циклусу образовања и васпитања налази Босански језик са елементима националне културе и да за похађање овог предмета није било заинтересованих ученика;
- да је истина да се за похађање наставе на босанском језику изјаснило 35 ученика у првом разреду и 35 ученика у петом разреду, али да се пријављени број ученика и ученица смањивао по сазнању родитеља да морају сами обезбедити уџбенике за ову наставу;
- да је после спроведене анкете, директор телефонским путем контактирао начелника Школске управе у У. и тражио упутство и мишљење како даље поступати по питању организовања наставе на босанском језику и да је добио усмени одговор да је министарство упознато са овим питањем и да ће школа добити упутство како поступити даље у конкретном случају;
- да до почетка школске 2013/2014. године школа није добила никакво упутство нити препоруку од ресорног министарства;
- да је за спровођење наставе на босанском језику потребно обезбедити: 1) сагласност и упутство ресорног министарства у погледу финансирања, јер би дошло до повећања броја сати и обима рада за поједине наставнике, 2) стручни кадар и 3) одговарајуће уџбенике;
- да школа није урадила ништа што је супротно закону и да ученицима и ученицама бошњачке националности нису ускратили право да похађају наставу на матерњем језику.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Неспорно је да у ОШ „С. М.” Б. у П. у току школске 2013/2014. године није организована настава на босанском језику.

2.2. Увидом у прилог „Резултати анкетирања родитеља о моделу наставе у школској 2013/2014. години у Новом Пазару, Тутину, Сјеници и Пријепољу” утврђено је да се у ОШ „С. М.” Б. у П, од укупно 58 ученика/ца првог разреда, 35 родитеља изјаснило да жели да њихово дете слуша наставу на босанском језику, а у петом разреду, од 54 ученика/ца, за наставу на босанском језику изјаснило се такође 35 родитеља.

2.3. Увидом у образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно-васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014. години утврђено је да је образац двојезичан и намењен родитељима, да треба уписати податке о ученику, родитељима и школи, као и податак да ли ученик/ца жели да похађа наставу на босанском или српском језику.

2.4. Увидом у допис Бошњачког националног вијећа број Р. бр. 228-04б/2013 од 1. априла 2013. године утврђено је да је Бошњачко национално вијеће обавестило ОШ „С. М.” Б. да надлежно министарство и Бошњачко национално вијеће желе, у складу са законом, да омогуће свим родитељима избор да ли желе да њихово дете похађа припремни предшколски програм на босанском или српском језику у 2013/2014. години и доставило школи одређени број образаца за анкетирање родитеља о моделу наставе у предшколским установама у Санџаку у школској 2013/2014. години.

2.6. Увидом у допис Бошњачког националног вијећа ОШ „С. М.” Б. у П. број Р. бр. 550-04б/2013 од 3. јула 2013. године утврђено је да је Бошњачко национално вијеће обавестило школу да је обавезна да у школски програм уврсти Босански језик и књижевност као обавезни предмет и да образовно-наставни рад остварује на босанском језику и латиничном писму.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњење и антидискриминационе и друге домаће и међународне прописе.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.[13]

3.3. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима одређено да је Република Србија у обавези да припадницима националних мањина омогући образовање и васпитање на свом језику или двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе.

3.4. Потврђивањем Оквирне конвенције Савета Европе за заштиту националних мањина[14] Република Србија се обавезала да ствара потребне услове како би припадници националних мањина очували и развијали своју културу и сачували неопходне елементе свог идентитета, наиме, религију, језик, традиције и културно наслеђе (чл. 5), као и да предузме мере у области образовања и истраживања како би се неговала култура, језик и вера националних мањина и већине (чл. 12).

3.5. Устав Републике Србије[15] забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета.[16] Даље, Устав Републике Србије гарантује припадницима националних мањина, поред осталог и право на школовање на свом језику у државним установама и установама аутономних покрајина.[17]

3.6. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, тако што је дискриминација дефинисана као свако неоправданоављање разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или

[13] Члан 33. Закона о забрани дискриминације.

[14] Закон о потврђивању оквирне конвенције за заштиту националних мањина („Сл. лист СРЈ – Међународни уговори", бр. 6/98).

[15] „Службени гласник РС", бр. 98/06

[16] Члан 21. Устава РС

[17] Члан 79. Устава РС

давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Одредбама чл. 4. Закона о забрани дискриминације прописано је да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно, забрану дискриминације. Непосредна дискриминација постоји ако се лице или група лица, због његовог односно њиховог личног својства у истој или сличној ситуацији, било којим актом, радњом или пропуштањем, стављају или су стављени у неповољнији положај, или би могли бити стављени у неповољнији положај,[18] а посредна дискриминација постоји ако се лице или група лица, због његовог односно њиховог личног својства ставља у неповољнији положај актом, радњом или пропуштањем које је привидно засновано на начелу једнакости и забрани дискриминације, осим ако је то оправдано законитим циљем, а средства за постизање тог циља су примерена и нужна.[19]

3.7. Законом о основама система образовања и васпитања забрањена је дискриминација,[20] односно, активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Овај закон прописује да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства, док не сматра дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.

3.8. Истим законом је прописано да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, да се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује на матерњем језику и изузетно може да се остварује и двојезично или на српском језику, у складу са посебним законом[21]. Даље, одредбама члана 76. прописано је да се основно и средње образовање и васпитање, специјалистичко и мајсторско образовање и други облици стручног образовања остварују на основу школског програма, који се доноси на основу наставног плана и програма, односно програма одређених облика стручног образовања, а да школски програм, између осталог, садржи и језик на коме се остварује програм, као и да школски програм доноси школски одбор, по правилу, сваке четврте године, у складу са наставним планом и програмом.

18 Чл. 6. ЗЗД

19 Чл. 7. ЗЗД

20 Члан 44. ЗОСОВ („Сл. гласник РС”, бр. 72/09, 52/11 и 55/2013)

21 Члан 9.

3.9. Законом о основном образовању и васпитању[22] прописано је да се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, а да се за припаднике националне мањине остварује и на језику и писму националне мањине, односно двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика. Даље, прописано је да школа може да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, односно двојезично и за мање од 15 ученика уписаних у први разред, уз сагласност министарства надлежног за послове образовања, које даје сагласност по прибављеном мишљењу одговарајућег националног савета националне мањине. Такође, када се образовно-васпитни рад остварује на српском језику, за ученике припаднике националне мањине, организује се настава језика националне мањине са елементима националне културе.

3.10. Одредбама Закона о о заштити права и слобода националних мањина[23] прописано је да припадници националних мањина имају право на васпитање и образовање на свом језику у институцијама предшколског, основног и средњег васпитања и образовања, да је држава дужна да створи услове за организовање образовања на језику националне мањине, а да је, док их не обезбеди, дужна да обезбеди двојезичну наставу или изучавање језика националне мањине са елементима националне историје и културе припадника националне мањине. Даље је прописано да се за остваривање овог права може прописати одређени минимални број ученика, с тим да тај број може бити мањи од минималног броја ученика који је законом прописан за обезбеђење одговарајућих облика наставе и образовања.

3.11. Стручним упутством о формирању одељења и начину финансирања у основним и средњим школама за школску 2013/2014. годину[24] ближе је уређен начин формирања одељења и прописано је да се за припаднике националне мањине образовно-васпитни рад остварује на језику и писму националне мањине, односно, двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика, а да школа може да остварује образовно-васпитни рад на језику и писму националне мањине, односно, двојезично и за мање од 15 ученика, уз сагласност министарства надлежног за образовање.

АНАЛИЗА НАВОДА ПРИТУЖБЕ И ИЗЈАШЊЕЊА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

3.12. Имајући у виду предмет ове притужбе, у конкретном случају потребно је утврдити да ли је ОШ „С. М.” Б. у П. неорганизовањем наставе на босанском језику, ученике и ученице бошњачке националности ставила у неравноправан положај у односу на ученике српске националности, за које је организована настава на српском језику.

3.13. Одредбама члана 45. Закона о забрани дискриминације прописано је правило о пребацивању терета доказивања. Према овом правилу, у конкретном случају, подносилац притужбе треба да учини вероватним да је школа извршила дискриминацију ученика и ученица бошњачке националности неорганизовањем наставе на босанском језику. Уколико то учини, терет доказивања да до повреде начела једнаких права и обавеза није дошло, лежи на школи. Подносилац притужбе је учинио вероватним акт дискриминације, у смислу члана 45. Закона о забрани дискриминације, с обзиром да је неспорно да на-

[22] Члан 12. став 1, 2, 3. и 5 („Сл. гласник РС”, број 55/2013).

[23] „Сл. лист СРЈ”, број 11/2002, „Сл. лист СЦГ”, број 1/2003 – Уставна повеља и „Сл. гласник РС”, број 72/2009 – други закон, члан 13. ст. 1, 2 и 3.

[24] Стручно упутство Министарства просвете, науке и технолошког развоја, бр. 601-00-40/2013-15 од 27. јуна 2013. године

става на босанском језику за ученике и ученице бошњачке националности није организована. Због тога, терет доказивања да у овом случају није повређено начело једнакости сноси ОШ „С. М.” Б. у П. У складу са тим, потребно је оценити да ли чињенице и докази које је школа понудила у прилог тврдњи да школа није извршила акт дискриминације, пружају довољно основа за закључак да постоје објективни и оправдани разлози због којих није организована настава на босанском језику.

3.14. У изјашњењу директора школе наведено је да образовно-васпитни рад на босанском језику није организован јер школа није добила никакво упутство нити препоруку од ресорног министарства пре почетка школске 2013/2014. године. Повереница за заштиту равноправности сматра да је овакав став школе неприхватљив из више разлога. Пре свега, одредбама Закона о основном образовању и васпитању прописано је да се образовно-васпитни рад за припаднике националне мањине остварује и на језику и писму националне мањине, односно двојезично, ако се приликом уписа у први разред за то определи најмање 15 ученика. Такође, прописано је да се настава на језику националне мањине може организовати и за мање од 15 ученика уписаних у први разред, уз сагласност министарства надлежног за послове образовања. С обзиром да се у ОШ „С. М.” Б. у П. за наставу на босанском језику определило 35 ученика/ца првог разреда и 35 ученика/ца петог разреда, неспорно је да су испуњени законски услови за организовање наставе на босанском језику. У изјашњењу се наводи да се број деце смањио по сазнању родитеља да морају сами да обезбеде уџбенике, односно, да је број деце заинтересоване за наставу на босанском језику мањи од законског минимума, али за овај чињенични навод школа није доставила било какав доказ. Даље, школа није доставила доказе којима би се могло утврдити да се обратила Министарству просвете, науке и технолошког развоја и затражила упутство како да поступа поводом организовања наставе на босанском језику, као ни доказе који би поткрепили тврдњу да је Школска управа у У. наложила да школа сачека упутства и препоруке у организовању наставе на босанском језику.

3.15. Повереница за заштиту равноправности констатује да школа није доставила доказе да је предузела било коју активност у вези са организовањем наставе на босанском језику. Из навода из изјашњења директора школе може се закључити да школа, након анкетирања родитеља и по сазнању да постоји довољан број ученика/ца првог и петог разреда за организовање наставе на босанском језику, осим једног телефонског разговора са Школском управом, није предузела ниједну активност. У изјашњењу је наведено да су препреке за организовање наставе на босанском језику питања која нису у надлежности школе, а која се односе на обезбеђење наставног кадра и њихово финансирање, као и питање уџбеника. Међутим, уз изјашњење нису достављени докази који би показали да се школа обратила министарству и/или локалној самоуправи, у циљу решавања ових проблема.

3.16. Повереница за заштиту равноправности анализирала је наводе из изјашњења да се на листи изборних предмета у првом циклусу образовања и васпитања налази предмет Босански језик са елементима националне културе и да за похађање наставе из овог предмета није било заинтересованих ученика и ученица. С обзиром да је неспорно да су се родитељи, односно ученици изјаснили за наставу на босанском језику, чињеница да није било заинтересованих за предмет Босански језик са елементима културе није релевантна у конкретном случају. Наиме, резултати анкете у вези са изборним предметом могу се тумачити и као знак да су родитељи и ученици очекивали да ће целокупна настава бити организована на босанском језику, те да нема потребе да бирају Босански језик са елементима културе као изборни предмет.

3.17. Право припадника националне мањине на образовање на матерњем језику омогућава ученицима одређене националне мањине да се изразе на матерњем језику, да упознају националну историју и културну баштину на матерњем језику, али и доприноси очувању националног идентитета мањине. Домаћим и међународним прописима утврђено је да је право на образовање на матерњем језику засновано на избору припадника националне мањине. Ученици/е бошњачке националне мањине у ОШ „С. М." Б. у П. су се изјаснили да желе да остваре право на образовање на матерњем језику. Из тог разлога школа је дужна да учини све у оквиру својих надлежности, да омогући ученицима и ученицама да остваре право на образовање и васпитање на матерњем језику.

3.18. Повереница за заштиту равноправности констатује да је, поред постојања доброг правног оквира и законом дефинисаних високих стандарда у заштити права и слобода припадника националних мањина, потребно унапредити положај националних мањина, а да поготово постоји потреба за већом доследношћу у примени и поштовању постојећег правног оквира. Наиме, право припадника националне мањине на образовање, у склопу са другим мањинским правима, помаже очувању националног идентитета и спречавању асимилације припадника националне мањине. Истовремено, процес образовања и васпитања носи потенцијал јачања међусобног поштовања и разумевања различитих заједница унутар једног друштва. Право очувања колективног идентитета помоћу образовања на језику мањине, мора да буде уравнотежено са потребом интегрисања и учешћа у широј државној заједници. Циљ образовања и васпитања јесте, поред стицање квалитетних знања и способности неопходних за лично остварење и активан рад и живот у заједници, поштовање равноправности, унапређивање толеранције и уважавање различитости.

3.19. На крају, потребно је скренути пажњу да је приликом анкете о моделу наставе у образовним установама потребно затражити мишљење детета, тј. ученика и ученица школе. Наиме, у анкетном обрасцу *„Образац за анкетирање родитеља о моделу наставе у образовно васпитним установама у Санџаку у школској 2013/2014."*, могућност да се изјасне имају само родитељи, а деци није пружена могућност да искажу своје мишљење. Повереница за заштиту равноправности указује да је међународним и домаћим прописима утврђено право детета да искаже своје мишљење у стварима које се тичу детета. У Општем коментару бр. 12 Конвенције о правима детета, Комитет за права детета је препоручио државама уговорницама да предузму радње како би деци створиле могућности да изразе своје мишљење и да се оно пажљиво размотри у сваком образовном окружењу, укључујући и образовне програме, али и изван школе, на локалном и националном нивоу о свим аспектима образовне политике, укључујући, између осталог и школске програме, методе поучавања и структуру школа. Комитет истиче да се у одлукама о преласку на следећи ниво школовања или избору предмета мора обезбедити право деце да искажу мишљење. Зато су образовне установе, као и национални савети у свом раду у области образовања и другим областима која се тичу деце, обавезни да поштују право детета да изрази мишљење и да оно буде пажљиво размотрено.

3.20. Сагледавајући све чињенице и околности, Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да разлози које је ОШ „С. М." Б. у П. навела у настојању да оправда неорганизовање наставе на босанском језику нису објективни и оправдани. Повереница са жаљењем констатује да у конкретном случају није могуће уклонити последице дискриминаторног поступања, имајући у виду чињеницу да је школска година завршена.

4. МИШЉЕЊЕ

Неорганизовањем наставе на босанском језику за ученике и ученице бошњачке националности који су се изјаснили да желе да похађају наставу на босанском језику, ОШ „С. М.” Б. у П. прекршила је одредбе Закона о забрани дискриминације.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује ОШ „С. М.” Б. у П. и директору Ш. Ш, као одговорном лицу да:

5.1. За школску 2014/2015. години изврши анкетирање ученика и ученица школе како би се утврдило да ли постоји потребан број деце заинтересоване да наставу похађају на босанском језику.

5.2. Предузме све потребне мере из своје надлежности, како би се организовала настава на босанском језику, уколико резултати анкете покажу да постоји потребан број заинтересованих ученика и ученица за похађање наставе на босанском језику.

5.3. Да убудуће, у оквиру обављања послова из своје надлежности, не крши антидискриминационе прописе.

Потребно је да ОШ „С. М.” Б. у П. обавести Повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Против овог мишљења са препоруком није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката. Сагласно члану 40. Закона о забрани дискриминације, уколико ОШ „С. М.” Б. у П. не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, Повереница за заштиту равноправности може о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

Притужба О. за Љ. П. В. М. С. због дискриминације по основу националне припадности у области образовања

бр. 07-00-183/2014-02 датум: 4.8.2014.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднео О. за љ. п. В. – м. С, у име малолетног Д. Б, против З. М, директора ОШ „С. С." у П. У притужби је наведено да школа није предузела потребне мере, након увреда на националној основи и наношења телесних повреда које је Д. Б. нанео И. Ј. ОШ „С. С." у П. је у свом изјашњењу навела да је школа предузела све потребне мере у случају вршњачког насиља међу ученицима, као и да до конфликта између ученика није дошло због националне припадности Д. Б. У току поступка утврђено је да је 16. фебруара 2014. године дошло до сукоба између Д. Б. и И. Ј. и да је Д. задобио тешке телесне повреде том приликом. Међутим, из приложених доказа није утврђено да је до конфликтне ситуације међу ученицима дошло због тога што је Д. Б. ромске националне припадности. Наиме, и ученици и њихови родитељи тврдили су да се Д. и И. друже од првог разреда, као и да су породице дечака биле у пријатељским односима. Имајући све ово у виду, као и чињеницу да је школа предузела одређене мере у случају вршњачког насиља међу ученицима, а да није утврђено да је директор школе предлагао родитељима Д. Б. да дете пребаце у другу школу, Повереница за заштиту равноправности је става да у конкретном случају нису прекршене одредбе Закона о забрани дискриминације. Због тога је Повереница дала мишљење да ОШ „С. С." у П. и директор З. М. нису дискриминисали ученика Д. Б. на основу његове националне припадности.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереница за заштиту равноправности примила је 28. априла 2014. године притужбу О. за љ. п. В. – м. С, поднету у име малолетног Д. Б, уз сагласност законског заступника Ж. Б. Притужба је поднета против З. М, директора ОШ „С. С." у П, због дискриминације ученика Д. Б. на основу припадности ромској националној мањини.

1.2. У притужби је, између осталог, наведено:

- да Д. Б, ученик ОШ „С. С." у П, већ дуже време трпи увреде због своје ромске националне припадности, од свог друга из разреда И. Ј;
- да је 16. фебруара 2014. године, у школском дворишту, И. Ј. нанео тешке телесне повреде Д. Б;
- да школа није ништа предузела поводом ових догађаја;
- да је З. М, директор ОШ „С. С." у П, предложио родитељима Д. Б. да га пребаце у другу школу и тиме стао у заштиту насилника а не на страну жртве вршњачког насиља,

- да, према речима родитеља Д. Б, он и даље трпи непријатности у виду психичког насиља од И. Ј.

1.3. У прилогу притужбе достављена је следећа документација: извештај Дома здравља У. од 18. фебруара 2014. године, налаз Опште болнице В. од 19. фебруара 2014. године; отпусна листа са епикризом Опште болнице В. од 23. фебруара 2014. године; уверење Опште болнице В. од 24. фебруара 2014. године и сагласност Ж. Б. од 14. априла 2014. године.

1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење ОШ „С. С." у П.

1.5. У изјашњењу З. М, директора, Б. Н, педагога и В. М, секретара ОШ „С. С." у П, између осталог, наведено је:

- да је притужба О. за љ. п. – м. С. неоснована и да садржи нетачне информације, јер се овај догађај није десио у дворишту школе већ преко пута улаза у школско двориште, у недељу који је ненаставни дан; до „кошкања" између И. Ј. и Д. Б. дошло је у поподневним сатима, док су играли фудбал, а до туче је дошло на крају дана. И. Ј. јесте ударио Д. Б, али је то био само један ударац и Д. није имао видне повреде;
- да је лекарски извештај од 19. фебруара 2014. године, дакле три дана након догађаја, што је „чудно јер се прелом носне кости обично примети раније";
- да И. Ј. не вређа Д. Б. на националној основи, јер су њих двојица већ неко време најбољи другови, што се може доказати заједничким фотографијама на Фејсбуку и о чему могу сведочити и остали ученици и наставници;
- да је место Д, одакле су обојица ученика, вишенационална средина у којој никад није долазило до националних сукоба, да Срби и Роми ту сасвим складно живе, посећују се, иду једни код других на прославе, славе, долази до мешовитих бракова итд;
- да је Тим за безбедност заказао и одржао састанак са родитељима ученика и да се из записника са састанка може утврдити да сукоб није био на националној основи и да нико није предложио родитељима Д. Б. да он промени школу;
- да је педагог школе непрестано био у издвојеном одељењу у Д. и кроз васпитно – педагошке радионице радио са целим одељењем, те да није тачно да школа и директор нису предузели никакве мере у овом случају;
- да се у цео случај укључио и Центар за социјални рад у У;
- да школа проблеме нетолеранције, дискриминације и сукоба међу ученицима решава на основу Акционог плана за заштиту од насиља, Програма рада за заштиту од насиља, злостављања и занемаривања деце и плана рада Тима за заштиту од насиља.

1.6. Уз изјашњење су поднети и следећи документи: 1) фотокопија записника са седнице Тима за безбедност и заштиту деце од насиља од 18. фебруара 2014. године; 2) фотокопија записника са састанка Стручног тима Центра за социјални рад и Тима за безбедност и заштиту од насиља од 28. марта 2014. године; 3) фотокопија службене белешке Центра за социјални рад у У. од 31. марта 2014. године; 4) фотокопија записника Основне школе „С. С." у П. од 7. априла 2014. године; 5) фотокопија извештаја о успеху и владању И. Ј. на

трећем тромесечју школске 2013/14. године; 6) фотокопија извештаја о успеху и владању Д. Б. на трећем тромесечју школске 2013/14. године; 7) план рада Тима за заштиту од насиља од 15. септембра 2013. године и 8) програм рада за заштиту од насиља, злостављања и занемаривања деце од 15. септембра 2013. године.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Увидом у притужбу и извештај лекара Дома здравља у У. о прегледу Д. Б. од 18. фебруара 2014. године, утврђено је да је Д. Б. тог дана повређен у тучи од стране познате особе, ударцем стиснутом шаком у предео носа и да је задобио прелом носних костију.

2.2. Увидом у фотокопију записника са седнице Тима за безбедност и заштиту деце од насиља од 18. фебруара 2014. године, утврђено је:

- да је одржан састанак Тима поводом туче дечака И. Ј. и Д. Б. који се десио у недељу, 16. фебруара 2014. године, на школском терену истуреног одељења Основне школе „С. С." у Д;
- да је отац И. Ј. присуствовао седници, док је разговор са родитељем Д. Б. обављен раније тог јутра и он се није појавио на седници Тима;
- да је на седници закључено да се инцидент није десио на националној основи већ као последица жара борбе у игри;
- да је Тим скренуо пажњу родитељу И. Ј. на његово насилно понашање, које је настављено и после смањене оцене из владања и саветовао родитељу да обаве разговор о узроцима и начину решавања конфликата са другом децом.

2.3. Увидом у фотокопију записника са састанка Стручног тима Центра за социјални рад и Тима за безбедност и заштиту од насиља од 28. марта 2014. године, утврђено је:

- да су представници Тима за случај сазнали тако што су родитељи Д. Б, заједно са дететом, дошли код директора школе 18. фебруара 2014. године, два дана након инцидента и тражили да директор предузме све што је у његовој надлежности;
- да је након објашњења директора шта све може да се предузме у оваквој ситуацији, отац Д. Б. рекао да ће отићи у полицију да пријави овај случај и да ће пријавити медијима и другим институцијама за које нађе за потребно;
- да је Тим обавио низ разговора са оцем И. Ј, са оба ученика и читавим њиховим одељењем у неколико наредних дана и утврдио да је 16. фебруара заиста дошло до „кошкања" ван школе, на утакмици на фудбалском терену локалног фудбалског клуба;
- да је педагог школе, у процесу васпитно-педагошког рада, обављао појачан васпитно-педагошки рад са читавим одељењем кроз радионице на тему решавања конфликтних ситуација;
- да је Тим обавио кућну посету породици повређеног Д. Б. и да га је затекао у добром стању. Тим је испитао ученика каква је сада ситуација између њега и И. Ј, а Д. је одговорио да је ситуација између њих потпуно мирна, само што се више не друже као у претходном периоду;
- да је Тим сигуран да у овом случају нема никакве расне и националне нетрпељивости, јер се ученици друже од првог разреда основне школе, а последње три године били су најбољи другови.

2.4. Увидом у фотокопију службене белешке Центра за социјални рад у У. од 31. марта 2014. године, утврђено је:

- да је 28. маја 2014. године обављена кућна посета породицама И. Ј. и Д. Б. и да су се договорили да се ученици јаве на разговор у Центар за социјални рад;
- да је мајка И. Ј. након инцидента, 17. фебруара 2014. године, заједно са сином посетила породицу Д. Б. и разговарала са мајком дечака, да је била коректна према њој, као и да су раније ове две породице биле у пријатељским односима и да су ишли једни другима на весеља;
- да је мајка Д. Б. тог јутра обавестила мајку И. Ј. да је он ударио њеног сина, да му је повредио нос, да је Д. у току ноћи имао ноћно мокрење, да му нос плави и да му је око помодрело, да су га водили у Дом здравља, као и да је у случај укључена и полиција која је поднела пријаву јавном тужилаштву;
- да је Д. Б. изјавио да И. Ј. познаје од своје шесте године, да су се слагали и дружили али да су у последња три месеца имали свађе због неслагања у фудбалу, да му је И. говорио да „боље игра фудбал, да је глупљи, а он паметнији од њега, и да до скоро није умео да се потпише", на шта је Д. Б. одговарао: „Добро ти си најпаметнији"; да су другови који су тог дана играли фудбал, по завршетку утакмице на школском дворишту, отишли на оближњу чесму да се освеже, када је И. почео да врећа Д, онако како је претходно навео, да га је том приликом Д. померио руком и онда га је И. изненада ударио по носу и да му је одмах потекла крв; да је Д. хтео да узврати ударац И, али се он измакао и опет ударио Д. у око; да је И. на крају додао: „Ако неко треба да се бије, мене зовите"; да је Д. сакрио од родитеља шта се десило али да су ујутру повреде биле видне, као и да је провео у болници три дана;
- да је И. Ј. изјавио да Д. Б. познаје од своје шесте године, да се интензивно друже, да је тог дана на утакмици Д. почео да га провоцира, на шта су остали почели да се смеју и да И. подстичу на тучу, говорећи му да би он могао да га истуче, на шта је Д. одговорио: „Хајде п..., да видимо ко је јачи"; да је И. одбијао сукоб; да су се вратили на игралиште и наставили да играју фудбал, без икаквог конфликта, да су после утакмице отишли да пецају и да су старији другови тада наставили да их провоцирају да виде ко је јачи, да је Д. скинуо дуксерицу, одгурнуо И. и ударио га песницом у слепоочницу, да је И. заштитио лице рукама а Д. га је настављао ударати и инсистирао је да се туку, али је И. то одбијао; да Д. није помињао нос, као и да му није текла крв али да се хвалио како га је истукао и захтевао да се даље туку али да су реаговали старији другови и онда су се разишли; да њих двојица од тада немају никакав контакт;
- да су у Центар за социјални рад дошли и директор и педагог школе, ради сачињавања заједничког Плана услуга за обоје деце.

2.5. Увидом у фотокопију записника Основне школе „С. С." у П. од 7. априла 2014. године, утврђено је:

- да су обављени појединачни разговори са Д. Б. и И. Ј, ученицима седмог разреда у издвојеном одељењу у Д, у циљу праћења реализовања програма заштите ученика, након инцидента који се десио 16. фебруара 2014. године;
- да према исказу Д. Б, месец дана након инцидента, он не осећа потиштеност и страх и да редовно похађа наставу; да повремено осећа нелагоду кад се сети или прича о

догађају, али то ипак не утиче на његово расположење, углавном је ведрог расположења, дружи се са другом децом и испуњава школске обавезе; да је атмосфера код куће ведрија; да у последњих месец дана није доживео никакве претње и подсмехе од стране И, нити друге деце, да не говори са њим али да заједно учествују у настави и обављају активности на часу. Његове тврдње је потврдила и одељенска старешина С. П, као и други наставници, и додала је да је Д. редовнији у школи и показује већу заинтересованост за школске обавезе;

- да према исказу И. Ј, он редовно похађа наставу, не говори и не дружи се са Д, али да нормално учествују у настави; да у протекло време није доживео никакве претње и увреде од Д, да је ведрог расположења и у школи и у кући. Његове тврдње је потврдила и одељенска старешина С. П. и други наставници;
- да су ученици посаветовани да се посвете школским обавезама како би се осећали срећније и задовољније у школи; да је наставно особље посаветовано да и даље обрати посебну пажњу на понашање дечака и да постепено почне да дечаке укључује у заједнички рад на часу, како би евентуалне тензије биле проређиване кроз спонтане ситуације и разговор;

2.6. Увидом у фотокопију извештаја о успеху и владању И. Ј. на трећем тромесечју школске 2013/14. године, утврђено је да је 25. децембра 2013. године И. смањена оцена из владања због лошег понашања на часу, које је последица слабе пажње на часу и незаинтересованости за наставу, те потребе да се истакне међу пријатељима; да не говори са Д. Б. због туче која се догодила 16. фебруара 2014. године, али да нормално учествују у настави, да не осећа мржњу али једноставно не осећа потребу да разговара с њим;

2.7. Увидом у фотокопију извештаја о успеху и владању Д. Б. на трећем тромесечју школске 2013/14. године, утврђено је да је 25. децембра 2013. године Д. смањена оцена из владања због лошег понашања на часу; да не говори са И. али да заједно учествују у школским активностима, играју фудбал заједно, да се осећа сигурно и не доживљава подсмехе нити претње због инцидента.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету ценила је наводе из притужбе и изјашњења, доказе који су приложени, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминаци-

је прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.3. Устав Републике Србије забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета.

3.4. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, где је дискриминација дефинисана као свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Такође, забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или искључити их из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.

3.5. Законом о основама система образовања и васпитања забрањена је дискриминација, односно, активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Овим законом је прописано да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства, док не сматра дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.

3.6. Конвенцијом Уједињених нација о правима детета прописан је као један од општих принципа, принцип недискриминације, који обавезује државу потписницу да сва права гарантована Конвенцијом, обезбеди сваком детету без икакве дискриминације и без обзира на расу, боју коже, пол, језик, вероисповест, политичко или друго уверење, национално, етничко или социјално порекло, имовинско стање, инвалидитет, рођење или други статус детета, његовог родитеља или законског старатеља. Државе потписнице се обавезују да сваком детету признају право на образовање, као и да образовање буде усмерено, између осталог, на припремање детета за одговоран живот у слободном друштву, у духу разумевања и пријатељства међу етничким и националним групама и

лицима. Општи коментари Комитета за права детета наводе да је потребно обезбедити образовање које подстиче разумевање и поштовање разлика и које се супротставља свим облицима дискриминације.

АНАЛИЗА ДОКАЗА ДОСТАВЉЕНИХ УЗ ПРИТУЖБУ И НАВОДА ИЗ ИЗЈАШЊЕЊА

3.7. Имајући у виду предмет ове притужбе, у конкретном случају је потребно утврдити да ли су ОШ „С. С." у П. и директор З. М, као одговорно лице дискриминисали Д. Б. на основу његове припадности ромској националној мањини, пропуштањем да предузму потребне мере након инцидента између ученика Д. Б. и И. Ј, као и да ли је директор З. М. предложио родитељима Д. Б. да га пребаце у другу школу.

3.8. Анализом навода из притужбе утврђено је да подносилац притужбе сматра да је Д. Б. дискриминисан јер школа није предузела мере да спречи увреде којима је Д. Б. изложен на основу своје националне припадности, да није предузела мере ни после инцидента који се десио 16. фебруара 2014. године у школском дворишту ОШ „С. С." у П, када је Д. Б. задобио телесне повреде, као и да због тога што је директор школе предложио родитељима Д. Б. да дете пребаце у другу школу која се налази у суседном селу, као решење проблема.

3.9. На основу извештаја лекара, као и навода из притужбе и изјашњења утврђено је да је Д. Б, 16. фебруара 2014. године, задобио прелом носних костију приликом туче са И. Ј. Међутим, анализа приложених доказа показала је да овај конфликт међу ученицима није узрокован националном припадношћу Д. Б. Наиме, ни ученици ни њихови родитељи нису у својим изјавама навели да је до конфликтне ситуације дошло због тога што је Д. Б. ромске националне припадности, већ насупрот, тврде да су се Д. и И. дружили од првог разреда, као и да су породице дечака биле у пријатељским односима. Такође, анализа навода из извештаја Тима за безбедност и заштиту од насиља ОШ „С. С." у П, као и извештаја Центра за социјални рад у У, потврдила је да су се дечаци интензивно дружили пре конфликтне ситуације, као и да И. није вређао Д. на националној основи.

3.10. По питању навода из притужбе да је директор школе предложио родитељима Д. Б. да дете пребаце у другу школу у суседном селу, Повереница за заштиту равноправности констатује да није утврђено да је директор то предложио, с обзиром да подносилац притужбе није поткрепио ове наводе, а директор школе их је оспорио.

3.11. Повереница за заштиту равноправности констатује да није у надлежности Повереника за заштиту равноправности да утврђује да ли је школа предузела све прописане мере у ситуацији вршњачког насиља у школи. Међутим, евидентно је да је школа предузела одређене мере и о томе доставила доказе уз изјашњење на притужбу. Ово је показатељ да је школа свесна проблема који постоји међу ученицима, као и да предузима мере у правцу отклањања и превенције проблема. Треба имати у виду да су обављени разговори са ученицима и родитељима, да је педагог школе обављао појачан васпитно-педагошки рад са читавим одељењем кроз радионице на тему решавања конфликтних ситуација, као и да је укључен Центар за социјални рад у У.

3.12. Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, Повереница за заштиту равноправности је става да конфликта ситуација између ученика није заснована на националној припадности Д. Б, као и да ОШ „С. С." у П. и директор школе нису прекршили одредбе Закона о забрани дискриминације.

4. МИШЉЕЊЕ

У поступку који је спроведен по притужби О. за љ. п. В. – м. С. против З. М, директора ОШ „С. С.” у П, која је поднета у име малолетног Д. Б, уз сагласност законског заступника Ж. Б, утврђено је ОШ „С. С.” у П. и директор школе нису дискриминисали Д. Б. на основу његове националне припадности.

Притужба А. Б. против ОШ И. Б. З. по основу етничког порекла у области образовања

бр. 07-00-519/2014-02 датум: 9.3.2015.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе А. Б, коју је поднела његова мајка Х. Б, против ОШ „И. Б.” З. П. У притужби је наведено да је Х. Б. у јуну 2014. године одвела сина на лекарски преглед и уписала га у први разред у ОШ „И. Б.” у З. П. Међутим, А. Б. није био на листи првака 1. септембра 2014. године, а заменица директора школе рекла је да морају да сачекају зато што „има много Ромске деце” и да за А. нема места у школи. У изјашњењу директора школе наведено је да наводи из притужбе нису тачни, да дечак није могао бити уписан у школу у јуну с обзиром да се деца уписују у периоду од 1. априла до 31. маја. Наведено је и да је А. тестирање за први разред заказано за 3. септембар 2014. године, а ове наводе потврдила је педагошка асистенткиња изјавом да је она заказала термин за тестирање за 3. септембар 2014. године, јер мајка није заказала тестирање до 25. августа 2014. године. У току поступка утврђено је да је ОШ „И. Б.” З. П. доставила доказе да није одбила да упише А. Б. у први разред, као и да је показала да А. није био на списку првака 1. септембра 2014. године, јер је тестиран и уписан у први разред 3. септембра 2014. године. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да у поступку који је спроведен по притужби А. Б. из З. П. против ОШ „И. Б.” З. П, није утврђено да је приликом уписа у први разред основне школе извршен акт дискриминације према А. Б, на основу припадности ромској националној мањини.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се обратила Х. Б. у име свог малолетног сина А. Б, против ОШ „И. Б.” З. П.

1.2. У притужби је наведено:

- да су Х. Б. и њена породица ромске националности и да су живели у „контејнерском насељу” у К, а да су сада корисници стана за социјално становање;
- да је у јуну 2014. године њен син А. завршио све здравствене прегледе за упис у први разред основне школе и да га је уписала у ОШ „И. Б.” у З. П.;
- да је 1. септембра 2014. године отишла у школу са А, али да он није био на списку ђака првог разреда;
- да је питала заменицу директора школе зашто њен син није на списку првака и да је заменица изјавила да Х. мора да сачека зато што „има много Ромске деце” и да за А. нема места;

- да се обратила педагошкој асистенткињи која је разговарала са директором школе, након чега су А. примили у школу.

1.3. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка од ОШ „И. Б." у З. П. затражено да се изјасни о наводима притужбе. Додатно је затражено да се школа изјасни колико деце ромске националности похађа ОШ „И. Б." З. П, укупно и по разредима, као и да ли је у школи, приликом уписа у школску 2014/2015. годину, било деце чији је захтев за упис одбијен, уз податке о броју деце и разлозима за одбијање уписа у школу. Б. Г, директор ОШ „И. Б." у З. П. доставио је изјашњење у остављеном року.

1.4. У изјашњењу директора школе наведено је:

- да нису тачне чињенице наведене у притужби поводом уписа А. Б. у први разред;
- да се према одредбама Закона о основама система образовања и васпитања, упис ученика и ученица у први разред основне школе врши од 1. априла до 31. маја, а не у јуну како је наведено у притужби;
- да је А. Б. тестиран и уписан у први разред 3. септембра 2014. године, те да због тога није ни могао бити на списку уписаних ученика у први разред 1. септембра 2014. године;
- да школа уписује ученике и ученице и када прођу сви рокови за упис, па и у току школске године;
- да сматра да школа није извршила дискриминацију А. Б.

1.5. У прилогу изјашњења достављена су и следећа документа: 1) фотокопија обрасца Подаци о ученику-прваку дел. број 146/2014 од 3. септембра 2014. године; 2) изјава педагошке асистенткиње С. А. од 4. децембра 2014. године; 3) фотокопија извештаја психолошкиње М. Ш. о упису ученика у први разред од 4. децембра 2014. године и 4) фотокопија списка уписаних ученика у основну школу школске 2014/2015. године.

1.6. У изјави педагошке асистенткиње С. А. од 4. децембра 2014. године наведено је:

- да је она обавестила Х. Б. да се јави педагогу школе и закаже термин тестирања за први разред, као и да је Х. Б. била обавештена да је упис деце у први разред током марта и априла 2014. године;
- да је она, пошто Х. Б. није заказала термин за дечаково тестирање ни после 25. августа 2014. године, заказала дечаку тестирање за 3. септембар 2014. године у 11,30 часова, о чему постоји траг у Дневнику рада педагога школе од 3. септембра 2014. године, као и да је дете накнадно уписано и распоређено у одељење 1/6.

1.7. У извештају о упису ученика у први разред психолошкиње М. Ш. наведено је:

- да је А. Б. уписан у први разред школске 2014/2015. годину 3. септембра 2014. године, када је обављен разговор са мајком и испитивање зрелости детета за упис у први разред и да је тестирање обавио педагог школе;
- да је А. уписан у први разред под редним бројем 145 – накнадни упис и да је распоређен у одељење 1/6 код учитељице С. Р.;

- да у ОШ „И. Б.” З. П. наставу похађа 346 деце ромске националности, по одељењима: у првом разреду – 48 ученика/ца, у другом разреду 53 ученика/ца, у трећем разреду 57 ученика/ца, у четвртом разреду 65 ученика/ца, у петом разреду 44 ученика/ца, у шестом разреду 38 ученика/ца, у седмом разреду 29 ученика/ца и у осмом разреду 12 ученика/ца.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Увидом у образац Подаци о ученику – прваку дел. број 146/2014, за ученика А. Б, утврђено је да образац носи датум 3. септембар 2014. године и да садржи податке о А. Б. и његовој мајци, као и личну анамнезу. Увидом у списак уписаних ученика у ОШ „И. Б.” З. П. за школску 2014/2015. годину, утврђено је да је А. Б. уписан под редним бројем 146, без датума уписа.

2.2. Увидом у изјаву педагошке асистенткиње С. А, утврђено је да је А. Б. заказан термин за тестирање за упис у први разред за 3. септембар 2014. године и да је распоређен у одељење 1/6. Поред тога, утврђено је да А. није похађао припремни предшколски програм, да је педагошка асистенткиња обавестила Х. Б. да је потребно заказати термин за тестирање и упис у први разред, као и да је термин заказала педагошка асистенткиња јер мајка није то урадила до 25. августа 2014. године.

2.3. Увидом у изјаву психолошкиње школе М. Ш, утврђено је да је А. Б. уписан у први разред 3. септембра 2014. године, када је обављен разговор са мајком и испитивање зрелости детета за упис у први разред.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе и изјашњења, доказе који су приложени, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.3. Устав Републике Србије забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштве-

ног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета.

3.4. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, где је дискриминација дефинисана као свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Закон о забрани дискриминације забрањује дискриминацију у области образовања и прописује да свако има право на предшколско, основно, средње и високо образовање и стручно оспособљавање под једнаким условима, а забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или их искључити из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.

3.5. Законом о основама система образовања и васпитања такође је забрањена дискриминација, односно, активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Овај закон прописује да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства, док не сматра дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.

3.6. Доношењем Стратегије за унапређивање положаја Рома у Републици Србији (2009), Влада Републике Србије поставила је као стратешки циљ унапређење положаја Рома у Републици Србији и смањење разлика које постоје између положаја ромске популације и осталог становништва. Овај документ се, поред других питања, бави остваривањем права на образовање.

3.7. У делу Стратегије за унапређивање положаја Рома који се односи на стање у систему образовања, између осталог, наведено је и да су Роми често изложени различитим облицима прикривене или отворене дискриминације коју врше школске власти, наставници, школско особље, друга деца и родитељи друге деце. Стратегија указује на проблем да су очекивања учитеља и наставника у вези са постигнућима ромске деце нижа, што доводи до смањивања подршке која се пружа ромским ученицима, снижавања критеријума, скраћивања градива, па и превођења у виши разред без савладавања градива. Такође,

указано је и на праксу етикетирања школа са већим бројем ромске деце и праксу родитеља већинског становништва да из ових школа исписују децу, због става да такве школе не нуде довољан образовни ниво. Као неке од приоритета у побољшању положаја Рома, назначено је правовремено и ефикасно укључивање ромске деце у предшколско и основно образовање, између осталог стручним усавршавањем наставног особља за индивидуализован образовни рад и интерактивну наставу, а посебно за сузбијање стереотипа, предрасуда и дискриминације, као и систематско праћење и санкционисање дискриминације и других облика понашања заснованих на етничким и другим предрасудама у предшколским и школским срединама, посебно међу васпитачима, наставницима и особљем ових институција.

3.8. Према подацима MICS 2014 само 63% деце предшколског узраста из ромских насеља похађа или је похађало припремни предшколски програм у одговарајућем узрасту, само 69% деце узраста за полазак у основну школу из ромских насеља похађа први разред основне школе, 85% деце узраста од 6-13 година похађа основну школу, док 15% деце не иде у школу. Од укупног броја деце из ромских насеља која упишу основну школу, само њих 64% је заврши. Да би постигла свој пуни потенцијал, свој деци је потребно квалитетно образовање, међутим ромска деца се неретко већ на почетку свог школовања сусрећу са непријатељским окружењем и налазе се у неједнаком положају, што повећава ризик од превременог напуштања школовања. Због тога школа и наставно особље имају појачану улогу и обавезу да покажу већи степен сензибилности у раду са ромском децом, као и да учине све што је у њиховој надлежности да пруже неопходну подршку како би се ромској деци пружила једнака могућност да користе своје законско право на образовање.

АНАЛИЗА ПРИЛОГА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

3.9. Имајући у виду предмет ове притужбе, задатак Повереника за заштиту равноправности је да утврди да ли је ОШ „И. Б." у З. дискриминисала А. Б. на основу личног својства – припадности ромској националној мањини, неуписивањем дечака у први разред основне школе и изјавом заменице директора школе да „има много Ромске деце и да за А. нема места".

3.10. Повереница за заштиту равноправности ценила је и наводе директора школе да је Законом о основама система образовања и васпитања прописано да се упис у први разред основне школе врши од 1. априла до 31. маја сваке године. Међутим, време у које школа врши упис деце у први разред није утврђено Законом о основама система образовања и васпитања, као ни другим прописима. Период од почетка априла до краја маја је кроз праксу школа постао устаљен период за упис деце у наредну школску годину, али не и једини период када се упис може извршити. И у изјашњењу директора је наведено да школа уписује ученике и ученице и „када сви рокови прођу, па и у току школске године", што је и у конкретном случају потврђено, уписом А. у први разред 3. септембра 2014. године. Остало је, међутим, нејасно из којих разлога школа није извршила тестирање дечака или бар заказала термин за тестирање и уписала га у први разред у јуну 2014. године када је, према наводима из притужбе Х. Б. долазила у школу да упише дете.

3.11. У изјашњењу директора школе, оспорено је да је Х. Б. уписала сина у први разред у јуну 2014. године, с обзиром да је упис завршен 31. маја. Наведено је да је А. Б. уписан у први разред, и то 3. септембра 2014. године јер А. Б. није пријављен раније нити доведен на тестирање код педагога, због чега није могао да буде на листи ученика првог разреда 1. септембра. Ови наводи директора поткрепљени су сагласним исказима педагошке

асистенткиње С. А. и психолошкиње М. Ш. Педагошка асистенткиња је навела да је заказала тестирање дечака код педагога школе за 3. септембар 2014. године, јер мајка до 25. августа 2014. године није заказала термин за тестирање. Такође, психолошкиња школе је потврдила да је дечак тестиран 3. септембра 2014. године и накнадно уписан у први разред. За ове наводе понуђени су докази, и то: фотокопија документа Подаци о ученику-прваку и списак уписаних ученика у основну школу школске 2014/2015. године, из којих се види да је А. Б. уписан у први разред 3. септембра 2014. године.

3.12. Што се тиче навода из притужбе да је заменица директора школе наводно изјавила да у школи „има много Ромске деце и да за А. нема места", Повереница констатује да нису изнети докази у прилог овог навода, па се не може утврдити да ли је оваква изјава дата.

3.13. Имајући у виду све чињенице и околности, Повереница за заштиту равноправности констатује да су докази које је ОШ „И. Б." З. П. пружили довољно основа за закључак да школа није одбила да упише А. у први разред, као и да је пружено разумно образложење зашто А. није био на списку ученика првог разреда 1. септембра 2014. године.

3.14. Имајући све наведено у виду, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да није утврђено да је ОШ „И. Б." у З. П. дискриминисала А. Б. приликом уписа у први разред основне школе на основу припадности ромској националној мањини.

4. МИШЉЕЊЕ

У поступку који је спроведен против ОШ „И. Б." З. П, није утврђено да је приликом уписа у први разред основне школе А. Б. дискриминисан на основу личног својства – припадности ромској националној мањини.

Против овог мишљења није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката.

Притужба М. Б. против дома здравља због дискриминације по основу етничког порекла у области здравствене заштите

бр. 07-00-519/2013-02 датум: 16.3.2015.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе М. Б, коју је у њено име поднела мајка Х. Б, против Дома здравља З. У притужби је наведено да је Х. Б. покушала да у Дому здравља З. отвори здравствени картон ћерки М, а да јој је медицинска сестра на шалтеру рекла да „иде одакле је дошла и да јој тамо отворе здравствени картон", да М. и даље нема отворен здравствени картон и да због тога није примила ниједну вакцину, као и да је не обилази патронажна сестра. У изјашњењу Дома здравља З. наведено је да М. Б. нема здравствени картон ни здравствену књижицу у Здравственој станици К, да је примљена 29. априла 2013. године и да јој је дата терапија, а после тога је мајка више није доводила. У поступку није утврђено шта се тачно десило на шалтеру, односно, подноситељка притужбе није доставила доказе који поткрепљују наводе о изјави медицинске сестре, те није утврђено шта је медицинска сестра том приликом изговорила. Даље, у току поступка утврђено је да М. Б. нема отворен здравствени картон, а Дом здравља З. није пружио доказе да постоје објективни и оправдани разлози због којих М. Б. није отворен здравствени картон. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је Дом здравља З, неотварањем здравственог картона М. Б, извршио акт дискриминације на основу припадности ромској националној мањини. Повереница за заштиту равноправности препоручила је Дому здравља З. и в.д. директорки К. У, као одговорном лицу, да предузму све потребне мере у циљу отклањања последица дискриминаторног поступања према М. Б, да организују обуку за све запослене у Дому здравља З. на тему дискриминације у здравству, са циљем сензибилисања и едуковања здравствених радника за рад са ромском популацијом, као и да убудуће, у оквиру обављања послова из своје надлежности, не крше антидискриминационе прописе.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се 14. новембра 2014. године обратила Х. Б, у име своје малолетне ћерке М. Б, против Дома здравља З.

1.2. У притужби је наведено:

- да је Х. Б. Ромкиња, самохрана мајка и да живи у стану у З. П, као корисница стана за социјално становање;
- да је М. Б. рођена 15. фебруара 2013. године на територији општине Раковица и да због проблема са пријавом стана, једно време после рођења није имала здравствену књижицу;

- да је Х. Б, када је добила здравствену књижицу за дете, отишла са М. у Дом здравља 3, а медицинска сестра на шалтеру јој је рекла да „иде одакле је дошла и да јој тамо отворе здравствени картон" за дете;
- да М. Б. нема отворен здравствени картон, да због тога није примила ни једну вакцину, нити је обилази патронажна сестра;
- да сматра да је дискриминисана зато што је самохрана мајка, зато што је тамније пути и ромске националности и зато што живи у тзв. „социјалном стану".

1.3. У допуни притужбе, у телефонском разговору са запосленом у Стручној служби Повереника за заштиту равноправности 3. фебруара 2015. године, Х. Б. је изјавила да се догађај описан у притужби догодио почетком 2014. године, да је два пута одлазила у Дом здравља 3. и да је оба пута медицинска сестра на шалтеру била врло непријатна и нељубазна према њој. Такође, Х. Б. навела је да је лекарка пружила М. потребну здравствену негу и упутила је да уколико детету не буде боље, дође директно код ње и да не иде на шалтер.

1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације. Дому здравља 3. упућен је захтев 3. децембра 2014. године да се у року од 15 дана од дана пријема изјасни о основаности и наводима из притужбе. Дом здравља 3. доставио је 20. фебруара 2015. године изјашњење в. д. директорке др К. У.

1.5. У изјашњењу Дома здравља 3, између осталог је наведено:

- да дете М. Б. нема здравствени картон ни здравствену књижицу у Здравственој станици К, да је примљена 29. априла 2013. године са дијагнозом R 05 – кашаљ, да је ординирана сируп јагорчевина и дат је савет мајци;
- да се Дом здравља 3. придржава одредаба Закона о остваривању права на здравствену заштиту деце, трудница и породиља, којим је предвиђено да деца, труднице и породиље остварују право на здравствену заштиту у садржини, обиму и стандарду који су прихваћени обавезним здравственим осигурањем;
- да деца остварују право на здравствену заштиту без обзира да ли им је отворен здравствени картон, односно да ли имају здравствену легитимацију;
- да према постојећој евиденцији М. Б. више није довођена у Службу за здравствену заштиту деце ЗС К, односно, да у периоду од 29. априла 2013. године до дана давања изјашњења, нема евидентиране посете на име М. Б.;
- да у притужби није наведено када је регулисана здравствена књижица за дете, ни када су запослени, наводно одбили да отворе здравствени картон детету;
- да из свега изложеног, у поступку по допису Повереника за заштиту равноправности броја 07-00-519/2014-02 нису нашли да је у конкретном случају дошло до дискриминације по било ком основу, па је в. д. директорка Дома здравља донела закључак да у Дому здравља 3, ЗС К, Служба за здравствену заштиту деце приликом прегледа и пружања здравствених услуга М. Б. „није над њом извршила непосредну или посредну дискриминацију", по било ком основу.

1.6. У прилогу изјашњења Дома здравља 3. достављена је фотокопија књиге пролазника Службе за здравствену заштиту деце ЗС К.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Увидом у притужбу утврђено је да је Х. Б. почетком 2014. године покушала да у Дому здравља З. отвори здравствени картон својој малолетној ћерки М. Б.

2.2. Увидом у фотокопију књиге пролазника Службе за здравствену заштиту деце ЗС К. утврђено је да М. Б. примљена код лекара 29. априла 2013. године, да је пружање услуге заведено под бројем 89 са белешком „нема картон ни књижицу" и са нечитким белешкама у колонама „дијагноза" и „терапија".

2.3. Утврђено је да Х. Б. и њена породица живе у стану у З. П, као корисници стана за социјално становање.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.3. Конвенција о правима детета у чл. 2. прописује да ће стране уговорнице поштовати и обезбеђивати права утврђена овом Конвенцијом сваком детету које се налази под њиховом јурисдикцијом, без икакве дискриминације и без обзира на расу, боју коже, пол, језик, вероисповест, политичко или друго уверење, национално, етничко или социјално порекло, имовинско стање, инвалидитет, рођење или други статус детета, његовог родитеља или законског старатеља. Одредбом чл. 3. прописано је да ће најбољи интереси детета бити од првенственог значаја у свим активностима које се тичу деце, без обзира да ли их предузимају јавне или приватне институције социјалног старања, судови, административни органи или законодавна тела. Стране уговорнице су се обавезале да обезбеде детету такву заштиту и бригу која је неопходна за његову добробит, као и да се институције, службе и установе одговорне за бригу или заштиту деце прилагоде стандардима које су утврдили надлежни органи, посебно у области сигурности, здравља, у погледу броја и подобности особља, као и стручног надзора. Чланом 24. прописано је да уговорнице признају право детета на уживање највишег остваривог здравственог стан-

дарда и на капацитете за лечење и здравствену рехабилитацију, као и да ће државе настојати да обезбеде да ниједно дете не буде лишено права на приступ таквим услугама здравствене заштите.

3.4. Устав Републике Србије у чл. 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета. Заштита националних мањина гарантована је чл. 14. којим се штите права националних мањина и јемчи посебна заштита националних мањина ради остваривања потпуне равноправности и очувања њиховог идентитета. Уставом Републике Србије гарантовано је право на здравствену заштиту, и то тако што је одредбама чл. 68. прописано да деца остварују здравствену заштиту из јавних прихода, ако је не остварују на други начин, у складу са законом.

3.5. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, који у чл. 2. ст. 1. тач. 1. прописује да дискриминација и дискриминаторно поступање означавају свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. С обзиром на околности конкретног случаја, за његово разматрање релевантна је и одредба члана 6. којом је прописано да непосредна дискриминација постоји ако се лице или група лица, због његовог односно њиховог личног својства у истој или сличној ситуацији, било којим актом, радњом или пропуштањем, ставља или су стављени у неповољнији положај, или би могли бити стављени у неповољнији положај.

3.6. Закон о здравственој заштити у чл. 19. прописује начело приступачности здравствене заштите, које се остварује обезбеђивањем одговарајуће здравствене заштите грађанима Републике Србије која је физички, географски и економски доступна, односно, културно прихватљива, а посебно здравствене заштите на примарном нивоу. Одредбом чл. 20. истог закона прописано је начело правичности здравствене заштите које се остварује забраном дискриминације приликом пружања здравствене заштите на основу расе, пола, старости, националне припадности, социјалног порекла, вероисповести, политичког или другог убеђења, имовног стања културе, језика, врсте болести, психичког или телесног инвалидитета. Гарантовано је поштовање људских права и вредности у здравственој заштити, а чл. 25. прописано је, између осталог, да сваки грађанин има право да здравствену заштиту остварује уз поштовање највишег могућег стандарда људских права и вредности, уз уважавање његових моралних, културних, религијских и филозофских убеђења, као и да свако дете до навршених 18 година живота има право на највиши могући стандард здравља и здравствене заштите.

3.7. Одредбама чл. 6. Закона о правима пацијената прописано је да пацијент има право на доступну и квалитетну здравствену заштиту, у складу са својим здравственим стањем, а у границама материјалних могућности система здравствене заштите, док је у ставу

2. прописано да у поступку остваривања здравствене заштите, пацијент има право на једнак приступ здравственој служби, без дискриминације у односу на финансијске могућности, место становања, врсту обољења, време приступа здравственој служби или у односу на неку другу различитост која може да буде узрок дискриминације.

3.8. Доношењем Стратегије за унапређивање положаја Рома у Републици Србији (2009), Влада Републике Србије поставила је као стратешки циљ унапређење положаја Рома у Републици Србији и смањење разлика које постоје између положаја ромске популације и осталог становништва. Овај документ се, поред других питања, бави и питањем здравствене заштите припадника ромске популације, те је као општи циљ постављено унапређење здравственог стања Рома, а као један од специфичних циљева одређено је и побољшање доступности здравствене заштите ромске популације.

АНАЛИЗА ПРИТУЖБЕ СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

3.9. Имајући у виду предмет ове притужбе, потребно је утврдити да ли је медицинска сестра запослена у Дому здравља З. рекла Х. Б. да „иде одакле је дошла и да јој тамо отворе здравствени картон", као и да ли је неотварање здравственог картона малолетној М. Б. засновано на њеном личном својству – припадности ромској националној мањини.

3.10. Повереница за заштиту равноправности указује да је одредбама члана 45. Закона о забрани дискриминације прописано правило о пребацивању терета доказивања. Према овом правилу, у конкретном случају, подноситељка притужбе треба да учини вероватним да је Дом здравља З. извршио акт дискриминације М. Б, и то изјавом медицинске сестре да Х. Б. „иде одакле је дошла и да јој тамо отворе здравствени картон" за дете, као и пропуштањем да јој отвори здравствени картон. Уколико то учини, терет доказивања да до повреда начела равноправности није дошло, лежи на здравственој установи. Повереница најпре констатује да Х. Б. није доставила ни један доказ који поткрепљује наводе о изјави медицинске сестре, те се не може са сигурношћу утврдити шта је тачно изговорила медицинска сестра на шалтеру Дома здравља З, односно, не може се утврдити да ли је рекла Х. Б. да „иде одакле је дошла и да јој тамо отворе здравствени картон". Међутим, без обзира на чињеницу да није утврђена садржина разговора између медицинске сестре и Х. Б, Повереница за заштиту равноправности указује да је акт дискриминације учињен вероватним, у смислу члана 45. Закона о забрани дискриминације, с обзиром да је у поступку утврђено да М. Б. нема отворен здравствени картон у Дому здравља З. Имајући то у виду, потребно је утврдити да ли чињенице и докази које је установа понудила у прилог тврдњи да није извршен акт дискриминације, пружају довољно основа за закључак да постоје објективни и оправдани разлози због којих М. Б. није отворен здравствени картон.

3.11. Међу странама је спорно када се десио догађај описан у притужби, односно, када је Х. Б. покушала да отвори здравствени картон за М. Подноситељка притужбе навела је у допуни притужбе, да се то догодило почетком 2014. године. У изјашњењу Дома здравља З. наведено је да не постоји евиденција да је Х. Б. доводила дете после 29. априла 2013. године. Повереница за заштиту равноправности указује да у конкретном случају није од пресудног значаја утврђивање тачног времена доласка Х. Б. у Дом здравља З. Неспорно је да је Х. Б. била у Дому здравља З. 29. априла 2013. године, са дететом које је тада имало два месеца. С обзиром да Х. Б. живи на територији општине која припада Дому здравља З, Повереница за заштиту равноправности указује да су запослени у дому здравља

том приликом могли да отворе картон за М, као и да провере да ли је дете вакцинисано, односно, да предузму све потребне мере да се детету обезбеди адекватна здравствена заштита. При томе, треба имати у виду да Дом здравља З. није оспоравао наводе из притужбе о изјави медицинске сестре, нити је објашњавао из којих разлога дете нема отворен здравствени картон. Повереница за заштиту равноправности констатује да нема разлога да доводи у сумњу наводе Х. Б. да је покушала да отвори здравствени картон М. у надлежном дому здравља, посебно ако се узму у обзир сазнања из предмета који је вођен пред Повереником за заштиту равноправности бр. 07-00-519/2014-02, из којег произлази да Х. Б. доводи своје старије дете у овај дом здравља. Због тога Повереница констатује да наводи из изјашњења Дома здравља З, да после 29. априла 2013. године не постоји уписано да је М. Б. долазила, нису довољни да оспоре наводе из притужбе да је Х. Б. покушала да отвори здравствени картон, већ евентуално показују да М. Б. није пружана здравствена услуга после наведеног датума.

3.12. Даље, у изјашњењу Дома здравља нема навода који би објаснили из којих разлога детету није отворен здравствени картон, а у питању је дете које има пребивалиште на територији општине за коју је надлежан Дом здравља З, и за које постоји евиденција да је било на прегледу у Дому здравља З. и да му је дата терапија, али је ова посета заведена у књизи пролазних пацијената. Наиме, одредбама Закона о евиденцијама у области здравствене заштите прописано је да у основну медицинску документацију, између осталог, спада здравствени картон, који води здравствена установа по областима здравствене заштите, за сваког пацијента коме пружа здравствену заштиту, осим за пролазне болеснике, а Правилником о начину и поступку остваривања права из обавезног здравственог осигурања прописано је да осигурано лице остварује здравствену заштиту у здравственој установи, односно, код другог даваоца здравствених услуга, који има седиште на подручју матичне филијале са којим је закључен уговор о пружању здравствене заштите. Међутим, Дом здравља З. није се изјаснио из којих разлога детету М. Б. није одређен педијатар и отворен здравствени картон. Надаље, у изјашњењу Дома здравља З. наведено је да је М. Б, која није имала здравствени картон ни здравствену легитимацију, пружена неопходна здравствена услуга, у складу са одредбама Закона о остваривања права на здравствену заштиту деце, трудница и породиља, којима је прописано да деца, труднице и породиље остварују право на здравствену заштиту у садржини, обиму и стандарду који су прихваћени обавезним здравственим осигурањем. М. Б. је том приликом пружена здравствена услуга као пролазном пацијенту, односно, пацијенту који нема изабраног лекара у овом дому здравља. С обзиром да у изјашњењу Дома здравља З. нема навода који би објаснили зашто дете нема здравствени картон, Повереница за заштиту равноправности изражава забринутост да дете млађе од две године нема отворен здравствени картон у Дому здравља на територији општине у којој живи и да здравствено стање, рани развој и имунизацију детета не прати изабрани педијатар.

3.13. Поводом навода из изјашњења да је в.д. директорка др К. У. донела закључак да у Дому здравља З. „није над њом – М. Б. – извршена непосредна или посредна дискриминација", Повереница за заштиту равноправности указује да је Законом о забрани дискриминације установљен Повереник за заштиту равноправности, једини специјализовани државни орган у чијој је надлежности давање мишљења о повреди антидискриминационих прописа. То значи да директорка здравствене установе није овлашћена да даје мишљење у вези са повредама антидискриминационих прописа, већ је у њеној надлежности, у складу са Законом о здравственој заштити, организација рада и руковођење

процесом рада установе, представљање и заступање здравствене установе, а одговорна је за законитост рада здравствене установе.

3.14. На крају, Повереница за заштиту равноправности је приликом одлучивања у овом предмету имала у виду да је ромска национална мањина, упркос напорима различитих државних институција и организација цивилног друштва које предузимају мере усмерене ка побољшању положаја Рома, и даље једна од најугроженијих друштвених група у Србији, као и да мере које се предузимају још увек нису довеле до осетнијег унапређења услова живота и њиховог положаја у друштву. Такође, потребно је имати у виду и околности у којима живе Х. Б. и њена породица, односно, да су као ромска породица корисници стана за социјално становање у насељу у којем је локално становништво отворено изразило нетрпељивост према досељеним ромским породицама. Наиме, познато је да су крајем 2013. године у З. П, у насељу К. житељи овог насеља организовали протесте против Рома, а тим поводом је Повереница за заштиту равноправност упутила упозорење јавности.

3.15. Стратегија за унапређивање положаја Рома у Републици Србији се, поред других питања, бави и питањем здравствене заштите припадника ромске популације, па је као општи циљ постављено унапређење здравственог стања Рома, а као један од специфичних циљева одређено је и побољшање доступности здравствене заштите ромске популације. Резултати истраживања положаја жена и деце у Србији, које је спровео Републички завод за статистику и Дечији фонд Уједињених нација (УНИЦЕФ) у току 2014. године у Србији, показују да је 15% новорођене деце у ромским насељима имало малу телесну тежину на рођењу, да је преваленција потхрањености код деце из ромских насеља неколико пута већа од националног просека (око 10% деце је потхрањено, а око 19% процената заостаје у расту), да је само 13% деце у ромским насељима примило све препоручене вакцине на време. Стратегија наводи да се међу највећим препрекама за коришћење здравствене заштите код ромског становништва наводе административне процедуре, непознавање права, непрепознавање или занемаривање здравствених проблема, али и дискриминаторски ставови појединих здравствених радника. Ови наводи добијају потврду у пракси када се сагледа ситуација у којој се нашла Х. Б, односно, њена малолетна ћерка М.

Повереница за заштиту равноправности указује да је обавеза здравствених радника да покажу већи степен сензибилисаности у ситуацијама у којима су пацијенти из осетљивих друштвених група, као и да учине све што је у њиховој надлежности да пруже неопходну подршку, како би се овим особама олакшало остваривање гарантованог права на здравствену заштиту.

3.16. Сагледавајући све чињенице и околности, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да Дом здравља З. није понудио доказе да неотварање здравственог картона девојчици М. Б, није условљено њеном националном припадношћу.

4. МИШЉЕЊЕ

Неотварањем здравственог картона М. Б, Дом здравља З. извршио је акт дискриминације М. Б. на основу њеног личног својства – припадности ромској националној мањини, чиме је прекршио одредбе Закона о забрани дискриминације.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује Дому здравља З. и др К. У, в. д. директорки, као одговорном лицу, да:

5.1. Предузму све потребне мере у циљу отклањања последица дискриминаторног поступања према М. Б.

5.2. Организују обуку за све запослене у Дому здравља З. на тему дискриминације у здравству, а са циљем сензибилисања и едуковања здравствених радника за рад са ромском популацијом.

5.3. Да убудуће, у оквиру обављања послова из своје надлежности, не крше антидискриминационе прописе.

Потребно је да Дом здравља З. обавести Повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Сагласно члану 40. Закона о забрани дискриминације, уколико Дом здравља З. не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, Повереница за заштиту равноправности може о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

Против овог мишљења са препоруком није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката.

Притужба Ј. Б. из З. против дома здравља због дискриминације по основу националне припадности у области здравствених услуга

бр. 07-00-524/2014-02 датум: 17.3.2015.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднела Ј. Б. из З, против Здравствене станице К. Дома здравља З. У притужби је навела да је са сином Б. Б. отишла у Дом здравља и да јој се медицинска сестра Д, приликом предаје књижице обратила речима „Ви Цигани сте добили станове, а ја радим годинама и немам стан". Навела је да је након тога докторка М. одбила да прегледа Б. и да им је рекла да у апотеци могу да купе лекове, јер Б. није имао оверену здравствену књижицу. Б. Б. је у изјави навео да је био са мајком код докторке и да им је сестра на шалтеру рекла: „Ви Цигани сте добили станове, а ја нисам, а већ пет година радим", као и да докторка није хтела да их прими, јер није имао оверену здравствену књижицу. Дом здравља З. оспорио је наводе из притужбе истичући да Б. Б. није долазио са мајком у Дом здравља у октобру 2014. године. Анализа навода из притужбе и изјашњења показује да су наводи подноситељке притужбе и Дома здравља З. супротни и међусобно противречни, те је остало неутврђено шта се десило том приликом, односно, шта је изговорено. Дом здравља З. је оспорио све наводе из притужбе, а медицинске сестра Д. А. навела је да Ј. Б. није долазила са сином током октобра 2014. године, да је Б. видела приликом посете лекару у септембру 2014. године и јануару 2015. године, као и да није имала разлога да овако нешто изговори јер има решено стамбено питање и стан који је у њеном власништву. Такође, у конкретном случају није утврђено да ли је том приликом неко од запослених лекара одбио да прегледа Б, с обзиром да је Дом здравља З. пружио доказе да нема запослену лекарку по имену М, за коју се у притужби тврди да је одбила да прегледа Б. Стога је Повереница дала мишљење да није утврђено да је ЗС К. Дом здравља З. дискриминаторно поступила према Ј. и Б. Б. на основу њихове националне припадности.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се обратила Ј. Б. из З, коју је поднела против Здравствене станице К. Дома здравља З.

1.2. У притужби је наведено:

- да је са сином Б. Б. отишла у Дом здравља З, јер Б. није било добро;
- да јој се приликом предаје књижице на шалтеру у амбуланти у К, медицинска сестра (Д.) обратила речима: „Ви Цигани сте добили станове, а ја радим годинама и немам стан";
- да је након тога, докторка М. одбила да прегледа Б. рекавши да више не долазе код ње и да у апотеци могу да купе лекове, јер Б. није имао оверену здравствену књижицу.

1.3. У допуни притужбе достављена је писана изјава Б. Б, у којој је наведено:

- да је са мајком био код докторке јер није имао лекове које мора да пије, а књижица му није била оверена;
- да је његова мајка предала књижицу када су дошли у дом здравља, а сестра на шалтеру је рекла: „Ви Цигани сте добили станове, а ја нисам, а већ пет година радим";
- да је медицинска сестра рекла да питају докторку да ли хоће да их прими, јер нису имали оверену здравствену књижицу;
- да је докторка изашла из ординације и рекла да неће да их прими на преглед;
- да је мајка морала да му купи лекове, јер није могао да буде без терапије и лекова док се не овери здравствена књижица.

1.4. Уз притужбу је достављена медицинска документација КБЦ З. од 13. маја 2014. године и извештаји лекара специјалисте Института за здравствену заштиту мајке и детета Србије „Др Вукан Чупић" од 19. маја 2014. године.

1.5. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење Дома здравља З.

1.6. У изјашњењу др К. У, директорке Дома здравља З, између осталог, наведено је:

- да је увидом у кадровску документацији утврђено да у Здравственој станици К, у периоду који се наводи у притужби, као и након тог периода, није радила докторка специјалисте педијатрије М, а за коју Ј. Б. наводи да је одбила да прегледа њеног сина Б;
- да у притужби није наведено време, дан, месец и година наводног одбијања прегледа;
- да је Д. А. изјавила да је видела пацијента Б. Б. 11. септембра 2014. године, као и 27. јануара 2015. године, приликом посете педијатру;
- да је увидом у здравствени картон Б. Б, као и медицинску документацију утврђено да је Б. Б. долазио на преглед у Здравствену станицу К. у току септембра 2014. године, када су га прегледале др Т. Д. и др Б. Ш.;
- да према списку запослених доктора педијатара у дому здравља у целини, не постоји запослена лекарка по имену М, због чега су неистинити наводи подноситељке притужбе;
- да је медицинска сестра Д. А. навела и да је Ј. Б, у међувремену, у више наврата доводила ћерке Б. и Д, које су прегледане, као и своју рођаку из унутрашњости која је била са болесним дететом, без личних докумената родитеља;
- да медицинска сестра Д. А. није рекла „Ви Цигани сте добили станове, а ја нисам, а већ пет година ради" јер овакву изјаву Д. није могла, нити имала прилике да изјави, с обзиром да у октобру 2014. године Ј. Б. и није доводила сина Б. на преглед у ЗС К.;
- да медицинска сестра Д. А. станује на адреси А. А. бр. 13 у К, у гарсоњери која је у њеном власништву и има решено стамбено питање, те су и због тога неистинити наводи подноситељке притужбе да је медицинска сестра изрекла цитирану реченицу;

- да је увидом у радну књижицу медицинске сестре Д. А. утврђено да је у Дому здравља З. запослена од 22. октобра 1986. године, те да има преко 28 година радног стажа;
- да је др К. У, в.д. директорка Дома здравља З. донела закључак, на основу прикупљених доказа у поступку испитивања навода из притужбе, у којем је констатовано да у Дому здравља З, у ЗС К, приликом прегледа и пружања здравствених услуга малолетном Б. Б. у току септембра 2014. године није извршена непосредна или посредна дискриминација, по било ком основу који су наведени у обрасцу притужбе од 4. новембра 2014. године;
- да је увидом у електронски картон малолетног Б. Б. констатовано да он није долазио на преглед у здравствену станицу К. у октобру, новембру и децембру 2014. године, односно да је у периоду после септембра 2014. године, Б. Б. први пут дошао на преглед у ову здравствену станицу 27. јануара 2015. године;
- да Повереница за заштиту равноправности, након свих навода из притужбе и изјашњења, као и приложених доказа, одбије притужбу Ј. Б. као неосновану.

1.7. Уз изјашњење су поднети следећи документи: 1) фотокопија здравственог картона Б. Б. и електронска евиденција здравственог картона; 2) списак запослених специјалиста у Дому здравља З; 3) електронска евиденција о доласцима Б. Б. на преглед; 4) фотокопија радне књижице Д. А. и 5) уговор о купопродаји од 16. маја 2006. године.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. На основу фотокопије здравственог картона Б. Б. и евиденције о доласцима пацијента, утврђено је да је у ЗС К. евидентиран преглед Б. Б. 7, 14. и 25. јула 2014. године, затим 8. и 11. септембра 2014. године, као и 27. јануара 2015. године. Утврђено је да су га прегледале др Т. Д. М. и др Б. Ш.

2.2. Увидом у листу запослених радника Дома здравља З. утврђено је да међу докторима специјалиста педијатрије неме запослене докторке по имену М.

2.3. Увидом у уговор о купопродаји од 16. маја 2006. године који је закључен између Б. Р, продавца и Д. А, купца, утврђено је да је Д. А. власник стана (гарсоњере) у ул. А. А. бр. 13 у З.

2.4. Увидом у фотокопију радне књижице медицинске сестре Д. А, утврђено је да је Д. А. запослена у Дому здравља З. од 22. октобра 1986. године.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету ценила је наводе из притужбе и изјашњења, доказе који су приложени, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је од-

ређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.3. Конвенција о правима детета у чл. 2. прописује да ће стране уговорнице поштовати и обезбеђивати права утврђена овом конвенцијом сваком детету које се налази под њиховом јурисдикцијом, без икакве дискриминације и без обзира на расу, боју коже, пол, језик, вероисповест, политичко или друго уверење, национално, етничко или социјално порекло, имовинско стање, инвалидитет, рођење или други статус детета, његовог родитеља или законског старатеља. Одредбом чл. 3. прописано је да ће најбољи интереси детета бити од првенственог значаја у свим активностима које се тичу деце, без обзира да ли их предузимају јавне или приватне институције социјалног старања, судови, административни органи или законодавна тела. Стране уговорнице су се обавезале да обезбеде детету такву заштиту и бригу која је неопходна за његову добробит, као и да се институције, службе и установе одговорне за бригу или заштиту деце прилагоде стандардима које су утврдили надлежни органи, посебно у области сигурности, здравља, у погледу броја и подобности особља, као и стручног надзора. Чланом 24. прописано је да уговорнице признају право детета на уживање највишег остваривог здравственог стандарда и на капацитете за лечење и здравствену рехабилитацију, као и да ће државе настојати да обезбеде да ниједно дете не буде лишено права на приступ таквим услугама здравствене заштите.

3.4. Устав Републике Србије забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета. Заштита националних мањина гарантована је чл. 14. којим се штите права националних мањина и јемчи посебна заштита националним мањинама ради остваривања потпуне равноправности и очувања њиховог идентитета. Устав Републике Србије гарантује и здравствену заштиту чл. 68. и прописује да деца остварују здравствену заштиту из јавних прихода, ако је не остварују на други начин, у складу са законом.

3.5. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, где је дискриминација дефинисана као свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима.

3.6. Закон о здравственој заштити у чл. 19. прописује начело приступачности здравствене заштите, које се остварује обезбеђивањем одговарајуће здравствене заштите грађанима Републике Србије која је физички, географски и економски доступна, односно, културно прихватљива, а посебно здравствене заштите на примарном нивоу. Одредбом чл. 20. истог закона прописано је начело правичности здравствене заштите које се остварује забраном дискриминације приликом пружања здравствене заштите на основу расе, пола, старости, националне припадности, социјалног порекла, вероисповести, политичког или другог убеђења, имовног стања културе, језика, врсте болести, психичког или телесног инвалидитета. Гарантовано је поштовање људских права и вредности у здравственој заштити, а чл. 25. прописано је, између осталог, да сваки грађанин има право да здравствену заштиту остварује уз поштовање највишег могућег стандарда људских права и вредности, уз уважавање његових моралних, културних, религијских и филозофских убеђења, као и да свако дете до навршених 18 година живота има право на највиши могући стандард здравља и здравствене заштите.

3.7. Одредбом чл. 6. Закона о правима пацијената прописано је да пацијент има право на доступну и квалитетну здравствену заштиту, у складу са својим здравственим стањем, а у границама материјалних могућности система здравствене заштите, док је у ставу 2. прописано да у поступку остваривања здравствене заштите, пацијент има право на једнак приступ здравственој служби, без дискриминације у односу на финансијске могућности, место становања, врсту обољења, време приступа здравственој служби или у односу на неку другу различитост која може да буде узрок дискриминације.

3.8. Доношењем Стратегије за унапређивање положаја Рома у Републици Србији (2009), Влада Републике Србије поставила је као стратешки циљ унапређење положаја Рома у Републици Србији и смањење разлика које постоје између положаја ромске популације и осталог становништва. Овај документ се, поред других питања, бави и питањем здравствене заштите припадника ромске популације а као општи циљ, постављено је унапређење здравственог стања Рома, док је један од специфичних циљева побољшање доступности здравствене заштите ромске популације.

АНАЛИЗА ДОКАЗА ДОСТАВЉЕНИХ УЗ ПРИТУЖБУ И НАВОДА ИЗ ИЗЈАШЊЕЊА

3.9. Имајући у виду предмет ове притужбе, у конкретном случају потребно је утврдити да ли су Ј. и Б. Б. изложени дискриминаторском понашању у Дому здравља З. на основу припадности ромској националној мањини, односно, да ли је запослена медицинска сестра изјавила „Ви Цигани сте добили станове, а ја радим и нисам", као и да ли је докторка одбила да прегледа малолетног Б. Б.

3.10. На основу навода из притужбе и из изјашњења, у конкретном случају је спорно када се десио догађај који је описан у притужби, односно, када се медицинска сестра на шалтеру обратила овим речима Ј. Б, а докторка одбила да прегледа Б. Б. Такође је спорно и шта је том приликом изговорено. Наиме, Ј. Б. је у притужби, која је потписана 4. новембра 2014. године, навела да је у Дому здравља била „пре две недеље" из чега се може закључити да је у питању октобар 2014. године. Дом здравља З. оспорио је ове тврдње у изјашњењу и пружио доказе да Б. Б. није био у ДЗ З. током октобра 2014. године. Такође, у изјашњењу је оспорено и да је том приликом Б. Б. одбила да прегледа докторка М, с

обзиром да према евиденцији запослених, не постоји запослена докторка по имену М. у Дому здравља З, о чему је такође достављен доказ.

3.11. Из утврђеног чињеничног стања произлази да Б. Б. има отворен здравствени картон у ЗС К. Дома здравља З, да му је изабрана лекарка др Т. Д. М, као и да је пре и након спорног догађаја (октобар 2014.) евидентирано пружање здравствене услуге. У погледу навода из притужбе и допуне притужбе да је медицинска сестра Д. изјавила „Ви Цигани сте добили станове, а ја радим и нисам", Повереница истиче да се из анализе навода из притужбе и изјашњења може закључити да су супротни и међусобно противречни, као и да се из понуђених чињеница и доказа не може утврдити шта се тачно десило том приликом, односно, шта је изговорено. У изјашњењу Дома здравља З. оспорени су ови наводи, јер према изјави медицинске сестре Д. А, Ј. Б. није долазила са сином Б. у Дом Здравља З. током октобра 2014. године, Б. је видела приликом посете лекару у септембру 2014. године и јануару 2015. године, а није имала разлога да овако нешто изговори јер има решено стамбено питање и стан који је у њеном власништву. Из здравственог картона Б. Б. и евиденције прегледа утврђено је да му након 11. септембра 2014. године није пружена здравствена услуга у октобру, новембру и децембру 2014. године, а 27. јануара 2015. године евидентирана је прва посета и преглед након септембра 2014. године. Повереница за заштиту равноправности констатује да у конкретном случају, није било могуће утврдити шта се том приликом догодило, као ни шта је тачно изговорено. Поред тога, у конкретном случају није било могуће утврдити да ли је том приликом неко од запослених лекара одбио да прегледа Б, имајући у виду да је Дом здравља З. пружио доказе за тврдње да нема запослену лекарку по имену М, за коју се у притужби наводи да је одбила да прегледа Б. Б.

3.12. Поводом навода из изјашњења да је др К. У, в.д. директорка донела закључак да у Дому здравља З. „приликом прегледа и пружања здравствених услуга малолетном Б. Б. у току септембра 2014. године није према њему извршена непосредна или посредна дискриминација", Повереница за заштиту равноправности указује да је Законом о забрани дискриминације установљен Повереник за заштиту равноправности, једини специјализовани државни орган у чијој је надлежности давање мишљења о повреди антидискриминационих прописа. То значи да директорка здравствене установе није овлашћена да даје мишљење у вези са повредама антидискриминационих прописа, већ је у њеној надлежности, у складу са Законом о здравственој заштити, организација рада и руковођење процесом рада установе, представљање и заступање здравствене установе, а одговорна је за законитост рада здравствене установе.

3.13. Повереница указује да је обавеза здравствених радника да покажу већи степен сензибилности у ситуацијама у којима су пацијенти из осетљивих друштвених група, као и да учине све што је у њиховој надлежности да пруже неопходну подршку, како би се овим особама олакшало остваривање гарантованих права на здравствену заштиту. Ово посебно ако се има у виду да је ромска национална мањина, упркос напорима различитих државних институција и организација цивилног друштва које предузимају мере усмерене ка побољшању положаја Рома, и даље једна од најугроженијих друштвених група у Србији, као и да мере које се предузимају још увек нису довеле до осетнијег унапређења услова живота и њиховог положаја у друштву.

3.14. Ценећи утврђене чињенице у овом предмету, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да се у конкретном случају не може утврдити шта се тачно догодило при-

ликом доласка Ј. Б. са сином Б. у Здравствену станицу К. Дом здравља З. у октобру 2014. године, односно, како су се запослени ДЗ З. понашали према Ј. и Б. Б, као и да ли је то понашање било засновано на њиховој националној припадности. С друге стране, ово не значи да у догађају који је описан у притужби није дошло до евентуалне повреде неког другог права, које није у надлежности Повереника за заштиту равноправности.

4. МИШЉЕЊЕ

У поступку који је спроведен по притужби Ј. Б. из З. против Здравствене станице К. Дома здравља З, није утврђено да је ова здравствена установа дискриминаторно поступила према Ј. и Б. Б. на основу њихове националне припадности.

Притужба Х. Б. против полицијске станице З. по основу националне припадности у поступку пред органима јавне власти

бр. 07-00-00518/2013-02 датум: 17.3.2015.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе М. Б, коју је поднела њена мајка Х. Б, против Полицијске станице З. У притужби је наведено да је Х. Б. покушала да у ПС З. пријави пребивалиште за своју ћерку, али да је одбијена пријава пребивалишта јер М. Б. није наведена као чланица породичног домаћинства Х. Б. у уговору о закупу стана. У изјашњењу начелника ПС З. наведено је да Х. Б. има пријаву пребивалишта у З, на основу уговора о закупу стана са Градском управом града Б, у којем су наведени чланови домаћинства који могу бити пријављени на датој адреси, а међу којима није М. Б, иако је у моменту закључења уговора била рођена. У току поступка утврђено је да Полицијска станица З. није понудила чињенице и доказе на основу којих би се могло закључити да су постојали објективни разлози за одбијање пријаве пребивалишта малолетне М. Б. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да у Полицијска станица у З, одбијањем пријаве пребивалишта за малолетну М. Б, извршила акт дискриминације на основу припадности ромској националној мањини и чињеници да породица Х. Б. живи у стану за социјално становање. У поступку је утврђено и да је Х. Б. позвана на информативни разговор у ПС З. поводом притужбе коју је поднела Поверенику за заштиту равноправности против ПС З. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је позивањем Х. Б. на информативни разговор 10. децембра 2014. године поводом притужбе коју је поднела Поверенику за заштиту равноправности против ПС З. због дискриминације у поступку пријављивања пребивалишта за своју ћерку М. Б, ПС З. прекршила је одредбе Закона о забрани дискриминације. Због тога је Полицијској станици З. и начелнику Ж. Б, као одговорном лицу, препоручено да упуте писано извињење Х. Б. због дискриминаторног поступања према њој и њеној малолетној ћерки, да предузму све потребне мере у циљу отклањања последица дискриминаторног поступања према М. Б, да организују обуку за све запослене у Полицијској станици З. на тему дискриминације, са циљем сензибилисања и едуковања службеника и службеница за рад са ромском популацијом, као и да убудуће, у оквиру обављања послова из своје надлежности, не крше антидискриминационе прописе.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се обратила Х. Б. у име своје малолетне ћерке М. Б, против Полицијске станице З.

1.2. У притужби је наведено:

- да су Х. Б. и њена породица ромске националности и да су живели у „контејнерском насељу" у К, а да су од 2013. године корисници стана за социјално становање у З. П;
- да је М. Б. рођена... године и да је имала 14 дана када су добили стан у З. П;
- да су у ПС З, када је први пут отишла да пријави пребивалиште за ћерку М, одбили да изврше пријаву без објашњења;
- да је у ПС З. рекла да је самохрана мајка и корисница стана за социјално становање, да су друга њена деца пријављена на тој адреси, као и да јој је потребна пријава стана за М. ради остваривања других права, да су јој у ПС З. тражили да им покаже све пријаве пребивалишта за осталу децу и да су је опет одбили;
- да је две недеље пре подношења притужбе поново покушала да пријави пребивалиште за М. Б, али да је поново одбијена.

1.3. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка од Полицијске станице З. затражено да се изјасни о наводима притужбе.

1.4. У изјашњењу Ж. Б, начелника ПС З. наведено је:

- да су по пријему захтева за изјашњење Повереника за заштиту равноправности, позвали Х. Б. у ПС З. „како би се изјаснила на наводе притужбе јер су исти били нејасни и непотпуни и без доказа о претрпљеном акту дискриминације";
- да је Х. Б, у складу са чланом 172. Закона о општем управном поступку, дала следећу изјаву: да је у ПС долазила у јулу или августу 2013. године са циљем да пријави пребивалиште своје ћерке М. Б, да је била на шалтеру за пријаву пребивалишта где је радила млађа службеница, коју не би препознала ни када би је суочили са њом, да је добила потребне информације, али да је након њеног инсистирања да јој се пријави дете, иста службеница рекла „Ви Цигани сте досадни и најгори сте" и да јој је саветовала да оде у Градску управу и прошири уговор и упише новорођено дете као корисника стана, да су јој у Градској управи рекли да то „не може" и да је службеница која је то радила добила отказ, да више није никада долазила у ПС З, нити је поново покушала да пријави дете;
- да је извршеним проверама у евиденцији пребивалишта Полицијске управе за град Б, утврђено да је Х. Б. пријављена на адреси у З, на основу уговора о закупу стана са Градском управом града Б, Секретаријатом за социјалну заштиту број XIXA-07-36-9-913/12 од 6. марта 2013. године у којем су наведени чланови домаћинства који могу бити пријављени на датој адреси, а међу којима није М. Б, иако је у моменту закључења уговора била рођена;
- да с обзиром да је Х. Б. само једном долазила у ПС З. и да не може да се сети код које службенице је била, као и да нема ни један доказ о претрпљеном акту дискриминације, ПС није могла испитати наводе из њене притужбе и позвати било ког на одговорност;
- да су од Х. Б. примили 10. децембра 2014. године захтев за пријаву пребивалишта за малолетну М. Б, како би службеним путем покушали да прибаве писмену сагласност за пријаву пребивалишта од Градске управе града Б, Секретаријата за социјалну заштиту.

1.5. У прилогу изјашњења достављена су и следећа документа: 1) записник о саслушању Х. Б. 10. децембра 2014. године и 2) фотокопију четири стране уговора о закупу стана број XIXA-07-36-9-913/12 од 6. марта 2013. године.

1.6. Повереница за заштиту равноправности, након сазнања из изјашњења начелника ПС З. о информативном разговору, затражила је посебно изјашњење од ПС З. о разлозима због којих је Х. Б. позвана 10. децембра 2014. године у ПС З. где јој је узета изјава у вези са притужбом коју је поднела Повереницу за заштиту равноправности против ПС З.

1.7. У изјашњењу начелника Полицијске станице З. Ж. Б, између осталог, наведено је:

- да Х. Б. 10. децембра 2014. године није позвана у ПС З. на одговорност у смислу Закона о забрани дискриминације, већ у својству притужиоца у смислу члана 14. Правилника о поступку решавања притужби и члана 180. Закона о полицији, ради обављања разговора о наводима из њене притужбе на рад ПС З;
- да позивање притужиоца који се притужује на рад ПС З. није пракса ПС З, већ законска обавеза у складу са наведеним законом и подзаконским актом;
- да је законска обавеза запослених у ПС З. да све грађане и грађанке који им се обрате упуте како, у складу са законом, могу остварити своје право, што је у конкретном случају и учињено, те да не препознају чин дискриминације у томе;
- да су 11. децембра 2014. године упутили допис Градском центру за социјални рад са молбом да им доставе писану сагласност да малолетна Х. Б. може да се пријави на адресу становања мајке;
- да је ПС З. „сервис грађана који постоји управо због њих али да не смемо кршити законе Републике Србије".

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Међу странкама није спорно да је Х. Б. долазилу у јулу или августу 2013. године у ПС З. ради пријављивања пребивалишта за своју малолетну ћерку М. Б, рођену... године. Обавештена је да треба да иде у Градску управу града Б. да прошири уговор о закупу стана и упише новорођено дете као корисницу стана.

2.2. Увидом у записник о саслушању странке састављен 10. децембра 2014. године, утврђено је да је Х. Б. дала изјаву „у вези притужбе на рад ПС З. а у управној ствари пријаве пребивалишта за малолетну М. Б." и да је „упозорена да је дужна да говори истину, да не сме ништа прећутати и предочене су јој последице давања лажног исказа под кривичном и материјалном одговорношћу". Утврђено је да је Х. Б. изјавила да је у јулу или августу 2013. године долазила у ПС З. како би пријавила своје малолетно дете, које је у том моменту имала шест месеци. Јавила се на „шалтер пребивалишта" где је радила млађа женска особа коју не би препознала ни да када би се суочила са њим, али која јој је рекла да пријаву стана за дете не може да уради јер малолетно дете није обухваћено уговором о закупу стана. Службеница је упутила Х. Б. да се обрати Секретаријату за социјалну заштиту са којим је закључен уговор о закупу стана како би проширила уговор, односно, како би као корисницу стана у уговор унели и малолетну М. Б. Након инсистирања Х. Б. да јој издају пријаву пребивалишта, службеница је рекла „Не може, ви Цигани сте много досадни и најгори сте". После тога Х. Б. више није долазила у ПС З, а 9. децембра 2014.

године у Секретаријату за социјалну заштиту речено јој је да дође за месец дана „па ће да виде" јер је службеница погрешила што у уговор о коришћењу стана није унела и М. Б. која је била рођена у моменту закључења уговора.

2.3. Увидом у фотокопију уговора о закупу стана закљученог између Х. Б. и Града Б, Секретаријата за социјалну заштиту број XIXA-07-36-9-913/12 од 6. марта 2013. године, утврђено је да је закупац стана Х. Б., а да је одредбама члана 5. уговора прописано да ће закупац користити стан заједно са члановима породичног домаћинства и то: А. Б. (син), А. Б. (син), Ђ. Б. (кћи) и М. Б. (кћи). Најмлађа кћи М. Б. није наведена у уговору као чланица домаћинства Х. Б.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе и изјашњења, доказе који су приложени, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује усвојену улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.3. Устав Републике Србије забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета.

Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, где је дискриминација дефинисана као свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Поред тога, чланом 15. прописано је да свако има право на једнак

приступ и једнаку заштиту својих права пред судовима и органима јавне власти, као и да се дискриминаторско поступање службених лица, односно одговорног лица у органу јавне власти, сматра тежом повредом радне дужности, у складу са законом.

3.4. Одредбама Закона о пребивалишту и боравишту грађана прописано је да пријаву и одјаву пребивалишта, односно пријаву и одјаву боравишта за малолетно лице или лице без пословне способности, подноси његов родитељ, односно старатељ или други законски заступник. Одредбама члана 11. став 1. прописано је да грађанин може пријавити пребивалиште по основу права својине на стану, уговора о закупу стана или другом правном основу, док је одредбама става 2. тачка 3. овог закона прописано да, уколико грађанин не може пријавити пребивалиште по основу наведеном у ставу 1. овог члана, надлежни орган му решењем утврђује пребивалиште на адреси пребивалишта његових родитеља.

3.5. Стратегијом за унапређивање положаја Рома у Републици Србији (2009), Влада Републике Србије поставила је као стратешки циљ унапређење положаја Рома у Републици Србији и смањење разлика које постоје између положаја ромске популације и осталог становништва.

3.6. Стратегијом превенције и заштите од дискриминације, као један од посебних циљева прописано је спречавање дискриминације над припадницима ромске националне мањине, у оквиру којег је истакнута потреба искорењивања различитих случајева дискриминације и дискриминаторних пракси и у добијању личних докумената и поступцима пред органима јавне власти.

АНАЛИЗА НАВОДА ИЗ ПРИТУЖБЕ, ПРИЛОГА И ИЗЈАШЊЕЊА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

3.7. Задатак Повереника за заштиту равноправности је да утврди да ли је Полицијска станица 3. дискриминисала малолетну М. Б. на основу личног својства – припадности ромској националној мањини и чињеници да породица Х. Б. живи у стану за социјално становање, одбијањем да изврши пријаву пребивалишта по захтеву њене мајке Х. Б.

3.8. Повереница за заштиту равноправности указује да је одредбама члана 45. Закона о забрани дискриминације прописано правило о пребацивању терета доказивања. Према овом правилу, у конкретном случају, подноситељка притужбе треба да учини вероватним да је Полицијска станица 3. извршила акт дискриминације одбијањем да изврши пријаву пребивалишта за М. Б. Уколико то учини, терет доказивања да до повреда начела равноправности није дошло, лежи на полицијској станици. Повереница за заштиту равноправности констатује да је акт дискриминације учињен вероватним, у смислу члана 45. Закона о забрани дискриминације, с обзиром да М. Б. нема пријављено пребивалиште. Имајући то у виду, потребно је утврдити да ли чињенице и докази које је ПС 3. понудила у прилог тврдњи да није извршен акт дискриминације, пружају довољно основа за закључак да постоје објективни и оправдани разлози због којих је М. Б. одбијена пријава пребивалишта, а који нису у вези са њеном националном припадношћу и чињеницом да живи са породицом у стану за социјално становање.

3.9. Повереница за заштиту равноправности ценила је наводе из изјашњења ПС 3. да је захтев за пријаву пребивалишта малолетне М. Б. одбијен јер она није наведена као корисница стана у уговору о закупу стана који је са Градском управом града Б. закључила

њена мајка Х. Б. Наиме, према наводима ПС 3, малолетној М. Б. не може се извршити пријава пребивалишта јер не постоји правни основ за њену пријаву на адреси на којој живи њена породица. Повереница за заштиту равноправности указује да се овакав став ПС 3. не може прихватити. Најпре, одредбама уговора о закупу стана прописано је да ће закупац „користити стан заједно са члановима породичног домаћинства". Иако малолетна М. Б. није експлицитно наведена у уговору о закупу стана као чланица домаћинства и корисница стана, она то несумњиво јесте. Наиме, у конкретном случају у питању је беба, која у тренутку првог подношења захтева за пријаву пребивалишта има шест месеци и живи са мајком. Повереница за заштиту равноправности није улазила у испитивање разлога због којих малолетна М. Б. није наведена у уговору о закупу стана као корисница стана, иако је у моменту закључења уговора била рођена, с обзиром да то није предмет ове притужбе и није релевантно за одлучивање у конкретном случају. При томе, треба имати у виду да је М. Б. рођена... године, а да је уговор о закупу стана закључен 6. марта 2013. године, дакле у веома кратком временском периоду након рођења М. Б.

3.10. Повереница за заштиту равноправности указује да у конкретном случају, за пријаву пребивалишта малолетне М. Б. није релевантно да ли је у уговору о закупу стана наведена као корисница. Наиме, Законом о пребивалишту и боравишту грађана прописани су начини пријављивања пребивалишта. Прописано је да пријаву и одјаву пребивалишта за малолетно лице или лице без пословне способности, подноси његов родитељ, односно старатељ или други законски заступник, док је одредбама члана 11. став 1. прописано да грађанин може пријавити пребивалиште по основу права својине на стану, уговора о закупу стана или другом правном основу. Одредбама става 2. тачка 3. овог члана прописано је да уколико грађанин не може да пријави пребивалиште по неком од наведених основа, надлежни орган му решењем утврђује пребивалиште на адреси пребивалишта његових родитеља. У конкретном случају, ПС 3. могла је да изврши пријаву пребивалишта за М. Б. на основу уговора о закупу стана који је Х. Б. закључила са градом Б. Поред тога, уколико је пријава пребивалишта на основу уговора о закупу стана била на било који начин спорна за ПС 3, било је могуће применити одредбе Закона о пребивалишту и боравишту грађана којима је прописано да ако грађанин не може да пријави пребивалиште по неком од наведених основа, надлежни орган му решењем утврђује пребивалиште на адреси пребивалишта његових родитеља. Примена овог законског решења значила би пријаву пребивалишта малолетне М. Б. на адреси пребивалишта њене мајке. Међутим, ПС 3. није применила ниједно од прописаних законских решења, већ је одбила да изврши пријаву пребивалишта малолетној М. Б.

3.11. Даље, на званичној интернет презентацији Министарства унутрашњих послова Републике Србије налази се и упутство о пријави пребивалишта новорођеног детета, под насловом „Када пријављују новорођено дете које су обавезе родитеља и који је поступак и рок". У овом упутству, намењеном родитељима, наведени су и документи које родитељ доставља на увид приликом пријављивања пребивалишта новорођенчета и то: важећу личну карту, извод из матичне књиге рођених за дете, доказ о уплаћеној републичкој административној такси, сагласност другог родитеља у случају да родитељи немају исту адресу становања или примерак правноснажне пресуде о разводу брака у случају да родитељ самостално врши родитељско право.

Из свега наведеног јасно је да родитељ који има важећу личну карту не треба да доставља документ који је правни основ за пријаву пребивалишта, већ се то врши увидом у важећу личну карту, односно, пријаву пребивалишта. С обзиром да Х. Б. има пријављено

пребивалиште на адреси ... у З. П, што је и ПС З. утврдио провером у евиденцији пребивалишта, Повереница за заштиту равноправности констатује да није постојао ни један објективан и оправдан разлог да се не изврши пријава пребивалишта за малолетну М. Б, односно, да није постојао разлог да се од Х. Б. уопште тражи достављање уговора о закупу стана, а посебно није било разлога да се упућује да измени уговор и дода М. Б. као чланицу свог породичног домаћинства. Х. Б. може тражити измену уговора о закупу стана, уколико јој је то неопходно ради остваривања одређених права, али ова измена није неопходна за пријаву пребивалишта малолетног детета.

3.12. У односу на наводе из изјашњења ПС З. да су 10. децембра 2014. године, након подношења притужбе Повереникуза заштиту равноправности, од Х. Б. примили захтев за пријаву пребивалишта за малолетну М. Б, како би службеним путем покушали да прибаве писмену сагласност за пријаву пребивалишта од Секретаријата за социјалну заштиту Градске управе града Б, Повереница за заштиту равноправности указује да је ПС З. то могла да учини и када је Х. Б. први пут дошла да пријави дете, уколико су службеници сматрали да је неопходна измена уговора о закупу стана. Овакво поступање ПС З. довело је до ситуације да М. Б. нема пријављено пребивалиште две године, иако нема никаквих законских сметњи за пријаву њеног пребивалишта.

Имајући све ово у виду, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да је одбијање ПС З. да изврши пријаву пребивалишта малолетне М. Б. засновано на њеној ромској националној припадности и чињеници да њена породица живи у стану за социјално становање.

3.13. Повереница за заштиту равноправности подсећа да је Влада Републике Србије, доношењем Стратегије за унапређивање положаја Рома у Републици Србији (2009), поставила као стратешки циљ унапређење положаја Рома у Републици Србији, са циљем смањења разлика које постоје између положаја ромске популације и осталог становништва. У Стратегији је посебна пажња посвећена праву на лична документа и на правни субјективитет, те је наведено да се велики број Рома суочава са озбиљним препрекама у уживању права да буду признати пред законом и да поседују документа. Као неки од узрока оваквог стања, наведени су: немогућност пријаве боравишта или пребивалишта лица која живе у неформалним насељима, недовољна осетљивост запослених у надлежним органима о потребама ромске популације и недовољна флексибилност органа власти да се прилагоде ситуацији у којој се налазе Роми. Припадници ромске националне мањине из неформалних насеља посебно имају тешкоће, јер због непријављеног пребивалишта нису у могућности да прибаве личну карту, а због тога не могу да остваре друга права која су условљена поседовањем личне карте. Између осталог, ово је био један од разлога за доношење Закона о пребивалишту и боравишту грађана 2011. године, којим је, између осталог, прописан начин пријаве пребивалишта у случајевима у којима не постоји доказ о правном основу становања.

Истраживање које је спровела организација цивилног друштва Р. из Б. у току 2013. и 2014. године, показало је да и даље није уједначена пракса полицијских управа по питању пријава пребивалишта на адреси сталног становања или на адреси родитеља и супружника, као и да у овим случајевима најчешће долази до усменог одбијања пријема захтева за пријаву пребивалишта. Ситуација у којој су се нашле Х. Б. и њена ћерка М. Б, потврђује резултате овог истраживања. Иако не живе у нелегалном насељу, већ у стану за социјално становање, на основу уговора о закупу и са пријављеним преби-

валиштем, Х. Б. није успела да пријави пребивалиште својој малолетној ћерки М. у поступку пред ПС З.

3.14. Имајући у виду све околности овог случаја, Повереница за заштиту равноправности констатује да је у овом поступку неопходно испитати да ли је ПС З, позивањем Х. Б. на информативни разговор 10. децембра 2014. године поводом притужбе коју је поднела Поверенику за заштиту равноправности против ПС З. због дискриминације у поступку пријављивања пребивалишта за своју ћерку М. Б, извршила нови акт дискриминације. Наиме, одредбама члана 9. Закона о забрани дискриминације прописан је посебан облик дискриминације – забрана позивања на одговорност (виктимизација), који постоји ако се према лицу или групи лица неоправдано поступа лошије него што се поступа или би се поступало према другима, искључиво или углавном због тога што су тражили, односно намеравају да траже заштиту од дискриминације или због тога што су понудили или намеравају да понуде доказе о дискриминаторском поступању.

3.15. У изјашњењу ПС З. наведено је да су по пријему захтева за изјашњење Повереника за заштиту равноправности, позвали Х. Б. у ПС З. „како би се изјаснила на наводе притужбе јер су исти били нејасни и непотпуни и без доказа о претрпљеном акту дискриминације". Повереница за заштиту равноправности указује да је Законом о забрани дискриминације установљен Повереник за заштиту равноправности, једини специјализовани државни орган у чијој је надлежности спровођење поступка по притужбама грађана и грађанки поводом аката дискриминације и давање мишљења о повреди антидискриминационих прописа. То значи да ПС З, као ни било које друго правно или физичко лице, односно, државни орган нема овлашћење да води поступак и испитује повреде Закона о забрани дискриминацији, већ је то искључива надлежност Повереника.

Повереница за заштиту равноправности указује да је од ПС З. затражено да се изјасни о наводима из притужбе Х. Б. Имајући у виду да је ПС З. организациона јединица државног органа, Повереница констатује да начелник ПС З, као и сви запослени у ПС З. морају да знају која су овлашћења и надлежности ПС З, а која су овлашћења и надлежности независног државног органа – Повереника за заштиту равноправности. Имајући то у виду, Повереница констатује да је начелник ПС З, имао обавезу да се изјасни на наводе из притужбе Х. Б, на основу захтева за изјашњење Повереника за заштиту равноправности. Међутим, како је у изјашњењу ПС З. наведено, Х. Б. је позвана на информативни разговор 10. децембра 2014. године у ПС З, поводом притужбе коју је поднела Поверенику за заштиту равноправности против ПС З.

Повереница констатује да се не могу прихватити наводи из додатног изјашњења ПС З. да Х. Б. „није позвана у ПС З. на одговорност у смислу Закона о забрани дискриминације, већ у својству притужиоца у смислу члана 14. Правилника о поступку решавања притужби и члана 180. Закона о полицији, ради обављања разговора на околности навода из њене притужбе на рад ПС З", с обзиром да је одредбама члана З. Правилника о поступку решавања притужби прописано коме се подноси притужба које против полицијских службеника подносе појединци, односно, евидентно је да притужба коју је Х. Б. поднела Поверенику за заштиту равноправности није притужба поднета Министарству унутрашњих послова.

Имајући у виду да је Х. Б. позвана у полицијску станицу против које је поднела притужбу, да јој је узета изјава на записник и да је службено лице упозорило Х. Б. на кривичну и материјалну одговорност за давање лажне изјаве, Повереница за заштиту равноправности

констатује да је оваквим поступањем ПС З, Х. Б. додатно виктимизована због тога што је тражила заштиту од дискриминације. Тиме је ПС З. прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

3.16. На крају, Повереница за заштиту равноправности указује да је обавеза свих релевантних друштвених актера у Србији, а посебно државних органа, да покажу већи степен сензибилности у поступцима у којима су странке из осетљивих друштвених група, као и да учине све што је у њиховој надлежности да пруже неопходну подршку, како би се овим особама олакшало остваривање гарантованих права.

4. МИШЉЕЊЕ

4.1. У поступку који је спроведен по притужби М. Б. из З. П, коју је поднела њена мајка Х. Б. против Полицијске станице З, утврђено је да је ПС З, одбијањем пријаве пребивалишта за малолетну М. Б. прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

4.2. Позивањем Х. Б. на информативни разговор 10. децембра 2014. године поводом притужбе коју је поднела Повереницу за заштиту равноправности против ПС З. због дискриминације у поступку пријављивања пребивалишта за своју ћерку М. Б, ПС З. прекршила је одредбе Закона о забрани дискриминације.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује Полицијској станици З. и Ж. Б., начелнику ПС З, као одговорном лицу, да:

5.1. Упуте писано извињење Х. Б. због дискриминаторног поступања према њој и њеној малолетној ћерки М. Б., у року од 15 дана од дана пријема мишљења.

5.2. Предузму све потребне мере у циљу отклањања последица дискриминаторног поступања према М. Б.

5.3. Организују обуку за све запослене у Полицијској станици З. на тему дискриминације, а са циљем сензибилисања и едуковања службеника и службеница за рад са ромском популацијом.

5.4. Да убудуће, у оквиру обављања послова из своје надлежности, не крше антидискриминационе прописе.

Потребно је да Ж. Б, начелник ПС З. обавести Повереницу за заштиту равноправности о спровођењу ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Сагласно члану 40. Закона о забрани дискриминације, уколико Ж. Б, начелник ПС З. не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, Повереница за заштиту равноправности може о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

Против овог мишљења са препоруком није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката.

Притужбе због дискриминације по основу инвалидитета

ПОВЕРЕНИК ЗА ЗАШТИТУ РАВНОПРАВНОСТИ

Притужба Т. М. Н. против министарства просвете због дискриминације по основу инвалидитета у области образовања и васпитања

бр. 07-00-138/2014-02 датум: 6.8.2014.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе Т. М. Н. из Б, мајке В. Н, коју је поднела против Министарства просвете, науке и технолошког развоја. У притужби је наведено да је В. Н. ученик Основне школе „С. Г." у Б, да има сметње у развоју, као и да је Комисија за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету/ученику предложила да му се обезбеди особа за педагошку и персоналну асистенцију. Навела је да му није обезбеђена асистенција, да се обраћала Министарству просвете, науке и технолошког развоја, те да је обавештена да у предшколским установама и основним школама нису ангажовани педагошки асистенти за децу са сметњама у развоју, већ су педагошки асистенти ангажовани за пружање помоћи и додатне подршке ромској деци. У току поступка је утврђено да је интерресорна комисија у индивидуалном плану подршке проценила да је В. потребно „обезбеђивање особе која ће вршити педагошку асистенцију и персоналну асистенцију", али да му помоћ у образовно-васпитном раду пружа само персонална асистенткиња, док ОШ „С. Г." нема ангажованог педагошког асистента/кињу. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је пропуштањем да обезбеди услове за ангажовање педагошких асистената за децу са сметњама у развоју, Министарство просвете, науке и технолошког развоја онемогућило да В. Н. добије потребну додатну подршку за образовање, чиме је прекршило одредбе Закона о забрани дискриминације. Због тога је Министарству просвете, науке и технолошког развоја препоручено да предузме све неопходне радње и мере којима ће обезбедити ангажовање педагошких асистената за децу са сметњама у развоју у образовном систему Републике Србије, предузме све неопходне радње и мере из своје надлежности којима ће обезбедити да ОШ „С. Г." у Б, коју похађа В. Н, ангажује педагошког асистента, те да убудуће води рачуна да у оквиру својих редовних послова и активности, не крши прописе о забрани дискриминације.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереница за заштиту равноправности примила је 2. априла 2014. године притужбу, а 6. маја 2014. године допуну притужбе Т. М. Н, мајке малолетног В. Н, поднету против Министарства просвете, науке и технолошког развоја.

1.2. У притужби је, између осталог, наведено:

- да је В. Н. ученик Основне школе „С. Г." у Б, да има сметње у развоју, те да је Комисија за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подр-

шке детету/ученику у мишљењу од 24. септембра 2013. године предложила да се детету обезбеди особа за педагошку и персоналну асистенцију,

- да В. Н. није обезбеђена педагошка асистенција, што доводи до тога да школа одбија да га прими у продужени боравак након наставе, због чега нема помоћ у изради домаћих задатака, а у чему би требало да му помогне педагошки асистент,
- да дете има персоналног асистента, а да је мајка, због непостојања педагошке асистенције у школи, принуђена да доплаћује персоналној асистенткињи да борави са дететом у продуженом боравку. Асистенткиња може да борави са њим само до 14 часова, па услед тога, три дана у недељи В. не може да руча са другом децом, јер мора да ради домаћи задатак са асистенткињом, која је плаћена да са њим остане само до 14 часова,
- да се обраћала Министарству просвете, науке и технолошког развоја у вези са овим проблемом и да ју је министар обавестио да у образовном систему, односно, у предшколским установама и основним школама, нису ангажовани педагошки асистенти за децу са сметњама у развоју. Наиме, министар је навео да су педагошки асистенти ангажовани за пружање помоћи и додатне подршке ромској деци,
- да школа коју В. похађа, одбијањем да га прими у продужени боравак без пратње асистента, врши дискриминацију, али ненамерно, јер је на то приморава министарство тиме што није обезбедило педагошке асистенте за децу са сметњама у развоју,
- да сматра да Министарство просвете, науке и технолошког развоја оваквим поступањем врши дискриминацију тако што ромску децу ставља у повољнији положај у односу на неромску децу, као и децу са сметњама у развоју која су у редовном систему образовања.

1.3. Уз притужбу и допуну притужбе достављени су: 1) мишљење Комисије за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету/ученику бр. 61-16/2013 од 24. септембра 2013. године; 2) допис Министарства просвете, науке и технолошког развоја, сектора за предшколско и основно образовање и васпитање и образовање одраслих бр. 07-00-00096/2014-07 од 10. фебруара 2014. године; 3) допис Министарства просвете, науке и технолошког развоја бр. 610-00-00102/2014-01 од 11. марта 2014. године; 4) молба коју је подноситељка притужбе упутила председнику Републике Србије Томиславу Николићу; 5) одговор Генералног секретаријата председника Републике бр. 07-2-3107/2013 од 27. јануара 2014. године; 6) мишљење са препорукама Заштитника грађана бр. 14-2755/12 од 6. децембра 2012. године; 7) психијатријски извештај за В. Н. од 1. јула 2013. године; 8) извод из матичне књиге рођених за В. Н; 9) изјава К. Ћ, персоналне асистенткиње В. Н; 10) допис Градске општине С. Г. – Управе градске општине, Одељење за буџет, привреду и друштвене делатности бр. 61-16/13 од 4. септембра 2013. године и 11) допис Градске општине С. Г. – Управе градске општине, одељење за буџет, привреду и друштвене делатности од 1. октобра 2013. године.

1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације,[25] па је у току поступка прибављено изјашњење Министарство просвете, науке и технолошког развоја (у даљем тексту: Министарство просвете).

1.5. У изјашњењу министра просвете др Срђана Вербића од 15. јула 2014. године, између осталог, наведено је:

[25] „Сл. гласник РС", бр. 22/09

- да је чл. 117. Закона о основама система образовања и васпитања[26] регулисано да образовно-васпитна установа може да ангажује педагошког асистента, као врсту додатне образовне подршке деци и ученицима из осетљивих друштвених група у складу са њиховим потребама,
- да педагошки асистент пружа помоћ наставницима, васпитачима и стручним сарадницима у циљу унапређивања њиховог рада са децом и ученицима којима је потребна додатна образовна подршка, те да остварује сарадњу са родитељима, као и другим институцијама,
- да су у Републици Србији ангажовани педагошки асистенти за пружање додатне подршке углавном ромској деци,
- да, уколико Тим за инклузивно образовање у школи процени да педагошки асистент може да пружи помоћ и подршку и ученицима са сметњама у развоју, биће ангажован у заједничким активностима додатне подршке,
- да школа за ученике са сметњама у развоју, као и школа која има ученике са сметњама у развоју може да пружи додатну подршку у образовању ученика са сметњама у развоју у другој установи система која искаже потребу за овим видом стручне подршке,
- да је обезбеђена и доступност Мреже подршке инклузивном образовању и то како установама, тако и родитељима деце и ученика, ради пружања додатне подршке деци и ученицима са сметњама у развоју,
- да оваква законска могућност допушта установи да у изузетним случајевима, а у сарадњи са родитељима, односно, старатељима детета или ученика нађе најбоље решење у интересу детета или ученика узимајући у обзир све расположиве ресурсе, како установе тако и заинтересованих актера у локалној заједници,
- да је у Републици Србији ангажовано 172 педагошка асистента – 138 у основним школама и 34 у предшколским установама,
- да је Правилником о програму обуке за педагошког асистента[27] прописан програм обуке чији је циљ да оспособи асистенте за самостално обављање послова. Програм садржи уводни модул, шест обавезних модула и четири изборна модула од којих кандидат бира два. Садржаји изборних модула имају циљ да оспособе педагошког асистента у пружању подршке и помоћи деци и ученицима са тешкоћама у учењу, инвалидитетом и сметњама у развоју, као и деци ромске националности.

1.6. Уз изјашњење је достављен списак образовно-васпитних установа у Републици Србији у којима су ангажовани педагошки асистенти.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Увидом у притужбу и прилоге који су достављени уз притужбу, утврђено је да се подноситељка притужбе, на почетку школске 2013/2014. године, обратила интер-ресорној комисији ради обезбеђивања додатне образовне подршке за своје дете, В. Н, ученика ОШ „С. Г.” у Б. Комисија за процену потреба за пружањем додатне образовне, здрав-

[26] „Службени гласник РС”, бр. 72/09, 52/11 и 55/13

[27] „Службени гласник РС – Просветни гласник”, бр. 11/10

ствене или социјалне подршке детету/ученику поднела је 24. септембра 2013. године мишљење у којем је наведено да је В, током школских активности, потребно константно усмеравање пажње на жељене активности, као и понављање инструкција да не би дошло до његовог пасивног боравка на часу. Такође, у активностима ван наставе В. је потребно константно усмеравати, како би се обезбедило адекватно функционисање и осигурала његова безбедност. Због тога је Комисија утврдила да је дете несамостално и да му је потребан стални надзор у настави и у ваннаставним активностима, као и да га није могуће укључити у ваншколске активности без пратиоца. Ради превазилажења препрека са којима се дете и породица сусрећу, Комисија је, између осталог, предложила: укљученост детета у образовни систем уз израду ИОП-а; омогућавање укључивања у културне, спортске и рекреативне активности које организује школа; обезбеђивање особе која ће вршити педагошку асистенцију и персоналну асистенцију (усмеравање у циљу безбедног боравка детета у ваннаставним активностима); те обезбеђивање стручног усавршавања наставника који раде са дететом кроз саветодавни рад у сарадњи са ОШ „Д. К.”, која је задужена за пружање подршке. У делу мишљења под називом *Индивидуални план подршке детету*, као општи циљ, утврђено је укључивање детета у васпитно-образовни процес и омогућавање даљег напредовања кроз: побољшање здравственог статуса детета; усаглашавање васпитних стилова родитеља; укљученост у образовни систем и социјализацију детета; обезбеђивање особе која ће вршити педагошку асистенцију и персоналну асистенцију; те наставак остваривања права на додатак за помоћ и негу другог лица.

2.2. Увидом у притужбу и допуну притужбе утврђено је да В. Н. од 20. септембра 2013. године, персоналну асистенцију пружа асистенткиња К. Ћ. из Б. Асистенткињу је ангажовала подноситељка притужбе и финансирала је њен рад током целог првог полугодишта школске 2013/2014. године. У другом полугодишту персонална асистенткиња је закључила уговор о обављању привремених и повремених послова са школом коју В. похађа, с обзиром да је општина С. Г. издвојила средства за финансирање персоналног асистента. К. Ћ, у изјави коју је подноситељка притужбе доставила у допуни притужбе, наводи да је В. персонална асистенткиња и да му пружа асистенцију у готово свим аспектима његовог боравка у школи. Навела је да В. пружа подршку у усмеравању пажње на жељене активности на часу, понавља му учитељичине инструкције, помаже у коришћењу школског прибора и одласцима у тоалет, подржава га у комуникацији са другом децом, помаже у извођењу вежби на настави физичког васпитања, контролише његово понашање на школском одмору, умирује га када ремети наставу и преноси важне информације родитељима у вези са дететовим школским обавезама. Поред тога, К. Ћ. помаже В. да истраје у извршењу задатака, подстиче позитиван однос остале деце према њему, помаже му да савлађује градиво на начин који је њему прилагођен уз коришћење помоћних средстава која се налазе у учионици, упрошћава му сложеније школске садржаје, а у току продуженог боравка помаже му да уради домаћи задатак. К. Ћ, обављајући ове задатке, сматра да обавља и део посла педагошког асистента, јер детету пружа подршку како би функционисало у редовном систему школовања и искористило све своје потенцијале и тиме остварило напредак. Сматра да је ове послове, а нарочито помоћ у изради домаћег задатка, принуђена да обавља зато што школа нема педагошког асистента. Истакла је да јој подноситељка притужбе доплаћује да са В. борави и у продуженом боравку, јер су запослени у школи заузели став да дете не може да присуствује продуженом боравку без особе која би била уз њега. Продужени боравак у школи се састоји од ручка и израде домаћег задатка, те стога персонална асистенткиња помаже В. да уради домаћи задатак

како то њему одговара, без ремећења остале деце у изради њихових домаћих задатака, јер теже схвата и има проблем са пажњом.

2.3. Увидом у допис Министарства просвете бр. 07-00-00096/2014-07 од 10. фебруара 2014. године утврђено је да је министарство информисало подноситељку притужбе да школа може да добије педагошког асистента након испуњавања услова конкурса који министарство расписује. Наведено је педагошки асистент обавља послове везане за ангажовање у школи са свим запосленима, ученицима, родитељима, а у сарадњи са директором и са надлежним установама, организацијама, удружењима и јединицом локалне самоуправе, те да његови послови не обухватају континуирану личну асистенцију за дете односно ученика. Министарство је извршило увид у Индивидуални план подршке за В. Н. и утврдило да је Интерресорна комисија предложила додатну подршку за В, те је између осталих видова здравствене и социјалне подршке предложена и образовна подршка. Министарство просвете напомиње да је у тачки 4. Индивидуалног плана подршке предложено обезбеђивање персоналног асистента, за које није надлежно Министарство просвете, већ се овај додатни вид подршке обезбеђује преко локалне самоуправе.

2.4. Увидом у допис Министарства просвете бр. 610-00-00102/2014-01 од 11. марта 2014. године утврђено је да је министарство обавестило подноситељку притужбе да у образовном систему Републике Србије нису ангажовани педагошки асистенти у предшколским установама и основним школама за децу са сметњама у развоју. Министарство је нагласило да су педагошки асистенти ангажовани у предшколским установама и основним школама за пружање помоћи и додатне подршке углавном ромској деци, јер је процењено да су деца, ученици и припадници ромске националне мањине, као осетљива друштвена група, у неједнаком друштвеном, социо-економском и образовном положају у односу на децу и ученике већинског становништва. Такође, истакнуто је да уколико управа образовно-васпитне институције, васпитачи, учитељи и наставници процене да ангажовани педагошки асистенти могу заједно са њима помоћи и пружити подршку и деци са сметњама у развоју, на нивоу установе се планирају заједничке активности које су саставни део додатне подршке у образовању.

2.5. Увидом у списак образовно-васпитних установа у Републици Србији у којима су ангажовани педагошки асистенти, а који је доставило Министарство просвете, утврђено је да у ОШ „С. Г.” у Б. није ангажован педагошки асистент/киња

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету ценила је наводе из притужбе и изјашњења, доказе који су приложени, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да

прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.[28]

3.3. Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да је Република Србија 1990. године ратификовала Конвенцију о правима детета,[29] која у чл. 28. предвиђа да дете, између осталог, има право на образовање и да је држава дужна да осигура обавезно и бесплатно основно образовање за све, да омогући да образовне и стручне информације и савети буду доступни свој деци и предузме мере за редовно похађање школе и смањење стопе напуштања школе. Чланом 29. став 1. Конвенције о правима детета дефинисани су циљеви образовања тако што је прописано да образовање детета треба да буде усмерено на свеобухватан развој пуног потенцијала детета, уз развијање поштовања људских права, појачан осећај идентитета и припадности и његову или њену социјализацију и интеракцију са другима и са окружењем.

3.4. Одредбом чл. 29. Конвенције о правима детета, која је проширена и појашњена Општим коментаром бр. 1. из 2001. године, наведено је да чл. 29. ст. 1. Конвенције инсистира на потреби да образовање буде усмерено на дете, прилагођено детету и да омогућава његово или њено оснаживање. Образовање на које свако дете има право јесте оно које је осмишљено тако да развије код детета животне вештине, да ојача дететову способност да ужива читав низ људских права и да утиче на стварање културе прожете одговарајућим вредностима људских права. Комитет за права детета напомиње да наставни план мора да буде у директној вези са дететовим потребама, као и да потпуно узме у обзир дететове способности које се развијају. Наставне методе, стога, треба да се прилагоде различитим потребама различите деце. Образовање треба да тежи томе да обезбеди да свако дете савлада основне животне вештине и да ниједно дете не изађе из школе, а да није опремљено за суочавање са изазовима са којима се може очекивати да ће се суочити у животу. Комитет наглашава да је важно да деца усвоје и животне вештине као што су способност да се доносе уравнотежене одлуке; да се сукоби решавају на ненасилан начин; да се развије здрав начин живота, добри односи у друштву и одговорност, критичко размишљање, таленти и друге способности. Насупрот томе, Комитет напомиње да дискриминација, по било ком основу, било да је отворена или скривена, вређа људско достојанство детета и у стању је да подрије или чак уништи способност детета да има користи од могућности које му пружа образовање.

3.5. Комитет за права детета донео је и Коментар бр. 9. који се односи на права детета са сметњама у развоју, у којем се наводи да држава треба да предузме одговарајуће мере ради спречавања сваке дискриминације, укључујући и оне на основу сметњи у развоју. Ово изричито помињање сметњи у развоју као основа дискриминације је јединствено и може се објаснити чињеницом да деца са сметњама у развоју припадају једној од најосетљивијих група деце. Комитет посебну пажњу поклања инклузивном образовању, те наводи да оно треба да буде циљ образовања деце са сметњама у развоју. Начин

[28] Члан 33. Закона о забрани дискриминације.

[29] Закон о ратификацији Конвенције УН о правима детета („Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори”, бр. 15/90 и „Сл. лист СРЈ – Међународни уговори, бр. 4/96 и 2/97)

и облик укључивања треба да буду диктирани индивидуалним образовним потребама детета, јер образовање неке деце са сметњама у развоју захтева врсту подршке коју није лако пронаћи у редовном школском систему.

3.6. Конвенција о правима особа са инвалидитетом[30] у чл. 7. прописује да ће државе предузети све неопходне мере да се деци са инвалидитетом обезбеди да равноправно са другом децом, у пуној мери, уживају сва људска права и основне слободе. Чланом 24. је прописано да државе признају право особа са инвалидитетом на образовање, и да им у остваривању овог права без дискриминације и на основу једнаких могућности, државе обезбеђују инклузивни систем образовања на свих нивоима. Инклузивни систем образовања и доживотно учење је у циљу пуног развоја људског потенцијала и осећања достојанства и властите вредности, као и јачање поштовања људских права, основних слобода и различитости међу људима, у циљу развоја личности, талената и креативности особа са инвалидитетом, као и њихових умних и физичких способности до пуног степена њихових потенцијала, али и у циљу омогућавања особама са инвалидитетом да ефикасно учествују у слободном друштву. Истим чланом је прописано да ће, у остваривању права на образовање, државе обезбедити да особе са инвалидитетом не буду искључене из система општег образовања на основу инвалидитета, да деца са инвалидитетом не буду искључена из слободног и обавезног основног или средњег образовања, као и да особе са инвалидитетом имају приступ инклузивном, квалитетном и слободном основном и средњем образовању, равноправно са другима у заједници у којој живе. Поред тога, прописано је да особе са инвалидитетом треба да добију посебну подршку у оквиру система општег образовања ради њиховог ефикаснијег образовања.

3.7. Устав Републике Србије[31] у чл. 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.

3.8. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, који у чл. 2. ст. 1. тач. 1. прописује да дискриминација и дискриминаторно поступање означавају свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Одредбама чл. 19. ст. 1. и 2. прописано је да свако има право на предшколско, основно, средње и високо образовање и стручно оспособљавање под једнаким условима, у складу са законом. Забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или их искључити из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, разврставати ученике по лич-

[30] „Сл. гласник РС – Међународни уговори", бр. 42/09

[31] „Сл. гласник РС", бр. 98/06

ном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.

3.9. Законом о основама система образовања и васпитања[32] дефинисано је једнако право и доступност образовања и васпитања за све, као и начини за укључивање деце са сметњама у развоју у образовни систем. Одредбама чл. 6. прописано је да свако лице има право на образовање и васпитање, као и да лица са сметњама у развоју и инвалидитетом имају право на образовање и васпитање које уважава њихове образовне и васпитне потребе у редовном систему образовања и васпитања, уз појединачну, односно групну додатну подршку или у посебној групи у школи у складу са овим законом. Одредбом чл. 44. ст. 1. овог закона прописана је забрана дискриминације, те је одређено да су у установи забрањене активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Чланом 25. прописане су надлежности Министарства просвете, те је ст. 1. прописано да у обезбеђивању услова за остваривање права деце, ученика и одраслих на бесплатно образовање и других права утврђених овим законом, министарство предузима све неопходне мере којима се у потпуности обезбеђује остваривање тих права. Послови педагошког асистента дефинисани су овим законом (чл. 117. ст. 3), тако што је одређено да асистент пружа помоћ и додатну подршку деци и ученицима, у складу са њиховим потребама и помоћ наставницима, васпитачима и стручним сарадницима у циљу унапређивања њиховог рада са децом и ученицима којима је потребна додатна образовна подршка. У свом раду остварује сарадњу са родитељима, односно старатељима, а заједно са директором сарађује и са надлежним установама, организацијама, удружењима и јединицом локалне самоуправе. Одредбом ст. 8 овог члана прописано је да изузетно ради пружања помоћи детету односно ученику са сметњама у развоју, образовно-васпитном раду може да присуствује пратилац детета, односно ученика. Такође, одредбом чл. 27. ст. 3. прописана је могућност школе за ученике са сметњама у развоју, као и школе која има ученике са сметњама у развоју да пружају додатну подршку у образовању деце, ученика и одраслих са сметњама у развоју у васпитној групи, односно другој школи и породици, у складу са критеријумима и стандардима које прописује министар.

3.10. Законом о основном образовању и васпитању[33] прописано је да ученик са сметњама у развоју и инвалидитетом стиче основно образовање и васпитање по правилу у школи заједно са осталим ученицима, а када је то у најбољем интересу ученика у школи за ученике са сметњама у развоју, у складу са законом. Одредбом чл. 64. уређено је да за ученика коме је због сметњи у развоју и инвалидитета, специфичних тешкоћа у учењу, социјалне ускраћености и других разлога потребна додатна подршка у образовању и васпитању, школа обезбеђује отклањање физичких и комуникацијских препрека и зависно од потреба, доноси и индивидуални образовни план у складу са законом. Циљ додатне подршке у образовању и васпитању јесте постизање оптималног укључивања ученика у редован образовно-васпитни рад, осамостаљивање у вршњачком колективу и његово напредовање. За остваривање додатне подршке у образовању и васпитању,

[32] „Сл. гласник РС", бр. 72/09, 52/11 и 55/2013

[33] „Сл. гласник РС", бр. 55/2013, чл. 10.

директор школе, наставник, стручни сарадник, васпитач, педагошки асистент и родитељ, односно старатељ може да добије посебну стручну помоћ у погледу спровођења инклузивног образовања и васпитања. Ради остваривања додатне подршке у образовању и васпитању, школа остварује сарадњу са органима локалне самоуправе, као и другим организацијама, установама и институцијама на локалном и ширем нивоу.

3.11. Правилником о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику[34] прописано је да се додатна подршка обезбеђује без дискриминације по било ком основу сваком детету, односно ученику из друштвено осетљивих група, коме је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета, тешкоћа у учењу и других разлога потребна додатна подршка у образовању, здравству или социјалној заштити. Одредбом чл. 3. прописано је да додатна подршка обухвата здравствене, социјалне и образовне услуге које се пружају детету и омогућавају му пуну друштвену укљученост и напредовање, те да се односи на права и услуге које детету обезбеђују превазилажење физичких и социјалних препрека ка несметаном обављању свакодневних животних активности од значаја за укључивање у образовни процес, живот у заједници и успешно напредовање. Одредбама чл. 4. уређена је процена потреба која се врши ради сагледавања потреба детета и могућности да се у породици, у редовном систему образовања, у посебној предшколској групи или школи, у установи социјалне или здравствене заштите, у складу са законом и другим прописима обезбеде мере подршке, односно, непосредна и посредна додатна подршка које захтевају додатна финансијска средства. Непосредна додатна подршка, између осталог, подразумева: прилагођавање и набавку уџбеника и наставних средстава; индивидуални образовни план који подразумева прилагођавање стандарда постигнућа из једног или више предмета; употреба прилагођених наставних средстава и асистивне технологије; ангажовање педагошког асистента у образовно-васпитном раду, према потреби (током целог дана или само за неке предмете или активности); превазилажење језичке баријере, као подршка деци којој матерњи језик није српски; ангажовање пратиоца за личну помоћ детету ради лакшег функционисања и комуникације са другима током остваривања васпитно-образовног рада у предшколској установи или образовно-васпитног рада у школи, током целодневне наставе или продуженог боравка, ваннаставних активности, извођења наставе у природи, излета, екскурзија, одмора и слично. Одредбама чл. 5. прописан је поступак процене потребе детета за пружањем додатне подршке, те је уређено да се процена потреба детета за пружањем додатне подршке врши по захтеву родитеља, односно старатеља детета и по службеној дужности – на иницијативу образовне, здравствене или установе социјалне заштите, односно пружаоца услуга социјалне заштите, уз сагласност родитеља, односно старатеља детета. У поступку процене Комисија је дужна да на основу утврђене ситуације установи подршку коју дете већ добија и препоручи додатну подршку из области образовања, здравствене или социјалне заштите, укључујући и ону која захтева додатна финансијска средства, као и да одреди начин реализације координисане међуресорне сарадње, са циљем укључивања детета у живот заједнице и обезбеђивања услова за максимални развој детета. Комисија је обавезна да доставља редовне извештаје о свом раду општинској, односно градској управи, као и ресорним министарствима о предложеној и пруженој подршци, најмање два пута годишње (чл. 10), а одредбама чл. 11. прописани су принципи на основу којих се врши процена потреба детета за додатном подршком, односно: поштовање урођеног достојанства и индивидуалне самосталности

[34] „Сл. гласник РС”, бр. 63/2010

укључујући слободу сопственог избора; уважавање разлика и њихово прихватање као дела људске разноликости; забрана дискриминације; уважавање развојних способности деце из осетљивих група као и поштовање права деце из осетљивих група на очување свог идентитета и обезбеђивање пуне укључености у образовни систем и квалитетно напредовање.

3.12. Правилником о програму обуке за педагошког асистента уређено је да програм обуке садржи уводни модул, шест обавезних модула и четири понуђена изборна модула од којих је кандидат за програм обуке у обавези да изабере два. Изборни модули имају за циљ да оспособе педагошког асистента у пружању подршке и помоћи: деци и ученицима у развоју језика и социјалних вештина неопходних за успешно школовање, деци и ученицима са тешкоћама у учењу, инвалидитетом и сметњама у развоју, као и деци и ученицима из сиромашних породица, сеоске средине и ромске националне заједнице, уз уважавање специфичних обележја културе и традиције. Одредбама чл. 4. прописано је да се програмом обуке педагошки асистент оспособљава за послове који се посебно односе на континуирано унапређивање рада са децом и ученицима којима је потребна додатна подршка у образовању и васпитању, нарочито у: старању да редовно похађају васпитно-образовни и образовно-васпитни процес, да имају неопходан прибор и да редовно раде домаће задатке; пружању помоћи, мотивисању и подстицању деце и ученика у учењу, учешћу у другим активностима, изради задатака, као и пружању језичке подршке када је потребна; пружању помоћи деци и ученицима, којима је потребна додатна подршка, да се интегришу у васпитну групу или у одељење; подстицању позитивног односа и става деце и ученика у односу на децу и ученике којима је потребна додатна подршка и старању о безбедности деце и ученика током боравка у предшколској установи и школи, трајања наставе у природи, излета или екскурзије. Педагошки асистент се обучава да обавља и послове који се односе пружање помоћи васпитачу, наставнику и стручном сараднику, нарочито у: припреми и реализацији васпитно-образовног и образовно-васпитног процеса, укључујући и оцењивање, као и уважавајући искуства и претходна знања деце и ученика; организацији посебних активности на нивоу васпитне групе, одељења, предшколске установе, школе, општине (обележавање значајних датума, посете музејима, позориштима, организација излета, наставе у природи, екскурзија, итд.); процесу интеграције деце и ученика, којима је потребна додатна подршка, у васпитну групу или одељење; укључивање у тим за подршку детету и ученику за кога се израђује индивидуални образовни план. Педагошки асистент, такође, током едукације стиче вештине које су важне за сарадњу и рад са родитељима и породицом, те за успостављање сарадње и процедура са другим државним органима и институцијама. Између осталог, педагошки асистент се обучава и за послове везане за извештавање министарства надлежног за послове просвете о раду у предшколској установи, школи, локалној самоуправи, и те извештаје је дужан да им доставља најмање два пута годишње.

3.13. Стратегијом развоја образовања у Србији до 2020. године[35] уочени су проблеми у досадашњем развоју и реформи образовања, на пример са увођењем инклузивног приступа због, између осталог, слабих капацитета школа за препознавање унутрашњих препрека и прављење инклузивног школског развојног плана, великог отпора инклузији, још увек медицинског, а не педагошког приступа проблему, доминантно предавачке наставе која не оставља простор за индивидуализован приступ. Такође је констатовано да запослени у образовању генерално мало знају о инклузији и не разумеју је добро, указано је

[35] „Сл. гласник РС", бр. 107/12

на недостатак педагошких асистената, као и на недовољну примену индивидуализованог приступа и прилагођавања наставе потребама деце. Стога, стратегија предвиђа да програм рада школе треба да подразумева коришћење разноврсних облика и метода наставе/учења усмерених на учење и ученика (добра предавачка настава, стваралачке и културне активности, самостални рад ученика, пројекатска настава, лабораторијске и теренске вежбе). У том смислу, у стратегији се наводи да овакве разноврсне методе рада омогућавају бољу индивидуализацију наставе, излазе у сусрет специфичним потребама ученика, било да је реч о талентованим и обдареним ученицима или о ученицима који имају сметње и тешкоће у раду, јер без модерних облика рада немогуће је конципирати развој земље на принципима паметног, одрживог и инклузивног развоја, и развити компетенције потребне за живот у савременом друштву.

АНАЛИЗА ДОКАЗА ДОСТАВЉЕНИХ УЗ ПРИТУЖБУ И НАВОДА ИЗ ИЗЈАШЊЕЊА

3.14. Имајући у виду предмет ове притужбе, у конкретном случају потребно је утврдити да ли је Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије дискриминисало В. Н, ученика са сметњама у развоју, у погледу могућности да оствари помоћ и додатну подршку коју ученицима и наставном особљу пружа педагошки асистент.

3.15. Неспорно је да је Комисија за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету и ученику спровела процену потреба В. Н. на основу прегледа, примењених техника, метода процене, као и на основу налаза, мишљења и извештаја стручњака и надлежних органа и институција. Комисија је установила да В. већ добија одређену додатну подршку, првенствено здравствену, али да му је потребна додатна подршка и помоћ. ОШ „С. Г.” у Б, коју В. Похађа. Као учесник у поступку процене о видовима подршке који су детету потребни, дала је мишљење да је В. потребна додатна подршка и помоћ ради омогућавања оптималног укључивања у образовно-васпитни процес, како би напредовао и максимално искористио своје потенцијале. Према мишљењу школе, В. је неопходна помоћ у осамостаљивању у свакодневним активностима, помоћ за безбедно кретање у школском простору, изван школе, за личне потребе и за осамостаљивање у групи вршњака. Мишљење је дала и ПУ „Д. д.”, која је предложила личног пратиоца/педагошког асистента, уз израду ИОП-а и саветодавни рад са родитељима. У индивидуалном плану подршке детету, који је саставни део мишљења комисије, као општи циљ одређено је укључивање детета у васпитно-образовни процес и омогућавање даљег напредовања. Под тачком 4. индивидуалног плана подршке одређено је да је В. потребно *„обезбеђивање особе која ће вршити педагошку асистенцију и персоналну асистенцију”*.

3.16. Неспорно је да В. Н, након добијања мишљења Комисије за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке од 24. септембра 2013. године, помоћ у образовно-васпитном раду пружа персонална асистенткиња К. Ћ, као и да ОШ „С. Г.” нема ангажованог педагошког асистента/кињу. Из изјаве персоналне асистенткиње утврђено је да она пружа помоћ и подршку В. која се огледа у обезбеђивању превазилажења образовних, физичких и социјалних препрека за његово укључивање у образовни процес, односно, помаже му у праћењу наставе, сарадњи са учитељицом, развијањем позитивног односа са вршњацима и изради његових домаћих задатака у продуженом боравку. К. Ћ, такође, обавља послове и задатке везане за подршку детету које нису у вези са наставом, односно, помаже му приликом одржавања хигијене у школи, храњења, боравка на одморима итд. Такође, сарађује са В. родитељима и преноси им

сва обавештења од значаја за његово образовање. Из овога се може закључити да К. Ћ. обавља послове персоналне асистенткиње (лични пратилац), али и послове педагошке асистенткиње, иако законом није остављена могућност да та два посла ради једна особа.

3.17. Повереница за заштиту равноправности анализирала је дописе које је Министарство просвете, науке и технолошког развоја упутило подноситељки притужбе 11. марта 2014. године, као и изјашњење на притужбу које је ово министарство упутило Повереници за заштиту равноправности. Из наведених дописа произлази да у образовном систему у Републици Србији нису ангажовани педагошки асистенти за децу са сметњама у развоју, већ су они ангажовани за пружање помоћи и додатне подршке *„уїлавном"* ромској деци. Министарство није доставило ни један доказ којим би указало да и деца из осталих друштвено осетљивих група (деца са сметњама у развоју, деца са тешкоћама у учењу, деца из сиромашних породица и сеоске средине) и њихови наставници имају помоћ и подршку педагошких асистената.

3.18. Повереница констатује да је за правилно утврђивање чињеничног стања и одлучивање у овом предмету, потребно сагледати: 1) појам, улогу и значај педагошког асистента у васпитно-образовном раду, 2) разлику између задатака и послова педагошког асистента и персоналног асистента, 3) улогу Министарства просвете у обезбеђивању подршке и помоћи педагошког асистента деци са сметњама у развоју.

3.19. Педагошки асистент је сарадник који пружа помоћ и подршку деци и ученицима, у складу са њиховим потребама, а такође пружа помоћ и наставницима, васпитачима и стручним сарадницима у циљу унапређивања њиховог рада са децом и ученицима којима је потребна додатна образовна подршка. Педагошки асистент сарађује са наставницима и заједно са њима пружа подршку деци којој је то потребно. Он може бити ангажован само за једно дете, али и за више деце у једном разреду или у више разреда. Ангажовање педагошког асистента се планира, односно, требало би да се зна ком детету пружа подршку, за које активности и у ком временском периоду. Педагошки асистент обавља три групе активности: а) ангажовање у наставним и ваннаставним активностима у виду: пружања додатне подршке деци и ученицима у складу са њиховим потребама; помоћ наставном особљу у циљу унапређивања њиховог рада са децом и ученицима којима је потребна образовна подршка; пружање подршке у реализацији диференцираних активности за конкретне ученике/це или за групу ученика; рад са децом са којом се ради по индивидуалном образовном плану; пружање подршке у организовању активности које ће помоћи деци којој је потребна додатна подршка да се успешније укључе у школске и ваншколске активности са другом децом и да буду успешнија у учењу; б) сарадња са породицом ученика у виду: подстицања породице да уписују децу у предшколску установу и школу и осигурање редовности похађања припремног предшколског програма и школе; подршке родитељима у контакту са школом; пружања информација о породици и породичном окружењу из кога дете долази; мотивисање родитеља и подизања свести о значају образовања и в) остваривање сарадње са локалном заједницом, односно, остваривање сарадње са локалном управом и релевантним институцијама у циљу заступања права деце и решавања њихових конкретних проблема. Стога, педагошки асистент представља битну карику у инклузивном образовању и има улогу да учествује у процесу креирања инклузивне праксе и културе уз стварање позитивне климе у школама у које су укључена деца из различитих осетљивих група.[36] Док педагошки

[36] http://www.dils.gov.rs/documents/filesEducation/septembar2012/Pedagoski%20asistenti_Bozidar%20Nikolic.pdf

асистент пружа асистенцију деци и наставницима током наставног процеса, персонални асистент, односно, лични пратилац детета, пружа подршку одређеном детету, али је његова подршка у већој мери логистичке природе и није директно везана за извођење наставе (вођење и довођење детета у школу, помоћ детету које се отежано креће, подршка приликом облачења и вршења хигијене, помоћ приликом исхране и омогућавање безбедног боравка у школи итд).

3.20. Повереница за заштиту равноправности напомиње да је Законом о основама система образовања и васпитања прописано да Министарство просвете, науке и технолошког развоја има дужност да обезбеди услове и предузме све неопходне мере у остваривању права ученика на образовање и друга права која су утврђена овим законом, а међу којима је и право на додатну подршку у образовању и васпитању. Имајући у виду да ангажовање педагошког асистента у образовно-васпитном раду представља вид додатне подршке деци из осетљивих друштвених група, Повереница констатује да је у надлежности Министарства просвете да свој деци, без дискриминације, обезбеди додатну подршку онда када надлежна интерресорна комисија процени потребу за пружањем ове врсте помоћи и подршке. Повереница за заштиту равноправности, стога, сматра да је Министарство просвете било дужно да и деци са сметњама у развоју и њиховим наставницима, једнако као што је то учинило за ромску децу и њихове наставнике, омогући да остваре додатну подршку коју у образовно-васпитном раду пружа педагошки асистент.

3.21. Повереница за заштиту равноправности ценила је навод из дописа који је Министарство просвете, науке и технолошког развоја упутило подноситељки притужбе 11. марта 2014. године, а у коме је наведено да су педагошки асистенти ангажовани за пружање додатне помоћи и подршке углавном ромској деци, јер је процењено да су деца, ученици и породице ромске националне мањине, као осетљива друштвена група, у неједнаком друштвеном, социо-економском и образовном положају у односу на децу и ученике већинског становништва. Неспорно је да се ученици, припадници ромске националне мањине, свакодневно суочавају са препрекама при укључивању у образовни систем, те да је некима од њих неопходна додатна помоћ и подршка. Управо због тога, ранијим прописима у образовни систем укључен је специјални сарадник – ромски асистент у настави, који је касније институционално надограђен у педагошког асистента. Међутим, Повереница за заштиту равноправности констатује да се оваквом институционалном надоградњом, педагошки асистент није претворио у асистента који пружа додатну помоћ искључиво ромској деци, већ овај стручни сарадник, у складу са законом, пружа важну помоћ и подршку и деци из других друштвено осетљивих група којима је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, тешкоћа у учењу и других разлога потреба додатна подршка педагошког асистента. Такође, Повереница за заштиту равноправности указује да се ограничења и тешкоће деце из друштвено осетљивих група не могу упоређивати, односно, не могу се мерити њихове потребе за додатном подршком. Министарство просвете, науке и технолошког развоја има законску обавезу да предузме све неопходне услове како би свој деци, независно од друштвене групе којој припадају, а за које је процењено да им је потребна додатна помоћ и подршка педагошког асистента, обезбеди услове за остваривање права на овај вид додатне образовне подршке.

3.22. Што се тиче деце са сметњама у развоју, Повереница констатује да се деца из ове друштвене групе, слично као и ромска деца, суочавају са бројним препрекама у процесу укључивања у образовни систем. Наиме, истраживања показују да се деца са сметњама у развоју суочавају са институционалним, комуникацијским и психосоцијалним препре-

кама, те имају различите капацитете и отпорност на стресне ситуације. Институционалне препреке огледају се у дисконтинуитету у садржајима учења, облицима, методама, начину рада у установама које се баве образовањем деце, као и изостанка тимског рада у установи. Комуникацијске препреке огледају се у непостојању процедура и праксе размене информација у оквиру установе и породице, непостојања процедуре размене информација између различитих установа, недоступност информација и изостанак њиховог представљања на различите и алтернативне начине, непризнавање потреба да се у комуникацији са децом и њиховим родитељима користе различита средства комуникације (сличице, гестови, техничка помагала итд), као и непознавање тих облика комуникације. Психосоцијалне препреке настају услед тога што је један број запослених у образовној установи, али и родитеља и деце неинформисан, без довољно знања, социјално дистанциран и са негативним ставовима и бројним предрасудама у вези са децом са сметњама у развоју, те је присутан отпор настојањима да се обезбеде услови за образовање све деце у складу са принципима инклузивног образовања[37]. Стога, Повереница за заштиту равноправности сматра да је неоправдана одлука Министарства просвете да се додатна подршка која се огледа у ангажовању педагошких асистената омогући само ромској деци са образложењем да се они суочавају са најозбиљнијим препрекама приликом укључивања у образовни систем, као и да деца са сметњама у развоју могу да користе помоћ и подршку педагошких асистената само уколико похађају школе које већ имају педагошке асистенте који су ангажовани ради подршке ромској деци и њиховим наставницима.

3.23. Повереница за заштиту равноправности анализирала је и допис Министарства просвете који је упућен подноситељки притужбе 10. фебруара 2014. године, у коме министарство наводи да је тачком 4. Индивидуалног плана подршке за В. Н. предложено обезбеђивање персоналног асистента, за чије ангажовање је надлежна локална самоуправа, а не министарство. Међутим, тачком 4. индивидуалног плана предложено је *„обезбеђивање особе која ће вршити педагошку асистенцију и персоналну асистенцију”*. Из ове препоруке се можда може стећи утисак да је В. потребна додатна подршка једне особе, која би обављала задатке и педагошке и персоналне асистенције. Међутим, како је раније истакнуто, задаци педагошког и персоналног асистента се у потпуности разликују и не може их вршити једна особа. Наиме, *педагошки асистент* мора да похађа програм обуке за педагошког асистента и његов/њен задатак је да пружа додатну подршку ученицима, наставницима и родитељима која је првенствено усмерена на образовање и васпитање детета. С друге стране, *персонални асистент* не похађа обуку за обављање својих послова и његов/њен задатак је да пружа додатну подршку само одређеном детету, а задаци које обавља по правилу нису у вези са извођењем наставе. На основу детаљне анализе мишљења интер-ресорне комисије за В. Н, Повереница је става да је комисија утврдила да је В. потребна асистенција која се огледа у додатној подршци у укључивању у образовни систем и реализацији образовно-васпитног процеса (понављање инструкције наставника, усмеравање пажње детета на активности на часу, оптимално укључивање у образовно-васпитни процес), док му је са друге стране неопходна асистенција за безбедно кретање у школском простору, изласке ван школе и за личне потребе. Повереница, стога, констатује да из наведеног мишљења произлази да је В, према мишљењу интерресорне комисије, потребна како персонална, тако и педагошка асистенција како би напредовао и максимално искористио своје потенцијале у школи коју похађа. Из опи-

[37] Весна Златаровић, Милена Михаиловић, „Механизми подршке детету са тешкоћама при преласку на следећи ниво обавезног образовања у „редовном систему”, Београд, 2013. године

са послова које је персонална асистенткиња К. Ћ. навела да пружа В, може се уочити да она обавља задатке персоналног асистента (што и јесте њен задатак), али и део посла који би требало да обавља педагошки асистент, кога школа није ангажовала. Треба имати у виду да К. Ћ. није похађала програм обуке за педагошког асистента, нити може да пружи помоћ и подршку наставницима и стручним сарадницима у школи коју В. похађа, што је, такође, задатак педагошког асистента.

3.24. Обезбеђивањем додатне подршке, која се огледа у ангажовању педагошких асистената само ромској деци, искључена су, без икаквог разлога, сва остала деца из других друштвено осетљивих група, за које је интерресорна комисија проценила да им је потребна додатна образовна подршка педагошког асистента. Чињеница да деца са сметњама у развоју и њихови наставници могу да добију додатну подршку педагошког асистента једино уколико га је школа већ ангажовала због ромске деце, ставља децу са сметњама у развоју у ситуацију да, ради остваривања циљева који су им одређени индивидуалним планом, зависе од тога да ли је у школи већ ангажован асистент за ромску децу.

3.25. Повереница констатује да веома забрињава чињеница да педагошки асистенти, који несумњиво представљају институционални инструмент за спровођење инклузивне образовне политике и треба да буду један од значајних носиоца промена у образовном систему, нису ангажовани у предшколским установама и основним школама за децу са сметњама у развоју. Повереница за заштиту равноправности сматра да нису јасни разлози за њихово неангажовање, имајући у виду да управо Министарство просвете, науке и технолошког развоја расписује конкурс за програм обуке за педагошког асистента и да полазници током трајања обуке стичу знања која их оспособљавају за пружање подршке и помоћи деци и ученицима са тешкоћама у учењу, инвалидитетом и *сметњама у развоју*, као и деци из сиромашних породица, сеоске средине и ромске националне мањине. Такође, педагошки асистенти стичу знања и вештине који су потребни за рад са породицама деце, као и пружање подршке запосленима у образовно-васпитним установама.

3.26. Иако су најчешће асоцијације на појам инклузије везане за децу и младе са инвалидитетом и сметњама у развоју и на отварање редовног образовног система за децу из друштвених група које су дуго времена биле искључене из система редовног образовања, све чешће се подвлачи да је инклузивност образовног система једна његова сложена димензија која исказује могућност система и образовних установа да изађу у сусрет потребама све деце и да свој деци обезбеде квалитетно образовање. Стога, мере додатне подршке, међу којима су педагошки асистенти, употреба алтернативних наставних средстава и асистивне технологије, као и обавезно стручно усавршавање наставног особља од значаја је за сву децу. Инклузивно образовање доприноси активном укључивању сваког детета у образовни систем, побољшању наставе и средине за учење, као и прихватању различитости.

3.27. На крају, Повереница за заштиту равноправности истиче да је Комитет за права детета у Коментару бр. 9 истакао да је инклузивно образовање скуп вредности, начела и пракси усмерених на тражење значајног, ефективног и квалитетног образовања за све ученике, које је праведно према различитости услова за учење и захтева, не само деце са сметњама у развоју, већ и свих ученика. Тај циљ се може постићи путем различитих организационих средстава, које уважавају различитост деце. Комитет напомиње да је важно разумети да укључивање не треба схватити ни практиковати као пуко интегрисање деце са сметњама у развоју у редован систем без обзира на њихове потребе.

3.28. Сагледавајући све околности овог случаја, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да је Министарство просвете, науке и технолошког развоја, пропуштајући да обезбеди услове за ангажовање педагошких асистената за децу са сметњама у развоју, онемогућило В. Н. да оствари додатну подршку у складу са индивидуалним планом подршке, чиме је извршила акт дискриминације на основу инвалидитета.

4. МИШЉЕЊЕ

Пропуштањем да обезбеди услове за ангажовање педагошких асистената за децу са сметњама у развоју, Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије онемогућило је да В. Н. добије потребну додатну подршку за образовање, чиме је прекршило одредбе Закона о забрани дискриминације.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности, на основу члана 33. става 1. тачка 1. Закона о забрани дискриминације, препоручује Министарству просвете, науке и технолошког развоја да:

5.1. Предузме све неопходне радње и мере из своје надлежности којима ће обезбедити да ОШ „С. Г.” у Б, коју похађа В. Н, ангажује педагошког асистента.

5.2. Предузме све неопходне радње и мере којима ће обезбедити ангажовање педагошких асистената за децу са сметњама у развоју у образовном систему Републике Србије.

5.3. Убудуће води рачуна да у оквиру својих редовних послова и активности, не крши законске прописе о забрани дискриминације.

Потребно је да Министарство просвете, науке и технолошког развоја обавести Повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком

Против овог мишљења са препоруком није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката. Сагласно чл. 40. Закона о забрани дискриминације, уколико Министарство просвете, науке и технолошког развоја не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, Повереница за заштиту равноправности може о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

Притужба организације И. Б. и М. З. П. Н. против Ф. С. због дискриминације по основу пола и инвалидитета у области јавног информисања

бр. 07-00-354/2014-02 датум: 28.10.2014.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужби организација „И – Б" и М. ж. п. н, против Ф. „С", које су поднете поводом емитовања видео спота „Здраво, ја сам Аца" у оквиру хуманитарне кампање за прикупљање средстава за подршку рада СОС Дечијем селу К, односно, деци смештеној у СОС хранитељским породицама. У притужби организације „И – Б" наведено је да дечак изговара реченицу „Од како је мама болесна, она не може да нас чува, зато живим у Дечијем селу", док је у позадини приказана жена корисница инвалидских колица. Након обраћања организације „И – Б", Ф. „С." изменила је спот, тако што је склоњена слика жене кориснице инвалидских колица. Након тога, М. ж. п. н. поднела је притужбу и навела да се и у измењеној верзији спота „Здраво, ја сам Аца" и даље дискриминишу жене и особе са здравственим проблемима. Ф. „С." навела је у изјашњењима да је кампања спроведена како би се упутио апел за подршку деци смештеној у хранитељским породицама без навођења злостављања и занемаривања као доминантних разлога за издвајање деце из породица и да намера није била да се било ко дискриминише. Повереница за заштиту равноправности указала је да поред упућеног апела који се односи на прикупљање новчаних средстава, овај спот шаље и поруку најширој јавности о деци која су корисници услуга Фондације, те је управо из тог разлога веома важно да спот не садржи примере који могу подстицати предрасуде и стереотипе и којима се повређује достојанство одређених група лица. Повереница сматра да је потпуно непримерено да се у овом споту појави слика жене која користи инвалидска колица у позадини, уз текст који дечак изговара: „Од како је мама болесна, она не може да нас чува, зато живим у Дечијем селу", јер је недопустиво да један од ретких примера спомињања/приказивања мајки са инвалидитетом у јавности буде у контексту њихове немогућности да се о деци старају и измештању деце из породица и смештању у алтернативне облике бриге. Иако је позитивно што је слика жене кориснице инвалидских колица уклоњена из спота, треба имати у виду да сам текст који дечак изговара вређа достојанство жена, пре свега жена са здравственим проблемима, и промовише негативне стереотипе везане за родне улоге и одговорности које жене и мушкарци имају у вези са родитељством. Због тога је донето мишљење да су креирањем и емитовањем спота прекршене одредбе Закона о забрани дискриминације, а Ф. „С." препоручено је да измени садржину видео спота, као и да убудуће, својим активностима и јавним кампањама, не крши антидискриминационе прописе.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереница за заштиту равноправности примила је 28. августа 2014. година притужбу организације за заштиту права и подршку женама са инвалидитетом „И. – Б.” у којој је наведено:

- да се на Јавном сервису Србије, у оквиру маркетиншке кампање, емитује видео спот Ф. „С.” у циљу прикупљања финансијских средстава за рад домова за децу без родитељског старања,
- да у видео споту, између осталог, дечак изговара „Од како је мама болесна, она не може да нас чува, зато живим у Дечијем селу”, док је у позадини приказана жена која седи у инвалидским колицима,
- да оваква садржина видео спота крши основна људска права жена са инвалидитетом које су мајке или то желе да постану,
- да Закон о социјалној заштити прописује неколико важних услуга подршке, попут подршке породици са децом и асистенције, које би могле бити примењене и на мајке са инвалидитетом,
- да је одузимање старатељства мајкама са инвалидитетом пракса центара за социјални рад коју би требало прекинути по сваку цену.

a. Уз притужбу је достављен линк на ком се налази видео спот „Здраво, ја сам Аца” https://www...

b. М. ж. п. н. поднела је Повереници за заштиту равноправности притужбу 10. септембра 2014. године у којој је наведено:

- да се притужба односи на видео спот „Ја сам Аца” који је креирала и објавила Ф. „С.”,
- да је након интервенције организације „И. – Б.”, део спота измењен и из њега уклоњен основ дискриминације – инвалидитет,
- да дечак у видео споту, као разлог боравка у дечијем селу, наводи болесну мајку која не може да брине о њему,
- да навођење болести и пола као основа за небригу о деци и смештај деце у центре таквог типа представља дискриминацију жена и особа са здравственим проблемима.

1.2. Уз притужбу је достављен линк на ком се налази измењени видео спот „Здраво, ја сам Аца” https://www...

1.3. Повереница за заштиту равноправности, у складу са чл. 40. ст. 4 Закона о забрани дискриминације, сагласно чл. 117. Закона о општем управном поступку, спровела је јединствен поступак, како би утврдила правно релевантне чињенице и околности.

1.4. У току поступка, у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације затражена су изјашњења Ф. „С.” на наводе из обе притужбе.

У изјашњењу на притужбу организације „И. – Б.”, В. М. Ј, национална директорка Ф. „С.” навела је следеће:

- да се видео спот „Здраво, ја сам Аца" емитује на Радио телевизији Србије у оквиру хуманитарне кампање за прикупљање средстава за подршку рада СОС Дечијем селу К, односно деци смештеној у СОС хранитељским породицама а не за потребе домова за децу без родитељског старања, како је у притужби наведено;
- да текст који се изговара у споту гласи „Здраво, ја сам Аца. Сада кречем у други разред. Највише волим да возим ракету. Од када је мама болесна, она не може да нас чува. Од тада, живим у Дечијем селу, са секом и другом децом. Ана је наша СОС мама. Ана каже да имам добре другове. Када порастем, онда ћемо сви да се возимо у ракети. У СОС Дечијем селу у К, бринемо се да деца без родитељског старања добију једнаку шансу за будућност. То можемо да постигнемо уз само мало ваше помоћи. Пошаљи СМС на 6323, буди наш пријатељ";
- да је једина намера и порука овог спота била да се упути апел за подршку бризи о деци смештеној у хранитељским породицама СОС Дечијег села К, како би се деци омогућили добри услови за школовање и тиме боља будућност у самосталном животу;
- да је намера Ф. била да се без спомињања доминантних разлога издвајања деце из породице, попут занемаривања и злостављања, на што безболнији начин по децу и без окривљавања родитеља, направи позитивна порука и апел;
- да намера није била да се било ко дискриминише или да се повреде било чија осећања, а посебно не да се пошаље порука да је инвалидитет узрок за измештање деце из породица;
- да је основни мото Ф. да свако дете треба да живи у породици и да се труде да деци која су им поверена на бригу, омогуће окружење што сличније породичном, као и одржавање контакта са сродницима и повратак у биолошку породицу када је то могуће;
- да се у СОС програму јачања породица пружа подршка породицама у ризику, како би се превенирало измештање деце;
- да болест родитеља као и инвалидитет могу бити, а понекад и јесу разлози због којег родитељи не могу обезбедити свакодневну бригу о деци и представљају разлог за смештање деце у алтернативне облике бриге;
- да се текст и пратећа слика спота не могу тумачити као порука „да су све жене са инвалидитетом болесне" а посебно не „да жене са инвалидитетом не треба да имају децу или да им децу због инвалидитета треба одузети";
- да „С." нема надлежности и не може утицати на одлуке центара за социјални рад о издвајању деце из породице или одлуке судова;
- да је 26. августа 2014. године, након телефонског разговора са Л. Ч. М, упућено извињење организацији „И. – Б.", као и да им је саопштено да ће предузети мере да се спот коригује брисањем цртежа жене са инвалидитетом, како би се избегла асоцијација или тумачење повезано са особама са инвалидитетом;
- да је 28. августа 2014. године извршена корекција спота, што се може утврдити увидом на линк https://www... о чему је подноситељка притужбе обавештена;
- да су предузели адекватне мере и да је тиме притужба, без улажења у питање основаности, постала беспредметна.

1.5. У изјашњењу на притужбу М. Ж. п. н, поновљени су наводи из претходног изјашњења, а додатно је наведено :

- да у СОС хранитељским породицама Дечијег села живе и деца чије су мајке болесне и не могу се бринути о њима;
- да се у видео споту користи један пример, да је изјава дата у једнини, те да се пратећа слика спота не може генерализовати и тумачити као порука „да су све жене и особе са обољењима мање способне за бригу о деци", а посебно не „да је навођење женског пола и болести представљено као основ за небригу о децу";
- да организација сматра да не постоји пракса безразложног одузимања деце родитељима који су иначе подобни и способни да се брину о деци;
- да овакве евентуалне појединачне случајеве треба осудити и процесуирати, али да то не може бити разлог за потпуно забрану изношења ноторних животних чињеница и конкретних примера.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. На основу навода из притужби и изјашњења, утврђено је да је у оквиру хуманитарне кампање Ф. „С." за прикупљање средстава за подршку рада СОС Дечијем селу К, односно, деци смештеној у СОС хранитељске породице, емитован видео спот „Здраво, ја сам Аца".

2.2. Садржина текста који прати видео спот је следећа: „Здраво, ја сам Аца. Сада крећем у други разред. Највише волим да возим ракету. Од када је мама болесна, она не може да нас чува. Зато, живим у Дечијем селу, са секом и другом децом. Ана је наша СОС мама. Ана каже да имам добре другове. Када порастем, онда ћемо сви да се возимо у ракети. У СОС Дечијем селу у К, бринемо се да деца без родитељског старања добију једнаку шансу за будућност. То можемо да постигнемо уз само мало ваше помоћи. Пошаљи СМС на 6323, буди наш пријатељ".

2.3. Увидом у спотове који су доступни на линковима назначеним у притужбама, утврђено је да је у првобитној емитованој верзији видео спота, у делу када се изговарају речени „мама је болесна", на слици приказана жена корисница колица, док је накнадном изменом у том делу видео спота, део слике на којем се налазила жена у колицима прекривен белом бојом. Текст спота није измењен.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности је приликом одлучивања у овом предмету анализирала наводе из притужбе, доказе који су достављени, наводе из изјашњења, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је од-

рођена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.3. Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да је Република Србија 2009. године потврдила Конвенцију о правима особа са инвалидитетом, која у члану 6. прописује да су државе уговорнице свесне да су жене и девојке са инвалидитетом изложене вишеструкој дискриминацији и да ће у том погледу предузети мере како би им обезбедиле потпуно и равноправно остваривање свих људских права и основних слобода. Чланом 8. је прописано да се државе уговорнице обавезују да усвоје непосредне, ефикасне и одговарајуће мере да се боре против стереотипа, предрасуда и штетне праксе у односу на особе са инвалидитетом, укључујући оне засноване на полу и животном добу, у свим сферама живота, а једна од мера је и подстицање свих медијских гласила да приказују особе са инвалидитетом на начин који је у складу са циљем ове конвенције. Одредбама члана 23. Конвенције о правима особа са инвалидитетом, државе су обавезане да обезбеде права и одговорности особа са инвалидитетом у вези са старатељством, усвајањем деце или сличним институтима, тамо где су ови концепти предвиђени националним законодавством, а у свим случајевима највише ће се водити рачуна о најбољим интересима детета, и то тако што ће, између осталог, државе пружати одговарајућу помоћ особама са инвалидитетом у вршењу њихових обавеза подизања деце, обезбедити да се дете не раздваја од својих родитеља против своје воље, осим уколико надлежни органи на основу судског преиспитивања не утврде, у складу са законом и процедурама које се примењују, да је такво раздвајање неопходно у најбољем интересу детета. Ни у ком случају се дете неће раздвајати од родитеља на основу инвалидитета било детета или једног или оба родитеља.

3.4. Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена (CEDAW), коју је Република Србија ратификовала, представља најважнији међународни уговор у области права жена и њоме је постављен међународни стандард за равноправност жена и мушкарца. Државе чланице су се обавезале да предузимају све подесне мере ради измене друштвених и културних обичаја у погледу понашања мушкараца и жена да би се отклониле предрасуде, као и уобичајену и сваку другу праксу засновану на идејама о инферионости или супериорности једног или другог пола или традиционалној улози мушкараца, односно жена, као и да породично васпитање обухвати и правилно схватање материнства као друштвене функције и признање заједничке одговорности мушкараца и жена у подизању и развоју деце, подразумевајући да се у свим случајевима мора, пре свега, водити рачуна о интересима детета.

3.5. Конвенција о правима детета у чл. 9. прописује да државе чланице обезбеђују да ниједно дете не буде одвојено од својих родитеља против њихове воље, осим када надлежни органи на основу судског увида одлуче, у складу с одговарајућим законом и процедурама, да је такво раздвајање неопходно и у најбољем интересу детета. Одредбама чл. 18. конвенције прописано је да ће државе чланице уложити све напоре како би се уважава-

ло начело да оба родитеља имају заједничку одговорност у подизању и развоју детета. Родитељи или, у зависности од случаја, законити старатељи имају главну одговорност за подизање и развој детета. Интереси детета су њихова основна брига. Ради гарантовања и унапређивања права садржаних у овој конвенцији, државе чланице пружају родитељима и законитим старатељима одговарајућу помоћ у обављању дужности васпитавања детета и обезбеђују развој институција, објеката и служби за бригу о деци.

3.6. Устав Републике Србије у чл. 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.

3.7. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, који прописује да дискриминација и дискриминаторно поступање означавају свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. С обзиром на чињенице и околности конкретног случаја, за његово разматрање релевантне су и одредбе члана 12. Закона о забрани дискриминације којим је забрањено узнемиравање и понижавајуће поступање које има за циљ или представља повреду достојанства лица или групе лица на основу њиховог личног својства, а нарочито ако се тиме ствара страх или непријатељско, понижавајуће и увредљиво окружење.

Одредбама чл. 20. Закона о забрани дискриминације прописано је да дискриминација на основу пола постоји ако се поступа противно начелу равноправности полова, односно начелу поштовања једнаких права и слобода жена и мушкараца у политичком, економском, културном и другом аспекту јавног, професионалног, приватног и породичног живота. Забрањено је јавно заговарање, подржавање и поступање у складу са предрасудама, обичајима и другим друштвеним обрасцима понашања који су засновани на идеји подређености или надређености полова, односно стереотипних улога полова. Надаље, одредбама чл. 26. прописано је да поступање противно начелу поштовања једнаких права и слобода особа са инвалидитетом у политичком, економском, културном и сваком другом аспекту јавног, професионалног и породичног живота представа дискриминацију, док је одредбама чл. 27. забрањена свака дискриминација лица, групе лица или чланова њихових породица, с обзиром на њихово здравствено стање.

3.8. Законом о равноправности полова, чланом 41. прописано је да информације, односно сви видови реклама и пропагандног материјала, који се емитују путем средстава јавног информисања, не смеју подржавати нити подстицати дискриминацију засновану на полу.

3.9. Законом о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом, поред опште забране дискриминације, одредбама члана 30. став 1. забрањена је дискриминација у остваривању права из брачних и породичних односа због инвалидитета.

АНАЛИЗА НАВОДА ИЗ ПРИТУЖБЕ И ИЗЈАШЊЕЊА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

3.10. Повереница најпре констатује да је у конкретном случају потребно испитати да ли је садржина видео спота „Здраво ја сам Аца" супротна императивним прописима којима је дискриминација забрањена, односно, да ли је садржина спота узнемирујућа и понижавајућа, као и да ли вређа достојанство лица или групе лица због њиховог личног својства.

3.11. Повереница је имала у виду наводе из изјашњења Ф. „С." да „намера није била да се било ко дискриминише или да се повреде било чија осећања". У вези са тим, Повереница за заштиту равноправности указује да је са аспекта Закона о забрани дискриминације намера ирелевантна, што у конкретном случају значи да околност да ли је постојала намера Ф. „С." да дискриминише и/или повреди осећања жена, жена са инвалидитетом и жена са здравственим проблемима, није правно релевантна. Узнемиравање и понижавајуће поступање је забрањено не само када је циљ таквог понашања повреда достојанства лица или групе лица на основу њиховог личног својства, већ и када само такво понашање објективно представља повреду њиховог достојанства.

3.12. Како би се проценило да ли видео спот „Здраво, ја сам Аца" садржи дискриминаторан текст и/или слику, неопходно је сагледати све околности у тренутном друштвеном контексту, као и начин на који је порука пренета. Повереница констатује да је циљ медијске кампање био прикупљање новчаних средстава, како је у изјашњењу и наведено, те да је овај циљ законит и оправдан. Такође, Повереница констатује да су основани наводи из изјашњења да Ф. нема надлежности и не може утицати на одлуке центара за социјални рад и судова о издвајању деце из породице.

3.13. С друге стране, Повереница за заштиту равноправности указује да треба имати у виду да је видео спот „Здраво, ја сам Аца" емитован на јавном сервису, у оквиру кампање којом се у дужем временском периоду грађанкама и грађанима указује на проблеме са којима се деца корисници услуга Ф. суочавају. Поред упућеног апела који се односи на прикупљање новчаних средстава, овај спот шаље и поруку најширој јавности о деци која су корисници услуга Ф, те је управо из тог разлога веома важно да спот не садржи примере који могу подстицати предрасуде и стереотипе и којима се повређује достојанство одређених група лица. Повереница сматра да је потпуно непримерено да се у овом споту појавила слика жене која користи инвалидска колица у позадини, уз текст који дечак изговара: „Од како је мама болесна, она не може да нас чува, зато живим у Дечијем селу".

3.14. У конкретном случају, потребно је посебну пажњу посветити сагледавању положаја жена са инвалидитетом у Србији које су мајке или које желе да постану мајке. Поред евидентне физичке неприступачности здравствених установа, недовољне припремљености здравственог система да пружи здравствену заштиту женама са инвалидитетом, непостојања посебног система подршке прилагођеног потребама жена са инвалидитетом, додатни проблем је и њихова „друштвена невидљивост". На пример, у Србији не постоје посебни гинеколошки кревети ни мамографи прилагођени женама са инвалидитетом, а од 152 медицинска центра, само девет има гинеколошке столове прилагођене за прегледе жена са инвалидитетом. Додатно, степен инвалидитета жене у партијархалном друштву мери се у односу на то колико њен инвалидитет утиче на испуњавање традиционална улоге жене – да буде узорна супруга и добра мајка, као и да брине о свим члановима породице. Имајући у виду стереотип да жене због свог инвалидитета најчешће нису у могућности да испуњавају те улоге на очекивани и друштвено прихватљив начин,

а нису им омогућени алтернативни видови подршке, не чуди да су им дуго времена оспоравана права на љубав, сексуалност, брак, материнство и лично потврђивање.

Важно је напоменути и да је Комитет Уједињених нација за елиминацију дискриминације жена, разматрајући комбиновани Други и трећи периодични извештај Републике Србије, изразио забринутост због тешкоћа са којима се суочавају жене са инвалидитетом у уживању права на услуге у вези са репродуктивним здрављем, које су проузроковане предрасудама, недостатком обученог особља или приступачних објеката. Из тог разлога Комитет подстиче Републику Србију да предузме неопходне мере које гарантују потпуну и ефикасну реализацију права жена са инвалидитетом на сексуално и репродуктивно здравље отклањањем предрасуда, обуком медицинског особља и повећањем броја здравствених објеката адекватно опремљених како би одговорили њиховим потребама.

Због свега наведеног, Повереница указује да је недопустиво да један од ретких примера спомињања/приказивања мајки са инвалидитетом у јавности буде у контексту њихове немогућности да се о деци старају и измештању деце из породица и смештању у алтернативне облике бриге.

3.15. Повереница за заштиту равноправности имала је у виду чињеницу да је након обраћања организације „И. – Б.”, видео спот измењен, и то тако што је уклоњена слике жене са инвалидитетом, као и да је упућено писано извињење организацији која је поднела притужбу. Овакав поступак Ф. је за сваку похвалу и указује да повреда равноправности није увек резултат свесне намере, већ да је често последица недовољног познавања правних стандарда у домену заштите од дискриминације.

3.16. Међутим, треба имати у виду да је јавна кампања настављена и након измене видео спота, те да је текст који дечак изговара остао непромењен, односно, он изговара реченицу: „Од када је мама болесна, она не може да нас чува. Од тада, живим у Дечијем селу...” Овим текстом се вређа достојанство жена, пре свега жена са здравственим проблемима. Додатно, на овај начин, наметањем женама улоге јединих особа које се о деци брину, потврђују се негативни родни стереотипи везани за улоге и одговорности које жене и мушкарци имају у вези са родитељством.

3.17. Повереница за заштиту равноправности указује да су сви друштвени актери, свако у оквиру својих надлежности, дужни да раде на побољшању положаја свих маргинализованих друштвених група.

4. МИШЉЕЊЕ

Креирањем и емитовањем видео спота „Здраво, ја сам Аца”, Ф. „С.” прекршила је одредбе Закона о забрани дискриминације.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује Ф. „С.” да измени видео спот „Здраво, ја сам Аца”, тако што ће уклонити дискриминаторан текст којим се вређа достојанство жена, жена са инвалидитетом и жена са здравственим проблемима, као и да убудуће, својим активностима и јавним кампањама не крши антидискиминационе прописе.

Ф. „С.” ће обавестити Повереницу за заштиту равноправности о спровођењу ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Сагласно чл. 40. Закона о забрани дискриминације, уколико Ф. „С.” не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, Повереница за заштиту равноправности може о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

Повереник за заштиту равноправности не одлучује о правима и обавезама правних субјеката. У складу са тим, није ни прописана могућност изјављивања жалбе или приговора против мишљења и других правних аката које Повереник доноси.

Притужба ОЦД против ГЦ за социјални рад због дискриминације по основу инвалидитета у области породичних односа

бр. 07-00-349/2013-02 датум: 5.2.2015.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе организације за заштиту права и подршку особама са инвалидитетом Србије „...И. К.", која је поднета у име и уз сагласност Р. М, против Градског центра за социјални рад у Београду, Одељење у З. У притужби је наведено да је Р. М. делимично непокретна, као и да је њена ћерка услед породичних околности запоставила обавезе око школе. Даље је наведено да су социјални радници радили са породицом и да су након прегледа у Дому здравља упутили Ј. М. на лечење у Институт за ментално здравље. Након завршетка лечења у институту, ГЦСР Одељење у З. је без сагласности Р. М, сместио њену ћерку у Прихватилиште за ургентно збрињавање деце жртава породичног насиља у Београду и привремено јој одузео родитељско право.

У решењу ГЦСР Одељење у З. којим је Ј. М. стављена под привремено старатељство, наведено је да је „...мајка као једини родитељ који врши родитељско право, инвалидно тешко покретно лице битно снижених родитељских капацитета...". Подноситељка притужбе сматра да је оваквим поступањем ГЦСР Одељења у З, дискриминисана на основу личног својства – инвалидитета. У изјашњењу ГЦСР Одељење у З. наведено је да је одлука о привременом издвајању детета из примарне породице и одређивању привременог старатеља донета након усмерене процене да у породици Ј. М. не постоје довољно стимулативни услови за оптималан раст и развој, као и да би повратак у породицу након лечења представљао ризик за регресију на претходни образац понашања, чиме би била угрожена права детета на адекватно задовољавање права, пре свега, на образовање и заштиту здравља уз процену да су тренутно исцрпљене све расположиве могућности оснаживања и подршке породици. У току поступка је утврђено да ставови које је ГЦСР изнео у прилог тврђења да је Р. М. битно снижених родитељских капацитета и није у могућности да се брине о детету, немају објективно утемељење. Наиме, ГЦСР није понудио ниједан доказ који би потврдио тврдње да постоји висок ризик по здравље и ризик по наставак лечења Ј. М, због чега је у њеном најбољем интересу хитно одвајање од породице. Поред тога, иако је у изјашњењу наведено да је Стручни тим ГЦСР водио процес процене статуса и потребе детета, током поступка није достављен налаз и/или стручно мишљење овог тима, који би поткрепио наводе да постоје објективне околности, односно ризик по здравље и безбедност детета. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је доношењем привременог закључка о хитном збрињавању у Прихватилиште за ургентно збрињавање жртава породичног насиља Ј. М. и доношењем одлуке о одређивању привременог старатеља Ј. М, ГЦСР Одељење у З, прекршио одредбе Закона о забрани дискриминације. Због тога је ГЦСР Одељење у З. препоручено да предузме све потребне мере у циљу отклањања последица дискриминаторног поступања према Р. М, да упути писано извињење Р. М. због дискриминаторног понашања на основу њеног инвалидитета, као и да убудуће не доноси одлуке којима се крше антидискриминациони прописи.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Организација за заштиту права и подршку особама са инвалидитетом Србије „...И. К.", у име и уз сагласност Р. М, поднела је притужбу против Градског центра за социјални рад у Београду, Одељење у З, због дискриминаторног поступања према Р. М. на основу њеног инвалидитета.

1.2. У притужби је наведено:

- да је Р. М. почетком 2012. године услед здравствених тешкоћа, остала делимично непокретна и да се ова породична ситуација одразила на Ј. М, њену тринаестогодишњу ћерку, која је почела да одсуствује из школе;
- да је школа обавестила ГЦСР З. о изостанцима са наставе Ј. М, те су након тога социјални радници више пута долазили и одводили Ј. М. на прегледе у Дом здравља, након чега су саопштили Р. М. да њена ћерка није болесна и нема дијагнозу;
- да су у јуну 2014. године социјални радници упутили Ј. М. на лечење у Институт за ментално здравље, након чега је без сагласности Р. М., смештена у Прихватилиште за ургентно збрињавање деце жртава породичног насиља у Београду;
- да је у образложењу решења Центра за социјални рад у З. којим се Ј. М, малолетна ћерка Р. М, ставља под привремено старатељство, наведено да је „...мајка као једини родитељ који врши родитељско право, инвалидно тешко покретно лице битно снижених родитељских капацитета...";
- да се Р. М. у почетку редовно чула са ћерком, али им је сада то ускраћено, да јој је ћерка рекла да не жели да иде у хранитељску породицу већ жели да се врати кући и иде редовно у школу;
- да је оваквим поступањем ГЦСР Одељење у З, Р. М. дискриминисана на основу личног својства – инвалидитета.

1.3. Уз притужбу су достављени следећи докази: 1) привремени закључак о обезбеђењу смештаја ГЦСР, Одељење З. бр. 57100-3537/14 од 30. јуна 2014. године, 2) решење о стављању под привремено старатељство ГЦСР, Одељење у З. бр. 57100-3537/14 од 26. јуна 2014. године, 3) решење о смештају у прихватилиште ГЦСР Одељење З. бр. 56039-4038/14 од 16. јула 2014. године, 4) извештај лекара специјалисте Института за ментално здравље Београд од 10. јуна 2014. године, 5) извештај лекара специјалисте клинике „Др Мирослав Зотовић" од 12. јуна 2014. године, 6) отпусне листе Р. М. из клинике „Др Мирослав Зотовић" од 30. априла и 29. маја 2012. године, 7) отпусна листа Р. М. из болнице „Свети Сава" од 6. фебруара 2012. године, 8) привремено решење о потпуном губитку радне способности Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање бр. 182.1-1 552/1 од 9. новембра 2012. године, 9) решење о праву на новчану накнаду за туђу негу и помоћ Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање бр. 182.7-1-570/13 од 9. јула 2013. године, 10) закључак ГЦСР, Одељење З. бр. 56099-4300/14 од 6. августа 2014. године, 11) тимски извештај лекара Дома здравља З, Диспанзера за ментално здравље, Саветовалишта за децу и омладину за Ј. М. од 2. септембра 2013. године, 12) допис Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања бр. 570-01-215/2014-14 од 2. октобра 2014. године. 13) решење Сектора за бригу о породици и социјалну заштиту, Одељења за управно надзорне послове у области породичне заштите, Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања бр. 570-01-171/2014-14 од 7. октобра

2014. године и 14) План третмана Центра за заштиту одојчади, деце и омладине, Прихватилишта за ургентну заштиту злостављане деце за Ј. М.

1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка затражено изјашњење ГЦСР, Одељење у З.

1.5. У изјашњењу Н. Ш, руководитељке ГЦСР Одељење у З, О. Д, водитеља случаја и С. Н, супервизорке, између осталог, наведено је:

- да према информацијама које су добили од Дома здравља З, Р. М. је још 2010. године ступила у контакт са Диспанзером за ментално здравље, Саветовалиштем за децу и омладину, што потврђује и документација која је достављена уз притужбу, те нису тачни наводи да су проблеми Ј. М. почели након можданог удара мајке, који се десио 2012. године;
- да се Служба за заштиту деце и младих Одељења у З. укључила у решавање проблема Ј. М, када су добили пријаву ОШ „М. П." у децембру 2012. године. У пријави школе је наведено да је Ј. М. од почетка школске године наставу похађала само у септембру и да од тада више не долази у школу, да је дете код куће и да је мајка немоћна, као и да је девојчица и раније повремено одбијала да иде у школу, али да су ти периоди изостанака били краћи и успевали су да их превазиђу ангажовањем школе;
- да се породица М. налази на евиденцији одељења од 2003. године, као корисници једнократне помоћи, недовољно материјално обезбеђени, корисници материјалног обезбеђења породице до остваривања права на инвалидску пензију мајке, једнократних новчаних помоћи у континуитету, а након можданог инсулта и увећаних новчаних помоћи у максимално дозвољеним износима. Породица М. је била корисник права на бесплатан оброк у народној кухињи, које је престало због неподизања хране;
- да је право на материјално обезбеђење породице престало због остареног права на пензију, која прелази прописани ниво социјалне сигурности за остваривање права на сталну новчану помоћ. Р. М. је корисница додатка за помоћ и негу другог лица, као и права на дечији додатак за Ј. М;
- да је током болничког лечења мајке, односно до јануара 2012. године, Ј. М. наставила да живи са Д. М, баком по мајци, уз подршку тече Б. М. До повратка мајке са лечења, Ј. М. је успешно окончала школску годину и завршила четврти разред. Да су од школе добили информацију да је имала периоде повремених изостанака, али су они били санирани ангажовањем стручне службе школе, тако што је Ј. одлазила на разговоре код психолога, педагога и ангажовањем учитељице кроз индивидуални приступ детету;
- да је по упуту овог одељења и уз претходну припрему и сагласност мајке, од јануара 2014. године у интезивну подршку породици укључен породични сарадник, који је према плану активности радио на мотивацији мајке да крене у Диспанзер за децу и омладину код др Б, дечије психијатарке ради мишљења и добијања лекарског извештаја, који је и припремао за разговор са лекарком;
- да је др Б. саопштила Р. М. лекарску процену да на понашање Ј. М. примарно утиче нестимулативно социјално (породично) окружење, да је у извештају од 2. септембра 2013. године написано да „мајка не разуме шта је са Ј", да наредне конкретне помаке очекује од ГЦСР и породичног саветника, као и да је мајка одбила предлог да контактира Ј. оца да би се мотивисао на већу укљученост;

- да је након ревизије досадашњег рада и уз сагласност мајке, ГЦСР З. упутио Ј. М. да обави преглед у специјализованој установи за децу на Институту за ментално здравље Београд. Након обављеног прегледа, лекарка је саопштила Р. М. своју процену да изолација детета предуго траје, да је у питању прекид у развоју и да је због интезивне опсервације и дијагностике потребан боравак детета на овом болничком одељењу у периоду од 15 дана;

- да је мајка, након предложене хоспитализације детета, била видно узбуђена и узнемирена, али се са том одлуком сложила након што јој је објашњено да ће се Ј. М. после хоспитализације вратити кући и да ће моћи да буду у свакодневном телефонском контакту, те је потписала сагласност;

- да је након хоспитализације др Г. пренела прве утиске о Ј. М, тако што је истакла да је постигла позитивне помаке у стању и функционисању, остварила комуникацију са средином и вршњацима на одељењу, уредан дневни ритам и истакла да јој је увела терапију антидепресивима и да је породична ситуација неповољно утицала на њено стање, као и да због тешке покретљивости мајке која није у могућности да дође у посету планирају да 23. јуна 2014. године Ј. М. одведу у кратку посету мајци и баки;

- да је у међувремену мајка изразила незадовољство због продужавања боравка у болници њеној ћерки и захтевала да се одмах врати кући, као и да се не слаже са терапијом која јој је прописана. Након тога је и отац Ј. М. био у ГЦСР и према водитељки случаја био вербално агресиван и непријатан;

- да је 26. јуна 2014. године Стручни тим био у посети мајци ради разговора о мишљењу и ставу лекара о здравственом стању детета. Тада је Р. М. саопштено да је мишљење лекара да дететови проблеми нису узроковани здравственим стањем, већ да се ради о недовољној стимулацији у породичној средини, да су на тај начин дететове потребе занемарене, да повратак у породицу представља ризик. Саопштена јој је процена да она и поред подршке социјалних радника није у стању да пружи одговарајућу подршку у расту и развоју детета, те да су актуелно исцрпљене све могућности помоћи које су на располагању;

- да је Р. М. информисана о могућностима збрињавања детета у хранитељску породицу, да је одбила ту могућност и да јој је саопштено да орган старатељства може без сагласности родитеља да издвоји дете из породице уколико процени да су интереси детета угрожени у породичној средини, као и да су се у овој ситуацији ти услови стекли;

- да је након отпуста из болнице Ј. М. по хитном поступку смештена у Прихватилиште за ургентно збрињавање деце и омладине;

- да је у периоду од децембра 2012. године до 30. јуна 2014. године, орган старатељства континуирано спроводио мере, организовао мрежу подршке породици, услуге и облике заштите у складу са поштовањем принципа партиципације корисника у организовању заштите, које је прилагодио физичком стању мајке као особе са инвалидитетом. Ове услуге су резултирале организовањем одласка детета на третман у диспанзер, посетом социјалне раднице породици, састанцима са стручњацима школе због полагања разредног испита, ангажовање физијатра у кућним условима, асистенција детету приликом куповине лекова за мајку, мотивација сродника у решавању проблема;

- да је захваљујући активностима стручних сарадника за Ј. ангажован педагошки асистент, који ју је у време када је једно полугодиште похађала школу са прилагођеним програмом „Бранко Пешић" у З, доводио и одводио из школе;

- да је J. M. тренутно уписана у шести разред ОШ „Ђ. Д.” на В, коју редовно похађа и редовно иде на контролне прегледе, док је теча и брат од тетке редовно обилазе и пружају јој подршку;
- да је након смештаја J. M, мајка одбијала да је посети, први пут је посетила 21. августа 2014. године и укупно су реализоване четири посете, као и да током тих посета мајка углавном разговара о гардероби и другим материјалним потребама ћерке, а емоционална размена је током контаката оскудна. J. M. је након посета мајке тиха, повучена и треба јој извесно време да се поново укључи у вршњачку групу;
- да је одлука о привременом издвајању детета из примарне породице и одређивање привременог старатеља донета након усмерене процене да у породици не постоје довољно стимулативни услови за оптималан раст и развој, као и да би повратак у породицу након лечења представљао ризик за регресију на претходни образац понашања, чиме би била угрожена права детета на адекватно задовољавање права, пре свега, на образовање и заштиту здравља уз процену да су тренутно исцрпљене све расположиве могућности оснаживања и подршке породици;
- да у овом случају чињеница да је мајка детета особа са инвалидитетом, није била разлог и није имала утицала на доношење одлуке о стављању детета под привремено старатељство;
- да поступак за лишавање родитељског права мајке није покренут због покушаја даљег рада са мајком, како би се код J. санирали уочени проблеми кроз индивидуализован приступ и стручну подршку;
- да је 16 деце смештено у прихватилиште током 2012. године, током 2013. године 15, а 10 у 2014. години. Разлози за њихово смештање су индивидуални за свако дете и углавном је у питању занемаривање, злостављање, напуштање, одбацивање и слично.

1.6. Ради потпунијег сагледавања чињеничног стања представница Стручне службе Повереника за заштиту равноправности обавила је лично разговор са P. M. и о томе сачинила службену белешку. P. M. је изјавила да је право на оброк у народној кухињи престало због неподизања хране, јер након болести није могла више да подиже храну, с обзиром да се народна кухиња налази у З. П., а да су јој само неколико пута донели оброк у стан. Оцењује да није добила потребну подршку ГЦСР, јер нико од психолога није радио са њом, а асистенција за куповину лекова није постојала. Тренутно се чује са ћерком телефоном два пута недељно, уторком и четвртком. Изјавила је да сада одлази у посету једном месечно, јер не може да приушти да је посети више пута месечно. Разлог томе је што мора да плаћа такси превоз на релацији З. – В., који кошта око 3.000 динара. У ГЦСР јој је обећано да ће за потребе њених посета ћерки обезбедити ауто, али сваки пут када их је звала, добила је одговор да немају гориво за аутомобил, те је то разлог што није првих пар месеци одлазила у посету, чекајући на обећани превоз, односно, на обезбеђивање горива. Усмено је обавештена да може да дође у ГЦСР да рефундира новац који је дала за превоз, али и та радња изискује додатне трошкове, с обзиром да јој је неопходан превоз да би дошла до ГЦСР.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. На основу решења ГЦСР, Одељење у З. бр. 57100-3537/14 од 26. јуна 2014. године, J. M. је постављена привремена старатељка Н. К., психолошкиња ГЦСР. Из образложења реше-

ња утврђено је да је стручни тим ГЦСР проценио да хоспитални третман J. M. показује позитивне помаке у њеном општем функционисању, али да би њен повратак у породицу актуелно представљао ризик по наставак даљег третмана. Даље је наведено да накнадна реакција мајке да више није сагласна са боравком детета у болници, инсистирајући да се дете врати кући пре завршетка лечења, представља врло висок ризик по здравље детета. Стручни тим процењује „да је мајка као једини родитељ који врши родитељско право, инвалидно тешко покретно лице битно снижених родитељских капацитета, недовољних за препознавање и адекватно задовољавање дететових развојних потреба, ослабљеног родитељског ауторитета услед чега је дошло до занемаривања дететових основних потреба (престало је да иде у школу, заменила је ноћ за дан, прекинула дружење са вршњацима, стално гледа телевизор)".

2.2. На основу привременог закључка о обезбеђењу смештаја бр. 57100-3537/14 од 30. јуна 2014. године утврђено је да је ГЦСР, Одељење у З. по службеној дужности покренуо поступак хитног збрињавања малолетне J. M. у Прихватилиште за ургентно збрињавање жртава породичног насиља, а решењем о смештају у прихватилиште бр. 56039-4038/14 од 16. јула 2014. године, J. M. смештена је у Прихватилиште за ургентно збрињавање жртава породичног насиља. Увидом у образложење решења утврђено је да је оваква одлука уследила након што је мајка ускратила сагласност за хоспитални третман J. M, те је процењено да би њен повратак у породицу представљао ризик по наставак лечења. Стручни тим ГЦСР проценио је да су се услуге које су пружане породици, показале као недовољне за стварање оптималних услова за живот детета у породици. И у овом решењу наведена је идентична процена стручног тима „да је мајка као једини родитељ који врши родитељско право, инвалидно тешко покретно лице битно снижених родитељских капацитета, недовољних за препознавање и адекватно задовољавање дететових развојних потреба, ослабљеног родитељског ауторитета услед чега је дошло до занемаривања дететових основних потреба (престало је да иде у школу, заменила је ноћ за дан, прекинула дружење са вршњацима, стално гледа телевизор)". У образложењу је наведено да орган старатељства сматра да је актуелно у најбољем интересу детета измештање из породице по окончању болничког лечења и обезбеђивање смештаја у оквиру система социјалне заштите, како би се обезбедио наставак здравственог третмана, реуспостављање односа са вршњачком групом, наставак школовања и подршка кроз индивидуализоване активности.

2.3. У тимском извештају лекара Дома здравља З, Диспанзера за ментално здравље, Саветовалишта за децу и омладину од 2. септембра 2013. године, између осталог, наведено је да J. тешко успоставља вербални контакт, да изговори тек по неку реч, при започињању разговора о школи спушта главу, без патолошке идеације, ВНД снижени (хипобулија, социјална рестрикција), поремећен циркадијални ритам (ноћу остаје дуго будна, пре подне спава). На крају извештаја, лекари закључују да је с обзиром на постојање егзистенцијалне угрожености и вишеструких фактора ризика, неопходан интензиван психотерапијски третман уз ефикасну социјалну подршку, како J, тако и њеној породици.

2.4. Из извештаја лекара специјалисте дечје психијатрије Института за ментално здравље Београд од 10. јуна 2014. године, утврђено је да J. M. болује од Z63 и F920. У налазу и мишљењу је наведено да је пацијенткиња уредне неговане спољашности, гојазна, контакт речима и погледом не успоставља, расположење монотоно, афекат стегнут, да је рестриктивних социјалних контаката. На основу извршеног прегледа и установљене дуже временске социјалне нефункционалности и исцрпљености система социјалне заштите

у помоћи девојчици и њеној породици, лекарка препоручује хоспитално лечење у циљу дијагностике и третмана.

2.5. Закључком ГЦСР, Одељење у 3. бр. 56099-4300/14 од 6. августа 2014. године одбијен је као неоснован захтев Р. М. за изузеће стручних радница ГЦСР Одељења 3, О. Д. Б, социјалне раднице и С. Н, супервизорке. Увидом у закључак, утврђено је да је по поднетом захтеву извршена анализа предмета, обављен разговор са руководиоцем службе и стручним сарадницима који су ангажовани на предмету, те је на основу тога утврђено да нису оправдани разлози за изузеће.

2.6. Увидом у План третмана који је сачинио Центар за заштиту одојчади, деце и омладине, Прихватилиште за ургентну заштиту злостављане деце за Ј. М. под одељком који се односи на породични статус, утврђено је да ће уз сагласност ГЦСР бити омогућени контакти Ј. М. са мајком у просторијама прихватилишта, док ће ГЦСР за ту сврху обезбедити аутомобил. Увидом у одељак који се односи на психолошки статус, утврђено је да је Ј. М, по пријему у прихватилиште високо узнемирена, плачљива, исказује љутњу због боравка и не прихвата смештај у прихватилиште. Након тога се постепено укључила у активности на одељењу и успоставља контакт са вршњацима.

2.7. Увидом у допис Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања бр. 570-01-215/2014-14 од 2. октобра 2014. године, утврђено је да је Д. В, начелник Одељења за управно надзорне послове у области породичне заштите обавестио организацију „И. К." да су у поступку заштите интереса малолетне Ј. М. установили одређене неправилности у актуелно спроведеним поступцима процене интереса малолетног детета и недовољног познавања стручних процедура, али да је неспорно да је малолетној Ј. озбиљно угрожен правилан раст и развој и да је било неопходно предузимање ургентних мера заштите.

2.8. Увидом у решење Сектора за бригу о породици и социјалну заштиту, Одељења за управно надзорне послове у области породичне заштите бр. 570-01-171/2014-14 од 7. октобра 2014. године, утврђено је да је поништено решење ГЦСР, Одељење у 3. бр. 57100-3537/14 од 26. јуна 2014. године, јер су одлучне чињенице непотпуно утврђене, па је предмет враћен првостепеном органу на поновно одлучивање. У образложењу решења, између осталог, наведено је да је орган старатељства након процене да су родитељски капацитети мајке знатно снижени, малолетну Ј. М. без адекватне припреме и обавештења мајке о томе, по отпусту из болнице сместио у установу социјалне заштите. Првостепени орган је спровео стручну процедуру и узео изјаву мајке, али је пропустио да прибави мишљење детета о предмету овог поступка, имајући у виду да је навршила 13 година и да по закону има право да изрази мишљење у сваком судском поступку у којем се одлучује о њеним правима, као и да предложи лице које ће јој бити постављено за старатеља. Такође, учињена је повреда закона и тако што је првостепени орган пропустио да утврди да ли је неко од блиских сродника заинтересован за вршење дужности старатеља, те другостепени орган налази да се не може утврдити на основу којих одлучних чињеница је првостепени орган утврдио да је у интересу штићеника да јој се старатељ не поставља, већ да дужност старатеља непосредно врши орган старатељства.

2.9. Увидом у привремено решење о потпуном губитку радне способности Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање бр. 182.1-1 552/1 од 9. новембра 2012. године, утврђено је да је Р. М. од 27. априла 2012. године утврђен потпуни губитак радне способности и право на инвалидску пензију. Решењем о праву на новчану накнаду за туђу негу и помоћ

Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање бр. 182.7-1-570/13 од 9. јула 2013. године, Р. М. је продужено право на новчану накнаду за помоћ и негу другог лица.

2.10. Увидом у извештај лекара специјалисте клинике „Др Мирослав Зотовић" од 12. јуна 2014. године, утврђено је да је Р. М. била на рехабилитацији у фебруару 2012. године због десностране слабости и отежаног хода насталих као последица HIC, да тренутно хода уз помоћ штапа и уз асистенцију другог лица.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњења, доказе који су достављени током поступка као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.3. Принцип недискриминације је један од општих принципа Конвенције о правима детета, из којег произлази дужност да се деци обезбеди уживање свих права без дискриминације, односно, без обзира на расу, боју коже, пол, језик, вероисповест, политичко или друго уверење, национално, етничко или социјално порекло, имовинско стање, инвалидитет, рођење или други статус детета, његових родитеља или законских старатеља. Конвенцијом је прописано да је принцип најбољег интереса детета од првенственог значаја у свим активностима које се тичу деце. Одредбом чл. 9. прописано је да ће државе уговорнице обезбедити да дете не буде одвојено од својих родитеља против њихове воље, осим када надлежне власти одреде да је одвајање у најбољем интересу детета, уз судски надзор и у складу са важећим законима и прописаним поступком. Одредбом чл. 18. ст. 2. прописано је да ће стране уговорнице, у циљу гарантовања и унапређивања права из Конвенције, пружити одговарајућу помоћ родитељима или законским старатељима у остваривању одговорности за подизање детета и обезбеђивати развој установа, капацитета и служби за заштиту деце.

3.4. Конвенцијом о правима особа са инвалидитетом, коју је Република Србија ратификовала, као једно од основних начела прописано је поштовање урођеног достојанства, индивидуалне аутономије и самосталности особа са инвалидитетом, укључујући право доношења одлука о сопственим животима.

3.5. Устав Републике Србије у чл. 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.

3.6. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, којим је прописано да дискриминација и дискриминаторно поступање означавају свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима.

3.7. Законом о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом у чл. 11. прописано је да орган јавне власти не сме својом радњом или пропуштањем вршити дискриминацију особа са инвалидитетом. У чл. 30. ст. 2. т. 3. прописано је да се дискриминацијом у вези са брачним и породичним односима сматра постављање посебних услова особама са инвалидитетом за вршење родитељског права.

3.8. Одредбом чл. 60. Породичног закона прописано је да дете има право да живи са родитељима и право да се родитељи о њему старају пре свих других, да право детета да живи са родитељима може бити ограничено само судском одлуком када је то у најбољем интересу детета, а суд одлуку о одвајању детета од родитеља може донети ако постоје разлози да се родитељ потпуно или делимично лиши родитељског права или у случају насиља у породици.

АНАЛИЗА НАВОДА ИЗ ИЗЈАШЊЕЊА И ДОКАЗА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

3.9. Имајући у виду предмет ове притужбе и надлежност Повереника за заштиту равноправности, задатак Повереницe био је да испита да ли је ГЦСР, Одељење у З, доношењем одлуке о обезбеђењу смештаја у Прихватилиште за ургентно збрињавање жртава породичног насиља у Београду и стављања под привремено старатељство Центра за социјални рад малолетне Ј. М, дискриминаторно поступио према Р. М. на основу њеног личног својства – инвалидитета. Сагласно томе, у поступку су сагледаване само оне чињенице које су релевантне за испитивање повреде прописа о забрани дискриминације.

3.10. Да би се утврдило да ли је поступање Центра за социјални рад З. било дискриминаторно, од кључне важности је правилна примена правила о прерасподели терета доказивања, из чл. 45. Закона о забрани дискриминације. У конкретном случају, подноситељка притужбе је дужна да учини вероватним акт дискриминације, док на ГЦСР, Одељење у З. лежи терет доказивања да начело једнакости није повређено. Повереница за заштиту равноправности је става да наводи из притужбе Р. М. и докази које је доставила пружају довољно основа за закључак да је учинила вероватним акт дискриминације. Због тога је затражено изјашњење Центра за социјални рад З, који је изнео чињенице у прилог тврђењу да дискриминација није извршена, тј. да у конкретном случају није повређено начело једнакости.

3.11. На основу утврђеног чињеничног стања, неспорно је да је Ј. М. постављена привремена старатељка, уз образложење да је мајка ускратила сагласност за даљи боравак детета у болници и инсистира да се дете врати кући, што по оцени стручног тима представља врло висок ризик по здравље детета, као и да је мајка „тешко покретно инвалидно лице битно снижених родитељских капацитета". Такође, неспорно је да је ГЦСР покренуо поступак хитног збрињавања Ј. М. у установу социјалне заштите, односно у Прихватилиште за ургентно збрињавање жртава породичног насиља. Као разлог за овај поступак наведено је да су услуге које је ГЦСР до сада пружио породици показале као недовољно стимулативне за дете, уз процену да је мајка као „једини родитељ који врши родитељско право, инвалидно тешко покретно лице битно снижених родитељских капацитета" те да је актуелно у најбољем интересу детета, измештање из породице.

3.12. Према наводима из изјашњења, ГЦСР Одељење З. је континуирано спроводио мере подршке породици и стручни тим је проценио да су актуелно исцрпљене све могућности помоћи које су на располагању. Међутим, Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, приликом испитивања решења ГЦСР Одељење у З, утврдило је да је дошло до неправилности у овом поступку, између осталог да мајка није била адекватно припремљена и обавештена о смештању детета у прихватилиште. Из тога јасно произлази да је изостало пружање психосоцијалне подршке Р. М. Поред тога, ГЦСР није поткрепио ниједним доказом тврдње да су пружили сву потребну подршку породици и да су исцрпели све могућности.

По питању остваривања права из области социјалне заштите, као што су права на одређене облике новчаних помоћи, Повереница за заштиту равноправности указује да се овакви облици помоћи не могу сврстати у активности ГЦСР у смислу пружања подршке породици, јер за остваривање ових права није потребна процена стручног тима, већ се она остварују на основу законом прописаних услова.

3.13. Повереница за заштиту равноправности оцењује да став ГЦСР да је Р. М. битно снижених родитељских капацитета и да није у могућности да се брине о детету, није утемељен на објективним чињеницама. Наиме, у изјашњењу на притужбу, као ни током поступка није понуђен ниједан доказ у прилог овој тврдњи, а није ни показано на којим чињеницама и доказима је заснована процена о постојању високог ризика по здравље и наставак лечења Ј. М, због чега је процењено да је у најбољем интересу детета хитно одвајање од породице. Поред тога, иако се у изјашњењу наводи да је стручни тим ГЦСР водио процес процене статуса и потребе детета, током поступка није достављен налаз и/или стручно мишљење овог тима, који би поткрепио наводе да постоји било какав ризик по здравље и безбедност детета. Такође, ни у тимском извештају лекара Дома здравља З, Диспанзера за ментално здравље, Саветовалишта за децу и омладину није констатовано да мајка представља било какву опасност по дете. Напротив, лекари су закључили да је неопходан психотерапијски третман уз ефикасну социјалну подршку, како Ј, тако и њеној породици.

Повереница за заштиту равноправности указује и да је у решењу Сектора за бригу о породици и социјалну заштиту, Одељења за управно надзорне послове у области породичне заштите, Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања бр. 570-01-171/2014-14 од 7. октобра 2014. године, утврђено да је ГЦСР, Одељење у З. приликом доношења одлуке о одређивању старатеља Ј. М. више пута прекршио закон, и то пре свега тако што по отпусту Ј. М. из болнице није обавестио мајку да је смештају у прихватилиште, искључио је Ј. М. из поступка одлучивања о њеним правима и није на-

вео на основу којих одлучних чињеница је утврдио да је у интересу детета да јој не буде постављен старатељ.

Анализом навода које је ГЦСР, Одељење З. навео у изјашњењу у вези са родитељским капацитетима Р. М, може се закључити да је стручни тим органа старатељства овакав став засновао на личном својству Р. М. – инвалидитету. Наиме, у сваком документу је наведено да је она „инвалидно тешко покретно лице", а нигде није наведено нити образложено на који начин се дошло до процене њених родитељских способности. Да је инвалидитет Р. М. био разлог дискриминаторног третмана, односно, основ хитног смештања детета у установу социјалне заштите, потврђује и чињеница да ГЦСР, према сопственим наводима, ову веома озбиљну меру одређује и спроводи првенствено у случајевима насиља у породици и злостављања деце, у складу са одредбама Породичног закона и Општег протокола за заштиту деце од злостављања и занемаривања.

3.14. Поводом навода из изјашњења да је право породице М. на бесплатан оброк у народној кухињи престало због неподизања хране, као и навода подноситељке притужбе да због болести није могла више да подиже храну, а да су јој само неколико пута донели оброк, Повереница за заштиту равноправности изражава забринутост због оваквог поступања ГЦСР. Наиме, имајући у виду инвалидитет подноситељке притужбе и чињеницу да је простор у којем се преузимају оброци удаљен од њеног стана и неприступачан, дужност ГЦСР је била да створи услове да Р. М. може да оствари ово право.

3.15. Поводом навода Р. М. да дуже времена није била у могућности да посећује ћерку у прихватилишту јер јој није омогућен превоз, а да је сада посећује тако што из сопствених средстава плаћа такси превоз на релацији З. – В. и да то може себи да приушти једном месечно, Повереница за заштиту равноправности констатује да је оваква ситуација недопустива. ГЦСР, Одељење у З. обавезао се да јој приликом посете прихватилишту обезбеди аутомобил, што се може потврдити из Плана контаката који је сачинио Центар за заштиту одојчади, деце и омладине, али да су јој на сваку молбу да јој обезбеде превоз како би могла да посети дете одговорили да немају гориво за ауто. Иако за ове тврдње подноситељка притужбе није доставила доказе, Повереница за заштиту равноправности констатује да би и само прибављање доказа било веома отежано, с обзиром да за прибављање потврде ГЦСР о немогућности обезбеђивања возила, као и за рефундацију трошкова превоза, подноситељка притужбе мора да издвоји додатна финансијска средства за превоз, јер јој је јавни превоз неприступачан, а није у могућности да пешке дође до просторија ГЦСР. Повереница указује да су институције и установе Републике Србије дужне да поступају на начин који у највећој могућој мери олакшава уживање свих права особа са инвалидитетом, уз уважавање њихових потреба, жеља и мишљења, сагласно принципу пуне социјалне укључености особа са инвалидитетом. Доступност објеката је особама са инвалидитетом неопходна, јер представља предуслов за остваривање већине других права. Необезбеђивање превоза у конкретном случају доводи до несагледивих последица и за мајку и за дете, с обзиром да мајка има ограничене могућности да посети девојчицу у установи у коју је смештена противно својој вољи и вољи своје мајке.

3.16. У односу на навод из изјашњења да је захваљујући активностима ГЦСР ангажован „педагошки асистент" за Ј. М. који је доводио и одводио из школе, Повереница указује да је остало нејасно из ког разлога је ангажована особа да Ј. одводи и доводи у школу, односно, изостало је образложење за примену овакве мере. При томе, треба имати у виду да би се у овом контексту радило о ангажовању персоналног, а не педагошког асистента.

Наиме, педагошки асистент је сарадник који пружа помоћ и подршку деци и ученицима, у складу са њиховим потребама, а такође пружа помоћ и наставницима, васпитачима и стручним сарадницима у циљу унапређивања њиховог рада са децом и ученицима којима је потребна додатна образовна подршка. Он може бити ангажован само за једно дете, али и за више деце у једном разреду или у више разреда. Док педагошки асистент пружа асистенцију деци и наставницима током наставног процеса и ангажован је преко Министарства просвете, науке и технолошког развоја, персонални асистент, односно, лични пратилац детета, пружа подршку одређеном детету, али је његова подршка у већој мери логистичке природе и није директно везана за извођење наставе (вођење и довођење детета у школу, помоћ детету које се отежано креће, подршка приликом облачења и вршења хигијене, помоћ приликом исхране и омогућавање безбедног боравка у школи итд).

3.17. На крају, Повереница за заштиту равноправности указује и на лошији друштвени положај особа са инвалидитетом у Републици Србији, а посебно на лошији положај жена са инвалидитетом које су често изложене ризику вишеструке дискриминације. Поред евидентне физичке неприступачности многих установа које су им неопходне ради остварења права и услуга, непостојања посебног система подршке прилагођеног потребама жена са инвалидитетом, проблем је и њихова „друштвена невидљивост". Додатно, степен инвалидитета жене у патријархалном друштву мери се у односу на то колико њен инвалидитет утиче на испуњавање традиционалне улоге жене – супруге и мајке, и могућности да брине о свим члановима породице. О посебно тешком положају жена са инвалидитетом говоре и резултати бројних истраживања и података о њиховом положају, који доприносе правилном и потпуном разумевању контекста и друштвених околности у којима се подноситељка притужбе налази. Према резултатима истраживања јавног мњења, које је Повереник за заштиту равноправности спровео током 2013. године, жене и особе са инвалидитетом спадају у друштвене групе које су највише дискриминисане у Србији. У Националној стратегији за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности наведено је да је потребно увести посебне мере у циљу отклањања дискриминације према женама, уз истовремено јачање процеса укључивања родне перспективе у све области друштвеног живота, а да се то посебно односи на тзв. двоструко или вишеструко дискриминисане групе, као што су жене са инвалидитетом, жене припаднице националних мањина и мањинских група, сиромашне жене и друге. Повереница истиче и да је Комитет Уједињених нација за елиминацију дискриминације жена, разматрајући комбиновани Други и трећи периодични извештај Републике Србије, изразио забринутост због тешкоћа са којима се суочавају жене са инвалидитетом, и превладавајућег негативног става према женама са инвалидитетом што штетно утиче на уживање многих њихових права. Из тог разлога Комитет подстиче Републику Србију да настави да улаже више напора у превазилажење стереотипних ставова о улози и одговорности жена и мушкараца у породици и друштву, и да настави да примењује мере за елиминацију родних стереотипа подстицањем позитивне слике и стварне равноправности жена а посебно жена из угрожених друштвених група, самим тим и жена са инвалидитетом.

3.18. Сагледавајући све чињенице и околности, Повереница за заштиту равноправности је става да ГЦСР, Одељење у З. није понудио доказе на основу којих би се могло закључити да доношење одлука у вези са малолетном ћерком Р. М, није засновано на њеном личном својству – инвалидитету.

4. МИШЉЕЊЕ

Доношењем одлуке о одређивању привременог старатеља J. M. и доношењем привременог закључка о хитном збрињавању у Прихватилиште за ургентно збрињавање жртава породичног насиља J. M, ГЦСР Одељење у З, прекршио је одредбе Закона о забрани дискриминације.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује ГЦСР, Одељење у З:

5.1. Да предузме све потребне мере у циљу отклањања последица дискриминаторног поступања према P. M. и J. M.

5.2. Да упути писано извињење P. M. због дискриминаторног понашања на основу њеног инвалидитета, најкасније у року од 15 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

5.3. Да убудуће не доноси одлуке којима се крше антидискриминациони прописи.

Потребно је да ГЦСР, Одељење З. обавести Повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Против овог мишљења са препоруком није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката.

Сагласно чл. 40. Закона о забрани дискриминације, уколико ГЦСР, Одељење З. не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, Повереница за заштиту равноправности ће о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

Притужба А. Б. и Г. А. Х. против градског центра за социјални рад у Београду због дискриминације по основу инвалидитета у области социјалне заштите

бр. 07-00-290/2014-02 датум: 5.2.2015.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе А. Б. и Г. А. Х, које су поднета против Градског центра за социјални рад у Београду, Одељење у Раковици. У притужби је наведено да је А. у фебруару 2014. године ГЦСР Раковица поставио привремену старатељку у поступку лишења пословне способности, због „лаке менталне ретардације", да је након порођаја А. Б. у Земунској болници, ... године, ГЦСР Раковица поставио и привремену старатељку малолетној ћерки А. и Г. и дете сместио у прихватилиште. Подносиоци притужбе сматрају да је ГЦСР Раковице дискриминаторно поступио у поступцима постављања привременог старатеља А, њиховом малолетном детету, као и због одузимања детета и смештања у прихватилиште. У изјашњењу ГЦСР Одељење у Раковица наведено је да је одлука о постављању привременог старатеља А. донета на основу доступне медицинске документације из периода раног детињства где је код А. констатована дијагноза Ф 70 (лака ментална ретардација), као и опсервације стручног тима органа старатељства који је проценио да „А. и њен супруг не пружају адекватну сарадњу, да А. поступа како Г. каже, те да је манипулација њоме могућа, да А. нема адекватну подршку чланова своје примарне породице...". Такође, наведено је да А. Б. не поседује капацитете за самосталну бригу о детету, да је инфантилна у понашању, да не располаже интелектуалним предусловима за саветодавни рад, док је отац некритичан у односу на здравствено стање А. и њене могућности, не сагледава реално потребе детета, због чега није у могућности да пружи адекватну бригу и осигура безбедност детета и мајке. У току поступка је утврђено ГЦСР одлуку о покретању поступка лишења пословне способности А. Б. није донео на основу стручне оцене и конкретних чињеница, већ првенствено узимајући у обзир чињеницу да је „А. особа чије је интелектуално функционисање на нивоу лаке менталне ретардације", односно да је особа са инвалидитетом, а ставови које је ГЦСР изнео у прилог тврђења да А. није у могућности да врши родитељско право и брине о детету, немају објективно утемељење. Наиме, ГЦСР није понудио ниједан доказ који би потврдио тврдње да постоји висок ризик по безбедност и здравље детета и спровођења хитне мере смештаја у установу социјалне заштите. Поред тога, иако је у изјашњењу наведено да је Стручни тим ГЦСР водио процес процене статуса и потребе детета, током поступка није достављен налаз и/или стручно мишљење овог тима, који би поткрепио наводе да постоје објективне околности, односно ризик по здравље и безбедност детета. Анализом аргумената које је ГЦСР изнео процењујући способност оца, Г. А. Х. да се стара о детету, Повереница је утврдила да је став органа старатељства о очевим способностима бриге и старања о детету заснован на чињеници да је А. Б. нижих интелектуалних способности, те да због њеног личног својства – инвалидитета, ни Г. нема капацитете да се стара о детету, због чега је ГЦСР дискриминаторно поступио ▷▷▷

према њему и искључио га из вршења родитељског права. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је доношењем одлуке о одређивању привременог старатеља А. у поступку лишења пословне способности, затим доношењем одлуке о одређивању привременог старатеља малолетном детету А. Б. и Г. А. Х. и доношењем привременог закључка о обезбеђивању смештаја малолетном детету А. и Г. у Центар за заштиту одојчади, деце и омладине у Београду, ГЦСР Одељење у Раковици, прекршио одредбе Закона о забрани дискриминације. Због тога је ГЦСР Одељење у Раковици препоручено да предузме све потребне мере у циљу отклањања последица дискриминаторног поступања према А. и Г. А. Х, као и да убудуће не доноси одлуке којима се крше антидискриминациони прописи.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. А. Б. и Г. А. Х. из Б. поднели су притужбу против Градског центра за социјални рад у Београду, Одељење у Раковици, због дискриминаторног поступања, које се огледа у постављању привременог старатеља А, постављања привременог старатеља њиховој малолетној ћерки, као и због одузимања детета и смештања у прихватилиште.

1.2. У притужби је наведено:

- да се А. Б. породила у Земунској болници ..., а да је социјална радница О. В, која је постављена као привремена старатељка њиховом детету, 26. јуна 2014. године дошла у пратњи колегинице С. Н. и службених лица МУП-а и одузела им дете;
- да су се службенице Центра за социјални рад увредљиво опходиле према А. и да је С. Н. приликом одузимања детета ударила по руци;
- да је на иницијативу Центра за социјални рад Раковица извршена опсервација А. Б. на Клиници за психијатријске болести „Др Лаза Лазаревић", за време њеног боравка у болници, као и да је утврђено да је А. способна да се стара о свом детету;
- да А. Б. живи у заједници са супругом, у стану који је његово власништво, а да јој је решењем бр. 02-57101-552/14 од 20. фебруара 2014. године одређен привремени старатељ у поступку лишења пословне способности и то због, како је наведено, „лаке менталне ретардације";
- да је решењем бр. 01-57100-2513/14 од 26. јуна 2014. године малолетној кћерки Г. А. Х. и А. Б. постављен привремени старатељ, уз образложење да је дете без адекватног родитељског старања, с обзиром да је код А. Б. утврђена дијагноза Ф70 („лака ментална ретардација") и констатовано је да је упадљивог изгледа и понашања, док је отац „некритичан у односу на здравствено стање и опште способности и могућности супруге, као и њихове могућности у домену родитељског функционисања.";
- да је привременим закључком Центра за социјални рад Р. од 26. јуна 2014. године, малолетном детету А. Б. и Г. А. Х. обезбеђен хитан смештај у Центар за заштиту одојчади, деце и омладине у Београду;
- да је А. Б. дискриминисана на основу инвалидитета, а да је Г. А. Х. дискриминисан на основу националне припадности и држављанства.

1.3. Уз притужбу су достављени следећи докази: 1) отпусна листа А. Б. КБЦ Земун од 26. јуна 2014. године, 2) решење Градског центра за социјални рад Раковица од 20. фебруара 2014. године, 3) решење Центра за социјални рад Раковица од 26. јуна 2014. године, 4) привремени закључак о обезбеђењу смештаја Центра за социјални рад Раковица од 26. јуна 2014. године, 5) жалба А. Б. на решење од 20. фебруара 2014. године, 6) извештај лекара специјалисте Клинике „др Лаза Лазаревић" од 20. јуна 2014. године, 7) решење Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање од 18. јуна 2013. године, 8) решење Дирекције фонда од 28. новембра 2013. године, 9) налаз и мишљење психолога од 27. децембра 2012. године, 10) медицинска документација А. Б. која се односи на период раног детињства (1993. и 1994. година) и 11) диплома А. Б. о стеченом средњем образовању.

1.4. Повереница за заштиту равноправности констатује да су А. Б. и њен супруг Г. А. Х. поднели две притужбе, те имајући у виду да су обе притужбе поднете против Центра за социјални рад Раковица и да се притужбе заснивају на сличном чињеничном стању, сагласно чл. 40. ст. 4. Закона о забрани дискриминације, у вези са чл. 117. Закона о општем управном поступку („Сл. лист СРЈ", бр. 33/97 и 31/2001 и „Сл. гласник РС", бр. 30/2010), предмети су спојени и спроведен је јединствен поступак.

1.5. У циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације,[38] затражено је изјашњење од Градског центра за социјални рад, Одељење у Раковици.

1.6. У изјашњењу Градског центра за социјални рад Раковица, као и допуни изјашњења од 9. октобра 2014. године, између осталог, наведено је:

- да је орган старатељства у овом предмету поступио у складу са својим законским овлашћењима, поштујући стандарде и процедуре стручног рада, дефинисане законским и подзаконским актима;
- да је и Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања у мишљењу од 4. јула 2014. године констатовало да је оправдан привремени смештај малолетног детета А. Б. и Г. А. Х.;
- да је у периоду од 1. јануара 2011. године до 1. августа 2014. Центар за социјални рад у Раковици покренуо поступак за лишење пословне способности према 58 лица, из бројних разлога, а најчешће због давања предлога лекара неуропсихијатра о постојању потребе за покретањем поступка процене пословне способности;
- да је ово одељење у периоду од 1. јануара 2011. године до 1. августа 2014. године сместило 34 деце у Центар за заштиту одојчади, деце и омладине Београд, а да су разлози за смештај деце дефинисани Породичним законом и одредбама које се односе на насиље у породици, злостављање деце и грубо занемаривање малолетне деце, спречености у вршењу родитељског права итд.
- да се А. Б. налази на евиденцији одељења од априла 2013. године, по А. усменом захтеву за материјалну помоћ, те како је пријемни радник том приликом приметио да А. делује као лице са потешкоћама у функционисању, на пријему је отворен захтев за заштиту пунолетног лица;

[38] „Сл. гласник РС", бр. 22/09

- да је разговор најпре обављен са А. тадашњим вереником, Г., који је своје излагање фокусирао на питање А. стана на Вождовцу (...), где је она живела пре него што се преселила код њега;
- да је током разговора са А. уочено да је у излагању преопширна, да није фокусирана, да не одржава пажњу, не одваја битно од небитног, а целокупна вербализација упућује на снижене интелектуалне капацитете;
- да је у одељење дошао М. Д, А. теча, који је навео да је А. живела сама у стану, да је стан био изузетно хигијенски запуштен, без струје, те како није имала никаквих прихода он је, заједно са својом супругом, А. тетком, помагао у храни. Истакао је, такође, да је А. нагло прекинула контакт са њима и поново се јавила након годину дана, када су успоставили контакт и упознали Г.;
- да је Центар за социјални рад Раковица тражио од А. и Г. да доставе документацију за материјалну подршку, те је на тај начин од А. и прибављена медицинска документација која се односи на период раног детињства, из 1993. и 1994. године;
- да је ради процене А. потреба обављен разговор и са А. сестром М, која је објаснила да су родитељи негирали постојање проблема код А, обуставили поступак за њену категоризацију и инсистирали да А. иде у редовну школу;
- да се даља сарадња и комуникација између А. и Г. и органа старатељства одвија уз тешкоће, да је са обома обављено неколико мотивационих разговора у циљу побољшања сарадње, како би се за А. прикупила потребна документација на основу које може да оствари права из домена социјалне заштите;
- да је обављена и ненајављена теренска посета, приликом које је А. била пренаглашеног позитивног расположења и грлила се са стручним радницима („лепљиво понашање"). Супружници су информисани да је потребно да наставе сарадњу са центром комплетирањем раније тражене документације, из које ће се ценити могућност са остваривање права за новчану социјалну помоћ;
- да су Г. и А. доставили решење којим је А. одбијена за породичну пензију, да је орган старатељства сазнао да је А. трудна, а с обзиром да нема приходе, у фебруару 2014. године признато јој је право на НСП и једнократну новчану помоћ од 10.000 динара;
- да је у фебруару 2014. године стручни тим Одељења у Раковици сачинио налаз и мишљење на основу целокупних А. актуелних социјалних и породичних околности, након чега је заузео стручни став да се за А. Б. покрене поступак процене пословне способности и да јој се одреди привремени старатељ. Предлог за лишење пословне способности поднет је Другом основном суду у Београду, 20. фебруара 2014. године;
- да је А. поднела жалбу на решење о постављању привременог старатеља, али је министарство одбило жалбу као неосновану;
- да се у току пренаталног живота новорођенчета, у склопу спровођења старатељске заштите мајке детета, Служба за заштиту одраслих и старих обратила писаним путем и лекару гинекологу, који је у Диспанзеру за жене ДЗ Вождовац водио А. трудноћу. Такође је обављен и телефонски разговор са докторком која је навела да је А. саветован и прекид трудноће, али да ће се о овој потреби знати тек након кордоцентезе;

- да је А. органу старатељства показала упут за преглед ради утврђивања евентуалних аномалија код бебе, да је тада договорено да им достави налаз, међутим, након договора, А. и Г. се више нису јављали;
- да 9. маја 2014. године, приликом теренске посете привременог старатеља и водитеља случаја, нико није отворио врата, иако се по шумовима и гласовима из стана стекао утисак да у њему неко борави;
- да се по обавештењу КБЦ Земун од 17. јуна 2014. године у рад на овом предмету укључила и Служба за заштиту деце и младих, јер је социјална радница КБЦ Земун обавестила Центар за социјални рад да се у њиховом породилишту породила А. Б. и да су током разговора са њом дошли до информација да је лице под старатељством, да је на порођају била видно узнемирена и измењеног психичког стања, о чему су доставили извештај неуролога;
- да је након овог обавештења стручни тим Одељења Раковица, у саставу социјални радник, психолог, педагог и правник, започео стручни поступак и процес процене статуса и потреба новорођенчета, као и способност родитеља, како понаособ, тако и као пара, за вршење родитељског права;
- да је због потребе процене психичког стања у којем се мајка налазила, затражен и преглед психијатра који је и обављен код неуропсихијатра на Клиници за неуропсихијатријске болести „Др Лаза Лазаревић";
- да је приликом овог прегледа, 20. јуна 2014. године убележена дијагноза Ф70 („лака ментална ретардација") и констатовано да мајка и даље треба да иде на контролне прегледе у ДЗ Вождовац, уз надзор и контролу центра за социјални рад, а да се према виђењу лекара код А. „не региструје продуктивна симптоматологија";
- да су током А. боравка у породилишту са њом обављени разговори 19. јуна и 26. јуна 2014. године, а да су подаци о А. сакупљени и од медицинског особља, које је имало прилике да посматра А. држање према беби. Њихово је запажање да је мајка нежна према детету, али да се односи према беби „као да је лутка" и да лако помера пажњу са бебе на друге садржаје;
- да је процена очевих способности да одговори на потребе новорођенчета, да успешно подржи и надзире мајку о њеној бризи о детету и да сарађује са органом старатељства спроведена приликом три разговора са Г., која су обављена у центру, приликом теренске посете у његовом стану и за време боравка мајке и бебе у породилишту;
- да су током овог стручног поступка заштите детета, од Г. прибављене следеће информације: искази о томе да је: „мајка паметна и здрава, да не треба да иде код лекара, да размишља о свему, да он може да брине о А. и беби", да је у другом моменту наводио да је он тај који се брине о А., да у кући све сам ради, чисти, одржава домаћинство, да су већина људи као и А. снижених потенцијала „сви смо ми лака ментална и понекад и ви и ја" (показујући на чланове тима). Теренском посетом је констатовано да је отац прибавио креветац, постељину и неке основне ствари за бебу, док је стан пренатрпан коферима наслаганим на орманима до плафона, да је хигијена на нижем нивоу-слаба светлост (мрачно), неокречено;
- да отац нема искуство за бригу о детету ниског календарског узраста и показује снижену сензитивност на значење рутина неге у свакодневној бризи о детету (безбедан креветић, храњење, купање, пресвлачење, емотивна сигурност, успешно читање бебиних сигнала);

- да је из оваквих налаза закључено да отац нема реалистичне представе о нези бебе, да некритично говори о интелектуалном и емотивном функционисању мајке, јер је очигледно утврђено да је она нижих интелектуалних способности, те да према мишљењу психолога центра, након извршеног тестирања „отац нема капацитете да се самостално стара о новорођенчету, да испољава манипулативне тенденције у понашању и да испољава озбиљан недостатак емпатије и одговорности у односу на супругу и дете, посебно имајући у виду здравствени статус детета";

- да су пријава боравка и регулисан статус стално настањеног странца узети као релевантни подаци у процењивању очевих родитељских способности;

- да то што је отац страни држављанин није било од утицаја на одлуку органа старатељства у односу на вршење родитељског права, али је ова чињеница узета у обзир при процени мрежа подршке за оба родитеља, чија је породична заједница процењена као ризична за позицију изолованости у фамилијарној и широј друштвеној средини и са слабо изграђеном подршком непосредног социјалног миљеа;

- да је сумарна процена тима Одељења Раковица била да се виђење органа старатељства и родитеља у погледу организовања бриге о детету разликују, с обзиром да су родитељи сматрали да могу да се брину о новорођенчету, док је закључак и мишљење стручног тима био „да постоји озбиљан ризик по здравље и безбедност детета уколико би се родитељима омогућило да врше своје родитељске улоге и да не поседују адекватне родитељске вештине и способности за негу новорођенчета";

- да је приликом разматрања способности родитеља да одговоре на подржавајући саветодавно-терапеутски рад превагнуло становиште према којем мајка не располаже интелектуалним предусловима потребним за успешан третман код породичног терапеута, а да отац, тиме што у контакту са стручним радницима центра испољава понашање које је процењено као игнорисање мајчиних тешкоћа у њеном укупном психичком и социјалном функционисању и тиме што тежи социјално пожељним одговорима и у тест ситуацији нагиње дисимулативним одбрамбеним маневрима, не испољава став мотивације за променом, који је потребан за учешће у процесу терапијског третмана;

- да је стручно уверење органа старатељства да је мајка изразито детињаста (инфантилна у понашању), да њен календарски узраст није праћен за тај узраст очекиваним нивоом укупног психичког развоја и да мајка не поседује капацитете за самосталну бригу о новорођенчету, док је отац испољио ставове и понашање који указују да је његово поверење у мајчине родитељске способности субјективно и са квалитетом игнорисања њених тешкоћа у учењу;

- да је бојазан да би због оваквог очевог некритичког поуздања у способности мајке био присутан ризик од изостанка континуитета и одговарајућег квалитета у његовом надзору над мајчином бригом о новорођенчету што би у неком критичном моменту могло да угрози безбедност, здравље, сигурност, а у крајњем случају и живот посебно рањивог, неуролошки измењеног новорођенчета;

- да је А., приликом отпуста из болнице, орган старатељства саопштио одлуку у вези збрињавања детета, да је А. најпре одреаговала негирањем: „Не, не, па Г. је кренуо од куће са носиљком и ми водимо дете кући", да би се потом расплакала, а затим из таквог емотивног стања после пар минута када је угледала супруга раздрагано скочила њему у загрљај и питала га где је до сада, шта јој је донео да обуче и предлагала да иду код тетке;

- да су при отпусту детета из породилишта 26. јуна 2014. године, стручни радници преузели дете од медицинског особља, те су наводи у притужби „да су отели дете из наручја" у целости неосновани;
- да је отпусту А. из породилишта присуствовала и С. К, привремена старатељка, која се сагласила са отпустом мајке из болнице и имала потпуни увид у ток догађаја;
- да су се родитељи жалили на решење о привременом старатељству над њиховом ћерком С. и на привремени закључак о обезбеђењу смештаја, али је ове жалбе другостепени орган одбио као неосноване;
- да су у решењима од 20. фебруара и 26. јуна 2014. године наведене дијагнозе из медицинске документације којом располаже орган старатељства, а коју је Г. доставио Служби за заштиту одраслих лица у претходно вођеним поступцима, и то: А. медицинска документација која се односи на период раног детињства из 1993. и 1994. године, извештај психолога од 27. децембра 2012. године, док је приликом прегледа А. Б. 20. јуна 2014. године, у диспанзеру клинике за психијатријске болести убележена дијагноза Ф70;
- да није пракса Центра за социјални рад да уколико је један родитељ особа са инвалидитетом, дете ставља под привремено старатељство, односно, дете се не ставља под привремено старатељство по аутоматизму, уколико је родитељ особа са инвалидитетом.

1.7. Уз изјашњење је достављено мишљење Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања од 4. јула 2014. године, као и изјава С. Н, социјалне раднице Центра за социјални рад, Одељења у Раковици, у којој је наведено:

- да приликом реализације смештаја малолетног детета А. Б. и Г. А. Х. није остварила никакав физички контакт са А., није је ударила, вређала или на било који начин омаловажавала, те да су такве А. оптужбе апсолутно неистините;
- да приликом контакта са А. Б. никада није била сама у просторији, већ су ту били и други стручни радници и медицинско особље, а да су пре преузимања детета обавили разговор са А. Б. у просторијама болнице и упознали је са планом заштите и мишљењем;
- да је Г. А. Х. био упознат са одлуком органа старатељства и даљим планом заштите детета, те је нетачно да није знао где одводе дете.

1.8. У допуни изјашњења достављене су и изјаве С. К, привремене старатељке А. Б., С. Б. А., педагошкиње и О. В., привремене старатељке малолетног детета. С. К. у својој изјави наводи:

- да је у овај предмет укључена доношењем решења о привременом старатељству у поступку лишавања пословне способности А. Б., којој је постављена за привремену старатељку 30. маја 2014. године;
- да никада приликом контакта са А. Б. није била нељубазна, нити је вређала по било ком основу;
- да је сарадња са А. била коректна, како за време њеног боравка у породилишту, тако и након изласка из болнице, када је А. отишла у пратњи супруга;
- да су све притужбе А. Б. неистините и у супротности са њеном професионалном оријентацијом и личношћу.

1.9. У изјави С. Б. А. наведено је:

- да је у овај предмет укључена половином јуна 2014. године, као чланица стручног тима и педагошкиња;
- да није вређала, омаловажавала, нити на било који начин потценила А., већ је заједно са осталим члановима тима настојала да на најбољи начин спроведе поступак и заштити интерес малолетног детета, те су притужбе А. Б. неистините.

1.10. У изјави О. В. наведено је:

- да је 26. јуна 2014. године, приликом реализације смештаја малолетног детета, преузела дете од медицинског особља, без присуства мајке;
- да је заједно са социјалном радницом обавила разговор са А. Б. и упознала је са мишљењем органа старатељства и планом заштите;
- да је приликом одношења детета до службеног возила, испред болнице био отац Г. А. Х., који их је замолио да се поздрави са дететом, што су му и допустиле;
- да током рада са родитељима никада их није вређала нити омаловажавала њихово достојанство;
- да у раду са људима континуирано негује толерантан приступ и поштовање личности саговорника, независно од узраста, расе, пола, инвалидитета или националне припадности.

1.11. Током поступка, Повереница за заштиту равноправности је, сходно чл. 37. Закона о забрани дискриминације, затражила изјашњење од Клиничко болничког центра Земун. У изјашњењу директора КБЦ Земун наведено је да је А. Б. боравила у болници за гинекологију и акушерство КБЦ Земун у периоду од 10. до 26. јуна 2014. године. Уз изјашњење су достављене изјаве К. Л, социјалне раднице КБЦ Земун и начелника службе за акушерство др П. Ђ.

1.12. У изјави К. Л, између осталог, наведено је:

- да је контактирала Центар за социјални рад, Одељење у Раковици по службеној дужности, као социјална радница, а поводом породиље А. Б.;
- да је 16. јуна 2014. године обавила информативни разговор са А. Б. и да је стекла утисак да је снижених когнитивних способности које условљавају потешкоће у самосталном функционисању;
- да јој је А. Б. саопштила да је под старатељством Центра за социјални рад у Раковици и изразила негативно искуство са социјалним радницама;
- да јој је у телефонском разговору С. К. потврдила да је решењем Центра за социјални рад у Раковици постављена за привремену старатељку А. Б. у поступку лишења пословне способности и да заступа њене интересе;
- да је С. К. констатовала да је ризична брига мајке за бебу и да треба заштитити интерес А. и њене бебе, нагласивши да се А. предмет налази у министарству и да је то отежавајућа околност, због одсуства релевантне стручне документације;
- да је истог дана разговарала са Г. А. Х, који ју је по сазнању да је социјална радница, панично упитао ко јој је рекао за А. проблем, да је одбио да прихвати да је А. снижених когнитивних капацитета и одбио даљу сарадњу уз вербалну агресију;

- да је на основу разговора са А. и Г, извештаја неуролога од 11. јуна 2014. године и у договору са С. К. упутила Центру за социјални рад у Раковици молбу за хитно збрињавање А. Б. и њене бебе, у циљу покретања дијагностичког поступка стручног тима, ради процене родитељских капацитета и очувања најбољег интереса А. и њеног детета;
- да су 19. јуна 2014. године у КБЦ Земун дошли представници стручног тима Центра за социјални рад Раковица, С. К., В. М. и С. Б. и да је обављен разговор са др Ђ. и главном сестром болнице за гинекологију и акушерство, С. Ш.;
- да је доктор саопштио да је беба А. Б. незадовољавајућег здравственог стања, да има лошу неуролошку прогнозу и клинички подсећа на мајку и изразио сумњу да А. може самостално да се брине о беби, јер није у стању самостално да води рачуна о личној хигијени;
- да су разговор са А. Б. обавиле и службенице Центра за социјални рад Раковица, да је она присуствовала овом разговору, као и др П. Ђ. и да службенице ни у једном тренутку нису биле непријатне и непрофесионалне према А.;
- да је стручни тим Центра за социјални рад Раковица, дописом од 20. јуна 2014. године обавестио болницу да су започели стручни и дијагностични поступак у циљу процене најбољег интереса детета и најадекватнијег облика заштите за мајку и дете, у којем су сугерисали да се обави психијатријски преглед А. Б.;
- да је извештај неуропсихијатра био неопходан стручном тиму Центра за социјални рад, да су се и А. и Г. сагласили да се обави преглед, па је психијатријски преглед А. Б. обављен у Клиници „др Лаза Лазаревић”,
- да службеници Центра за социјални рад нису били присутни на овом прегледу, да на прегледу није било речи о утврђивању опасности мајке по дете, већ о процени психичког стања А. Б, с обзиром на чињеницу да није постојао ни један извештај лекара у којем је дефинисана дијагноза А. Б.;
- да је Г. донео на увид извештаје са претходних прегледа А., и то: извештај неуропсихијатра од 3. децембра 1993. године, извештај неуропсихијатра од 25. марта 1994. године и налаз и мишљење психолога од 27. децембра 2012. године;
- да је др Д. Р., неуропсихијатар, у извештају констатовао дијагнозу Ф70 и саветовао да се настави даља контрола код неуропсихијатра уз обавезну контролу и бригу надлежног центра за социјални рад;
- да су 26. јуна 2014. године дошле водитељке случаја С. Н. и О. В. из Центра за социјални рад Раковица и разговарале са А.;
- да током овог разговора ни у једном тренутку нису биле непрофесионалне и да О. В. није рекла А. да је опасна за дете, као што је наведено у притужби;
- да је 25. јуна 2014. године из Центра за социјални рад Раковица стигло обавештење да ће у току сутрашњег дана преузети дете А. Б. и збринути га у оквиру система социјалне заштите и дати сагласност за излазак мајке из породилишта;
- да су 26. јуна 2014. године у КБЦ Земун дошле службенице Центра за социјални рад Раковица, а решења на основу којих су извели А. Б. и њено дете, прегледала је дипломирана правница болнице и дала сагласност да се поступи по њему;

- да је С. Ш, главна сестра, повела О. В. и С. Н. на одељење да А. саопште одлуку Центра за социјални рад Раковица и да је спроведу;
- да је малолетно дете А. Б. из болнице извела привремена старатељка О. В, која је са бебом у пратњи С. Н. и полиције отишла до аутомобила;
- да је по одласку О. В. са бебом, А. Б. извела привремена старатељка С. К, у присуству супруга Г. А. Х;
- да је отпуст А. Б. и њеног детета протекао без инцидента, док се службенице Центра за социјални рад Раковица нису понашале увредљиво и понижавајуће према А.

1.13. У изјашњењу начелника Службе за акушерство КБЦ Земун др П. Ђ. наведено је:

- да је болница позвала социјалне раднике ради процене да ли А. може да брине о својој беби и ради отпуштања пацијенткиње;
- да нису уочили да је приликом разговора између А. и социјалних радника било вређања или понижавања;
- да су процену способности да ли А. може да брине о детету тражили социјални радници;
- да су били присутни приликом преузимања детета од органа старатељста, на основу одговарајућих решења.

1.14. У допуни изјашњења достављена је и изјава С. Ш, главне сестре КБЦ Земун, у којој је наведено:

- да се А. Б. породила ... у КБЦ Земун и од тог тренутка у њено збрињавање је укључена социјална радница болнице К. Л, која је све време А. боравка у породилишту контактирала Центар за социјални рад Раковица;
- да је преглед неуропсихијатра тражио Центар за социјални рад Раковица, у циљу процене најбољег интереса детета и најадекватнијег облика заштите за мајку и дете;
- да су 26. јуна 2014. године дошли запослени из Центра за социјални рад Раковица и на основу решења од 26. јуна 2014. године, којим је О. В. постављена за привремену старатељку малолетног детета, главна сестра Службе за неонатологију и начелница ове службе предале су дете органу старатељства;
- да је након отпуста детета отпуштена и мајка А. Б, коју је она извела, а коју су преузели супруг Г. А. Х. и старатељка Центра за социјални рад Раковица;
- да није било никаквих инцидената приликом отпуста, нити је видела да су се раднице Центра за социјални рад Раковица увредљиво опходиле према А.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. На основу решења Центра за социјални рад Раковица од 20. фебруара 2014. године, А. Б. је постављена привремена старатељка С. К, у поступку лишења пословне способности. Из овог решења је утврђено је да је Служба за заштиту одраслих и старих лица проценила да је потребно покренути поступак пред судом ради процене пословне способности А. Б., јер је она *„одрасло лице чије је интелектуално функционисање на нивоу лаке менталне ретардације – insuffitientio mentalis, atrophio cerebri i sindrom multiplih fenotipskih stigmi”.*

2.2. Увидом у решење Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања од 30. маја 2014. године, које је донето у поступку по жалби А. Б. на решење о постављању привременог старатеља, утврђено је да је другостепени орган одбио жалбу и оценио да је првостепени орган правилно и потпуно утврдио све чињенице и околности од значаја за доношење законитог и правилног решења. Другостепени орган потврђује да је орган старатељства формирао стручан став да је Б. А. одрасло лице чије је интелектуално функционисање на нивоу лаке менталне ретардације, да је особа којом се може лако манипулисати, да нема адекватну подршку породице, јер је са сестром М. у поремећеним односима, а тетка и теча су остарела лица и нису свакодневно присутни у њеном животу, да њен супруг није регулисао свој статус (држављанство) и нема сигурне приходе, да је прихватио сарадњу са органом старатељства уз задршку и отпор и да је А. збринута у оквиру домаћинства супруга. Због тога је, по мишљењу органа старатељства, у интересу А. Б. да се за њу покрене поступак процене пословне способности код надлежног суда, где ће јој бити постављен привремени старатељ, а да у ситуацији поремећених породичних односа са сестром и остарелих сродника, ову дужност обавља орган старатељства непосредно.

2.3. На основу решења Градског центра за социјални рад, Одељење у Раковици бр. 01-57100-2513/14 од 26. јуна 2014. године, утврђено је да је малолетном детету А. Б. и Г. А. Х. одређен привремени старатељ, као детету без адекватног родитељског старања. Из решења је утврђено да је стручни тим органа старатељства донео овакву одлуку јер је *„проценом досадашњег рада са родитељима и свеукупне дијагностике њихових особина и капацитета, утврдио да не поседују способности за промену родитељских ставова и побољшање капацитета, тј. да са родитељима није могуће обавити саветодавно-терапијски рад.”* Према наведеном решењу код А. је утврђена дијагноза Ф70 (*„лака ментална ретардација”*), уз навођење да је упадљивог изгледа и понашања, да није фокусирана и да не одржава пажњу. За Г. А. Х. је наведено да је држављанин Сирије, да је у Београд дошао на студије 1976. године, да је повремено радно ангажован и да је према процени стручног тима некритичан у односу на здравствено стање и опште способности и могућности супруге А., а да не сагледава реално ни потребе детета, због чега није у могућности да пружи адекватну бригу и осигура безбедност детета и мајке, те да родитељи оваквим ставом и међусобним односом могу угрозити сигурност и безбедност детета. Стога је стручни тим проценио да је у најбољем интересу детета да се упути на смештај у Центар за заштиту одојчади, деце и омладине и да се стави под привремено старатељство центра.

2.4. Увидом у привремени закључак о обезбеђењу смештаја бр. 01-56030-2514/14 од 26. јуна 2014. године утврђено је да је Центар за социјални рад, Одељење у Раковици по службеној дужности покренуо поступак за привремену заштиту личности, права и интереса малолетног детета А. Б. и Г. А. Х. у установи социјалне заштите. Центар за социјални рад Раковица је донео ову одлуку јер је утврђено да је новорођенче незадовољавајућег здравственог стања, да има лошу неуролошку прогнозу, да А. Б. има снижене интелектуалне капацитете и није у стању самостално да води бригу о себи нити да адекватно штити своје интересе. С друге стране, отац детета Г. А. Х. потпуно игнорише стручне налазе о А. интелектуалном функционисању, нема задовољавајуће капацитете да би се самостално старао о новорођенчету, због чега је стручни тим проценио да нису подобни за старање о малолетном детету, нити за саветодавно-терапијски рад. Утврђено је, такође, да је мишљење органа старатељства да је у најбољем интересу малолетног детета да се упути на смештај у Центар за заштиту одојчади, деце и омладине и да се стави под

привремено старатељство Одељења Раковица, док ће дужност привремене старатељке обављати О. В.

2.5. На основу мишљења стручног тима Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања од 3. септембра 2014. године, које је донето по службеној дужности, у циљу предузимања неодложних мера заштите права и интереса малолетног детета, утврђено је да је другостепени орган оценио да је одлука о смештају детета у установу социјалне заштите донета на основу извршених процена да се у конкретном случају ради о детету без адекватног родитељског и породичног старања. Стручни тим другостепеног органа у овом мишљењу потврђује закључак органа старатељства који се темељи на чињеници да мајка А. Б., услед „менталне заосталости" и испољених проблема у психичком функционисању није у могућности да се адекватно стара о детету (због чињенице да није способна да адекватно штити ни сопствена права и интересе, стављена је под привремено непосредно старатељство ради вођења поступка за процену њене пословне способности), док је отац некритичан у односу на здравствено стање и могућности мајке у домену њеног родитељског функционисања, као што ни сам није у могућности да пружи адекватну бригу и осигура безбедност мајке и детета, јер поред недостатка увида у њихове потребе не поседује ни потребна знања и вештине за старање о њима.

2.6. На основу решења Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања од 16. септембра 2014. године, које је донето у поступку по жалби А. Б. и Г. А. Х. на привремени закључак о обезбеђењу смештаја њиховом детету, утврђено је да је другостепени орган одбио њихову жалбу и оценио да је одлука о привременом обезбеђењу смештаја правилна и у интересу малолетног детета. Оваква одлука је донета на основу извршених процена да се у конкретном случају ради о детету без адекватног родитељског и породичног старања, упркос исказаној жељи родитеља да преузму бригу о њему након отпуста из породилишта. Другостепени орган у овом решењу потврђује закључак органа старатељства који се темељи на чињеници да мајка, А. Б, услед „менталне заосталости" и испољених проблема у психичком функционисању, није у могућности да се адекватно стара о детету (због чињенице да није способна да адекватно штити сопствена права и интересе, стављена је под привремено непосредно старатељство, ради вођења поступка за процену пословне способности). Такође, потврђен је и налаз органа старатељства да је отац некритичан у односу на здравствено стање и могућности мајке у домену њеног родитељског функционисања, као и да сам није у могућности да пружи адекватну бригу и осигура безбедност мајке и детета, јер поред недостатка увида у њихове потребе, не поседује ни потребна знања и вештине за старање о њима.

2.7. На основу навода из притужбе, изјашњења и достављених доказа утврђено је да се А. Б. породила у КБЦ Земун ... године, у којем је боравила до 26. јуна 2014. године. Утврђено је, такође, да је К. Л., социјална радница КБЦ Земун контактирала Градски центар за социјални рад, Одељење у Раковици ради процене родитељских капацитета и очувања најбољег интереса А. Б. и њене бебе, као и ради њиховог даљег збрињавања.

2.8. Утврђено је да су у току боравка у болници, а на иницијативу Градског центра за социјални рад, Одељење у Раковици, запослени из КБЦ Земун упутили А. Б. 20. јуна 2014. године на неуропсихијатријски преглед на Клинику „Др Лаза Лазаревић", ради процене психичког стања А. Б, јер, како је наведено, није постојала медицинска документација у којој је дефинисана дијагноза А. Б.

2.9. Увидом у извештај лекара специјалисте-неуропсихијатра од 20. јуна 2014. године утврђено је да је А. констатована дијагноза Ф 70, да је препоручено да и даље иде на контролне прегледе у Дом здравља Вождовац, уз надзор надлежног центра за социјални рад.

2.10. На основу решења Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање од 18. јуна 2013. године утврђено је да је одбијен захтев А. Б. за признавање права на породичну пензију, који је поднела иза смрти мајке Д. З. У овом решењу је орган вештачења утврдио да код А. Б. не постоји неспособност за самостални живот и рад, и то како на дан прегледа 4. јуна 2013. године, тако ни пре навршене 15. године живота. Утврђено је, такође, да је другостепени орган вештачења, одлучујући по жалби А. Б. на наведено решење, потврдио налаз и мишљење првостепеног органа вештачења да код А. не постоји неспособност за самостални живот и рад, наводећи да је *„у оквиру својих интелектуалних способности способна да адекватно одговори захтевима радне заједнице."*

2.15. Утврђено је да је Градски центар за социјални рад, Одељење у Раковици 4. јула 2014. године поднео тужбе Другом основном суду у Београду против А. Б. и Г. А. Х., за делимично лишење родитељског права.

2.16. Утврђено је да је Градски центар за социјални рад, Одељење у Раковици Другом основном суду у Београду поднео предлог за лишење пословне способности А. Б., 24. фебруара 2014. године.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњења, доказе који су достављени током поступка, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.[39]

3.3. Принцип недискриминације је један од општих принципа Конвенције о правима детета,[40] из којег произлази дужност да се деци обезбеди уживање свих права без дискрими-

[39] Чл. 33. Закона о забрани дискриминације („Сл. гласник РС", бр. 22/2009)

[40] Закон о ратификацији Конвенције УН о правима детета („Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори", бр. 15/90 и „Сл. лист СРЈ – Међународни уговори, бр. 4/96 и 2/97)

нације, односно, без обзира на расу, боју коже, пол, језик, вероисповест, политичко или друго уверење, национално, етничко или социјално порекло, имовинско стање, инвалидитет, рођење или други статус детета, његових родитеља или законских старатеља. Конвенцијом је прописано да је принцип најбољег интереса детета од првенственог значаја у свим активностима које се тичу деце. Одредбом чл. 9. прописано је да ће државе уговорнице обезбедити да дете не буде одвојено од својих родитеља против њихове воље, осим када надлежне власти одреде да је одвајање у најбољем интересу детета, уз судски надзор и у складу са важећим законима и прописаним поступком. Одредбом чл. 18. ст. 2. прописано је да ће стране уговорнице, у циљу гарантовања и унапређивања права из Конвенције, пружити одговарајућу помоћ родитељима или законским старатељима у остваривању одговорности за подизање детета и обезбеђивати развој установа, капацитета и служби за заштиту деце.

3.4. Конвенција о правима особа са инвалидитетом,[41] коју је Република Србија ратификовала, штити особе са инвалидитетом без обзира на врсту или степен тешкоћа, а као једно од основних начела прописано је поштовање урођеног достојанства, индивидуалне аутономије и самосталности особа са инвалидитетом, укључујући право да доносе одлуке о сопственим животима. Одредбом чл. 12. Конвенције прописано је да особе са инвалидитетом, између осталог, имају право да пословну способност уживају на једнаким основама као и други грађани и у свим областима, а да ће држава предузети одговарајуће мере да особама са инвалидитетом омогући приступ подршци која им може бити потребна за остваривање њихове пословне способности. Такође, држава је у обавези да осигура да све мере које се односе на уживање пословне способности имају одговарајуће и ефективне механизме заштите који ће спречити злоупотребе, у складу са одредбама међународног права о људским правима.

3.5. Устав Републике Србије[42] у чл. 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.

3.6. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације,[43] којим је прописано да дискриминација и дискриминаторно поступање означавају свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима.

41 „Сл. гласник РС – Међународни уговори", бр. 42/2009

42 Устав Републике Србије („Сл. гласник РС", бр. 98/06)

43 Чл. 2. ст. 1. тач. 1. Закона о забрани дискриминације

3.7. Законом о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом[44] прописано је да орган јавне власти не сме својом радњом или пропуштањем вршити дискриминацију особа са инвалидитетом. Одредбом чл. 30. ст. 2. т. 3. прописано је да се дискриминацијом у вези са брачним и породичним односом сматра постављање посебних услова особама са инвалидитетом за вршење родитељског права.

3.8. Одредбом чл. 60. Породичног закона[45] прописано је да дете има право да живи са родитељима и право да се родитељи о њему старају пре свих других, да право детета да живи са родитељима може бити ограничено само судском одлуком када је то у најбољем интересу детета, а суд одлуку о одвајању детета од родитеља може донети ако постоје разлози да се родитељ потпуно или делимично лиши родитељског права или у случају насиља у породици.

АНАЛИЗА НАВОДА ИЗ ИЗЈАШЊЕЊА И ДОКАЗА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

3.9. Имајући у виду предмет притужбе и надлежност Повереника за заштиту равноправности, у овом поступку задатак Повереницe био је да испита да ли је Центар за социјални рад, Одељење у Раковици доношењем одлуке о обезбеђењу смештаја у Центар за заштиту одојчади, деце и омладине у Београду и стављања под непосредно старатељство Цента за социјални рад малолетног детета, дискриминаторно поступио према А. и Г. А. Х. Такође, имајући у виду да је Центар за социјални рад, Одељење у Раковици решењем од 20. фебруара 2014. године, А. Б. ставио под привремено старатељство и пред надлежним судом покренуо поступак за лишење пословне способности, Повереница указује да је, с обзиром на предмет и садржину притужбе, потребно испитати да ли само покретање овог поступка представља акт дискриминације А. Б. на основу њеног инвалидитета, као и да ли је због покретања овог поступка, малолетна ћерка А. Б. и Г. А. Х. стављена под непосредно старатељство Центра за социјални рад.

3.10. Ово испитивање најпре подразумева сагледавање временског следа догађаја и свих објективних и субјективних околности које су постојале у време доношења одлуке о постављању привременог старатеља и покретању поступка за лишење пословне способности, као и анализу чињеница на којима је Центар за социјални рад засновао своју одлуку, тј. проценио да је потребно покренути поступак за лишење пословне способности А. Б. С тим у вези, Повереница је анализирала све аргументе који су наведени у решењу, изјашњењу и допуни изјашњења.

3.11. Имајући у виду да су притужбе поднете због дискриминаторног поступања Центра за социјални рад Раковица, према правилима о терету доказивања дискриминације из чл. 45. Закона о забрани дискриминације, у конкретном поступку подносиоци притужбе су дужни да учине вероватним акте дискриминације, док на Центру за социјални рад Раковица лежи терет доказивања да начело једнакости није повређено. Повереница указује да је *ratio* посебних правила о терету доказивања у случајевима дискриминације олакшавање доказивања дискриминације како би се обезбедила делотворна заштите од дискриминације, с обзиром да се дискриминација, по правилу, не врши отворено, већ се прикрива и правда разним изговорима, а некада је последица начина мишљења, предрасуда и стереотипа којих нису свесни ни сами извршиоци дискрими-

[44] „Сл. гласник РС", бр. 33/06

[45] „Сл. гласник РС", бр. 18/2005 и 72/2011 – др. закон

нације. Управо из ових разлога, за постојање дискриминације није од значаја намера да се она врши, нити непостојање кривице за извршену дискриминацију ослобађа њеног извршиоца од одговорности.

3.12. Према утврђеном чињеничном стању, А. Б. се води у евиденцији Центра за социјални рад, Одељење у Раковици од априла 2013. године, када се центру обратила захтевом за материјалну помоћ. Према наводима из изјашњења, том приликом је отворен захтев за заштиту пунолетног лица, с обзиром да је пријемни радник приметио да А. делује као лице са потешкоћама у функционисању. На захтев Центра за социјални рад, А. је доставила и медицинску документацију којом је располагала, а која се односи на период раног детињства и то: налазе неуропсихијатра од 3. децембра 1993. године и 25. марта 1994. године, као и налаз и мишљење психолога од 27. децембра 2012. године, у којем је наведено да А. има интелектуално функционисање у оквирима *„лаке менталне ретардације"*. Такође, центру је доставила и решење Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање, којим је одбијен њен захтев за остваривање права на породичну пензију, с обзиром да је према налазу органа вештачења *„способна да у оквиру својих интелектуалних способности адекватно одговори захтевима радне заједнице."* Центар за социјални рад Раковица, на основу сазнања да А. нема приходе и на основу достављених доказа, признао јој је фебруара 2014. године, право на једнократну новчану помоћ у износу од 10.000,00 динара. Том приликом, стручни тим ГЦСР заузео је став да треба покренути „поступак за процену пословне способности" А. Б. и одредити јој привременог старатеља, који ће заступати њена права и интересе. Након тога је надлежном суду поднет предлог за лишење пословне способности А. Б.

У изјашњењу је наведено да је оваква одлука донета „након спроведеног стручног поступка, доступне медицинске документације, налаза психолога из 2012. године, који је рађен за потребе остваривања права на пензију, опсервације стручног тима Одељења Раковица који процењују да А. *„не може самостално да штити своја права и интересе, да А., као и њен супруг не пружају адекватну сарадњу, затим чињенице да А. поступа како Г. каже и да је манипулација њоме моћна, с обзиром да Г. њено здравствено стање прецењује, па минимализује у зависности од ситуације и његове процене социјалне и секундарне добити у датом тренутку, с обзиром да А. нема адекватну подршку чланова своје примарне породице и с обзиром на бојазан да би се А. могла наћи и у позицији злоупотребе њених осећања због подређеног, пасивног и зависног положаја у партнерској вези"*.

Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да су у изјашњењу употребљавани појмови и формулације, који не омогућавају да се утврде стварни разлози због којих је ГЦСР заузео став да треба покренути „поступак за процену пословне способности". Од ГЦСР очекује се да у свом изјашњењу изнесе не само своје стручне оцене и квалификације, већ да наведе конкретне чињенице на основу којих свако може са извесношћу закључити да је став који је ГЦСР заузео заиста основан и утемељен. Због тога се квалификације пре могу схватити као својеврсно етикетирање, а не стручна оцена која је заснована на чињеницама.

Из изјашњења се не може закључити шта значи навод да је *„манипулација њоме моћна"*, односно, о каквој је манипулацији реч и из ког разлога би се А. манипулисало. Околност да „А. поступа како Г. каже", потпуно је ирелевантна јер се у патријархалној култури, која је у Србији још увек доминантна, највећи број жена, независно од интелектуалних или других капацитета, знања и способности, повинује жељама својих партнера, што је струч-

ним лицима ГЦСР сигурно познато. Надаље, нејасно је на шта се тачно односи бојазан ГЦСР *„да би се А. могла наћи у позицији злоупотребе њених осећања”*, посебно ако се има у виду да не постоји адекватна заштита од *„злоупотребе осећања”*, односно, да они које волимо увек могу *„злоупотребити”* наша осећања. При томе, треба имати у виду да у поступку пред ГЦСР није утврђено да се супруг А. Б. не понаша адекватно према њој, а могућност *„злоупотребе осећања”* није ни у каквој вези са интелектуалним капацитетима особе. Из изјашњења се не може сазнати и које су то *„социјалне и секундарне добити”* које, Г, наводно, остварује препознавањем, односно, минимизирањем здравственог стања А. Нејасно је, такође, и шта тачно значи констатација из изјашњења да *„А. и њен супруг не пружају адекватну сарадњу”*. Није наведено каква се „сарадња” од њих очекивала, шта су они то конкретно учинили, односно пропустили да учине, шта су рекли, односно прећутали и сл. на основу чега је закључено да је изостала „адекватна сарадња”. С друге стране, потпуно је нејасно зашто је „адекватна сарадња” уопште од значаја за одлучивање о томе да ли треба покренути „поступак за процену пословне способности”.

Имајући у виду законске разлоге за лишење пословне способности, сагледавајући аргументе које је ГЦСР изнео у изјашњењу на притужбу, као и наводе из образложења решења од 20. фебруара 2014. године, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да је одлуку о покретању поступка лишења пословне способности орган старатељства донео првенствено узимајући у обзир чињеницу да је *„А. особа чије је интелектуално функционисање на нивоу лаке менталне ретардације”*, односно, на основу чињенице да је особа са инвалидитетом.

3.13. Повереница напомиње да је основно овлашћење центара за социјални рад активно пружање помоћи и подршке појединцу и породици, ради побољшања, односно очувања квалитета живота, стварање могућности да самостално живе у друштву, као и омогућавање доступности услуга свима онима којима су потребне, са посебном пажњом усмереном на рањиве групе (деца, старији, особе са инвалидитетом, припадници мањинских група). Међутим, ГЦСР, Одељење у Раковици проценио је да је А., због *„неспособности самосталног функционисања”*, потребно пружити заштиту, али је у конкретном случају изостала свака врсте подршке.

У вези са тим, Повереница за заштиту равноправности најпре указује да је А. Б. „самостално функционисала” пре него што се обратила ГЦСР због добијања материјалне помоћи, а сама процена центра да А. није способна да „самостално функционише” потпуно је неутемељена и необразложена. Такође, осим тврдње ГЦСР да је због *„изостанка сарадње са А, односно њеним супругом, изостанка адекватне подршке чланова њене примарне породице, уоченог ризика од високе патронизације у партнерској вези...”*, потребно покренути „процену пословне способности” А. Б., изостало је било какво образложење стручног рада тима ГЦСР, односно, предузетих мера. На крају, стручни тим ГЦСР, Одељења у Раковици процењује да је због ограничених интелектуалних капацитета А. Б. у њеном најбољем интересу да јој се одузме пословна способност. С аспекта Закона о забрани дискриминације, може се констатовати да је овакво поступање ГЦСР, Одељења Раковица, супротно принципу забране дискриминације особа са инвалидитетом.

Приликом заузимања оваквог става, Повереница је имала у виду да је пословна способност право свих људи, укључујући и особе са инвалидитетом. Она обухвата способност да се буде носилац права и учесник у правном систему и кључ је пуне партиципације особа са инвалидитетом у друштву. Одредбама члана 12. Конвенције о правима особа

са инвалидитетом, потврђено је право особа са инвалидитетом да буду признате као личности пред законом и да уживају пословну способност на једнаким основама са другима, у свим областима живота. Одредбама става 3. овог члана прописано је да све државе уговорнице имају обавезу да обезбеде приступ подршци у остваривању пословне способности. Државе се морају уздржавати од лишавања пословне способности особа са инвалидитетом и уместо тога морају омогућити особама са инвалидитетом приступ подршци, која може бити неопходна за доношење одлука које имају правно дејство. Подршка у остваривању пословне способности мора поштовати права, вољу и жеље особа са инвалидитетом и никада не сме довести до заменског одлучивања, односно до тога да старатељ доноси одлуку уместо особе са инвалидитетом. Врста и обим подршке могу значајно да варирају од једне особе до друге, услед разноликости особа са инвалидитетом, што је у складу са одредбама чл. 3. Конвенције којим се успоставља „поштовање разлика и прихватање особа са инвалидитетом као дела људске различитости и човечанства", што је један од основних принципа ове конвенције. У свако доба, укључујући и кризне ситуације, мора се поштовати лична аутономија и способност особе са инвалидитетом да донесе одлуке.

За разумевање значаја пословне способности од важности је указати на Општи коментар бр. 1 на чл. 12. Конвенције о правима особа са инвалидитетом Комитета за права особа са инвалидитетом, у којем је изричито наведено да статус особе са инвалидитетом или постојање неке тешкоће (укључујући и физичке и сензорне проблеме) не сме никада бити основ за лишавање пословне способности или другог права. Због тога Комитет захтева од држава уговорница Конвенције да искорене све праксе којима се крше одредбе чл. 12. Конвенције о правима особа са инвалидитетом, ради обезбеђивања пуне пословне способности особа са инвалидитетом на једнаким основама са другима. Пружајући детаљна објашњења права и обавеза прописаних чл. 12, Комитет истиче да су пословна способност и ментална способност различити концепти. Пословна способност је способност да се имају права и дужности и да се ова права и дужности остварују. Са друге стране, ментална способност односи се на вештине особе да доноси одлуке, које природно варирају од особе до особе и могу бити различите у зависности од бројних фактора, укључујући фактор из околине и друштва. С тим у вези, одредбама члана 12. Конвенције о правима особа са инвалидитетом јасно је прописано да „неразумност ума" и друге дискриминишуће етикете нису оправдани разлог за лишавање пословне способности, јер претпостављени или стварни недостатак у менталној способности не сме бити коришћен као оправдање за ускраћивање пословне способности.

Повереница за заштиту равноправности указује да је одредбама чл. 5. ове Конвенције забрањена свака врста дискриминације на основу инвалидитета, која је одредбама чл. 2. дефинисана као *свака разлика, искључивање или ускраћивање на основу инвалидитета са сврхом или ефектом умањивања или нейирања йризнања, уживања и реализације свих људских йрава и основних слобода на једнакој основи са другима*. Према експлицитном ставу који је Комитет заузео, држава уговорница има могућност да особи ограничи пословну способност у одређеним околностима, али право на једнако признање пред законом и слобода од дискриминације захтевају да када држава ограничава пословну способност, то мора бити на једнакој основи за све особе. Ограничавање пословне способности не сме бити засновано на личним својствима као што су род, раса или инвалидитет, а потреба за подршком и разумним прилагођавањем у доношењу одлука не сме бити разлог за ограничавање пословне способности.

Повереница за заштиту равноправности указује да је ГЦСР, Одељење у Раковици, доношењем одлуке о покретању поступка за лишење пословне способности, у тренутку када је А. признато право на материјално обезбеђење у фебруару 2014. године, поступио и супротно начелу забране дискриминације из чл. 7. Правилника о организацији, нормативима и стандардима рада центра за социјални рад.[46] Наиме, у складу са одредбама овог правилника, центар је дужан да заступа интересе и права корисника и да обезбеди једнак приступ услугама за које је надлежан свим грађанима, независно од етничких, културних, верских, родних или социо-економских разлика, инвалидитета и сексуалне оријентације. У раду са корисницима, непосредно или преко уговора са другим службама, центар неће, на основу припадности из става 1. овог члана: ограничити особу на било који начин у коришћењу услуга, информација, помоћи и правне заштите које пружа центар за социјални рад; односити се на другачији начин према особи у одређивању да ли испуњава критеријуме за коришћење услуге или права; ограничити било ког појединца у могућности да учествује у програмима центра или му омогућити да учествује на другачији начин него другим особама. Супротно свему наведеном, стручни тим ГЦСР проценио је да ће А., због снижених интелектуалних капацитета, заштита бити пружена уколико јој буде одузета пословна способност.

Према одредбама члана 146. став 1. Породичног закона, пунолетна особа која због болести или сметњи у психофизичком развоју није способна за нормално расуђивање те због тога није у стању да се сама стара о себи и заштити својих права и интереса може бити потпуно лишена пословне способности. Иако је ова одредба у супротности са међународним документима које је Република Србија потписала и ратификовала, она је као део позитивног права обавезујућа. Треба, међутим, имати у виду да ГЦСР, Одељење у Раковици, већ приликом доношења одлуке о покретању поступка за лишење пословне способности, био дужан да испита да ли постоје законски разлози за лишење пословне способности и да их, ако постоје, на ваљан начин образложи. Иако о лишењу пословне способности одлучује суд, не треба изгубити из вида да и само покретање и вођење поступка може довести до стигматизације особе о чијој се пословној способности одлучује. ГЦСР, Одељење у Раковици није се, у суштини, ни бавио проценом способности А. Б. за „нормално расуђивање", односно, проценом да ли њена (не)способност за „нормално расуђивање" утиче на способност да се сама стара о себи и заштити својих права и интереса.

3.14. Имајући у виду околности конкретног случаја и временски след догађаја и радњи које су сукцесивно предузимане, Повереница за заштиту равноправности заузела је став да је потребно испитати да ли је одлука ГЦСР, Одељење у Раковици да поднесе предлог за лишење пословне способности А. Б, била од утицаја на даље поступање ГЦСР према А. и њеној породици.

3.15. На основу утврђеног чињеничног стања, ГЦСР, Одељење Раковица ангажовао се у раду са А. Б. и Г. А. Х., на захтев КБЦ Земун од 17. јуна 2014. године да се укључи у поступак збрињавања малолетног детета А. и Г., рођеног ... године. Према наводима из изјашњења КБЦ Земун и изјаве социјалне раднице, до овог захтева је дошло на основу разговора са А. и Г., када је социјална радница сазнала да је покренут поступак за лишење пословне способности и да је А. стављена под привремено старатељство и извештаја неуролога од 11. јуна 2014. године. У изјашњењу КБЦ Земун наведено је да је ради процене психичког стања А. Б. након порођаја, орган старатељства захтевао од КБЦ Земун

[46] „Сл. гласник РС", бр. 59/2008, 37/2010, 39/2011 – др. правилник и 1/2012 – др. правилник

обављање психијатријског прегледа А. Б., јер, како је наведено, није постојао ниједан извештај лекара у којем је дефинисана њена дијагноза. Према тврђењу социјалне раднице болнице, с обзиром на чињеницу да се једини неуропсихијатар болнице у том периоду налазио на годишњем одмору, а да је извештај неуропсихијатра био неопходан органу старатељства, преглед А. Б. обављен је у установи „Др Лаза Лазаревић". У извештају неуропсихијатра од 20. јуна 2014. године, констатована је дијагноза Ф 70 (*„лака менталнa ретардација"*), уз савет да А. Б. настави даљу контролу код неуропсихијатра у Дому здравља Вождовац (где се до тада лечила), уз обавезну контролу и бригу надлежног центра за социјални рад, али у овом извештају није препоручено лишење пословне способности, нити је на било који начин указано да А. Б. није у стању да се брине о себи или детету.

3.16. У изјашњењу ГЦСР наведено је да је руководилац Службе за заштиту деце и младих Одељења Раковица формирао стручни тим у саставу: социјални радник, психолог, педагог и правник. Такође, изнете су тврдње да су током мајчиног боравка у породилишту са њом обављени разговори 19. и 24. јуна, у циљу процене њених способности да као примарни родитељ одговори на потребе детета, оцењујући да *„брзо прелази са теме на тему и нејповезане садржаје"*.

Повереница за заштиту равноправности указује да је потпуно нејасно који је родитељ „примаран", а који „секундаран", као и на чињеницу да стручни тим ГЦСР није узео у обзир чињеницу да многе жене после порођаја имају измењена понашања, што је и разумљиво, имајући у виду животну промену којој су изложене. Стручно уверење органа старатељства је да је мајка изразито детињаста (инфантилна у понашању), да њен календарски узраст није праћен за тај узраст очекиваним нивоом укупног психичког развоја и да мајка не поседује капацитете за самосталну бригу о детету. Повереница указује да је нејасно на основу којих чињеница је стручни тим проценио родитељске капацитете за бригу о детету, с обзиром да А. Б. није ни била у прилици да оствари своју улогу мајке, нити да развије родитељске компетенције.

ГЦСР наводи и да је приликом разматрања способности родитеља да одговоре на подржавајући саветодавно-терапеутски рад превагнуло становиште према којем мајка не располаже интелектуалним предусловима потребним за успешан третман код породичног терапеута или саветника. Иако су се виђења органа старатељства и родитеља у погледу организовања бриге о детету разликовала, с обзиром да су родитељи сматрали да могу да брину о детету, а закључак стручног тима је био да постоји озбиљан ризик по здравље и безбедност детета уколико би се родитељима омогућило да врше своје родитељске улоге, ГЦСР донео је 26. јуна 2014. године привремени закључак о обезбеђењу смештаја, а дете је из породилишта премештено у Центар за заштиту одојчади, деце и младих у Београду.

Имајући у виду ставове које је центар изнео у прилог тврђењу да А. Б. није у могућности да врши родитељско право и брине о детету, Повереница за заштиту равноправности оцењује да ови ставови нису утемељени. Наиме, у изјашњењу на притужбу а ни током поступка, није достављен ни један доказ који би показао на основу којих чињеница је ГЦСР проценио да постоји озбиљан ризик по здравље и безбедност детета, због чега је дошло до хитног одвајања детета од породице. У конкретном случају, Центар за социјални рад Раковица, између осталог, био је дужан да изврши процену ризика коме је дете изложено, применом одговарајуће матрице ризика или идентификује мере и услуге које могу бити примењене како би се дете заштитило у породици, што у овом поступку

није учињено. Поред тога, иако се у изјашњењу наводи да је стручни тим Службе за заштиту деце и младих Одељења Раковица водио процес процене статуса и потреба детета, током поступка није достављен налаз или стручно мишљење овог тима, који би поткрепили наводе да постоје објективне околности због којих дете треба да буде измештено, односно, да постоји ризик по здравље и безбедност детета. Такође, у писаним исказима запослених у ЦСР, које су достављене уз изјашњење, и то: С. Б. А., педагошкиње, С. К., привремене старатељке А. Б., С. Н., социјалне раднице и О. В., привремене старатељке детета, није наведена ни једна чињеница или околности које доводе или би могле да доведу до угрожавања безбедности и здравља малолетног детета. У свим овим исказима запослене су једино негирале наводе из притужбе да су према А. поступиле понижавајуће и увредљиво. Такође, ни у налазу неуропсихијатра од 20. јуна 2014. године није констатована било каква опасност мајке по дете. При томе, Повереница за заштиту равноправности изражава дубоку забринутост због чињенице да је дете одвојено од својих родитеља, након само 15 дана по рођењу, те да је то превише кратак рок да би могле да се адекватно процене родитељске компетенције две особе, које први пут постају родитељи.

Анализом аргумената које је Центар за социјални рад, Одељење Раковица навео у изјашњењу, који се односе на капацитете А. Б. да се самостално брине о детету, може се закључити да је стручни тим органа старатељства овакав став засновао искључиво на личном својству А. Б., инвалидитету, због чега је овакав закључак и поступање органа старатељства супротан начелу забране дискриминације особа са инвалидитетом. Повереница оцењује да је овакво поступање ЦСР последица предрасуда да А. Б., због интелектуалних потешкоћа, није у могућности да се стара о детету. Такође, поводом тврђења да се А. *„због интелектуалних предуслова не може пружити подржавајући саветодавно-терапеутски рад”*, Повереница за заштиту равноправности констатује да је овај аргумент дискриминаторан, заснован на предрасудама, а њиме се никако не може оправдати овакав закључак органа старатељства. Да је инвалидитет А. Б. био разлог другачијег третмана, односно, основ хитног одузимања детета из породилишта и смештања у установу социјалне заштите, потврђује и чињеница да ЦСР овакву радикалну меру спроводи првенствено у случајевима насиља у породици и злостављања деце, у складу са одредбама Породичног закона и Општег протокола за заштиту деце од злостављања и занемаривања,[47] чега у конкретном случају није било.

3.17. Сагледавајући све чињенице и околности, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да Центар за социјални рад, Одељење Раковица није понудио чињенице и доказе на основу којих би се могло закључити да су постојали објективни разлози и озбиљни ризици по безбедност и здравље детета и спровођења хитне мере смештаја у установу социјалне заштите.

3.18. Изјашњавајући се на процену способности старања о детету за Г. А. Х., ЦСР наводи да је процена спроведена на основу три разговора која су са њим обављена у органу старатељства и теренске посете у његовом стану за време боравка мајке и бебе у породилишту. На основу прикупљених података: *„да је отац прибавио креветац, постељину и неке основне ствари за бебу, да је стан пренатрпан коферима, а хигијена на нижем нивоу (неокречено, мрачно), да отац у искуству нема бригу о детету ниског календарског узраста и показује снижену сензитивност на значење рутина неге у свакоднев-*

[47] http://www.pravadeteta.com/attachments/653_286_OPSTI%20PROTOKOL.pdf

ној бризи о детету" закључено је да *„отац нема реалистичне представе о нези бебе, некритично говори о интелектуалном и емотивном функционисању мајке*". Такође, у изјашњењу је наведено да према мишљењу психолога *„отац нема капацитета да се самостално стара о новорођенчету и испољава озбиљан недостатак емпатије и одговорности у односу на супругу и дете*". Центар за социјални рад, Одељење Раковица наводи да је основни разлог немогућности пружања подршке кроз саветодавно-терапеутски рад Г. А. Х. *„игнорисање мајчиних тешкоћа у њеном укупном психичком и социјалном функционисању, тежи социјално пожељним одговорима, у тест ситуацији најпре дисимулативним одбрамбеним маневрима, не испољава став мотивације за променом који је потребан за учешће у процесу терапијског третмана".*

Ценећи наведене аргументе због којих отац нема капацитете да се стара о детету, Повереница за заштиту равноправности указује да су паушални и да нису утемељени на објективним чињеницама. Током поступка није достављен ни један доказ о постојању објективних разлога на основу којих је ЦСР проценио да постоји озбиљан ризик по здравље и безбедност детета, уколико се повери оцу на старање. Анализом аргумената које је изнео ЦСР може се закључити да је стручни став органа старатељства о очевим способностима бриге и старања о детету заснован на чињеници да је А. Б. нижих интелектуалних способности, те да због њеног личног својства – инвалидитета, ни Г. А. Х. нема капацитета да се стара о детету, наводећи да је *„пред органом старатељства испољио ставове и понашања који указују да је његово поверење у мајчине родитељске способности субјективно и са квалитетом игнорисања њених тешкоћа у учењу*". На овај начин ЦСР је дискриминаторно поступио према Г. А. Х. и искључио га из вршења родитељског права, на основу инвалидитета његове супруге А. Б. Поред тога, на основу навода из изјашњења, може се закључити да је орган старатељства при процени о вршењу родитељског права оца негативно ценио чињеницу што Г. А. Х. нема *„вештине и искуство да се брине о детету ниског календарског узраста."* Повереница за заштиту равноправности констатује да су овакве квалификације у потпуности неприхватљиве, неутемељене и нејасне, имајући у виду да је дете одвојено од родитеља након 15 дана од рођења, да није живело са родитељима у заједничком домаћинству, те да није било могуће утврдити вештине родитеља да се о детету брину јер нису имали прилику да се брину о детету. Заиста је забрињавајуће да се од некога ко први пут постаје отац очекује да има *„вештине и искуство да се брине о детету ниског календарског узраста".* Те вештине и искуство могу се стећи бригом о детету, уз адекватну подршку, ако је она потребна. Забринутост изазива и то што се, приликом доношења одлуке у погледу могућности Г. А. Х. да се стара о свом детету, узела у обзир и чињеница *„да је стан пренатрпан коферима, а хигијена на нижем нивоу (неокречено, мрачно)".* Као што је познато, хиљаде деце данас у Србији одраста у породицама које живе у нехигијенским насељима, често без струје и воде, у подрумским становима без трачка светлости, али то није разлог да се деца одвајају од својих родитеља. Тврђење из изјашњења да Г. А. Х. има *„снижену сензитивност на значење рутина неге у свакодневној бризи о детету"* не треба посебно коментарисати јер се оно може сматрати обичном фразом, с обзиром да му је садржина нејасна и да није поткрепљено конкретним чињеницама.

У захтеву за изјашњење, поред осталог, затражено је од Центра за социјални рад Раковица да се изјасни да ли је приликом доношења одлуке о постављању привременог старатеља детету, била од утицаја чињеница да је Г. А. Х. рођен у Сирији, односно, да није држављанин Србије. Поводом овог захтева ЦСР Одељење Раковица, наводи у изјашње-

њу: *„Пријава боравка и регулисан статус стално настањеног странца узети су као релевантни подаци у процењивању очевих родитељских способности. Иако чињеница да је страни држављанин није била од утицаја на одлуку органа старатељства у односу на вршење родитељског права, била је узета у обзир при процени мрежа подршке за оба родитеља, чија је породична заједница процењена као ризична за позицију изолованости у фамилијарној и широј друштвеној средини и са слабом изграђеном подршком непосредног социјалног миљеа"*. Повереница за заштиту равноправности констатује да су ови наводи контрадикторни, неутемељени и нејасни, и уједно указује да чињеница да је Г. А. Х. страни држављанин са сталним боравком у Републици Србији не сме да буде од утицаја приликом доношења одлуке о његовим родитељским компетенцијама.

3.19. Сагледавајући све чињенице и околности, ГЦСР, Одељење Раковица није понудио чињенице и доказе на основу којих би се могло закључити да су постојали објективни разлози који би поткрепили наводе о постојању озбиљних ризика по безбедност и здравље детета.

4. МИШЉЕЊЕ

4.1. Доношењем одлуке о одређивању привременог старатеља А. у поступку лишења пословне способности, Центар за социјални рад, Одељење у Раковици прекршио је одредбе Закона о забрани дискриминације.

4.2. Доношењем одлуке о одређивању привременог старатеља малолетном детету А. Б. и Г. А. Х., Центар за социјални рад, Одељење у Раковици прекршио је одредбе Закона о забрани дискриминације.

4.3. Доношењем привременог закључка о обезбеђењу смештаја малолетном детету А. Б. и Г. А. Х. у Центру за заштиту одојчади, деце и омладине у Београду, Центар за социјални рад, Одељење у Раковици прекршио је одредбе Закона о забрани дискриминације.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује ГЦСР, Одељење Раковица:

5.1. Да предузме све потребне мере у циљу отклањања последица дискриминаторног поступања према А. и Г. А. Х.

5.2. Да убудуће не доноси одлуке којима се крше антидискриминациони прописи.

Потребно је да Центар за социјални рад, Одељење Раковица обавести Повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Против овог мишљења са препоруком није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката.

Сагласно чл. 40. Закона о забрани дискриминације, уколико Центар за социјални рад, Одељење Раковица не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, Повереница за заштиту равноправности ће о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

Притужба М. Н. против секретаријата за образовање због дискриминације по основу инвалидитета у области образовања

бр. 07-00-330/2014-02 датум: 2.3.2015.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднела М. Н. из Б, мајка малолетног Л. Р., против Секретаријата за образовање и дечју заштиту града Б. У притужби је наведено да Секретаријат за образовање и дечју заштиту града Б. није обезбедио средства за финансирање личног пратиоца њеном детету, чиме је дете дискриминисао. У току поступка утврђено је, на основу приложених докумената, да Л. Р. Р. има сметње у развоју, да има четири године и похађа „вртићку групу" у ПУ „Б. Б." П. Утврђено је и да је Комисија за процену потреба за пружањем додатне образовне здравствене или социјалне подршке детету/ученику дала мишљење да Л. Р. треба да буде премештен у вртић у Б., као територијално најближи вртић, да треба да похађа редовну групу вртића уз индивидуализиран приступ у складу са утврђеном дијагнозом и најбољим интересима развоја социјалних и комуникацијских вештина. У приложеном индивидуалном плану подршке детету комисија је навела да Л. Р. треба да има редовне логопедске/дефектолошке и/или третмане са психологом у оквиру вртића, те да вртић треба да употребљава прилагођена наставна средства и асистивне технологије, по потреби. У делу мишљења под називом „Остваривање предшколског програма за рад са децом са сметњама у развоју" комисија је навела да Л. Р. има право на „персоналног асистента", не наводећи ко је одговорна особа/служба за обезбеђивање овог додатног вида подршке детету. Због тога је задатак Повереника за заштиту равноправности, у конкретном случају, био да испита да ли је Секретаријат за образовање и дечју заштиту града Б. пропустио да Л. Р. Р. обезбеди додатну подршку и тиме га дискриминисао на основу његовог личног својства – инвалидитета. Законом о основама система образовања и васпитања прописано је да тим за пружање додатне подршке детету и ученику у предшколској установи чине васпитач, стручни сарадник, родитељ, односно старатељ, а у складу са потребама детета и педагошки асистент, односно пратилац за личну помоћ детету, на предлог родитеља, односно старатеља. С друге стране, треба узети у обзир и наводе из изјашњења Секретаријата за образовање и дечју заштиту града Б, који су поткрепљени изјавама појединих предшколских установа са територије града Б, да се личним пратиоцима у предшколским установама сматрају запослени у овим установама, који се у интерној комуникацији у вртићима називају „лични пратиоци". Такође, град Б. још увек није донео прописе којима ће се детаљно регулисати начин финансирања и обезбеђивања додатне подршке деци и ученицима из посебно осетљивих друштвених група, као и органе који ће бити надлежни за спровођење мера и располагање финансијским средствима, као и да постоји празнина у прописима у вези са узрастом деце која похађају предшколске установе а којима је потребна додатна подршка личних пратилаца – да ли су лични пратиоци намењени деци која похађају припремни предшколски програм или и млађој деци, имајући у виду ▷▷▷

разлику између васпитно-образовног рада и образовно-васпитног рада. Због тога се у овом моменту може закључити да постоји неуједначена пракса у вези са ангажовањем личних пратилаца у предшколским установама, као и да се не може утврдити да ли је Секретаријат за образовање и дечју заштиту био дужан да обезбеди финансијска средства како би Л. Р. Р. био пружен и овај додатни вид подршке у систему васпитања и образовања. Стога ће Повереница за заштиту равноправности, у складу са својим овлашћењима, упутити граду Б. препоруку мера за остваривање равноправности, којом ће препоручити да регулише начин финансирања и обезбеђивања додатне подршке деци и ученицима из посебно осетљивих друштвених група, у складу са потребама и могућностима. Сагледавајући наводе из притужбе и изјашњења, као и доказе који су достављени у току поступка, Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да није утврђено да је Секретаријат за образовање и дечју заштиту града Б. дискриминисао Л. Р. на основу инвалидитета.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереница за заштиту равноправности примила је притужбу М. Н. из Б., мајке малолетног Л. Р., поднету против Секретаријата за образовање и дечју заштиту града Б.

1.2. У притужби је, између осталог, навела:

- да њен син Л. Р. има аутизам и похађа ПУ „Б. Б.” П. у Б.,
- да на основу Правилника о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику и на основу мишљења Комисије за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету/ученику има право на „персоналног асистента”, односно, личног пратиоца,
- да је захтев за финансирање личног пратиоца први пут предат Секретаријату за образовање и дечју заштиту града Б. 5. фебруара 2014. године, а последњи пут 29. маја 2014. године, али да секретаријат још увек није обезбедио средства за финансирање личног пратиоца детету,
- да је Серетаријат за образовање и дечју заштиту обезбедио средства за финасирање личних пратилаца за децу у ПУ „Ч.”, ПУ „С. в.”, ПУ „С.”, ПУ „В.”, ПУ „Ч. Ј. З.”, ПУ „Р.” и другим предшколским установама,
- да Секретаријат, тиме што није обезбедио средства за финансирање личног пратиоца, дискриминише Л. Р, нарочито имајући у виду да другој деци у предшколским установама на територији града Б. редовно финансира пратиоце.

1.3. Уз притужбу су поднети следећи докази: 1) мишљење Комисије за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету/ученику бр. 560-73/2013 од 14. октобра 2013. године; 2) захтеви Секретаријату за образовање и дечју заштиту за обезбеђивање средстава за финансирање личног пратиоца Л. Р. Р; 4) одговор Секретаријата за образовање и дечју заштиту бр. 73/14-3 од 12. марта 2014. године; 5) одговор Сектора за инспекцијски надзор Секретаријата за образовање и дечју заштиту бр. 614-251/2014 од 16. априла 2014. године; 6) дописи које је Заштитиник грађана упу-

тио Министарству просвете, науке и технолошког развоја (бр. 5-2-956/14 од 8. јула 2014. године), Градској управи града Б. (бр. 5-2-1070/14 од 8. јула 2014. године) и ПУ „Б. Б.” П. из Б. (бр. 5-2-624/14 од 8. јула 2014. године) и 7) одговоре на захтеве за достављање информација од јавног значаја које су подноситељки притужбе доставиле предшколске установе: „С. в.”, „Р.”, „Ч. Ј. З.”, „Ч.”, „В.” и „Б. Б.”.

1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење С. Ђ, секретарке Секретаријата за образовање и дечју заштиту града Б.

1.5. У изјашњењу на притужбу, између осталог, наведено је:

- да је секретаријат донео Решење о обиму делатности предшколским установама којим је одобрио ангажовање 32 дефектолога и медицинске сестре који раде са децом са сметњама у развоју у редовним васпитним групама. Решење је донето у октобру 2013. године и њиме је утврђен број запослених које предшколске установе могу да имају у 2013/2014. години,
- да је број медицинских сестара и дефектолога одређен финансијским планом и да је свака предшколска установа била дужна да се креће у оквиру одређеног броја и изврши прерасподелу средстава у својој установи,
- да ПУ П. није извршила ову прерасподелу, већ је ангажовала медицинске сестре које нису биле одобрене Решењем о обиму делатности предшколским установама, односно, плаћала их је из сопствених средстава два месеца. Након тога је обавестила родитеље деце да је секретаријат укинуо ово право, а да предшколска установа нема више средстава за ангажовање медицинског особља,
- да се подноситељка притужбе два пута обраћала секретаријату, да је разговарала са секретарком С. Ђ. која ју је упутила да се обрати просветној инспекцији,
- да је просветна инспекција директору ПУ „Б. Б.” наложила да размотри могућност за пребацивање детета у објекат ближи месту становања, да предузме одговарајуће радње како би васпитачи и стручни сарадници сачинили и реализовали план индивидуалног начина рада са Л. Р. Р., те да предузме одговарајуће мере ради планирања, остваривања и праћења рада васпитача и стручних сарадника који раде са децом са сметњама у развоју,
- да Законом о основама система образовања и васпитања и Правилником о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику није конкретно дефинисан начин ангажовања и финансирања личних пратилаца за децу са сметњама у развоју, те је, стога, град Б. за децу која похађају школе на територији овог града ангажовао пратиоце путем закључивања уговора о привременим и повременим пословима,
- да је делатност предшколских установа тако конципирана да родитељи, односно старатељи доводе и одводе децу из вртића, без обзира да ли су у питању деца са сметњама у развоју или не, односно, деца која похађају вртиће немају посебно обезбеђене личне пратиоце,
- да у току боравка деце у вртићу, са децом са сметњама у развоју ради стручно особље које је запослено у вртићу (дефектолози, педагози, психолози, логопеди, медицинске сестре), те се због тога финансијским планом не обезбеђују посебна средства за финан-

сирање пратилаца за децу са сметњама у развоју у предшколским установама, већ се за плате тих запослених обезбеђују средства у буџету града Б.,

- да се дефектолози, психолози, медицинске сестре и други запослени у вртићу, у интерној комуникацији у предшколским установама, називају „лични пратиоци", с обзиром да део радног времена проводе у раду са децом са сметњама у развоју у васпитној групи у складу са индивидуалним образовним планом који прати интерресорна комисија, о чему установе достављају годишње извештаје.

1.6. Повереница за заштиту равноправности, у циљу утврђивања свих правно релевантних чињеница и околности, затражила је од свих предшколских установа са територије града Б. да је обавесте на који начин је у њиховој предшколској установи обезбеђена додатна подршка деци са сметњама у развоју и инвалидитетом, да ли имају ангажоване личне пратиоце и ког су узраста деца којој је обезбеђен овај вид подршке, те на који начин су ангажовани лични пратиоци, као и ко обезбеђује средства за њихово финансирање. Одговоре су доставиле следеће ПУ: „Др С. М.", „Д. д.", „З.", „Л." Г, „Н.", „Ч.", „П. В." О. и „С. в.".

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Увидом у притужбу и прилоге који су достављени уз притужбу утврђено је да је Л. Р. Р., син подноситељке притужбе рођен 2010. године и да похађа вртић „Б. Б." П. у Б. Комисија за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету/ученику дала је 14. октобра 2013. године мишљење у којем је, између осталог, наведено да је Л. Р. Р. потребна помоћ у социјализацији и подстицају развоја комуникацијских вештина у групи деце која похађају редовну групу, да треба да буде премештен из вртића у П. С. у вртић у Б, који је територијално најближи вртић. Комисија је у мишљењу, потом, навела да Л. Р. Р. „има право на персоналног асистента, као и право на логопедско/ дефектолошки или рад са психологом у индивидуализованом приступу (у складу са постављеним дијагнозама) према могућностима вртића".

2.2. Увидом у прилоге достављене уз притужбу утврђено је да су се подноситељка притужбе и ПУ „Б. Б." П. обраћали Секретаријату за образовање и дечју заштиту у вези са Л. Р. премештајем из вртића „Л." у П. С. у неки од вртића у Б. ПУ „Б. Б." П. обавестила је секретаријат у марту 2014. године да није у могућности да премести Л. Р. у вртић у Б, јер су капацитети вртића на тој територији били попуњени 20% изнад норматива, те да је због сметњи у развоју неопходно да се обезбеди мањи број деце у групи или подршка „персоналног асистента" како би средина била подстицајна за његов васпитно-образовни развој.

2.3. Сектор за инспекцијски надзор Секретаријата за образовање и дечју заштиту обавестио је подноситељку притужбе да су по њеној представци просветни инспектори извршили ванредни инспекцијски надзор над радом ПУ „Б. Б." у Б. и директору установе наложили да, сагласно својим овлашћењима, размотри могућност за пребацивање Л. Р. из једног у други објекат установе који је ближи дететовом месту становања, у складу са могућностима самог објекта и броја деца у групама. Директору су, такође, наложили да предузме одговарајуће радње како би васпитачи и стручни сарадници сачинили и реализовали план индивидуализованог начина рада са Л. Р, на основу сачињеног педагошког профила, као и да предузме одговарајуће радње ради планирања, остваривања и праћења рада васпитача и стручних сарадника који раде са децом са сметњама у развоју.

2.4. Увидом у дописе које су Повереници за заштиту равноправности упутиле предшколске установе са територије града Б. утврђено је да у ПУ „Н. Р.” и „Л.” Г. нису ангажовани пратиоци за личну помоћ детету.

ПУ „Н. Р.” навела је да ову предшколску установу тренутно не похађају деца са инвалидитетом и сметњама у развоју, али да се додатна подршка деци у овој установи обезбеђује ангажовањем тима за инклузивно образовање, који сачињава индивидуални образовни план. Медицинске сестре, васпитачи, логопеди и стручни сарадници током целе радне године прате реализацију ИОП-а кроз индивидуални педагошки и логопедски рад са децом са потребом за додатном подршком, у оквиру месечних планова.

ПУ „Л.” Г. навела је да установа нема ангажоване пратиоце за личну помоћ деци, иако су више пута слали дописе Секретаријату за образовање и дечју заштиту. У овој ПУ, такође је формиран тим за инклузивно образовање који редовно прати децу којима је потребна додатна подршка и израђује педагошке профиле у сарадњи са васпитачима и родитељима деце.

ПУ „Д. С. М.” навела је да је за свако дете са инвалидитетом и сметњама у развоју формиран тим за подршку који чине васпитачи, родитељи, стручни сарадник, дефектолог из установе и дефектолог спољни сарадник. Такође, наведено је да је за дете које похађа припремни предшколски програм ангажован лични пратилац детета – родитељ детета, те да „трошкове сносе родитељи детета”.

ПУ „П. В.” О. навела је да је у радној 2013/2014. години, додатна подршка деци са инвалидитетом и деци са сметњама у развоју пружана ангажовањем волонтера, јер лични пратиоци нису обезбеђени због недостатка средстава. Наведено је и да су добили усмену информацију од родитеља девојчице која похађа припремну предшколску групу да јој је Секретаријат за образовање и дечју заштиту одобрио личног пратиоца, те да њени родитељи чекају решење секретаријата.

ПУ „Д. д.” навела је да постоји потреба за ангажовањем личних пратилаца за четворо деце, од којих троје похађа припремни предшколски програм. За троје деце је до септембра 2014. године био обезбеђен лични пратилац кога је финансирала локална самоуправа, али је од октобра 2014. године финансирање обустављено. За двоје деце, личне пратиоце су наставили да финансирају родитељи до евентуалног доношења нове одлуке надлежних органа на нивоу града Б.

ПУ „З.” навела је да су ангажовали (односно припремају ангажовање) три медицинске сестре и три дефектолога, на основу мишљења Стручног тима за инклузивно образовање на нивоу установе, а њихово финансирање је обезбеђено на основу Решења о давању сагласности на обим делатности и признате специфичности у пословању ПУ „З.” у радној 2014/2015. години из средстава буџета.

ПУ „Ч.” истакла је да је Секретаријат за образовање и дечју заштиту, на основу Решења о давању сагласности на обим делатности у радној 2014/2015. години, признао овој предшколској установи већи број радника у односу на републички норматив, и то, између осталог, за два сарадника за развој психо-моторних способности.

ПУ „С. в.” навела је да ову установу похађа петоро деце која су укључена у припремни предшколски програм и за коју су ангажовани пратиоци за личну помоћ детету. Истакнуто је да су, као пратиоци, ангажовани дефектолози и медицинске сестре, а средства је обезбедио Секретаријат за образовање и дечју заштиту.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету ценила је наводе из притужбе и изјашњења, доказе који су приложени, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.3. Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да је Република Србија 1990. године ратификовала Конвенцију о правима детета, која у чл. 28. предвиђа да дете, између осталог, има право на образовање и да је држава дужна да осигура обавезно и бесплатно основно образовање за све, да омогући да образовне и стручне информације и савети буду доступни свој деци и предузме мере за редовно похађање школе и смањење стопе напуштања школе. Чланом 29. став 1. Конвенције о правима детета дефинисани су циљеви образовања тако што је прописано да образовање детета треба да буде усмерено на свеобухватан развој пуног потенцијала детета, уз развијање поштовања људских права, појачан осећај идентитета и припадности и његову или њену социјализацију и интеракцију са другима и са окружењем.

3.4. Конвенција о правима особа са инвалидитетом у чл. 7. прописује да ће државе предузети све неопходне мере да се деци са инвалидитетом обезбеди да равноправно са другом децом, у пуној мери, уживају сва људска права и основне слободе.

3.5. Комитет за права детета донео је Коментар бр. 9. који се односи на права детета са сметњама у развоју, у којем се наводи да држава треба да предузме одговарајуће мере ради спречавања сваке дискриминације деце, укључујући и на основу сметњи у развоју. Изричито навођење сметњи у развоју као основа дискриминације је јединствено а може се објаснити чињеницом да деца са сметњама у развоју припадају једној од најосетљивијих група деце.

3.6. Устав Републике Србије у чл. 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.

3.7. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, који у чл. 2. ст. 1. тач. 1. прописује да дискриминација и дискриминаторно поступање означавају свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Одредбама чл. 19. ст. 1. и 2. прописано је да свако има право на предшколско, основно, средње и високо образовање и стручно оспособљавање под једнаким условима, у складу са законом. Забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или их искључити из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.

3.8. Законом о основама система образовања и васпитања прописано је да систем образовања и васпитања обухвата предшколско васпитање и образовање, основно и средње образовање и васпитање и представља саставни део учења током целог живота свих грађана у Републици Србији. Одредбом чл. 69. ст. 1. прописано је да предшколска установа развија и остварује програме васпитања и образовања деце, у складу са основама програма предшколског васпитања и образовања и посебним законом. Одредбама чл. 77. ст. 1. и 2. дефинише се индивидуални образовни план и прописује да за дете и ученика коме је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета и других разлога потребна додатна подршка у образовању и васпитању, установа обезбеђује отклањање физичких и комуникацијских препрека и доноси индивидуални образовни план. Индивидуални образовни план (ИОП) је посебан документ којим се планира додатна подршка у образовању и васпитању за одређено дете и ученика, у складу са његовим могућностима. Одредбама ставова 8. и 9. овог члана прописано је да ИОП доноси педагошки колегијум установе на предлог стручног тима за инклузивно образовање, односно тима за пружање додатне подршке детету и ученику. Тим у предшколској установи чине васпитач, стручни сарадник, родитељ, односно старатељ, а у складу са потребама детета и педагошки асистент, односно пратилац за личну помоћ детету, на предлог родитеља, односно старатеља. Чл. 117. ст. 1. прописано је да у обављању делатности предшколска установа може да има сарадника: нутриционисту, социјалног и здравственог радника и другог сарадника, у складу са посебним законом, док је ст. 8. овог члана прописано да изузетно, ради пружања помоћи детету, односно ученику са сметњама у развоју, образовно-васпитном раду може да присуствује и пратилац детета, односно ученика.

3.9. Законом о предшколском васпитању и образовању, одредбама чл. 2. ст. 2. одређена је делатност предшколског васпитања и образовања као васпитање и образовање деце предшколског узраста, а одредбама чл. 34. ст. 1. и 2. прописано је да деца са сметњама у развоју остварују право на предшколско васпитање и образовање у васпитној групи, у васпитној групи уз додатну подршку и индивидуални васпитно-образовни план и у

развојној групи, на основу индивидуалног васпитно-образовног плана, у складу са законом. Предшколска установа која је уписала дете са сметњама у развоју може да утврди потребу за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке и у том случају упућује захтев изабраном лекару надлежног дома здравља, односно интерресорној комисији за процену тих потреба и за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке, коју утврђује интерресорна комисија. Одредбама чл. 36-44. прописано је да делатност предшколског васпитања и образовања остварују васпитач и стручни сарадник, а делатност предшколске установе, којом се обезбеђују исхрана, нега, превентивно-здравствена и социјална заштита, остварују сарадници. Одредбама чл. 36. ст. 1. прописано је да се васпитно-образовни рад са децом организује у васпитним групама. Васпитне групе могу бити јаслене, за узраст од шест месеци до три године и групе вртића, за узрасни период од три године до поласка у школу, док је чл. 22. ст. 1. прописано да је припремни предшколски програм део редовног програма предшколске установе у целодневном или полудневном трајању, који се остварује са децом у години пред полазак у школу.

3.10. Правилником о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику прописано је да се додатна подршка обезбеђује без дискриминације по било ком основу сваком детету, односно ученику из друштвено осетљивих група, коме је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета, тешкоћа у учењу и других разлога потребна додатна подршка у образовању, здравству или социјалној заштити. Одредбама чл. 4. уређена је процена потреба која се врши ради сагледавања потреба детета и могућности да се у породици, у редовном систему образовања, у посебној предшколској групи или школи, у установи социјалне или здравствене заштите, у складу са законом и другим прописима обезбеде мере подршке, односно, непосредна и посредна додатна подршка које захтевају додатна финансијска средства. Непосредна додатна подршка, између осталог, подразумева: прилагођавање и набавку уџбеника и наставних средстава; индивидуални образовни план који подразумева прилагођавање стандарда постигнућа из једног или више предмета; употреба прилагођених наставних средстава и асистивне технологије; ангажовање педагошког асистента у образовно-васпитном раду, према потреби (током целог дана или само за неке предмете или активности); превазилажење језичке баријере, као подршка деци којој матерњи језик није српски; ангажовање пратиоца за личну помоћ детету ради лакшег функционисања и комуникације са другима током остваривања васпитно-образовног рада у предшколској установи или образовно-васпитног рада у школи, током целодневне наставе или продуженог боравка, ваннаставних активности, извођења наставе у природи, излета, екскурзија, одмора и слично.

АНАЛИЗА ДОКАЗА ДОСТАВЉЕНИХ УЗ ПРИТУЖБУ И НАВОДА ИЗ ИЗЈАШЊЕЊА

3.11. На основу притужбе и доказа који су достављени уз притужбу, утврђено је да је Л. Р. Р., син подноситељке притужбе, дете са сметњама у развоју, да има четири године и похађа групу вртића у предшколској установи „Б. Б." П. Утврђено је да је Комисија за процену потреба за пружањем додатне образовне здравствене или социјалне подршке детету/ученику дала мишљење да Л. Р. треба да буде премештен у вртић у Б., као територијално најближи вртић, да треба да похађа редовну групу вртића уз индивидуализиран приступ у складу са утврђеном дијагнозом и најбољим интересима развоја социјалних и комуникацијских вештина. Такође, у индивидуалном плану подршке комисија је навела да Л. Р. треба да има редовне логопедске/ дефектолошке и/или третмане са психоло-

гом у оквиру вртића, те да вртић треба да употребљава прилагођена наставна средства и асистивне технологије, по потреби. Такође, у делу ИОП-а под називом „Остваривање предшколског програма за рад са децом са сметњама у развоју" комисија је навела да Л. Р. има право на „персоналног асистента", не наводећи при томе ко је одговорна особа/служба за обезбеђивање овог додатног вида подршке детету.

3.12. Имајући у виду чињеницу да је притужба поднета против Секретаријата за образовање и дечију заштиту, задатак Повереника за заштиту равноправности, у конкретном случају, био је да испита да ли је Секретаријат за образовање и дечју заштиту града Б. пропустио да Л. Р. Р. обезбеди потребну додатну подршку у складу са Законом о основама система образовања и васпитања и Закона о предшколском васпитању и образовању и тиме извршио акт дискриминације на основу његовог личног својства – инвалидитета.

3.13. Повереница за заштиту равноправности констатује да је најпре потребно сагледати надлежност Секретаријата за образовање и дечју заштиту, који, између осталог, обавља следеће послове: врши координацију рада интер-ресорних комисија за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету и ученику; подстиче остваривање програма и облика рада са децом предшколског узраста у складу са законом; обезбеђује простор и опрему за реализацију припремног предшколског програма у години пред полазак у школу и обезбеђује превоз деце и њихових пратилаца ради похађања припремног предшколског програма на удаљености већој од 2км; врши интерни надзор над радом предшколских установа и реализује конкурсе друштвених и невладиних организација из области дечије заштите. Поред тога, секретаријат обавља и поверене послове инспекцијског надзора над радом установа из области образовања и васпитања, као и друге послове државне управе које република повери граду.

3.14. Поводом обраћања подноситељке притужбе Секретаријату за образовање и дечју заштиту, утврђено је да је Сектор за инспекцијски надзор овог секретаријата извршио ванредни инспекцијски надзор над радом ПУ „Б. Б." у Б. Просветна инспекторка утврдила је да је према мишљењу Комисије за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету/ученику од 14. октобра 2013. године, као потребан вид подршке детету, утврђен свакодневни третман логопеда/дефектолога и/или тима из области специјализације дечјег аутизма (у области здравствене заштите), док је у области образовања комисија препоручила редовне логопедске/дефектолошке и/или третмане са психологом у оквиру вртића у индивидуализованом приступу, а према могућностима вртића. На основу извршеног инспекцијског надзора, директору ПУ „Б. Б." наложено је да, сагласно својим овлашћењима, размотри могућност за пребацивање Л. Р. у други објекат ПУ који је ближи дететовом месту становања, а у складу са могућностима самог објекта и броја деца у групама и да предузме одговарајуће радње како би васпитачи и стручни сарадници сачинили и реализовали план индивидуализованог начина рада са Л. Р, на основу сачињеног педагошког профила. Директору је, такође, наложено да предузме и одговарајуће радње ради планирања, остваривања и праћења рада васпитача и стручних сарадника који раде са децом са сметњама у развоју.

Имајући то у виду, Повереница за заштиту равноправности констатује да је Секретаријат за образовање и дечју заштиту предузео одређене мере и радње из своје надлежности (ванредни инспекцијски надзора), те да је директору ПУ наложено предузимање мера са циљем да Л. Р. Р. добије додатну подршку у вртићу. Повереница напомиње да је ради утврђивања постојања евентуалне дискриминације потребно још утврдити да ли је Се-

кретаријат за образовање и дечју заштиту града Б. био дужан да обезбеди Л. Р. Р. додатну подршку пратиоца за личну помоћ детету.

3.15. Подноситељка притужбе навела је да је њен син дискриминисан јер му Секретаријат за образовање и дечју заштиту града Б. није обезбедио „персоналног асистента". Повереница за заштиту равноправности указује да је у систему додатне подршке деци из друштвено осетљивих група, прописана подршка пратиоца за личну помоћ детету, али не и подршка персоналног асистента, како је то наведено у мишљењу комисије за Л. Р. Улога личног пратиоца детета је да пружи подршку самом детету, али подршку која није у вези са наставом – пратилац може бити ангажован за вођење и довођење детета из и у установу (школу), може пружати подршку детету које се отежано креће, подршку приликом облачења, пресвлачења, исхране, одласка у тоалет итд. Такође, одредбама чл. 117. ст. 8. Закона о основама система образовања и васпитања прописано је да, изузетно, ради пружања помоћи детету, односно ученику са сметњама у развоју, образовно-васпитном раду може да присуствује пратилац детета, односно ученика. Имајући у виду улогу личног пратиоца детета и врсту образовног процеса коме лични пратилац може да присуствује (образовно-васпитни рад), потребно је утврдити да ли се овај вид додатне подршке обезбеђује и деци која похађају групе вртића.

3.16. Повереница за заштиту равноправности напомиње да деца предшколског узраста (од јаслених група до поласка у школу) похађају предшколске установе чија се делатност састоји у предшколском васпитању и образовању, док се делатност основних и средњих школа заснива на основном и средњем образовању и васпитању. Дакле, делатност предшколских установа, нарочито у периоду пре припремног предшколског програма, базира се на васпитном раду, нези, исхрани, превентивно-здравственој и социјалној заштити. С друге стране, систем образовања и васпитања у основним и средњим школама базиран је на образовању и васпитању, које је засновано на тековинама и достигнућима науке кроз разноврсне облике наставе, учења и оцењивања, развијању мотивације за учење, те оспособљености за рад ученика и одраслих усклађену са савременим захтевима професије за коју се припремају. Посебну улогу у систему образовања и васпитања има обавезан припремни предшколски програм који припрема децу за школско учење и за прелазак на више нивое образовања и васпитања.

Имајући то у виду, може се закључити да је делатност предшколских установа, изузев припремног предшколског програма, конципирана тако да деци обезбеђује превасходно васпитно-образовни рад, негу, исхрану и превентивно-здравствену заштиту док бораве у јасленим групама или групама вртића. Због тога запослени у предшколским установама, посебно сарадници и стручни сарадници, у свом свакодневном раду обављају законом прописане задатке који, суштински, спадају у опис послова личног пратиоца детета (нега, исхрана, помоћ око одласка у тоалет итд). По питању довођења и одвођења детета у и из вртића, јасно је да због узраста деце која похађају вртић, родитељи, старатељи или друге одрасле особе од поверења воде и преузимају децу из вртића, без обзира да ли деца имају инвалидитет или не, односно, деца у овом узрасту не могу да долазе у вртић без одрасле особе, без обзира на њихова лична својства. Додатно, треба напоменути обавезу запослених у предшколској установи (васпитачи, педагози, психолози, дефектолози, логопеди, медицинске сестре и други сарадници), да у складу са својим стручним компетенцијама, сачине и реализују план индивидуалног начина рада са дететом са сметњама у развоју, као и педагошки профил детета, те да формирају тим за инклузивно образовање. На тај начин запослени који раде са дететом планирају

додатну подршку детету у складу са његовим способностима и могућностима чиме му омогућавају оптималан развој, укључивање у вршњачки колектив, те предлажу евентуално доношења ИОП-а.

3.17. На основу ове анализе, може се закључити да задаци и послови запослених у предшколским установама, и то они који се односе на негу, исхрану, превентивно-здравствену и социјалну заштиту, уз план индивидуализованог начина рада са дететом са сметњама у развоју, представљају такве задатке и послове који не захтевају посебно ангажовање лица за личну подршку детету са сметњама у развоју или инвалидитетом. Томе у прилог говоре и информације које су прикупљене од појединих предшколских установа са територије града Б., а које су навеле да ове послове обављају стручни сарадници и сарадници предшколске установе (педагози, дефектолози, медицинске сестре и други стручни сарадници), који се финансирају из буџета града Б. и сматрају запосленима у предшколској установи.

3.18. Повереница за заштиту равноправности истиче да похађање предшколске установе, све до припремног предшколског програма, није обавезно, иако је несумњиво подстицајно за развој детета и његову/њену социјализацију. Стога, Повереница сматра да у условима ограничених финансијских ресурса у обезбеђивању додатне подршке у образовању и васпитању, предност морају имати деца и ученици који похађају припремни предшколски програм, односно, основно образовање у школама.

3.19. Повереница констатује да је нејасан став Комисије за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету/ученику да Л. Р. Р. треба обезбедити додатну подршку „персоналног асистента" у предшколској установи коју похађа, иако запослени у вртићу у свом свакодневном раду имају могућност да му пруже такав вид подршке. Правилником о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику, одредбама чл. 4. ст. 2. тач. 7. прописано је да у непосредну додатну подршку која захтева додатна финансијска средства, спада и ангажовање пратиоца за личну помоћ детету ради лакшег функционисања и комуникације са другима током остваривања васпитно-образовног рада у предшколској установи. Одредбама чл. 77. ст. 9. Закона о основама система образовања и васпитања прописано је да тим за пружање додатне подршке детету и ученику у предшколској установи чине васпитач, стручни сарадник, родитељ, односно старатељ, а у складу са потребама детета и педагошки асистент, односно пратилац за личну помоћ детету, на предлог родитеља, односно старатеља. С друге стране, треба узети у обзир и наводе из изјашњења Секретаријата за образовање и дечју заштиту града Б., који су поткрепљени изјавама појединих предшколских установа са територије града Б., да се личним пратиоцима у предшколским установама сматрају запослени у овим установама, који се у интерној комуникацији у вртићима називају „лични пратиоци".

Повереница за заштиту равноправности констатује да град Б. још увек није донео прописе којима ће се детаљно регулисати начин финансирања и обезбеђивања додатне подршке деци и ученицима из посебно осетљивих друштвених група, као и органе који ће бити надлежни за спровођење мера и располагање финансијским средствима, како је и наведено у изјашњењу Секретаријата, као и да постоји празнина у прописима у вези са узрастом деце која похађају предшколске установе а којима је потребна додатна подршка личних пратилаца – да ли су лични пратиоци намењени деци која похађају припремни предшколски програм или и млађој деца, имајући у виду разлику између

васпитно-образовног рада и образовно-васпитног рада. Због тога се у овом моменту може закључити да постоји неуједначена пракса у вези са ангажовањем личних пратилаца у предшколским установама, као и да се не може утврдити да ли је Секретаријат за образовање и дечју заштиту био дужан да обезбеди финансијска средства како би Л. Р. Р. био пружен и овај додатни вид подршке у систему васпитања и образовања.

3.20. Сагледавајући наводе из притужбе и изјашњења, као и документацију која је достављена у току поступка, Повереница за заштиту равноправности констатује да није утврђено да је Секретаријат за образовање и дечју заштиту града Б. дискриминисао Л. Р. на основу инвалидитета.

Имајући у виду сазнања стечена током спровођења овог поступка, Повереница за заштиту равноправности, у складу са својим овлашћењима прописаним чл. 33. ст. 1. т. 9. Закона о забрани дискриминације, упутиће граду Б. препоруку мера за остваривање равноправности, којом ће препоручити да регулише начин финансирања и обезбеђивања додатне подршке деци и ученицима из посебно осетљивих друштвених група, у складу са потребама и могућностима.

4. МИШЉЕЊЕ

У поступку који је вођен по притужби М. Н. из Б, мајке малолетног Л. Р. против Секретаријата за образовање и дечју заштиту града Б, није утврђено да је Секретаријат за образовање и дечју заштиту града Б. дискриминисао Л. Р. на основу његовог личног својства – инвалидитета.

Против овог мишљења није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката.

Притужба Н. П. против општине С. П. због дискриминације по основу инвалидитета у области образовања

бр. 07-00-44/2015-02 датум: 20.4.2015.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе малолетне Н. П., коју је поднео њен отац Ј. П., против општине С. П. У притужби је наведено да је Н. П. ученица ОШ „Х. И. М." из С. П., да је слепа, да јој није обезбеђен превоз до школе, као ни прилагођена наставна средства и помагала за рад у школи и подршка педагошког асистента. Њен отац се обраћао председнику општине С. П, али га је он у усменом разговору информисао да неће да му помогне, а ОШ „Х. И. М." из С. П. обраћала се општини неколико пута, са истим захтевом. У току поступка је утврђено да је Комисија за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету и ученику проценила да је Н. П., између осталог, потребно обезбедити превоз од места становања до образовне установе или смештај у интернат, а као одговорну особу/службу за пружање ове подршке одредила је општину С. П. Повереница је констатовала да је обезбеђивање превоза за ученике са сметњама у развоју и инвалидитетом законска обавеза локалне самоуправе. То значи да је локална самоуправа била дужна да обезбеди превоз Н. П. до школе, без обзира на удаљеност места становања од образовне установе. У односу на наводе из притужбе да је општина С. П. дискриминисала Н. П. тако што јој није обезбедила подршку педагогошког асистента, адекватне уџбенике и брајеву машину, Повереница за заштиту равноправности констатује да општина С. П. није у обавези да обезбеђује педагошке асистенте за школе и наставне материјале, већ то треба да учини школа и надлежно министарство. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да пропуштањем да обезбеди право на бесплатан превоз до школе за Н. П., ученицу са инвалидитетом, општина С. П. отежала Н. П. остваривање права на образовање и пуно укључивање у образовни систем, чиме је прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације. Општина С. П. није у обавези да обезбеђује педагошке асистенте за школе и наставне материјале, те у овом погледу општина С. П. није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације. Р. М. К., председнику општине С. П, препоручено да предузме све неопходне радње и мере из своје надлежности којима ће обезбедити средства за превоз до школе за Н. П., те да убудуће води рачуна да у оквиру послова из своје надлежности, не крши прописе о забрани дискриминације.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереница за заштиту равноправности примила је 4. фебруара 2015. године притужбу малолетне Н. П., коју је поднео њен отац Ј. П., против општине С. П. У допуни притужбе од 31. марта 2015. године, невладина организација Р. обавестила је Повереницу за

заштиту равноправности да ће уз сагласност Ј. П. наставити да води поступак пред Повереником за заштиту равноправности.

1.2. У притужби је, између осталог, наведено:

- да је Н. П. слепа и да похађа ОШ „Х. И. М.” из С. П.,
- да јој није обезбеђен превоз до и од школе, прилагођена наставна средства и помагала за рад у школи и подршка педагошког асистента,
- да се обраћао председнику општине С. П. за помоћ, али да га је он у усменом разговору информисао да неће да му помогне,
- да се ОШ „Х. И. М.” из С. П. обраћала општини С. П. неколико пута са захтевом да се за Н. П. обезбеде прилагођена наставна средства и помагала (прилагођени уџбеници и рачунар са прилагођеном тастатуром и мишем), подршка педагошког асистента, као и превоз од куће до школе.

1.3. Уз притужбу и допуну притужбе достављена су следећа документа: 1) мишљење Комисије за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету/ученику бр. 17/2011 од 12. октобра 2011. године; 2) одговор Центра за социјални рад С. П. бр. 561-03-1583/I-12; 3) допис Министарства просвете, науке и технолошког развоја од 14. фебруара 2013. године; 4) допис Министарства просвете, науке и технолошког развоја, Сектора за развој и међународну просветну и научну сарадњу бр. 451-02-00722/2013-06 од 3. марта 2013. године; 5) допис Министарства просвете, науке и технолошког развоја, Сектора за предшколско и основно образовање и васпитање и образовање одраслих, бр. 451-02-00367/2013-07 од 15. марта 2013. године; 6) допис Општинског већа општине С. П. бр. 61-156/2013-02/1 од 22. марта 2013. године; 7) препорука Заштитника грађана општине С. П. бр. 8-0304/13-1 од 3. априла 2013. године; 9) допис Кабинета председника РС бр. 07-00-02817/2013-01 од 28. маја 2013. године; 10) допис Министарства рада, запошљавања и социјалне политике, Сектор за заштиту особа са инвалидитетом, бр. 401-00-0136/2013-15 од 3. јуна 2013. године; 11) допис Генералног секретаријата председника Републике бр. 07-2-1553/2013 од 5. јуна 2013. године; 12) допис ОШ „Х. И. М.” председнику општине С. П. бр. 584. од 5. јуна 2013. године; 13) допис ОШ „Х. И. М.” председнику Скупштине општине С. П. бр. 585. од 5. јуна 2013. године; 13) допис Министарства просвете, науке и технолошког развоја, Одељење за инспекцијске послове установама предшколског, основног, средњег и високог образовања бр. 424-614-100/2013-12 од 6. јуна 2013. године; 14) допис Канцеларије за Косово и Метохију бр. 553-0000215/2013-06 од 26. септембра 2013. године и 15) допис допис ОШ „Х. И. М.” Општинском већу С. П. бр. 266. од 10. октобра 2013. године.

1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације. Председнику општине С. П. Р. М. К., упућен је захтев 26. фебруара 2015. године да се у року од 15 дана изјасни о основаности и наводима из притужбе. Како се председник општине С. П. у остављеном року није изјаснио, а захтев је примио 27. фебруара 2015. године, Повереници за заштиту равноправности били су доступни наводи из притужбе и докази које је доставио Ј. П.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Увидом у притужбу и прилоге, утврђено је да је Н. П. дете са инвалидитетом и ученица ОШ „Х. И. М.” из С. П. Комисија за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету и ученику дала је 12. октобра 2011. године мишљење бр. 17/2011 у којем је наведено да је Н, у области образовања, културе, спорта и рекреације, потребно образовање у редовној школи која има адекватне кадровске и материјалне ресурсе или специјалној школи за слепу и слабовиду децу; употреба прилагођених наставних средстава и асистивне технологије; подршка личног асистента; обезбеђивање превоза од места становања до образовне установе или смештај у интернату; обезбеђивање подршке ради прилагођавања услова и окружења у циљу отклањања комуникацијских препрека и набавка наставних средстава неопходних за рад са дететом; обавезно стручно усавршавање наставника и стручних сарадника непосредно ангажованих у васпитно-образовном раду; организовање образовне подршке у случају дужег изостајања из школе због болести ради остваривања континуитета у образовању у виду појачане допунске наставе, индивидуалног рада и ангажовања стручњака, те саветодавни рад са родитељима. У делу мишљења под називом Индивидуални план подршке детету, Комисија је одредила да је за набавку средстава и асистивне технологије одговоран директор школске установе, док средства за превоз од места становања до образовне установе треба да обезбеди општина С. П.

2.2. Увидом у закључак Општинског већа општине С. П. бр. 61-156/2013-02/1 од 22. марта 2013. године утврђено је да је Општинско веће одобрило ангажовање персоналне асистенткиње за Н. П.

2.3. У дописима Министарства просвете, науке и технолошког развоја 451-02-00722/2013-06 од 3. марта 2013. године и бр. 451-02-00367/2013-07 од 15. марта 2013. године, наведено је да сваки ученик са сметњама у развоју има право на превоз или накнаду превоза од куће до школе и назад, без обзира на удаљеност. Указано је да министарство није надлежно да доноси одлуке или поступа у предметима који је у надлежности Комисија за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету и ученику.

2.4. Увидом у допис Министарства просвете, науке и технолошког развоја, Одељења за инспекцијске послове установама предшколског, основног, средњег и високог образовања бр. 424-614-100/2013-12 од 6. јуна 2013. године, утврђено је да је просветна инспекторка В. Д. извршила инспекцијски надзор над законитошћу рада и аката ОШ „Х. И. М.” у С. П. Просветна инспекторка утврдила је да је школа предузимала одређене активности како би за ученицу Н. П. обезбедила услове за образовање у складу са њеним потребама, али да се „у већини случајева обраћала институцијама које нису надлежне за одређена питања”. Просветна инспекторка наложила је школи одређене мере, и то: 1) да се одмах обрати Школској управи ради обезбеђивања адекватних бесплатних уџбеника за Н. П. и да у року од 10 дана формира Стручни тим за инклузивно образовање; 2) да одмах донесе ИОП за Н. и да се обрати локалној самоуправи са захтевом да се обезбеди стручно усавршавање наставника ради унапређивања образовања ученика са сметњама у развоју; 3) да се обрати Школској управи како би лакше остварила контакт са школама које су одређене за ресурс центре, које имају капацитете и мобилне тимове као подршка инклузивном образовању; 4) да се обрати Мрежи подршке инклузивном образовању ради добијања стручне подршке; 5) да се обрати локалној самоуправи са захтевом да се за Н.

П. и за друге ученике са сметњама у развоју обезбеди превоз, имајући у виду да се у буџету локалне самоуправе обезбеђују средства за превоз и исхрану ученика са сметњама у развоју, без обзира на удаљеност места становања од школе.

2.5. Увидом у допис који је ОШ „Х. И. М." упутила председнику општине С. П, утврђено је да је школа тражила да председник општине обезбеди неопходна средства за Н. П, односно, прилагођена наставна средства и помагала, педагошког асистента/кињу и превоз од куће до школе.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету ценила је наводе из притужбе и изјашњења, доказе који су приложени, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.3. Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да је Република Србија 1990. године ратификовала Конвенцију о правима детета, која у чл. 28. прописује да дете има право на образовање и да је држава дужна да осигура обавезно и бесплатно основно образовање за све, да омогући да образовне и стручне информације и савети буду доступни својој деци и предузме мере за редовно похађање школе и смањење стопе напуштања школе. Одредбама члана 29. став 1. Конвенције о правима детета дефинисани су циљеви образовања, па је прописано да образовање детета треба да буде усмерено на свеобухватан развој пуног потенцијала детета, уз развијање поштовања људских права, појачан осећај идентитета и припадности и његову/њену социјализацију и интеракцију са другима и са окружењем.

Ове одредбе су појашњене Општим коментаром бр. 1. из 2001. године, у којем је наведено да образовање треба да буде усмерено на дете, прилагођено детету и да омогућава његово/њено оснаживање. Образовање на које свако дете има право јесте оно које је осмишљено тако да развије код детета животне вештине, да ојача дететову способност да ужива читав низ људских права и да утиче на стварање културе прожете одговарајућим вредностима људских права. Комитет за права детета напомиње да наставни план мора да буде у директној вези са дететовим потребама, као и да потпуно узме у обзир

дететове способности које се развијају. Наставне методе, стога, треба да се прилагоде различитим потребама различите деце. Образовање треба да тежи томе да обезбеди да свако дете савлада основне животне вештине и да ниједно дете не изађе из школе, а да није опремљено за суочавање са изазовима са којима се може очекивати да ће се суочити у животу. Комитет за права детета навео је да дискриминација, по било ком основу, било да је отворена или скривена, вређа људско достојанство детета и у стању је да подрије или чак уништи способност детета да има користи од могућности које му пружа образовање.

3.4. Комитет за права детета донео је и Коментар бр. 9. који се односи на права детета са сметњама у развоју, у којем посебну пажњу поклања инклузивном образовању, те наводи да оно треба да буде циљ образовања деце са сметњама у развоју. Начин и облик укључивања треба да буду диктирани индивидуалним образовним потребама детета, јер образовање неке деце са сметњама у развоју захтева врсту подршке коју није лако пронаћи у редовном школском систему. Прописано је да немогућност физичког приступа јавном превозу представља битан фактор маргинализације и искључивања деце са сметњама у развоју и драстично умањује њихове могућности приступа услугама, укључујући здравство и образовање. Комитет је позвао све државе уговорнице да спроведу политичке мера и процедуре како би јавни превоз постао безбедан, лако доступан деци са сметњама у развоју и бесплатан, кад год је то могуће, имајући у виду финансијска средства којим располажу родитељи или други који се брину о детету.

3.5. Конвенција о правима особа са инвалидитетом у чл. 7. прописује да ће државе предузети све неопходне мере да се деци са инвалидитетом обезбеди да равноправно са другом децом, у пуној мери, уживају сва људска права и основне слободе. Одредбама члана 24. прописано је да државе признају право особа са инвалидитетом на образовање, те да им у остваривању овог права, без дискриминације и на основу једнаких могућности, државе обезбеђују инклузивни систем образовања. Инклузивни систем образовања и доживотно учење је у циљу пуног развоја људског потенцијала и осећања достојанства и властите вредности, као и јачање поштовања људских права, основних слобода и различитости међу људима, у циљу развоја личности, талената и креативности особа са инвалидитетом, као и њихових умних и физичких способности до пуног степена њихових потенцијала, али и у циљу омогућавања особама са инвалидитетом да ефикасно учествују у слободном друштву. Истим чланом је прописано да ће државе, у остваривању права на образовање, обезбедити да особе са инвалидитетом не буду искључене из система општег образовања на основу инвалидитета, да деца са инвалидитетом не буду искључена из слободног и обавезног основног или средњег образовања, као и да особе са инвалидитетом имају приступ инклузивном, квалитетном и слободном основном и средњем образовању, равноправно са другима у заједници у којој живе. Поред тога, прописано је да особе са инвалидитетом треба да добију посебну подршку у оквиру система општег образовања ради њиховог ефикаснијег образовања. Члан 9. конвенције односи се на приступачност, те је између осталог, прописано да ће у циљу омогућавања самосталног живота и пуног учешћа особа са инвалидитетом у свим сферама живота, државе уговорнице предузети одговарајуће мере да особама са инвалидитетом обезбеде приступ, равноправно са другима, физичком окружењу, превозу, информацијама и комуникацијама, укључујући информационе и комуникационе технологије и системе, као и другим погодностима и услугама које су отворене односно које стоје на располагању јавности, како у урбаним тако и у руралним срединама. Те мере, које укључују иден-

тификовање и уклањање препрека и баријера за приступ, односиће се, између осталог, и на зграде, путеве, превозна средства и друге погодности у затвореном и на отвореном простору, укључујући школе, стамбене објекте, здравствене објекте и радна места.

3.6. Устав Републике Србије, у чл. 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.

3.7. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, који у чл. 2. ст. 1. тач. 1. прописује да дискриминација и дискриминаторно поступање означавају свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Одредбама чл. 19. ст. 1. и 2. прописано је да свако има право на предшколско, основно, средње и високо образовање и стручно оспособљавање под једнаким условима, у складу са законом. Забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу или их искључити из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.

3.8. Законом о основама система образовања и васпитања дефинисано је једнако право и доступност образовања и васпитања за све, као и начини за укључивање деце са сметњама у развоју у образовни систем. Одредбама члана 6. прописано је да свако има право на образовање и васпитање, као и да лица са сметњама у развоју и инвалидитетом имају право на образовање и васпитање које уважава њихове образовне и васпитне потребе у редовном систему образовања и васпитања, уз појединачну, односно групну додатну подршку или у посебној групи у школи. Одредбом члана 44. став 1. прописана је забрана дискриминације, те је одређено да су у установи забрањене активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Одредбама члана 159. став 2. тачка 4. прописано је да се у буџету јединице локалне самоуправе обезбеђују средства за превоз деце и њихових пратилаца ради похађања припремног предшколског програма на удаљености већој од два километра, ученика основне школе на удаљености већој од четири километра од седишта школе; превоз, смештај и исхрана деце и ученика са сметњама у развоју, без обзира на удаљеност места становања од школе. као и превоз ученика на републичка и међународна такмичења.

3.9. Законом о основном образовању и васпитању прописано је да за ученика коме је због сметњи у развоју и инвалидитета, специфичних тешкоћа у учењу, социјалне ускраћености и других разлога потребна додатна подршка у образовању и васпитању, школа обезбеђује отклањање физичких и комуникацијских препрека и зависно од потреба, доноси и индивидуални образовни план у складу са законом. Циљ додатне подршке у образовању и васпитању јесте постизање оптималног укључивања ученика у редован образовно-васпитни рад, осамостаљивање у вршњачком колективу и његово напредовање. За остваривање додатне подршке у образовању и васпитању, директор школе, наставник, стручни сарадник, васпитач, педагошки асистент и родитељ, односно старатељ може да добије посебну стручну помоћ у погледу спровођења инклузивног образовања и васпитања. Ради остваривања додатне подршке у образовању и васпитању, школа остварује сарадњу са органима локалне самоуправе, као и другим организацијама, установама и институцијама на локалном и ширем нивоу. Одредбама члана 69. став 3. прописано је да ученик са сметњама у развоју и инвалидитетом има право на бесплатан превоз, без обзира на удаљеност његовог пребивалишта од школе.

3.10. Правилником о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику прописано је да се додатна подршка обезбеђује без дискриминације по било ком основу сваком детету, односно ученику из друштвено осетљивих група, коме је услед социјалне ускраћености, сметњи у развоју, инвалидитета, тешкоћа у учењу и других разлога потребна додатна подршка у образовању, здравству или социјалној заштити. Одредбама члана 4. уређена је процена потреба која се врши ради сагледавања потреба детета и могућности да се у породици, у редовном систему образовања, у посебној предшколској групи или школи, у установи социјалне или здравствене заштите, у складу са законом и другим прописима обезбеде мере подршке, односно, непосредна и посредна додатна подршка које захтевају додатна финансијска средства, а ставом 1. тачка 2. овог члана прописана је као посредна додатна подршка која захтева додатна финансијска средства обезбеђивање превоза од места становања до образовне установе, односно од образовне установе до дневног боравка.

3.11. Стратегијом развоја образовања у Србији до 2020. године констатовано је да постоје бројни проблеми са увођењем инклузивног приступа у школама: локалне самоуправе се ретко баве планирањем и укључивањем деце са сметњама у развоју и са инвалидитетом у основне школе; капацитети школа за препознавање унутрашњих препрека и прављење инклузивног школског развојног плана су слаби; приметан је велики отпор инклузији. Констатовано је, такође, да смо од претходне државе (Савезне Републике Југославије) наследили добру мрежу основних школа, око 60% места са преко 100 становника у Републици Србији има школу. Међутим, мрежа школа није прилагођавана бројним друштвеним променама (демографским, привредним, економским, социјалним) које су се дешавале у средини. Корективни механизми мреже су слабо развијени: домови за ученике основне школе не постоје (чак и тамо где би било оправдано постојање сталних или повремених домова), превоз ученика није адекватно уређен, а нису развијени механизми и мере посебне подршке деци из осетљивих група да не прекидају школовање (стипендије, домови, плаћање путних трошкова до школе, обезбеђивање услова за вежбање и рад у школи, нпр. обезбеђивање музичких инструмената и сл). Стога, кључна политика у правцу потпуног обухвата деце основним образовањем јесте повећани обухват деце са села, ромске деце и деце са инвалидитетом и сметњама у развоју и смањивање њиховог осипања у току основне школе, тј. обезбеђивање да

заврше основно образовање, за шта је између осталог потребно развијање корективних механизама мреже као што су организовање ђачког смештаја, тј. постојање сталних, повремених или привремених домова за ученике основне школе, обезбеђивање посебног или усклађивање јавног превоза или обезбеђивање трошкова превоза (плаћање или субвенционисање карата) за децу из удаљених места и сиромашних породица.

АНАЛИЗА НАВОДА ИЗ ПРИТУЖБЕ И ДОКАЗА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

3.12. Имајући у виду предмет ове притужбе, у конкретном случају потребно је утврдити да ли је општина С. П. дискриминисала Н. П., ученицу са инвалидитетом, у погледу могућности да оствари право на бесплатан превоз од школе до куће.

3.13. Повереница за заштиту равноправности констатује да је Комисија за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету и ученику спровела процену потреба Н. П. на основу прегледа, примењених техника, метода процене, као и на основу налаза, мишљења и извештаја стручњака и надлежних органа и институција. Комисија је установила да је Н., између осталог, потребно обезбедити превоз од места становања до образовне установе или смештај у интернат, а као одговорну особу/службу за пружање ове подршке одредила је општину С. П. Повереница за заштиту равноправности указује да би општина С. П. била дужна да обезбеди превоз за ученицу са инвалидитетом и без мишљења Комисије за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету и ученику, с обзиром да је то законска обавеза општине. Наиме, одредбама члана 159. став 2. тачка 4. Закона о основама система образовања и васпитања прописано да се у буџету јединице локалне самоуправе обезбеђују средства за превоз деце и ученика са сметњама у развоју, без обзира на удаљеност места становања. Имајући у виду ову законску одредбу, Повереница констатује да је у надлежности општине С. П. да свој деци са сметњама у развоју и инвалидитетом обезбеди превоз до школе, без обзира на удаљеност места становања од школе.

Томе у прилог говори и чињеница да је просветна инспекторка, приликом инспекцијског надзора над ОШ „Х. И. М." у С. П. 6. јуна 2013. године, наложила школи да се обрати локалној самоуправи са захтевом да се Н. П. обезбеди превоз до школе, имајући у виду да се у буџету јединице локалне самоуправе обезбеђују средства за превоз и исхрану ученика са сметњама у развоју, без обзира на удаљеност места становања од школе. ОШ „Х. И. М." поступила је по овом налогу и обратила се председнику општине да захтевом за обезбеђење средстава за Н. превоз од куће до школе. Према наводима из притужбе, Ј. П. лично се обратио Р. М. К., председнику општине С. П, како би затражио помоћ и подршку за своју кћерку. У притужби је навео да га је председник општине „на крајње некоректан начин" обавестио да не жели да му помогне. Из навода из притужбе, као и доказа који су били на располагању, утврђено је да општина С. П. није одговорила на захтев ОШ „Х. И. М.", односно, да Н. П. и даље није обезбеђен превоз до школе.

3.14. У односу на наводе из притужбе да је општина С. П. дискриминисала Н. П. тако што јој није обезбедила подршку педагогошког асистента, адекватне уџбенике и брајеву машину, Повереница за заштиту равноправности констатује да школа треба да искористи све расположиве могућности и средства како би успоставила сарадњу са Школском управом ради обезбеђивања адекватних уџбеника и других наставних средстава која су Н. потребни, као и да оствари контакт и сарадњу са другим школама које би јој пружиле

стручну подршку у раду. По питању ангажовања педагошког асистента/киње, Повереница за заштиту равноправности наглашава да је према Закону о основама система образовања и васпитања, у надлежности Министарства просвете, науке и технолошког развоја да обезбеди школи подршку педагошког асистента/киње, уколико је таква подршка потребна. Стога, Повереница за заштиту равноправности сматра да општина С. П. није у обавези да обезбеђује педагошке асистенте за школе и наставне материјале, већ то треба да учини школа и надлежно министарство.

3.15. Повереница за заштиту равноправности указује на резултате истраживања о улози локалне самоуправе у укључивању деце са сметњама у развоју у систем образовања у локалној заједници. Наиме, обезбеђивање превоза деце са инвалидитетом и сметњама у развоју је најзаступљенији сервис који постоји у локалним заједницама и о њему представници јединица локалне самоуправе имају највише информација. Овај вид подршке законски је регулисан већ дуги низ година и односи се на различите категорије деце из локалних заједница. Имајући то у виду, још више забрињава чињеница да општина С. П. не испуњава своје законске обавезе и не омогућава елементарни вид подршке детету са инвалидитетом, те таквим поступањем отежава деци са инвалидитетом укључивање у редован систем образовања.

3.16. Иако се ставови према особама са инвалидитетом мењају и преиспитују последњих година, они и даље представљају једну од препрека за пуно учешће особа са инвалидитетом у животу заједнице. За особе са инвалидитетом често се везују негативни ставови и предрасуде који су последица недостатка информација и незнања, а присутни су и нетолеранција, игнорисање и социјална дистанцираност, као и сажаљење, страх и нелагодност. С тим у вези, негативни ставови према деци са сметњама у развоју и са инвалидитетом представљају једну од великих препрека приступу деце редовном образовању. Овакви ставови постоје међу родитељима, члановима заједнице, школама и наставницима, државним службеницима и сл. Недостатак знања и недовољна информисаност о потребама и могућностима деце са инвалидитетом и сметњама у развоју изазивају страх и подстичу негативне ставове. Једна од најчешћих предрасуда према деци са инвалидитетом јесте да су мање способна и да због свог инвалидитета не могу да се образују у редовним школама, самостално крећу и живе, путују и друже са вршњацима. Најбољи начин да се промене негативни ставови је повећање контаката са децом са сметњама у развоју и инвалидитетом, њихова пуна социјална инклузија, уз информисање и едукацију шире јавности о њиховим правима, потребама и могућностима.

3.17. Сагледавајући све околности овог случаја, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да је општина С. П, пропуштајући да обезбеди превоз до школе ученици са инвалидитетом, отежала Н. П. остваривање права на образовање и пуно укључивање у образовни систем, чиме је извршила акт дискриминације на основу њеног инвалидитета.

4. МИШЉЕЊЕ

4.1. Пропуштањем да обезбеди право на бесплатан превоз до школе за Н. П, ученицу са инвалидитетом, општина С. П. отежала је Н. П. остваривање права на образовање и пуно укључивање у образовни систем, чиме је прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

4.2. Општина С. П. није у обавези да обезбеђује педагошке асистенте за школе и наставне материјале, већ то треба да учини школа и надлежно министарство, те у овом погледу није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности, на основу члана 33. става 1. тачка 1. Закона о забрани дискриминације, препоручује Р. М. К, председнику општине С. П, да:

5.1. Предузме све неопходне радње и мере из своје надлежности којима ће обезбедити превоз до школе за Н. П, ученицу ОШ „Х. И. М." у С. П.

5.2. Убудуће води рачуна да у оквиру обављања послова из своје надлежности, не крши прописе о забрани дискриминације.

Потребно је да председник општине С. П. обавести Повереницу за заштиту равноправности о спровођењу ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Против овог мишљења са препоруком није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката. Сагласно чл. 40. Закона о забрани дискриминације, уколико председник општине С. П. не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, Повереница за заштиту равноправности може о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

Притужба М. Р. против СБ С. због дискриминације по основу инвалидитета у области здравства

бр. 07-00-65/2015-02 датум: 17.6.2015.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе М. Р. из С., коју је поднео и име малолетног сина, Д. Р, особе са инвалидитетом, против Специјалне болнице „С". У притужби је наведено да је Д. Р. боравио у овој болници од 25. до 29. децембра 2014. године, али да му није био омогућен приступ просторијама унутар болнице (сале за вежбање, собе, базен) и лифт, чиме је Д. Р. дискриминисан на основу инвалидитета. У изјашњењу је наведено да је прилаз и приступ већини просторија унутар објекта приступачан за особе са инвалидитетом. У току поступка је утврђено да Специјална болница „С" није приступачна за особе са инвалидитетом и да Д. Р. током боравка у овој болници није био омогућен приступ просторијама унутар болнице – базену, лифту и соби у којој је боравио. Утврђено је и да Специјална болница „С." предузима одређене мере ради омогућавања несметаног коришћења просторија унутар овог објекта у којима се пружају различите услуге, особама са инвалидитетом. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да је Специјална болница „С." пропуштањем да обезбеди одговарајући прилаз особама са инвалидитетом свим просторијама унутар објекта и несметано коришћење свих услуга, извршила акт дискриминације. Специјалној болници „С." препоручено је да предузме све неопходне мере у циљу спровођења радова и обезбеђивања адекватног приступа свим просторијама у којима се налазе заједнички садржаји и пружају услуге, како би особе са инвалидитетом могле на равноправан начин да користе услуге ове болнице.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности примила је притужбу М. Р. из С., коју је поднео у име свог малолетног сина Д. Р., против Специјалне болнице „С.". У притужби је наведено:

- да је Д. Р. непокретан након повреде 28. фебруара 2011. године и операције, те да је корисник колица;
- да је по мишљењу лекарске комисије Фонда за здравствено осигурање Филијале у Н. упућен на рехабилитацију у специјалну болницу Р. Б., након чега је било видљивих помака у његовом здравственом стању и опоравку;
- да га је након тога Републички фонд за здравствено осигурање у Н. упутио на рехабилитацију у Специјалну болницу за неспецифичне плућне болести „С." која је у потпуности неадекватна за опоравак и рехабилитацију, с обзиром на инвалидитет који има;
- да су у овој болници боравили од 25. до 29. децембра и да су боравак морали да прекину јер болница није приступачна особама са инвалидитетом, с обзиром да је

прилаз болници неприступачан, као и просторије унутар болнице (сале за вежбање, собе, базен) и лифт.

1.2. Уз притужбу је поднета медицинска документација Д. Р., мишљење Републичког фонда за здравствено осигурање у Н., на основу којег је Д. Р. упућен на рехабилитацију у болницу „С.", и видео снимак боравка Д. Р. у болници.

1.3. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка затражено изјашњење Специјалне болнице „С.".

1.4. У изјашњењу М. Ђ., помоћника директора Специјалне болнице „С.", наведено је:

- да је прилаз објектима Специјалне болнице „С." приступачан особама са инвалидитетом, односно, да постоје косе рампе на свим улазима у објекте;
- да је приступ већини просторија унутар објекта Н. завод (у којем је био смештен Д. Р.) приступачан за особе са инвалидитетом уз помоћ лифта и платформи, док је за неколико просторија унутар објекта у току процедура јавне набавке за премештање и монтажу платформе за превоз особа са инвалидитетом из објекта С. завод у објекат Н. завод;
- да су лифтови прилагођени особама са инвалидитетом и могу несметано да их користе;
- да у објекту Н. завод постоје собе које су прилагођене особама са инвалидитетом, врата су довољно широка за несметан пролаз инвалидских колица, купатила у собама имају сва потребна помагала за потребе особа са инвалидитетом;
- да је спуштање и подизање особа са инвалидитетом у базен и из базена омогућено употребом специјалне дизалице.

1.5. Уз изјашњење су достављене фотографије прилаза објекта, лифта и базена, као и фотокопија измена и допуна плана набавке за 2015. годину.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. На основу навода притужбе и доказа који су достављени уз притужбу утврђено је да је Д. Р., дете са инвалидитетом и корисник колица, по одлуци Републичког фонда за здравствено осигурање у Н. упућен на рефабилитацију у Специјалну болницу „С.". У овој болници боравио је од 25. до 29. децембра 2014. године.

2.2. Увидом у видео снимак који је достављен уз притужбу, утврђено је да Д. Р. у току боравка у Специјалној болници „С." није био омогућен приступ просторијама унутар овог објекта – базену, лифту и соби у којој је боравио. Утврђено је да Д. није имао приступ просторијама унутар овог објекта (салама за вежбање), јер архитектонске баријере нису превазиђене постављањем рампи. Такође, лифт није прилагођен, с обзиром да су Д. пратиоци из хотелске собе степеницама носили и спуштали у колицима. Прилаз базену је неприступачан, не постоје држачи или посебна дизалица за особе са инвалидитетом, већ су Д. пратиоци узимали из колица и спуштали у базен. Соба у којој је боравио Д. није прилагођена за боравак и кретање особе која је корисник колица, не постоји могућност било каквог кретања унутар собе, нити је у колицима могућ прилаз и коришћење купатила.

2.3. На основу навода из изјашњења и доказа су достављени утврђено је да Специјална болница „С.” предузима одређене мере у циљу обезбеђивања приступачности објекта особама са инвалидитетом. Наиме, из фотокопије измене и допуне плана набавке за 2015. годину утврђено је да је болница, у одељку услуге, додала нове набавке ради прилагођавања лифтова особама са инвалидитетом, у износу од 510.000,00 динара, као и ради прилагођавања појединих просторија унутар објекта – премештањем платформе за особе са инвалидитетом, у износу од 390.000,00 динара. На основу фотокопија фотографија утврђено је да је прилаз објекту приступачан за особе са инвалидитетом (коса рампа на улазу у објекат), док је коришћење базена омогућено употребом посебне дизалице.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе садржане у притужби и изјашњењу, доказе који су достављени током поступка, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.3. Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да је Република Србија 29. маја 2009. године ратификовала УН Конвенцију о правима особа са инвалидитетом, чији је циљ да се унапреди, заштити и осигура пуно и једнако уживање свих људских права и основних слобода свим особама са инвалидитетом и унапреди поштовање њиховог урођеног достојанства. Ратификацијом ове конвенције, Србија се обавезала да предузима одговарајуће мере да особама са инвалидитетом обезбеди приступачност физичког окружења, равноправно са другима, у циљу самосталног живота и пуног учешћа особа са инвалидитетом у свим сферама живота. Те мере, између осталог, укључују идентификовање и уклањање баријера које ометају или отежавају приступ зградама, путевима, превозним средствима и другим објектима у затвореном и отвореном простору. Република Србија се, такође, обавезала да ће предузети одговарајуће мере да утврди, промовише и прати минималне стандарде и смернице за приступачност објеката и услуга које су отворене, односно, које стоје на располагању јавности.

3.4. Од посебног значаја за права особа са инвалидитетом јесу Стандардна правила УН о изједначавању могућности за особе са инвалидитетом из 1993. године, које је Републи-

ка Србија прихватила 1995. године. Иако ова правила нису правно обавезујућа, постоји морална и политичка обавеза држава чланица УН да их спроводе. Сврха стандардних правила јесте да обезбеде да особе са инвалидитетом уживају иста права и обавезе као и остали чланови друштва, у чему посебан значај има и приступачност физичког окружења. Наиме, да би се постигла приступачност, потребно је да се пројектовање и изградња физичког окружења планирају од почетка самог процеса, уз консултације организација особа са инвалидитетом у иницијалној фази планирања, односно, у фази планирања и изградње јавних објеката у локалним заједницама.

3.5. Устав Републике Србије прописује да је забрањена дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.

3.6. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, који у чл. 4. прописује да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно забрану дискриминације, док чл. 6. прописује да непосредна дискриминација постоји ако се лице или група лица, због његовог односно њиховог личног својства у истој или сличној ситуацији, било којим актом, радњом или пропуштањем, стављају или су стављени у неповољнији положај, или би могли бити стављени у неповољнији положај. Одредбом чл. 17. ст. 2. Закона о забрани дискриминације прописано је да свако има право на једнак приступ објектима у јавној употреби, као и јавним површинама (паркови, тргови, улице, пешачки прелази и друге јавне саобраћајнице и сл), у складу са законом. Овом праву кореспондира дужност надлежних органа јавне власти да предузму мере ради уклањања баријера које особама са инвалидитетом ометају или отежавају приступ објектима и површинама у јавној употреби, што је само један од елемената ширег права на приступ, које подразумева да особе са инвалидитетом имају једнаке могућности да уживају људска права и слободе, као и све друге особе. Одредбом чл. 26. ст. 1. прописано је да дискриминација постоји ако се поступа супротно начелу поштовања једнаких права и слобода особа са инвалидитетом у политичком, економском, културном и другом аспекту јавног, професионалног, приватног и породичног живота, док је ст. 2. одређено да се начин остваривања и заштита права особа са инвалидитетом уређује посебним законом.

3.7. Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом, поред тога што уређује општи режим забране дискриминације на основу инвалидитета, прописује и посебан случај дискриминације у вези са пружањем услуга и коришћењем објеката и површина. Наиме, одредбом чл. 13. ст. 1. изричито је забрањена дискриминација на основу инвалидитета у погледу приступа објектима у јавној употреби и јавним површинама. Поред тога, одредбом чл. 16. овог закона прописано је да су власник објекта у јавној употреби, као и јавно предузеће надлежно за одржавање јавних површина, дужни да обезбеде приступ објекту у јавној употреби, односно, јавној површини свим особама са инвалидитетом, без обзира на врсту и степен њиховог инвалидитета.

3.8. Стратегијом унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији установљени су планови активности свих друштвених актера у Републици Србији. Циљеви Стратегије установљени су за период од 2007-2015. године, те посебан циљ 13. налаже да се обезбеди да сви нови јавни и објекти отворени за јавност буду приступачни за особе са

инвалидитетом. Једна од мера за остварење овог циља је доследно примењивање прописа који предвиђају обавезну примену стандарда приступачности, вршење надзора над применом тих прописа и изрицање санкција прекршиоцима. Такође, посебним циљем 14. ове стратегије наложена је између осталог, постепена и континуирана адаптација постојећих јавних објеката како би постали приступачни за особе са инвалидитетом.

3.9. Пропис који ближе уређује стандарде приступачности за несметано кретање и приступа особа са инвалидитетом, деци и старима јесте Правилник о техничким стандардима планирања, пројектовања и изградње објеката, којима се осигурава несметано кретање и приступ особама са инвалидитетом, деци и старим особама. Одредбом чл. 5. ст. 1. овог правилника, прописано је, између осталог, да су обавезни елементи приступачности елементи приступачности за савладавање висинских разлика, као и елементи приступачности кретања и боравка у простору – стамбене зграде и објекти за јавно коришћење, док је ставом 2. истог члана прописано да се обавезни елементи приступачности примењују одабиром најповољнијег решења у односу на намену. Такође, одредбом чл. 19. прописано је да се код коришћења појединих просторија у зградама, подразумева да сви пролази између соба буду без прагова, односно других висинских разлика.

АНАЛИЗА НАВОДА ИЗ ПРИТУЖБЕ, ИЗЈАШЊЕЊА И ДОКАЗА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

3.10. Имајући у виду предмет притужбе, у конкретном случају потребно је утврдити да ли је Специјална болница „С" обезбедила приступ објекту и несметано коришћење свих услуга које ова установа пружа Д. Р, као и свим особама са инвалидитетом, посебно онима које су корисници колица. Сагласно томе, предмет анализе у овом случају јесте испитивање постојања дискриминације особа са инвалидитетом у смислу обезбеђивања приступа објектима у јавној употреби.

3.11. На основу утврђеног чињеничног стања, Повереница за заштиту равноправности констатује да Д. Р. није обезбеђена адекватна приступачност објекту и услугама током боравка у болници „С", јер није могао да користи просторије унутар објекта у којима се пружају различите услуге (базен, сала за вежбање), као и да му није била адекватно приступачна соба у којој је боравио, с обзиром да се ове просторије налазе на различитим висинским нивоима, који су савладани само степеницама, а коришћење лифта није било могуће. Имајући то у виду, може се констатовати да су соба у којој је боравио, као и просторије у којима су се пружале услуге које су му биле неопходне, неприступачне особама са инвалидитетом које користе колица или се отежано крећу. Поред тога, Специјална болница „С" у изјашњењу није ни оспорила наводе из притужбе у погледу приступачности и доступности свих услуга у овој установи Д. Р.

3.12. Током поступка је утврђено да Специјална болница „С" предузима одређене мере ради омогућавања несметаног коришћења просторија унутар овог објекта у којима се пружају различите услуге особама са инвалидитетом. Повереница за заштиту равноправности подржава предузимање ових мера, али уједно указује да је неопходно да у што краћем периоду Специјална болница „С" у потпуности прилагоди и омогући приступачност целокупног објекта и свих просторија унутар болнице особама са инвалидитетом, посебно онима које су корисници колица. Додатно, имајући у виду да ова установа обавља здравствену делатности и то у области превенције, дијагностике, лечења и рехабилитације неспецифичних плућних и осталих интернистичких обољења и неуро-мишићних

обољења код деце и одраслих (чл. 14. Статута болнице), Повереница за заштиту равноправности указује да је неприхватљиво да услуге и садржаји које пружа ова болница нису доступни свима, јер особе са инвалидитетом још увек не могу у потпуности несметано да их користе.

3.13. Имајући у виду наведене чињенице, Повереница за заштиту равноправности је става да је пропуштање Специјалне болнице „С" да обезбеди приступачност просторија унутар објекта у којима се пружају услуге, довело до непосредне дискриминације Д. Р, као и свих особа са инвалидитетом, посебно оних које користе колица или се отежано крећу. Последице овог пропуштања огледају се у ограничавању могућности особама са инвалидитетом да под једнаким условима имају приступ овом објекту и користе његове услуге. Повереница за заштиту равноправности констатује да приступачност представља један од основних предуслова за једнако учешће особа са инвалидитетом у свим областима друштвеног живота. Пропуштањем Специјалне болнице „С" да обезебеди одговарајући прилаз свим заједничким просторијама за особе са инвалидитетом, ове особе су онемогућене да се у установи слободно крећу и користе све њене услуге. Тиме се особе са инвалидитетом доводе у у неравноправан положај у односу на све остале особе које су корисници услуга болнице, јер нису у могућности да на равноправан начин користе све њене услуге.

4. МИШЉЕЊЕ

Специјална болнице „С" пропустила је да предузме мере како би обезбедила одговарајући прилаз свим просторијама унутар објекта и несметано коришћење свих услуга које ова установа пружа, чиме је дискриминисала Д. Р. и све особе са инвалидитетом, посебно оне које користе колица или се отежано крећу.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује Специјалној болници „С" да предузме све неопходне мере у циљу спровођења радова и обезбеђивања адекватног приступа свим просторијама у којима се налазе заједнички садржаји и пружају услуге, како би особе са инвалидитетом могле на равноправан начин да користе услуге ове болнице.

Потребно је да Специјална болница „С" обавести Повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Уколико Специјална болница „С" не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, Повереница за заштиту равноправности може о томе обавестити јавност преко средства јавног информисања и на други погодан начин.

Против овог мишљења није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката.

Притужба Д. Ј. Ч. у име Ј. из Н. С. због дискриминације по основу инвалидитета у поступку здравствене заштите

бр. 07-00-270/2015-02 датум: 10.9.2015.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе И. Ј, коју је у његово име поднела мајка Д. Ј. Ч. У притужби је наведено да И. Ј. има сметње у развоју, да је покушао да добије лекарско уверење ради уписа у средњу школу за дизајн „Б. Ш." из Н. С., смер техничар графичког дизајна. Др М. П., специјалисткиња медицине рада у ДЗ Н. С. тражила је додатне прегледе и тестирања, пре прегледа и издавања уверења. Поред тога, психолошкиња у Служби здравствене заштите радника, након прегледа, у посебној рубрици лекарског уверења написала је „Не може да похађа средњу школу по редовном систему школовања. Саветује се упис у школу „М. П." по програму предвиђеном за његове могућности, најбоље манипулативне вештине – грнчарство, ткање и сл." У изјашњењу др О. Н., начелнице Службе здравствене заштите радника наведено је да је И. Ј. напустио Дом здравља пре него што је обавио све прегледе који су потребни за добијање лекарског уверења, те да лекарско уверење још није издато, као и да је требало да обави све прегледе и приложи постојећу медицинску документацију како би се поступак издавања лекарског уверења завршио. У изјашњењу др М. П. наведено је да је проценила да је неопходно да И. прегледају психолог и неуропсихијатар, како би могла да му изда лекарско уверење, а у изјашњењу психолошкиње Љ. М. наведено је да је на основу увида у медицинску документацију и психолошког прегледа закључила да И. „не би могао да се укључи у похађање наставе у средњој школи „Б. Ш". У току поступка је утврђено да је др М. П. одбила да изда И. Ј. лекарско уверење о здравственом стању за упис у средњу школу док не обави прегледе код психолога и неуропсихијатра. Такође је утврђено да је психолошкиња Љ. М. у свом налазу навела да И. не може да похађа средњу школу у редовном систему образовања. Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да су ДЗ Н. С., Служба здравствене заштите радника, одељење превентиве, др М. П., специјалисткиња медицине рада и психолошкиња Љ. М. прекршили одредбе Закона о забрани дискриминације, постављањем посебних услова за издавање лекарског уверења, односно, налазом у којем је наведено да не може да похађа редовну средњу школу. Повереница је препоручила ДЗ Н. С. да мишљење и препоруку Повереника објави на огласној табли или другом видном месту у просторијама ДЗ Н. С. и да упути писано извињење И. Ј. због дискриминаторног поступања према њему. Др М. П. је препоручено да убудуће, у оквиру обављања послова и задатака из своје надлежности, не поставља посебне услове за пружање здравствених услуга који се заснивају на личним својствима пацијената и нису оправдани медицинским разлозима, а психолошкињи Љ. М. је препоручено да убудуће не доноси налазе и препоруке чија је садржина дискриминаторна и којима се пацијентима неоправдано ускраћује или отежава остварење права из било које области друштвеног живота.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереница за заштиту равноправности примила је 2. јуна 2015. године притужбу, а 15. јуна 2015. године допуну притужбе И. Ј, детета са сметњама у развоју, коју је у његово име поднела мајка Д. Ј. Ч.

1.2. У притужби је, између осталог, наведено:

- да И. Ј. жели да упише средњу школу за дизајн „Б. Ш." у Н. С. и да му је за упис у ову школу потребно лекарско уверење које би потврдило да није далтониста и да *„има у функцији руке, ноге и кичму"*;
- да је 26. маја 2015. године са оцем отишао у Дом здравља Н. С. – Л., да је уплатио таксу за добијање лекарског уверења, да је лекарка офталмолошкиња прегледала И. и обавестила оца да је са видом све у реду, али је на крају прегледа у извештају написала *„недовољна комуникација"*. Након тога, др М., офталмолошкиња отишла је у ординацију др М. П. која је убрзо прозвала И. Ј. и његовог оца и саопштила им да не може да прегледа И. и да му изда лекарско уверење, као и да има право да тражи додатне прегледе и тестирање;
- да је др М. П. упутила И. и његовог оца да сутра дођу у Дом здравља на *„комисију и тестирање"*;
- да је на инсинуацију др М. П. да ће И. уписати школу за образовање деце са сметњама у развоју и инвалидитетом ШОСО „М. П.", И. отац објаснио да је И. похађао ОШ „С. М." у редовном одељењу, да му је мишљењем интер-ресорне комисије одобрен лични пратилац за средњу школу, те да намерава да упише школу за дизајн;
- да иако ју је И. отац поново замолио да прегледа И., др М. П. одговорила да *„када то већ сви одобравају онда Вам не треба моје мишљење. А ја то не дам без додатних испитивања. Дођите сутра и донесите сву медицинску документацију"*;
- да је др М. П. у овом разговору била дрска и да је дискриминисала И. својим понашањем и одбијањем да га прегледа и изда му лекарско уверење;
- да су два дана касније, 28. маја 2015. године, родитељи дошли са И. код особе која је у том тренутку замењивала начелницу Службе здравствене заштите радника и замолили је да заједнички реше неспоразум који су имали са лекарком приликом захтева за издавање лекарског уверења;
- да их је заменица начелнице информисала да су њене колегинице у праву, односно, да могу да траже додатна испитивања и да их она у томе подржава, те им је сугерисала да И. упишу у школу за образовање деце са сметњама у развоју и инвалидитетом ШОСО „М. П.".

1.3. У прилогу притужбе достављена је фотокопија фискалног рачуна за издавање лекарског уверења.

а. У допуни притужби Д. Ј. Ч, између осталог, навела је:

- да је 2. јуна 2015. године њену породицу телефоном позвала заменица начелнице и затражила да доведу дете у Дом здравља на додатна испитивања код психолога и неуропсихијатра како би добио лекарско уверење за упис у средњу школу;

- да је на питање родитеља због чега се само за њега траже додатна испитивања, иако у конкурсу за његову жељену средњу школу нису потребни налази психолога и неуропсихијатра, заменица начелнице одговорила да *„она то мора да уради”*;
- да је 4. јуна 2015. године отац отишао са И. код психолошкиње у Дом здравља, јер су се плашили да не пропусти пријемни испит због непотпуне документације;
- да је психолошкиња на основу медицинске документације и *„грубим покушајем”* да са њим успостави контакт у посебној рубрици лекарског уверења, написала *„Не може да похађа средњу школу по редовном систему школовања. Саветује се упис у школу „М. П.” по програму предвиђеном за његове могућности, најбоље манипулативне вештине – грнчарство, ткање и слично.”*;
- да преглед код неуропсихијатра нису стигли да обаве, јер му је истекло радно време, а сутрадан нису желели поново да дођу, јер је И. имао заказан пријемни испит у средњој школи за дизајн „Б. Ш.” у Н. С, те су желели да на полагању буде одморан и опуштен;
- да је И. полагао пријемни испит у средњој школи за дизајн „Б. Ш.” у Н. С. без лекарског уверења, због чега је био принуђен да поднесе захтев уписној комисији Јужнобачког округа/лекарској комисији како би И. био уписан по посебној процедури;
- да су подршку за И. упис у средњу школу за дизајн „Б. Ш.” добили од И. основне школе „С. М.” у Н. С, средње школе за дизајн „Б. Ш.” и Школске управе Н. С;
- да жели да Повереник за заштиту равноправности предузме мере из своје надлежности како ни једно друго дете, у сличним околностима, не би било изложено понижењу, малтретирању, емотивном исцрпљивању и *„стављању у категорију грађана другог реда”*.

1.5. У прилогу допуне притужбе достављена је фотокопија лекарског уверења Здравствене радне организације бр. 389/2015 и извештај др Р. К., специјалисткиње педијатрије од 10. маја 1999. године.

1.6. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације[48], па је у току поступка прибављено изјашњење др О. Н., начелнице Службе здравствене заштите радника Дома здравља Н. С, др М. П, специјалисткиње медицине рада и Љ. М., дипломиране психолошкиње.

1.7. У изјашњењима на притужбу и допуну притужбе, начелница Службе здравствене заштите радника др О. Н, између осталог, навела је:

- да се И. Ј. 26. маја 2015. године, јавио на шалтер Службе здравствене заштите радника, одељење превентиве, са захтевом да му се изда лекарско уверење о здравственој способности за школовање у средњој школи за дизајн, на смеру техничар графичког дизајна;
- да су за процену здравствене способности И. Ј. и издавање лекарског уверења, специјалисткињи медицине рада потребни и одређени функционални тестови и налази других лекара специјалиста;

[48] „Сл. гласник РС”, бр. 22/09

- да је И. Ј. требало да обави све потребне прегледе и приложи постојећу медицинску документацију како би се поступак издавања лекарског уверења завршио;
- да је И. Ј. напустио Дом здравља пре него што је обавио све прегледе који су потребни за добијање лекарског уверења, те да лекарско уверење још није издато, али не вољом Службе здравствене заштите радника;
- да нема разлике у приступу деци са сметњама у развоју у односу на децу без сметњи приликом поступка издавања лекарског уверења за упис у средњу школу за дизајн „Б. Ш." у Н. С. Деца обављају исте прегледе, али у циљу доношења коначне оцене здравствене способности за похађање одређене школе, понекад је неопходна додатна медицинска документација, у складу са чл. 14. Закона о забрани дискриминације;
- да доношење закључка и издавање лекарског уверења зависе од времена трајања прегледа, али и од достављања потребне медицинске документације.

1.8. Уз изјашњење и допуну изјашњења достављени су следећи докази: 1) изјава др М. П. начелници др О. Н.; 2) изјава др Д. Ћ. и 3) фотокопија извештаја саветника за заштиту права пацијената М. К. бр. II-5-2/2015-63 од 12. јуна 2015. године.

1.9. У изјашњењу на притужбу др М. П, специјалисткиње медицине рада, између осталог, навела је:

- да И. Ј. није могао да добије лекарско уверење за упис и похађање наставе у средњој школи за дизајн „Б. Ш", јер није обавио предвиђене прегледе и није доставио тражену документацију;
- да је након што је медицинској сестри на пријемном шалтеру Службе здравствене заштите радника поднео доказ о уплати за добијање лекарског уверења, потврде од изабраног лекара о ранијим и постојећим акутним и хроничним болестима и алергијским манифестацијама, започета процедура оцене његове здравствене способности;
- да је И. Ј., након прегледа код офталмолошкиње, у пратњи оца дошао у њену ординацију, те је процедуру прегледа започела увидом у приложену медицинску документацију;
- да комуникацију са И. није успела да успостави, па је разговор о школи коју жели да упише водила са његовим оцем. Отац је, у почетку, негирао да постоји било какво *„душевно обољење"* или поремећај понашања код детета, међутим, увидом у електронски картон и потврду од изабраног лекара И. Ј, утврдила је да је И. *„регистрован поремећај развоја психе"*;
- да ју је И. отац, након тога, информисао да је дете похађало ОШ „С. М." у Н. С. по индивидуалном образовном плану;
- да је проценила да је И. неопходно упутити код психолога и неуропсихијатра Службе за здравствену заштиту радника, о чему је усмено обавестила његовог оца;
- да је отац И. Ј. 27. маја 2015. године дошао у њену ординацију без детета и тражене документације и захтевао од лекарке да се *„само потпише"* на лекарско уверење, јер по његовом мишљењу дете испуњава посебне здравствене услове наведене у конкурсу за упис у жељену школу, чиме је одбио да се настави започета процедура прегледа;

- да је процедуру прегледа И. Ј. започела по свим принципима професионалне праксе, те да га је упутила на преглед код психолога и неуропсихијатра у складу са протоколарним процедурама Службе за здравствену заштиту радника, а у циљу издавања лекарског уверења;
- да је извршила увид у здравствене услове које кандидат треба да испуњава за упис у средњу школу, а који представљају основу доктрине специјалисте медицине рада;
- да у разговору са И. Ј. није била дрска, односно, у свему је поступала у складу са правилима струке, те да није тачно да је одбила да прегледа дете, није поставила додатне услове који нису у складу са протоколарним процедурама Службе за здравствену заштиту радника за издавање лекарског уверења и није отежала упис детета у жељену школу;
- да напомиње да је поступак прегледа И. Ј. у току и да није завршен.

1.10. У изјашњењу на допуну притужбе, Љ. М, дипломирана психолошкиња, између осталог, навела је:

- да је И. Ј. дошао на преглед у њену ординацију у пратњи оца и да мајка није била присутна током прегледа;
- да је благим тоном и са пуно уважавања приступила прегледу и успостављању вербалне комуникације са И.;
- да је током прегледа детету дала одговарајуће тестове и није успела да успостави вербалну комуникацију;
- да је на основу увида у медицинску документацију, хетероанамнезу узету од оца, психолошког прегледа и непосредне опсервације закључила да И. Ј. *не би могао да се укључи у похађање наставе у средњој школи „Б. Ш.”*;
- да сматра да је њен налаз, уписан у лекарско уверење, исправан, стручан, објективан и добронамеран;
- да подржава инклузивно образовање онда када је то у најбољем интересу детета, а тај интерес може једино да препозна струка, неки пут објективније од самих родитеља;
- да је по њеној стручној процени, у најбољем интересу за развој И. Ј. да похађа средњу школу „М. П.”, где би његове способности личности могле да се развију на целисходнији начин у односу на школовање у редовној школи.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. У току поступка утврђено је да се И. Ј., 26. маја 2015. године, у пратњи оца јавио на шалтер Дома здравља Н. С., Службе здравствене заштите радника, одељење превентиве, са захтевом да му се изда лекарско уверење о здравственој способности за школовање у средњој школи за дизајн „Б. Ш.” у Н. С, на смеру техничар дизајна графике. И. Ј. и његов отац су медицинској сестри на пријемном шалтеру поднели доказ о уплати за добијање лекарског уверења, потврде од изабраног лекара о ранијим и постојећим акутним и хроничним болестима и алергијским манифестацијама, након чега су упућени на преглед код лекарке офталмолошкиње.

2.2. По окончању овог прегледа, И. Ј. је са оцем дошао у ординацију специјалисткиње медицине рада др М. П., која је одбила да му изда лекарско уверење о здравственој способности за школовање у средњој школи за за дизајн „Б. Ш." док не обави прегледе код психолога и неуропсихијатра. У одељку лекарског уверења „ранија обољења и повреде", др М. П. записала је: *Увидом у Е-картон регистрован је као дете са посебним потребама, вођен под дг Ф 84. Похађао је ОШ „С. М." у склопу инклузивног програма. 26. маја упућен је психологу службе медицине рада уз напомену да достави комплетну медицинску документацију везану за психичко стање (Ф 84) уз сва ранија психолошка тестирања и налазе НПС.*

2.3. Увидом у изјаву др Д. Ћ., коју је доставила начелница др О. Н., утврђено је да је др Д. Ћ., у периоду од 25. маја до 5. јуна 2015. године, мењала начелницу у Служби здравствене заштите радника у Дому здравља Л. Д. Ћ. је навела да су јој се 28. маја 2015. године обратили родитељи И. Ј. и пожалили на рад др М. П, јер процедура издавања лекарског уверења није завршена. Након консултације са др. П, др Д. Ћ. је покушала да објасни родитељима да су у обавези да доставе постојећу медицинску документацију детета. Истакла је да је током разговора, мајка увела дете у њену ординацију, да се дете осмехнуло, али није одговорило на поздрав. Д. Ћ. је информисала родитеље да на *„основу погледа"* није стручна да донесе оцену и још једном их замолила да донесу дететову медицинску документацију и наставе преглед, али је мајка одговорила да се документација налази у средњој школи „Б. Ш." и напустила њену ординацију. Надаље, у својој изјави др Ћ. наводи да је 2. јуна 2015. године, након разговора са Омбудсманом, позвала родитеље да се врате и наставе преглед, на шта јој је мајка обећала да ће дете довести у Дом здравља сутрадан у 7 сати. Касније је сазнала да је наредног дана отац довео дете у Службу здравствене заштите радника, донео медицинску документацију, те је дете наставило преглед код др М. П. Д. Ћ, на крају, наводи да је након прегледа код др М. П, дете обавило преглед код психолога, али иако је упућено да се јави и неуропсихијатру, отац је са дететом напустио просторије Дома здравља и однео непотписан и незавршен образац лекарског уверења.

2.4. Увидом у лекарско уверење за И. Ј. утврђено је да га је прегледала психолошкиња Љ. М, која је у одељку лекарског уверења „допунски налази" записала: *„Налаз психолога: вербални контакт се тешко може успоставити. Прејис медицинске документације: autismus F 840, logoretardatio, retardatio mentalis. Не може да похађа средњу школу у редовном систему школовања. Саветује се упис у школу „М. П." по програму предвиђеном за његове могућности, најбоље манипулативне вештине – грнчарство, ткање и сл."*

2.5. Увидом у лекарско уверење бр. 389/2015 на име И. Ј, утврђено је да је у обрасцу уверења попуњен део са личним подацима И. Ј, део о подацима о здравственом стању (ранија обољења и повреде; глава и врат; чуло вида; чуло слуха; друга чула; кожа; плућа; срце и крни судови; трбух; мокраћно-полни органи и удови и кичмени стуб), те део о допунским налазима. Утврђено је да је стављен печат Дома здравља Н. С., али да нису попуњени делови обрасца уверења у које је требало да се унесу закључак и мишљење. Такође, уверење нема датум ни потпис лекара. Увидом у изјаву др М. П. и др О. Н., И. Ј. није издато лекарско уверење о здравственој способности за школовање, јер није обавио преглед код неуропсихијатра у Служби здравствене заштите радника Дома здравља Н. С.

2.6. Увидом у фотокопију извештаја саветника за заштиту права пацијената М. К. бр. II-5-2/2015-63 од 12. јуна 2015. године, утврђено је да је саветник за заштиту права пацијената донео закључак да је приговор Д. Ј. Ч. из С. К. на рад др М. П. и др Д. Ћ. неоснован, јер је утврдио да поступање медицинских радника, против којих је приговор поднет, у вези са тражењем медицинске документације и прегледа пре издавања потврде за упис у средњу школу, није било у супротности са одредбама Закона о правима пацијената и Закона о здравственој заштити.

a. Увидом у Одлуку о упису ученика у средњу школу за школску 2015/2016. годину[49] и Конкурс који је саставни део одлуке, утврђено је да су посебни здравствени услови за упис ученика и ученица у први разред средње школе, за образовни профил техничар дизајна графике следећи: нормалан вид на близину, нормалан колорни вид, нормална функција горњих екстремитета и нормална функција кичменог стуба. По обављеном лекарском прегледу кандидати и кандидаткиње ће добити лекарско уверење о здравственом стању, које ће дати на увид при предавању листе жеља, а приложити при упису у средњу школу у коју буду распоређени.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњења, поднете доказе, као и антидискриминационе и друге домаће и међународне прописе.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.[50]

3.3. Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да је Република Србија 1990. године ратификовала Конвенцију о правима детета[51], која у чл. 24. прописује да дете има право да ужива највиши остварив здравствени стандард, те да је држава дужна да обезбеди да ниједно дете не буде лишено права приступа услугама здравствене заштите. Такође, чл. 28. прописано је, између осталог, да је држава дужна да подстиче

[49] Број: 611-00-2338/2014-03 од 31. марта 2015. године

[50] Члан 33. Закона о забрани дискриминације.

[51] Закон о ратификацији Конвенције УН о правима детета („Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори", бр. 15/90 и „Сл. лист СРЈ – Међународни уговори, бр. 4/96 и 2/97)

развој различитих облика средњег образовања, које би било на располагању и доступно сваком детету.

3.4. Комитет за права детета донео је Коментар бр. 9. који се односи на права детета са сметњама у развоју, у којем је наведено да држава треба да предузме одговарајуће мере ради спречавања сваке дискриминације, укључујући и оне на основу сметњи у развоју. Такође, наведено је да друштвено обележавање, страхови, презаштићеност, негативни ставови, заблуде и преовлађујуће предрасуде против деце са сметњама у развоју доводе до маргинализације и отуђивања деце са сметњама у развоју. Истакнуто је да учестала пракса ограничавања деце са сметњама у развоју на активности које су посебно организоване и намењене само њима, води даљој маргинализацији и повећава осећај изолованости деце са сметњама у развоју. Комитет за права детета у овом коментару указује да инклузивно образовање треба да буде циљ образовања деце са сметњама у развоју, без искључивања из општег образовног система.

3.5. Конвенција о правима особа са инвалидитетом[52] у чл. 7. прописује да ће државе предузети све неопходне мере да се деци са инвалидитетом обезбеди да равноправно са другом децом, у пуној мери уживају сва људска права и основне слободе. Одредбама члана 24. прописано је да државе признају право особа са инвалидитетом на образовање, те да им у остваривању овог права без дискриминације и на основу једнаких могућности, државе обезбеђују инклузивни систем образовања на свих нивоима. Инклузивни систем образовања и доживотно учење је у циљу пуног развоја људског потенцијала и осећања достојанства и властите вредности, као и јачање поштовања људских права, основних слобода и различитости међу људима, у циљу развоја личности, талената и креативности особа са инвалидитетом, као и њихових умних и физичких способности до пуног степена њихових потенцијала, али и у циљу омогућавања особама са инвалидитетом да ефикасно учествују у слободном друштву. Истим чланом је прописано да у остваривању права на образовање, државе ће обезбедити да особе са инвалидитетом не буду искључене из система општег образовања на основу инвалидитета, да деца са инвалидитетом не буду искључена из слободног и обавезног основног или средњег образовања, као и да особе са инвалидитетом имају приступ инклузивном, квалитетном и слободном основном и средњем образовању, равноправно са другима у заједници у којој живе.

3.6. Устав Републике Србије[53] забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета.[54]

3.7. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације[55], којим је дискриминација дефинисана као свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а која се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентаци-

[52] Конвенција о правима особа са инвалидитетом („Сл. гласник РС – Међународни уговори", бр. 42/2009)

[53] „Службени гласник РС", бр. 98/06

[54] Члан 21. Устава РС

[55] Члан 2. Закона о забрани дискриминације

ји, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. С обзиром на околности конкретног случаја, за његово разматрање релевантна је и одредба члана 27. став 1. овог члана која прописује да дискриминација постоји ако се лицу или групи лица због њихових личних својстава неоправдано одбије пружање здравствених услуга, поставе посебни услови за пружање здравствених услуга који нису оправдани медицинским разлозима, одбије постављање дијагнозе и ускрате информације о тренутном здравственом стању, предузетим или намераваним мерама лечења или рехабилитације, као и узнемиравање, вређање и омаловажавање у току боравка у здравственој установи.

3.8. Закон о здравственој заштити[56] у члану 20. прописује начело правичности здравствене заштите, које се остварује, између осталог, забраном дискриминације приликом пружања здравствене заштите по основу расе, пола, старости, националне припадности, социјалног порекла, вероисповести, политичког или другог убеђења, имовног стања, културе, језика, врсте болести, психичког или телесног инвалидитета.

3.9. Одредбама члана 6. Закона о правима пацијената[57] прописано је да у поступку остваривања здравствене заштите, пацијент има право на једнак приступ здравственој служби, без дискриминације у односу на финансијске могућности, место становања, врсту обољења, време приступа здравственој служби или у односу на неку другу различитост која може да буде узрок дискриминације.

3.10. Законом о основама система образовања и васпитања[58] прописано је да деца са сметњама у развоју и са инвалидитетом имају право на образовање и васпитање које уважава њихове образовне и васпитне потребе у редовном систему образовања и васпитања, у редовном систему уз појединачну, односно групну додатну подршку или у посебној предшколској групи или школи, у складу са овим и посебним законом.

3.11. Законом о средњем образовању и васпитању[59] прописано је да у школу за образовање ученика са сметњама у развоју може да се упише лице на основу мишљења интерресорне комисије и уз сагласност родитеља, односно старатеља.

3.12. Правилником о додатној образовној, здравственој и социјалној подршци детету и ученику[60] уређују се ближи услови за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене или социјалне подршке детету и ученику, као и састав и начин рада интерресорне комисије (ИРК). Процена се заснива се на целовитом и индивидуализованом приступу, заснованом на једнаким могућностима у сагледавању потреба детета и ученика, са циљем да се пружањем одговарајуће подршке омогући друштвена укљученост кроз приступ правима, услугама и ресурсима. Одредбама члана 5. овог правилника прописано је да се процена потреба детета за пружањем додатне подршке врши по захтеву родитеља, односно старатеља детета и по службеној дужности – на иницијативу образовне, здравствене или установе социјалне заштите, односно пружаоца услуга социјалне заштите, уз сагласност родитеља, односно старатеља детета.

56 „Сл. гласник РС”, бр. 107/05, 72/09, 88/10, 99/10, 57/11, 119/12 и 45/13 – др. закон

57 „Сл. гласник РС”, бр. 45/13

58 „Сл. гласник РС”, бр. 72/09, 52/11 и 55/2013

59 „Сл. гласник РС”, бр. 55/13, чл. 34.

60 „Службени гласник РС”, 63/2010

У поступку процене ИРК је дужна да на основу утврђене ситуације установи подршку коју дете већ добија и препоручи додатну подршку из области образовања, здравствене или социјалне заштите, укључујући и ону која захтева додатна финансијска средства, као и да одреди начин реализације координисане међуресорне сарадње, са циљем укључивања детета у живот заједнице и обезбеђивања услова за максимални развој детета.

АНАЛИЗА НАВОДА И ДОКАЗА ИЗ ПРИТУЖБЕ И ИЗЈАШЊЕЊА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

3.13. Имајући у виду предмет ове притужбе, у конкретном случају потребно је утврдити да ли су Дом здравља Н. С., Служба здравствене заштите радника, одељење превентиве и др М. П., специјалисткиња медицине рада, постављањем посебних услова И. Ј. за издавање лекарског уверења о здравственом стању за упис у средњу школу, извршили акт дискриминације на основу његовог личног својства – сметњи у развоју. Поред тога, потребно је утврдити да ли психолошкиња Љ. М. својим налазом да И. Ј. не може да похађа средњу школу у редовном систему образовања, извршила акт дискриминације на основу његовог личног својства – сметњи у развоју.

3.14. Међу странама није спорно да је И. Ј. у пратњи оца, био у Дому здравља Н. С, у Служби здравствене заштите радника, одељење превентиве 26. маја 2015. године и започео процедуру за издавање уверења о оцени здравствене способности за упис у средњу школу за за дизајн „Б. Ш.” у Н. С., на смеру техничар дизајна графике. Такође, није спорно да је И. Ј. дете са сметњама у развоју и да је завршио ОШ „С. М.” у Н. С. у редовном систему образовања, по индивидуалном образовном плану. Стога је најпре потребно испитати, са аспекта Закона о забрани дискриминације, да ли су Дом здравља Н. С, Служба здравствене заштите радника, одељење превентиве и др М. П, специјалисткиња медицине рада у овој служби, постављањем посебних услова за издавање лекарског уверења о здравственом стању за упис у средњу школу извршили акт дискриминације на основу личног својства И. Ј. – сметњи у развоју, као и да ли су за то поступање постојали објективни и оправдани разлози који нису у вези са његовим личним својством.

3.15. Увидом у Конкурс за упис у средњу школу за школску 2015/2016. годину, утврђено је да за смер техничар дизајна графике, између осталог, при предавању листе жеља треба доставити лекарско уверење о здравственом стању, у циљу утврђивања испуњености посебних здравствених услова. Посебни здравствени услови за смер техничар дизајна графике су означени словним ознакама: а1-а5-д1-д3, који значе да ученик мора да има нормалан вид на близину, нормалан колорни вид, нормалну функцију горњих екстремитета и нормалну функцију кичменог стуба. Имајући у виду да је И. Ј. изразио жељу да упише смер техичара дизајна графике, што је и забележено у обрасцу лекарског уверења као циљ издавања овог уверења, очигледно је да је задатак лекара у Служби здравствене заштите радника, одељење превентиве, био да провере И. чуло вида, горње екстремитете и кичмени стуб. Међутим, др М. П, увидом у електронски картон И. Ј. сазнала је да он има сметње у развоју, због чега је тражила да обави преглед код психолога и неуропсихијатра и донесе сву медицинску документацију, јер му у супротном неће издати лекарско уверење.

3.16. Повереница за заштиту равноправности анализирала је наводе из изјашњења начелнице др О. Н. и др М. П. да су за процену здравствене способности И. Ј. и издавање

лекарског уверења, др М. П. били потребни и одређени функционални тестови и налази других лекара специјалиста. Наиме, др М. П. у изјашњењу наводи да је проценила да је И. Ј. неопходно упутити код психолога и неуропсихијатра Службе за здравствену заштиту радника, те да јој је ради коначне оцене о здравственом стању И. Ј. потребна сва медицинска документација везана за његово *„психичко стање"*. Др М. П, такође, наводи да је извршила увид у здравствене услове које кандидат треба да испуњава за упис у средњу школу, а који представљају *„основу доктрине специјалисте медицине рада"*, те да је у свему поступала у складу са протоколарним процедурама Службе за здравствену заштиту радника. Међутим, Повереница за заштиту равноправности констатује да је очигледно да је др М. П. започела процедуру процене испуњења посебних здравствених услова за упис И. Ј. у жељену средњу школу, али је свој став променила када је сазнала да је он има сметње у развоју, након чега је прекинула започету процедуру и затражила преглед психолога и неуропсихијатра и додатну медицинску документацију. Овакво поступање др М. П. несумњиво је било засновано на чињеници да И. Ј. има сметње у развоју, јер је др М. П. занемарила прописане посебне здравствене услове за упис на смер техничара дизајна графике, чије је испуњење требало да процени, а фокусирала се на И. сметње у развоју, иако према конкурсу за упис у средњу школу то није било потребно.

3.17. Овакав став др М. П. и њених надређених, који су је подржали у постављању посебних услова за издавање лекарског уверења ученику са сметњама у развоју, засновани су на бројним стереотипима и предрасудама, базираним на тзв. „медицинском приступу инвалидитету". Овај приступ је увелико превазиђен јер третира инвалидитет као медицински проблем нарушавања здравља који доводи до губитка или ограничења неке функције и који захтева неки облик лечења, рехабилитације и корекције, која би помогла особи да се што је могуће више приближи „нормалном" функционисању, тако да може да се „убаци" у постојећи систем и функционише у њему. У средишту пажње је инвалидитет, а не особа. Особа са инвалидитетом посматра се као проблем. Инвалидитет се третира као болест, повреда, нарушавање здравља, па се говори о лечењу и рехабилитацији – медицинском третману који ће спречити даљу прогресију и омогућити адаптацију на постојеће стање.

3.18. Повереница за заштиту равноправности указује да принципи или модели инвалидитета представљају скуп предпоставки, вредности, концепата и пракси који сачињавају начин на који се мисли и говори о инвалидитету унутар једног друштва, посебно међу онима који доносе одлуке, стручњацима и самим особама са инвалидитетом. Стога, савремено друштво, у циљу заштите људских права особа са инвалидитетом, преоријентисало се на социјални модел инвалидитета, који је препознат и подржан и у Стратегији унапређења положаја особа са инавлидитетом у Републици Србији[61]. Наиме, социјални модел приступа инвалидитету, као основни проблем, наглашава однос друштва према особама са инвалидитетом. Инвалидитет није лична карактеристика, већ празан простор између индивидуалних капацитета и захтева околине. Разликује болест као тренутно стање од инвалидитета, јер болест може бити узрок инвалидитета, али и други фактори могу утицати на његову појаву. Социјални модел, поред тога, захтева имплементацију процеса инклузије особа са инвалидитетом у пракси. Овај модел на особе са инвалидитетом не гледа кроз *„оштећења, ограничења и тешкоће"*, већ кроз способности, потенцијале, интересе и права, па полази од претпоставке да су положај особе као и њена дискриминација друштвено условљени, тј. да су друштвене препреке те које у ствари онеспособљавају особе.

[61] „Службени гласник РС", 1/07

3.19. Повереница констатује да постављањем посебних услова које И. Ј. треба да испуни како би му било издато лекарско уверење о испуњавању здравствених услова за упис у средњу школу (преглед код психолога и неуропсихијатра, те достављање претходне медицинске документације о његовом „психичком стању"), а који нису прописани Конкурсом за упис у средње школе, смер техничар дизајна графике, Дом здравља Н. С. и др М. П. послали су јасну поруку И. Ј. да ће бити третиран другачије и да његову здравствену способност за упис у средњу школу у редовном систему образовања треба посебно испитати. Повереница за заштиту равноправности је става да су др М. П. и Дом здравља Н. С, Служба здравствене заштите радника, одељење превентиве, тражили од И. Ј. додатне налазе и прегледе искључиво због чињенице да је дете са сметњама у развоју.

3.20. Повереница за заштиту равноправности ценила је навод из изјашњења начелнице др О. Н. да сва деца која желе да упишу образовни профил техничар дизајна графике, обављају исте прегледе, али у циљу доношења коначне оцене здравствене способности за похађање одређене школе, понекад је неопходна додатна медицинска документација, у складу са чланом 14. Закона о забрани дискриминације. Повереница указује да је одредбама члана 14. Закона о забрани дискриминације (Посебне мере) прописан сасвим супротан приступ од онога који примењује Служба за здравствену заштиту радника, када од одређене категорије деце тражи достављање додатне документације и обављање прегледа који нису обавезни за осталу децу. Наиме, посебне мере из члана 14. ЗЗД представљају збирни назив за различите мере којима се укидају дискриминаторне праксе, како би се остварила суштина једнакост и равноправност. То су, на пример, прописивање обавезне квоте за учешће мање заступљеног пола у представничким телима, посебна места на листама за упис у школу и на факултете за припаднике ромске популације или за децу са сметњама у развоју и са инвалидитетом и слично. Постављање посебних услова за особе са инвалидитетом управо представља антипод посебним мерама намењеним особама са инвалидитетом.

3.21. Након овога било је потребно испитати да ли је психолошкиња Љ. М. својим налазом да И. Ј. не може да похађа средњу школу у редовном систему образовања, извршила акт дискриминације на основу његовог личног својства – сметњи у развоју. Након прегледа И. Ј. и увида у његову медицинску документацију, Љ. М. је у обрасцу лекарског уверења, у рубрици *Додатни налази*, написала: *Налаз психолога: вербални контакт се тешко може успоставити. Преглед медицинске документације: autismus F 840, logoretardatio, retardatio mentalis. Не може да похађа средњу школу у редовном систему школовања. Саветује се упис у школу „М. П." по програму предвиђеном за његове могућности, најбоље манипулативне вештине – грнчарство, ткање и сл.*

3.22. Сачињавањем оваквог налаза, психолошкиња Љ. М. не само што је прекорачила своја овлашћења, већ је формулацијом *„не може да похађа средњу школу у редовном систему школовања"* указала својим колегама да И. Ј. није способан да похађа средњу школу у редовном систему образовања и васпитања. Овакав налаз Љ. М. је веома забрињавајући, јер показује непознавање процедуре уписа ученика са сметњама у развоју у средњу школу, улогу Службе здравствене заштите радника која издаје лекарско уверење за упис у средњу школу, непознавање прописа којима је регулисано право детета на образовање, као и потпуно занемаривање значаја инклузивног образовања за дете.

3.23. Повереница за заштиту равноправности указује да су током претходних година, различита надлежна тела и институције дала дефиницију инклузивног образовања и његовог значаја за напредовање и едукацију деце са сметњама у развоју. Орга-

низација Уједињених нација за образовање, науку и културу (УНЕСКО) у *Смерницама за укључивање*, дефинише инклузивно образовање као процес сагледавања и одговора на различите потребе свих ученика кроз веће учешће у учењу, културама и заједницама, као и смањење искључивања унутар и из образовања. Инклузивно образовање подразумева промене и прилагођавања у садржају, приступима, структурама и стратегијама, уз заједничку визију која обухвата сву децу унутар одговарајућег старосног распона, као и убеђење да на редовном систему лежи одговорност за образовање све деце. Такође, током претходних деценија рађена су бројна истраживања на тему инклузивног образовања и укључивања деце са сметњама у развоју у систем редовног школовања, а резултати оваквих истраживања показали су вишеструку корист инклузивног образовања. Деца са сметњама у развоју која су похађала редовну наставу имају могућност успостављања пријатељстава и осећаја прихваћености са децом без инвалидитета, што доприноси њиховом неопходном укључивању у редовне токове живота, као и осамостаљивању и развијању осећаја самопоштовања; учење у природној вршњачкој групи; оспособљеност за укључивање у живот и рад; оснаживање родитеља деце са сметњама у развоју да им деца буду прихваћена од стране заједнице у којој живе; повећање компетенције наставника и професора; реструктурирање праксе и принципа васпитно-образовног рада тако да се може одговорити на различите потребе ученика; успостављање сарадње и тимског рада међу ученицима и наставницима; прихватање различитости као нормалне појаве; излажење у сусрет потребама свих ученика; прихватање и подржавање различитих стилова и темпа учења; осигурање квалитета образовања за све ученике кроз стратегије подршке и подучавања, као и потпуна искоришћеност свих људских потенцијала у друштву.[62]

3.24. Надаље, Повереница за заштиту равноправности напомиње да предлог о уписивању детета у школу за образовање ученика са сметњама у развоју може дати само интерресорна комисија, уз обавезну сагласност родитеља, односно старатеља. То значи да *нико други осим родитеља* не може да одлучи да ли ће дете бити уписано у редовну или школу за образовање ученика са сметњама у развоју, нити било ко осим интерресорне комисије може да предложи да дете буде уписано у школу за образовање ученика са сметњама у развоју.

Што се тиче навода из изјашњења Љ. М. да подржава инклузивно образовање онда када је то у најбољем интересу детета, а да тај интерес може једино да препозна струка, неки пут објективније од самих родитеља. Повереница за заштиту равноправности указује на законско решење према којем родитељи доносе одлуку о врсти школе коју ће дете похађати. Овако важна одлука која се тиче дететовог живота са разлогом не може да буде препуштена стручњацима, с обзиром да су управо родитељи ти који су највише заинтересовани за постигнућа свог детета и представљају незаобилазне партнере у образовном процесу. Активна улога родитеља у образовном процесу почиње од избора школе коју ће дете похађати, а наставља се кроз различите активности и учествовање у доношењу свих одлука које се тичу детета.

3.25. Повереница констатује да је психолошкиња Љ. М, својим налазом да И. Ј. не може да похађа средњу школу у редовном систему образовања, те саветом да упише школу за образовање ученика са сметњама у развоју, отежала И. Ј. остваривање права на

[62] „Водич кроз права деце са сметњама у развоју", Биљана Јањић, Косана Бекер (2011)

образовање и васпитање које уважава његове образовне и васпитне потребе у редовном систему образовања. Љ. М. дала је такав налаз и предлог, иако то није у њеној надлежности, а при том је занемарила жељу И. Ј. и његових родитеља да И. настави школовање у редовном систему и на средњем нивоу образовања. Повереница још једном напомиње да само интерресорна комисија, уз сагласност родитеља и разговор са дететом, може да предложи да дете упише школу за образовање ученика са сметњама у развоју, те да ни један други орган, институција или појединац немају право да одлучују о врсти школе коју ће дете уписати.

3.26. Сагледавајући све чињенице и околности, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да су Дом здравља Н. С., Служба здравствене заштите радника, одељење превентиве и др М. П., специјалисткиња медицине рада у овој служби, постављањем посебних услова И. Ј. за издавање лекарског уверења о испуњавању здравствених услова за упис у средњу школу, те налазом психолошкиње Љ. М. да И. Ј. не може да похађа средњу школу у редовном систему образовања, извршили акт дискриминације на основу његовог личног својства – инвалидитета.

4. МИШЉЕЊЕ

4.1. Дом здравља Н. С, Служба здравствене заштите радника, одељење превентиве и др М. П, специјалисткиња медицине рада у овој служби поставили су посебне услове И. Ј. за издавање лекарског уверења о испуњавању здравствених услова за упис у средњу школу „Б. Ш.” у Н. С, на смеру техничар дизајна графике, чиме су прекршили одредбе Закона о забрани дискриминације.

4.2. Налазом у лекарском уверењу у којем је наведено да И. Ј. не може да похађа средњу школу у редовном систему образовања, психолошкиња Љ. М. прекршила је одредбе Закона о забрани дискриминације.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује Дому здравља Н. С., Служби здравствене заштите радника, одељење превентиве и начелници др О. Н., као одговорном лицу да:

5.1. Мишљење и препоруку Повереника за заштиту равноправности објави на огласној табли или другом видном месту у просторијама Службе здравствене заштите радника, одељење превентиве Дома здравља Н. С. Потребно је да мишљење и препорука буду истакнути најмање 15 дана на огласној табли или другом видном месту у просторијама Дома здравља Н. С.

5.2. Да у року од 15 дана од дана пријема мишљења са препоруком упути писано извињење И. Ј. због дискриминаторног поступања према њему.

5.3. Убудуће, у оквиру обављања послова из своје надлежности, не крши антидискриминационе прописе.

Повереница за заштиту равноправности препоручује др М. П. да убудуће:

5.4. У оквиру обављања послова и задатака из своје надлежности не поставља посебне услове за пружање здравствених услуга који се заснивају на личним својствима пацијената и нису оправдани медицинским разлозима;

5.5. У оквиру обављања послова из своје надлежности, не крши антидискриминационе прописе.

Повереница за заштиту равноправности препоручује психолошкињи Љ. М. да убудуће:

5.6. У оквиру обављања послова и задатака из своје надлежности не доноси налазе и препоруке чија је садржина дискриминаторна и којим се пацијентима неоправдано ускраћује или отежава остварење права из било које области друштвеног живота;

5.7. У оквиру обављања послова из своје надлежности, не крши антидискриминационе прописе.

Потребно је да начелница др О. Н. обавести Повереницу за заштиту равноправности о спровођењу ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Сагласно члану 40. Закона о забрани дискриминације, уколико Дом здравља Н. С, Служба здравствене заштите радника, одељење превентиве не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, Повереница за заштиту равноправности може о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

Против овог мишљења са препоруком није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката.

Притужбе због дискриминације по основу породичног статуса

ПОВЕРЕНИК ЗА ЗАШТИТУ РАВНОПРАВНОСТИ

Притужба Ф. М. против Министарства за рад због дискриминације по основу породичног статуса

бр. 07-00-141/2014-02 датум: 1.8.2014.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе Ф. М. из Б., која је поднета против Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, због мишљења у вези са тумачењем одредбе чл. 345. ст. 1. Породичног закона. Министарство је дало мишљење општинским органима управе, у којем је наведено да родитељи могу да одреде презиме детету према презимену једног родитеља, а према презимену оба родитеља само уколико родитељи имају иста презимена, а не и у ситуацијама када родитељи имају различита презимена. У току поступка је утврђено да је одредбом чл. 345. ст. 1. Породичног закона прописано да презиме детета одређују родитељи према презимену једног или оба родитеља, те да цитираном одредбом није ускраћено право родитељима да детету одреде презиме које би садржало различита презимена мајке и оца. Мишљење Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, према коме родитељи не могу детету да одреде презиме према презимену оба родитеља у случају када родитељи имају различита презимена, супротно је императивним прописима о забрани дискриминације, јер производи негативне последице за супружнике који су, на основу својих уверења, изабрали законску могућност да имају различита презимена, јер су онемогућени да слободно одаберу презиме за своје дете, чиме су стављени у неравноправан положај у односу на друге родитеље који имају могућност да свом детету одреде презиме по презимену оба родитеља, а на основу својих уверења у погледу избора презимена приликом склапања брака. Ово мишљење, такође, производи негативне последице за дете, које је ускраћено да носи презиме оба своја родитеља, чиме је дете доведено у неравноправан положај у односу на другу децу која имају могућност да носе презиме оба родитеља, на основу уверења својих родитеља. Због тога је Повереница за заштиту равноправности препоручила Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања да предузме, без одлагања, све неопходне радње и мере које ће омогућити да општински и градски органи управе, приликом уписа презимена детета у матичну књигу рођених, омогуће упис презимена детета према презимену оба родитеља и када они имају различита презимена, уколико родитељи такво презиме детету одреде, као и да убудуће води рачуна да у оквиру обављања послова из своје надлежности поступа у складу са антидискриминационим прописима.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се обратио Ф. М. из Б., поднетом против Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Одељења за управно надзорне послове у области породичне заштите, због мишљења које је

министарство дало у вези са тумачењем чл. 345. ст. 1. Породичног закона. У притужби је наведено:

- да је мишљење Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Одељења за управно надзорне послове у области породичне заштите бр. 200-00-8/2014-14 од 18. марта 2014. године, поводом тумачења чл. 345. ст. 1. Породичног закона дискриминаторно, односно, јер је њиме повређено право на равноправност;
- да је одредба чл. 345. ст. 1. Породичног закона јасна и да не пружа основ за погрешно и дискриминаторно тумачење, односно, да омогућава родитељима да деци равноправно дају презиме и мајке и оца при упису у матичну књигу рођених;

1.2. Уз притужбу је достављен допис Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Одељења за управно надзорне послове у области породичне заштите, бр. 200-00-8/2014-14 од 18. марта 2014. године, у којем је наведено:

- да је министарство више пута општинским управама и грађанима давало објашњење чл. 345. ст. 1 и 2. Породичног закона;
- да општинске управе које врше упис презимена деце на основу наведеног објашњења поступају правилно и законито;
- да у смислу одредбе чл. 345. ст. 1 Породичног закона, родитељи који имају различита презимена могу одредити презиме детету према презимену једног од њих;
- да уколико оба родитељи имају иста презимена, презиме детета се одређује према том презимену;
- да у случају када би детету било одређено презиме на начин да садржи оба различита презимена родитеља, то би било супротно чл. 345. ст. 1. Породичног закона, јер би се тада презиме детета разликовало од презимена њихових родитеља;
- да је овакво објашњење цитиране одредбе Породичног закона потврдио и Управни суд у својој пресуди;
- да према одредби чл. 345. ст. 2. Породичног закона, родитељи не могу својој деци одредити различита презимена, а у случају када су родитељи одредили презиме једном детету супротно наведеном тумачењу министарства, које је као такво уписано у матичну књигу рођених, а другом детету у складу са наведеним тумачењем, ради усаглашавања презимена деце, у смислу чл. 345. ст. 2. Породичног закона, родитељи могу поднети захтев општинском органу управе за промену личног имена детета којем презиме није законито одређено;
- да уколико родитељи детета не желе да искористе своје право и покрену поступак за промену личног имена детета, дете задржава лично име које му је већ одређено и уписано у матичну књигу рођених, јер је право на лично име право које се стиче рођењем, а штити од момента уписа у матичну књигу рођених;
- да упис личног имена има конститутивни карактер, што значи да од момента уписа лично име постаје заштићено лично право грађанина које делује према свим трећим лицима.

1.3. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, Одељења за управно надзорне послове у области породичне заштите.

1.4. У изјашњењу Драгана Вулевића, начелника Одељења за управно надзорне послове у области породичне заштите, наведено је:

- да Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања сматра да су наводи из предметне притужбе неосновани, те остаје при објашњењу о примени чл. 345. ст. 1. и 2. Породичног закона које је подносилац притужбе добио у акту бр. 200-00-8/2014-14 од 18. марта 2014. године;

1.5. Уз изјашњење је достављен допис Министарства рада, запошљавања и социјалне политике, Одељења за управно надзорне послове, бр. 200-00-2/2007-14 од 13. марта 2007. године, у вези тумачења чл. 345. Породичног закона, у којем је наведено: „да је одредбом чл. 345. ст. 1. Породичног закона прописано да презиме детета одређују родитељи детета, према презимену једног или оба родитеља. Ово значи да родитељи који имају различита презимена, могу детету одредити једно од презимена родитеља, али никако оба презимена, јер би дете тада носило различито презиме од својих родитеља. Законска могућност да родитељи могу детету да одреде презиме према презимену оба родитеља подразумева само ситуацију када родитељи носе исто презиме."

1.6. Уз изјашњење је достављена и пресуда Управног суда, Одељења у Крагујевцу, бр. I-20 У 4124/12 од 30. јануара 2014. године и наведено је да Управни суд заузео правно становиште које је истоветно са мишљењем Министарства рада, запошљавања и социјалне политике у вези са одређивањем презимена детета. Имајући ово у виду, Повереница за заштиту равноправности најпре је разматрала да ли се по притужби уопште може поступати, с обзиром да је одредбом члана 36. став 1. Закона о забрани дискриминације прописано да Повереник поступа по притужби уколико поступак пред судом по истој ствари није већ покренут или правноснажно окончан. Увидом у пресуду Управног суда, Одељења у Крагујевцу, бр. I-20 У 4124/12 од 30. јануара 2014. године, утврђено је да није у питању иста правна ствар, с обзиром да не постоји ни субјективни идентитет (идентитет лица) ни објективни идентитет (идентитет дела), због чега ова пресуда није сметња да Повереник поступа. С друге стране, чак и да је овом пресудом Управни суд одлучивао по тужби Ф. М., у питању би био специфичан правни спор (управни спор) поводом законитости тужбом оспореног управног акта, чији би се непосредни предмет разликовао од непосредног предмета поступка пред Повереником. При томе је потребно имати у виду да у управном спору, без обзира на то какав је његов непосредни предмет, управни суд не може својом одлуком утврдити, снагом пресуђене ствари, да је дискриминација извршена, већ ово питање може евентуално решити као претходно питање и о њему се изјаснити у образложењу своје одлуке. Због тога ни ток управног спора, нити правноснажна пресуда којом је он окончан нису процесна сметња за поступање по притужби због дискриминације. Сагласно томе, Повереник не би био везан пресудом Управног суда и не би било услова за примену одредбе чл. 36. ст. 1. Закона о забрани дискриминације.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

На основу навода из притужбе, изјашњења и доказа достављених уз притужбу утврђено је да је Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, поводом тумачења одредбе чл. 345. ст. 1. Породичног закона, дало мишљење по коме се законска могућност да родитељи могу детету да одреде презиме према презимену оба родитеља односи само на ситуацију када родитељи носе исто презиме, а не и када родитељи имају различита презимена, са образложењем да би дете тада носило различито презиме од својих родитеља. Сагласно наведеном мишљењу, родитељи не могу детету да одреде презиме према презимену оца и мајке, уколико имају различита презимена.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе и изјашњења, доказе који су достављени, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.3. Устав Републике Србије, одредбом члана 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета. Одредбом чл. 65. прописано је да родитељи имају право и дужност да издржавају, васпитавају и образују своју децу и у томе су равноправни, док је ст. 2. овог члана прописано да сва или поједина права могу једном или обома родитељима бити одузета или ограничена само одлуком суда, ако је то у најбољем интересу детета, у складу са законом. Такође, према чл. 64. свако дете има право на лично име, упис у матичну књигу рођених, право да сазна своје порекло и право да очува свој идентитет.

3.4. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, којим је регулисана општа забрана дискриминације, и то тако што је прописано да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости. Према одредби чл. 2. ст. 1. тач. 1. дискриминација је свако неоправданоављење разлике или неједнако

поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Одредбом чл. 8. Закона о забрани дискриминације прописано је да повреда начела једнаких права и обавеза постоји ако се лицу или групи лица, због његовог односно њиховог личног својства, неоправдано ускраћују права и слободе или намећу обавезе које се у истој или сличној ситуацији не ускраћују или не намећу другом лицу или групи лица, ако су циљ или последица предузетих мера неоправдани, као и ако не постоји сразмера између предузетих мера и циља који се овим мерама остварују.

3.5. Одредбама члана 7. Породичног закона прописано је да родитељско право припада мајци и оцу заједно, као и да су родитељи равноправни у вршењу родитељског права. Одредбама члана 13. прописано је да свако има право на лично име и да се лично име стиче рођењем, док је чл. 342. прописано да се лично име састоји од имена и презимена.

3.6. Одредбама чл. 348. ст. 1. Породичног закона прописано је да се супружници приликом склапања брака могу споразумети да а) сваки од њих задржи своје презиме, б) уместо свог узме презиме другог супружника и в) свом презимену дода презиме другог супружника, односно, презимену другог супружника дода своје презиме. Према одредби чл. 345. ст. 1. Породичног закона, презиме детета одређују родитељи према презимену једног или оба родитеља. Прописано је да родитељи не могу заједничкој деци одредити различита презимена, док презиме детета одређује орган старатељства ако родитељи нису живи, ако нису познати, односно, ако не могу да постигну споразум о презимену детета (ст. 2. и 3).

АНАЛИЗА МИШЉЕЊА МИНИСТАРСТВА ЗА РАД, ЗАПОШЉАВАЊЕ, БОРАЧКА И СОЦИЈАЛНА ПИТАЊА, У ВЕЗИ ТУМАЧЕЊА ЧЛ. 345. СТ. 1. ПОРОДИЧНОГ ЗАКОНА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

3.7. На основу мишљења Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања број 200-00-0008/2014-14 од 18. марта 2014. године, као и мишљења бр. 200-00-0002/2007/14 од 13. марта 2007. године, утврђено је да је ово министарство општинским управама упутило објашњење по коме у смислу чл. 345. ст. 1 Породичног закона, родитељи који имају различита презимена могу одредити презиме детета према презимену једног од њих, а уколико родитељи имају исто презиме, презиме детета се одређује према том презимену. У мишљењима је изричито наведено да презиме детета не може да буде одређено на начин да садржи оба различита презимена родитеља (у ситуацији када родитељи имају различита презимена), уз образложење да би се тада презиме детета разликовало од презимена његових родитеља, што би било супротно чл. 345. ст. 1. Породичног закона.

3.8. Имајући у виду ово мишљење Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, по коме поступају општински органи управе приликом уписа презимена детета у матичну књигу рођених, Повереница за заштиту равноправности констатује да је у конкретном случају потребно утврдити да ли је Министарство за рад, запошљавање,

борачка и социјална питања извршило акт дискриминације тиме што је родитељима, који су, као супружници, на основу својих уверења, одабрали законску могућност да имају различита презимена, ускратило право да детету дају презиме оба родитеља, као и право самог детета да носи презиме оба своја родитеља. Сагласно наведеном, потребно је испитати да ли је мишљење Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања у супротности са императивним прописима којима је дискриминација забрањена и који су обавезујући за све.

3.9. Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да Породични закон не забрањује родитељима да детету одреде презиме према презимену оба родитеља и када родитељи имају различита презимена. Наиме, одредбом чл. 345. ст. 1. Породичног закона јасно је прописано да презиме детета одређују родитељи према презимену једног или оба родитеља. Због тога став Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, према коме родитељи могу да одреде презиме детету према презимену оба родитеља само уколико оба родитеља имају исто презиме, нема законског основа и ускраћује право родитељима да детету одреде презиме које ће садржати оба (различита) презимена мајке и оца, као и право детета да носи оба презимена својих родитеља.

3.10. У циљу правилног сагледавања околности овог случаја треба имати у виду да је одредбама чл. 348. ст. 1. Породичног закона прописано да се супружници приликом склапања брака могу споразумети да: а) сваки од њих задржи своје презиме, б) уместо свог узме презиме другог супружника и в) свом презимену дода презиме другог супружника, односно, презимену другог супружника дода своје презиме. Опција коју ће супружници одабрати зависи од њихових уверења и нису у обавези да образлажу разлоге за свој избор, самим тим што је закон оставио могућност да се око питања презимена сагласе. На пример, то значи да се Петар Петровић и Јелена Јовановић, приликом склапања брака, могу сагласити о заједничком презимену на неколико начина, а у зависности од споразума, након склапања брака звaће се:

а) Уколико свако од њих задржи своје презиме – Јелена Јовановић и Петар Петровић;

б) Уколико искористе могућност да узму презиме другог супружника – Јелена и Петар Петровић или Јелена и Петар Јовановић;

в) Уколико један супружник свом презимену дода презиме другог супружника – Јелена Јовановић Петровић и Петар Петровић или Јелена Јовановић и Петар Петровић Јовановић;

г) Уколико један супружник презимену другог супружника дода своје презиме – Јелена Петровић Јовановић и Петар Петровић или Јелена Јовановић и Петар Јовановић Петровић;

д) Уколико један од супружника узме презиме другог супружника и дода своје презиме, а други супружник задржи своје презиме и дода презиме другог супружника – Јелена и Петар Петровић Јовановић или Јелена и Петар Јовановић Петровић.

Имајући у виду све могућности по питању избора презимена супружника, као и одредбе којима је регулисано одређивање презимена детету, јасно је да би у ситуацијама под Б и Д, када оба родитеља имају исто презиме, једина могућност за одређивање презимена детету јесте одређивање заједничког презимена, при чему би то у ситуацији под Д била два презимена. У складу са мишљењем министарства, у ситуацијама В и Г дете би могло

да се презива Јовановић, Петровић, Јовановић Петровић или Петровић Јовановић, с обзиром да родитељи немају заједничко презиме, па би се детету могло дати презиме једног родитеља. Дакле, једино у ситуацији под А, у којој су се родитељи сагласили да свако задржи своје презиме, дете не би могло да носи презиме оба родитеља, према мишљењу Министарства за рад, запошљавање, социјална и борачка питања. Повереница констатује да је овакво ограничење неоправдано, с обзиром да је у питању законска могућност избора презимена супружника, као и да је тај избор заснован на уверењима супружника.

3.11. Надаље, наводи из мишљења Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања да „у случају када би детету било одређено презиме на начин да садржи оба различита презимена родитеља, то било супротно чл. 345. ст. 1. Породичног закона, јер би се тада презиме детета разликовало од презимена његових родитеља", неосновани су и без правног утемељења. Наиме, неспорно је да родитељи детета могу да имају различита презимена, док се детету, сходно чл. 345. ст. 1. Породичног закона, презиме одређује према презимену једног или оба родитеља. Сагласно чл. 7. Породичног закона родитељско право припада мајци и оцу заједно, док су према ст. 2. овог члана родитељи равноправни у вршењу овог права. Једно од права родитеља јесте и одређивање личног имена детета, које се састоји од имена и презимена. Према томе, наведена одредба не прописује било које искључење или органичење права родитеља да уколико имају различита презимена, одреде да и детету дају презиме оца и мајке. Стога је неосновано образложење да би се презиме детета разликовало од презимена његових родитеља, уколико дете носи различита презимена оба родитеља. И у случају када родитељи имају различита презимена, а одлуче да детету одреде презиме према презимену једног родитеља, дете нема презиме које је различито од презимена својих родитеља, већ само презиме једног родитеља. Тако и у ситуацији када родитељи одлуче да детету дају презиме према својим различитим презименима, дете нема различито презиме од својих родитеља, већ управо има презимена оба своја родитеља. Према томе, неприхватљив је аргумент да се ускраћивањем права родитеља са различитим презименима да детету дају презиме оба родитеља спречава да дете носи презиме различито од презимена родитеља. Ако родитељи, независно од тога да ли су у браку или нису, имају различита презимена, припадност детета породици управо се ојачава тиме што дете носи презиме оба родитеља.

3.12. Повереница за заштиту равноправности указује да је једино ограничење при одређивању презимена детета садржано у ставу 2. чл. 345. Породичног закона, којим је прописано да родитељи не могу заједничкој деци да одреде различита презимена. Сагласно наведеној одредби, родитељи који одреде презиме детету, било према презимену једног или оба родитеља, морају исто презиме да одреде и другој заједничкој деци.

3.13. Мишљење Министарства за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, према коме родитељи не могу детету да одреде презиме према презимену оба родитеља, у случају када имају различита презимена, производи негативне последице за супружнике који су, на основу својих уверења, изабрали законску могућност да имају различита презимена, јер су онемогућени да слободно одаберу презиме за своје дете, чиме су стављени у неравноправан положај у односу на друге родитеље који имају могућност да свом детету одреде презиме по презимену оба родитеља, а на основу својих уверења у погледу избора презимена приликом склапања брака. Ово мишљење, такође, производи негативне последице за дете, које је ускраћено да носи презиме

оба своја родитеља, чиме је дете доведено у неравноправан положај у односу на другу децу која имају могућност да носе презиме оба родитеља, на основу уверења својих родитеља.

3.14. На основу свега наведеног, Повереница за заштиту равноправности указује да цитирана одредба чл. 345. ст. 1. Породичног закона упућује да родитељи имају право да детету одреде презиме без дискриминације, односно, у конкретном случају и по презимену оца и презимену мајке, када су им презимена различита.

4. МИШЉЕЊЕ

Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања прекршило је одредбе Закона о забрани дискриминације приликом давања мишљења општинским органима управе, у вези са тумачењем одредбе чл. 345. ст. 1. Породичног закона, којим су онемогућени родитеље који су приликом склапања брака, у складу са својим уверењима, изабрали законску могућност да имају различита презимена, да детету одреде презиме према презимену оба родитеља, односно, да детету одреде оба своја презимена.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује Министарству за рад, запошљавање, борачка и социјална питања да:

5.1. Предузме, без одлагања, све неопходне радње и мере које ће омогућити да општински и градски огрaни управе, приликом уписа презимена детета у матичну књигу рођених, омогуће упис презимена детета и према различитим презименима оца и мајке, уколико родитељи такво презиме одреде.

5.2. Убудуће води рачуна да у оквиру обављања послова из своје надлежности, поступа у складу са антидискриминационим прописима.

Потребно је да Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, обавести Повереницу за заштиту равноправности о спровођењу ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Сагласно чл. 40. Закона о забрани дискриминације, уколико Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, Повереница за заштиту равноправности може о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

Повереник за заштиту равноправности не одлучује о правима и обавезама правних субјеката. У складу са тим, није ни прописана могућност изјављивања жалбе или приговора против мишљења и других правних аката које Повереник доноси.

Притужба М. П. против градске управе града Пожаревца због дискриминације по основу породичног статуса у области социјалне заштите

бр. 07-00-198/2014-02 датум: 12.8.2014.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднела М. П. из П. против Градске управе града Пожаревца. У току поступка утврђено је да је М. П. поднела захтев Градској управи града Пожаревца за остваривање права на новчану накнаду за прворођено дете. Међутим, Градска управа града Пожаревца одбила је њен захтев са образложењем да не испуњава све услове за остваривање права на новчану накнаду, односно, да нема пребивалиште на територији града Пожаревца шест месеци пре рођења детета. Одлуком о финансијској подршци породици са децом прописано је да право на новчану накнаду за прворођено дете остварује мајка која има пребивалиште на територији града Пожаревца више од шест месеци пре рођења детета и која је остварила право на родитељски додатак. Право на новчану накнаду за прворођено дете може да оствари и отац детета, под условом да мајка детета није жива, да је на издржавању казне затвора или је лишена родитељског права у корист оца. Имајући у виду да је Градска управа града Пожаревца у конкретном случају поступила у свему складу са Одлуком о финансијској подршци породици са децом, коју је дужна да поштује, као и да сама Градска управа није доносилац овог акта, већ да је доносилац Скупштина града Пожаревца, Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да непризнавањем права М. П. на новчану накнаду за прворођено дете Градска управа, против које је поднета притужба, није прекршила Закон о забрани дискриминације. Поводом притужбе због дискриминације, Повереница је, сагласно својим законским овлашћењима, извршила анализу услова прописаних Одлуком о финансијској подршци породици са децом коју је донела Скупштина града Пожаревца, на основу које је утврдила да услов за остваривање права на новчану накнаду за прворођено дете који се односи искључиво на пребивалиште мајке, нема објективно и разумно оправдање, јер прописивање овог услова, без узимања у обзир пребивалишта оца детета и самог детета, није оправдан ни с аспекта сврхе, ни с аспекта последица које производи. Сагласно томе, Скупштини општине Пожаревца упућена је одговарајућа препорука.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се обратила М. П. из П. због решења Градске управе града Пожаревца, којим јој се не признаје право на једнократну новчану надокнаду за прворођено дете.

1.2. У притужби је навела:

- да јој решењем Одељења за друштвене делатности Градске управе града Пожаревца није признато право на једнократну новчану надокнаду за прворођено дете, јер није имала пребивалиште на територији града Пожаревца дуже од шест месеци до дана рођења детета,
- да је на ово решење поднела жалбу Градском већу града Пожаревца, али је жалба одбијена као неоснована,
- да је завршила школу у Пожаревцу, да је њен супруг рођен и живи у Пожаревцу, те да је и њиховом заједничком детету пријављено пребивалиште у овом граду,
- да је на овај начин њена породица доведена у неравноправан положај у односу на друге породице са прворођеним дететом.

1.3. Уз притужбу су поднети следећи докази: 1) решење Градске управе града Пожаревац бр. 06-183-326/14 од 26. фебруара 2014. године; 2) жалба на решење бр. 06-183-326/14 од 3. марта 2014. године; 3) допуна жалбе од 6. марта 2014. године; 4) решење Градског већа града Пожаревца бр. 01-183-326 од 24. априла 2014. године; 5) Одлука о финансијској подршци породици са децом; 6) потврда о школовању бр. 342 од 24. априла 2014. године и 7) диплома о стеченом вишем образовању бр. 15/2328 од 13. октобра 2008. године.

1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење Б. К., начелника Градске управе града Пожаревца.

1.5. У изјашњењу на притужбу, између осталог, наведено је:

- да је новчана накнада за прворођено дете право које остварује мајка детета или отац у изузетним случајевима,
- да ову новчану накнаду исплаћује локална самоуправа на основу чл. 2. и чл. 3. Одлуке о финансијској подршци породици са децом, а која је донета на основу чл. 9. ст. 4. Закона о финансијској подршци породици са децом;
- да је локална самоуправа желела да ово право остварују мајке које имају пребивалиште на територији града Пожаревца дуже од шест месеци, како би спречила да се, због ограничених средстава, ова новчана накнада исплаћује и мајкама чије је пребивалиште ван Пожаревца,
- да је одлучено да право на новчану накнаду за прворођено дете остварује мајка, јер му је смисао да стимулише мајке да рађају децу,
- да је постављено ограничење да овај вид надокнаде могу да остваре само мајке које имају пријављено пребивалиште на територији града Пожаревца дуже од шест месеци, јер су градови који нису имали овај услов имали лоша искуства, односно, долазило је до злоупотребе тог права,
- да је ранијом одлуком о новчаној накнади за прворођено дете из 2010. године било прописано да право на новчану накнаду остварује свака мајка која има пребивалиште у граду Пожаревцу и која је остварила право на родитељски додатак. Међутим, неке породиље су злоупотребљавале овакву одлуку, односно, догађало се да пријаве

пребивалиште на територији града Пожаревца само док не остваре ово право, па потом пребивалиште одјаве,

- да је подноситељка притужбе, уколико су били испуњени сви услови, ово право могла да оствари пре одјаве пребивалишта у Великом Градишту,
- да је подноситељка притужбе остварила право на родитељски додатак у Градској управи града Пожаревца,
- да органи локалне самоуправе нису ни на који начин дискриминисали М. П.

1.6. Уз изјашњење достављени су следећи докази: решење Градске управе града Пожаревца бр. 06-183-435 од 25. фебруара 2014. године којим се М. П. признаје право на родитељски додатак и Одлука о финансијској подршци породици са децом.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Увидом у Одлуку о финансијској подршци породици са децом утврђено је да право на новчану накнаду за прворођено дете остварује мајка која има пребивалиште на територији града Пожаревца више од шест месеци пре рођења детета и која је остварила право на родитељски додатак.

2.2. Увидом у притужбу и решење Градске управе града Пожаревца бр. 06-183-326/14 од 26. фебруара 2014. године утврђено је да је М. П. пријавила пребивалиште у Пожаревцу 14. новембра 2013. године, а да је дете, П. П., родила 22. јануара 2014. године. Увидом у наводе из притужбе, који нису спорни међу странама у поступку, утврђено је да је супруг подноситељке притужбе И. П., рођен у Пожаревцу, те да у овом граду живи целог живота, ради и плаћа порез. Такође, њихово заједничко дете рођено је у Пожаревцу и пребивалиште јој је пријављено на адреси родитеља, у улици ... бр. ...

2.3. Утврђено је да је Градска управа града Пожаревца донела решење бр. 06-183-326/14 од 26. фебруара 2014. године, којим се подноситељки притужбе не признаје право на једнократну новчану надокнаду у износу од 40.000,00 динара за прворођено дете, јер је утврђено да мајка нема пребивалиште на територији града Пожаревца дуже од шест месеци пре рођења детета.

2.4. Увидом у решење Градског већа града Пожаревца бр. 01-183-326 од 24. априла 2014. године утврђено је да је подноситељка притужбе поднела благовремену жалбу на решење Градске управе града Пожаревца бр. 06-183-326/14 од 26. фебруара 2014. године. Градско веће града Пожаревца одбило је жалбу као неосновану са образложењем да није имала пребивалиште на територији града Пожаревца више од шест месеци пре рођења детета.

2.5. Утврђено је да је подноситељка притужбе 25. фебруара 2014. године остварила право на родитељски додатак у износу предвиђеном за прво дете. Решење којим је остварила право на родитељски додатак донела је Градска управа Пожаревца.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету ценила је наводе из притужбе и изјашњења, доказе који су приложени, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.3. Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода из 1950. године, у чл. 14. забрањује дискриминацију и прописује да се уживање права и слобода предвиђених у овој Конвенцији обезбеђује без дискриминације по било ком основу, као што су пол, раса, боја коже, језик, вероисповест, политичко или друго мишљење, национално или социјално порекло, веза са неком националном мањином, имовно стање, рођење или други статус.

3.4. Устав Републике Србије забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета.

3.5. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, којим је дискриминација дефинисана као свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Чланом 8. Закона о забрани дискриминације је прописано да повреда начела једнаких права и обавеза постоји ако се лицу или групи лица, због његовог односно њиховог личног својства, неоправдано ускраћују права и слободе или намећу обавезе које се у истој или сличној ситуацији не ускраћују или не намећу другом лицу или групи лица, ако су циљ или последица предузетих мера неоправдани, као и ако не постоји сразмера између предузетих мера и циља који се овим мерама остварује.

3.6. Закон о финансијској подршци породици са децом, одредбама чл. 9. прописује да права на финансијску подршку породици са децом представљају: 1) накнаде зараде за време породиљског одсуства, одсуства са рада ради неге детета и одсуства ради посебне неге детета; 2) родитељски додатак; 3) дечији додатак; 4) накнада трошкова боравка у предшколској установи за децу без родитељског старања; 5) накнада трошкова боравка

у предшколској установи за децу са сметњама у развоју и 6) регресирање трошкова боравка у предшколској установи деце из материјално угрожених породица. Одредбом ст. 4. овог члана прописано је да општина, односно град могу, ако су обезбедили средства, да утврде и друга права, већи обим права од права утврђених овим законом и повољније услове за њихово остваривање.

3.7. Одлуком о финансијској подршци породици са децом прописано је да право на накнаду за прворођено дете остварује мајка која има пребивалиште на територији града Пожаревца више од шест месеци пре рођења детета и која је остварила право на родитељски додатак. Одредбом чл. 3. ст. 1. прописано је да ово право може да оствари и отац детета, под условом да мајка детета није жива, да је на издржавању казне затвора или је лишена родитељског права у корист оца, док су одредбом чл. 5. прописани докази које корисник/ца права мора да достави уз захтев за остваривање права на новчану накнаду, и то: решење о остареном праву на родитељски додатак мајке за прворођено дете, фотокопија важеће личне карте и пријаве пребивалишта за мајку, као и потписана изјава о пребивалишту, која је саставни део захтева.

АНАЛИЗА ДОКАЗА ДОСТАВЉЕНИХ УЗ ПРИТУЖБУ И НАВОДА ИЗ ИЗЈАШЊЕЊА

3.8. На основу доказа који су достављени уз притужбу и навода из изјашњења, утврђено је да је М. П. поднела захтев Градској управи града Пожаревца за остваривање права на новчану накнаду за прворођено дете. Градска управа града Пожаревца одбила је њен захтев са образложењем да не испуњава све услове за остваривање права на новчану накнаду, односно, нема пребивалиште на територији града Пожаревца шест месеци пре рођења детета.

3.9. Повереница за заштиту равноправности констатује да је у конкретном случају потребно утврдити да ли је Градска управа града Пожаревца различито третирала подноситељку притужбе на основу њеног личног својства – пребивалишта, у односу на остале грађанке и грађане који имају пребивалиште на територији града Пожаревца дуже од шест месеци пре рођења првог детета.

3.10. Одлуком о финансијској подршци породици са децом прописано је да право на новчану накнаду за прворођено дете остварује мајка која има пребивалиште на територији града Пожаревца више од шест месеци пре рођења детета и која је остварила право на родитељски додатак. Право на новчану накнаду за прворођено дете може да оствари и отац детета, под условом да мајка детета није жива, да је на издржавању казне затвора или је лишена родитељског права у корист оца. Подноситељка притужбе је 14. новембра 2013. године пријавила пребивалиште на територији града Пожаревца, а прво дете, П. П., родила је 22. јануара 2014. године. У складу са тим, подноситељка притужбе имала је пријављено пребивалиште на територији града Пожаревца само два месеца пре рођења детета. Стога, имајући у виду цитиране одредбе Одлуке о финансијској подршци породици са децом, Повереница за заштиту равноправности констатује да подноситељка притужбе нема право на новчану накнаду за прворођено дете.

3.11. Имајући у виду да је Градска управа града Пожаревац у конкретном случају поступила у свему складу са Одлуком о финансијској подршци породици са децом, коју је дужна да поштује, као и да сама Градска управа није доносилац овог општег акта, већ да је доносилац Скупштина града Пожаревца, Повереница за заштиту равноправности дала

је мишљење да непризнавањем права М. П. на новчану накнаду за прворођено дете Градска управа, против које је притужба поднета, није прекршила Закон о забрани дискриминације.

3.12. Сагледавајући утврђене чињенице и релевантне правне прописе, Повереница за заштиту равноправности дала је мишљење да Градска управа града Пожаревац, доношењем решења којим М. П. није признато право на новчану накнаду за прворођено дете, није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

Повереница за заштиту равноправности приступила је анализи услова прописаних Одлуком о финансијској подршци породици са децом коју је донела Скупштина града Пожаревца. Анализа је показала да услов за остваривање права на новчану накнаду за прворођено дете, прописан наведеном Одлуком, који се односи искључиво на пребивалиште мајке, нема објективно и разумно оправдање, јер прописивање овог услова, без узимања у обзир пребивалишта оца детета и самог детета, није оправдан ни с аспекта сврхе, ни с аспекта последица које производи. Сагласно томе, Скупштини општине Пожаревац упућена је одговарајућа препорука број 021-02-196/2014-02.

4. МИШЉЕЊЕ

Решењем Градске управе града Пожаревца којим се М. П. из П. не признаје право на новчану накнаду за прворођено дете нису прекршене одредбе Закона о забрани дискриминације.

Против овог мишљења није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката.

Притужбе због дискриминације по основу пола и рода

ПОВЕРЕНИК ЗА ЗАШТИТУ РАВНОПРАВНОСТИ

Притужба П. Ч. из Б. Против С. Р. из Б. због дискриминације по основу пола и рода у поступку здравствене заштите

бр. 07-00-193/2014-02 датум: 1.8.2014.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе П. Ч. из Б. против др С. Р, лекара у У. дечијој клиници у Б. Подносилац притужбе је навео да је након операције био са дететом у соби, да му је након што је на кратко отишао до куће, по повратку у болницу дежурни лекар онемогућио да буде у болничкој соби са сином, иако су у тренутку његовог напуштања болнице, у болничкој соби где је био смештен његов син, била присутна два родитеља деце која су оперисана. Сматра да је дискриминисан на основу пола, односно, да му није дозвољено да буде са дететом у болничкој соби само зато што је мушкарац. У. дечија клиника је у изјашњењу навела да смата да је дежурни лекар поступио професионално, као и да клиника обезбеђује могућност боравка уз дете родитељима, усвојитељима или старатељима без обзира на пол. Анализа Одлуке о финансијској надокнади трошкова мајки пратиља, у којој се уређују трошкови и услови боравка искључиво мајкама пратиљама пацијената, показала је да је само мајкама дозвољено да буду пратиље деци. Поред тога, утврђено је да је Обавештењем о боравку очева на клиници као пратилаца пацијената предвиђено да очеви и друге особе могу бити пратиоци у ситуацијама када је мајка спречена. Повереница за заштиту равноправности утврдила је да прописивање оваквог правила представља поступање у складу са предрасудама, обичајима и другим друштвеним обрасцима понашања, која су заснована на стереотипним ставовима о улози полова, односно представља дискриминацију на основу пола. Због тога је дато мишљење да је доношењем Одлуке о финансијској надокнади трошкова мајки пратиља бр. 017/2-22/34 од 8. јула 2013. године, према којој се само мајци пратиљи одобрава боравак на клиници и давањем Обавештења о боравку очева на клиници као пратилаца пацијената бр. 017-2602/1 од 30. октобра 2013. године према којем се дозвољава боравак оца и других пратилаца у случајевима када пацијенти немају пратиоце женског пола, У. дечија клиника у Б. прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације. У. дечијој клиници у Б. је препоручено да измени Одлуку о финансијској надокнади трошкова мајкама пратиљама, тако што ће се избацити услов који се односи на пол пратиоца, чиме ће се омогућити да оба родитеља (старатеља/усвојитеља), под једнаким условима, могу да бораве у својству пратиоца у болничким собама, као и да убудуће, у оквиру обављања послова из своје надлежности, поступа у складу са антидискриминационим прописима.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереница за заштиту равноправности примила је притужбу П. Ч. из Б. коју је поднео против С. Р., лекара у У. дечијој клиници у Б. У притужби је наведено:

- да је његово дете А. Ч., 4. маја 2014. године примљено у Дечију болницу у Т. улици, због операције слепог црева;
- да су он и његова супруга М. Ч. били са дететом након операције, да су се уверили да се дете добро осећа и да су, након разговора са лекаром, одлучили да га оставе да се одмори, па су напустили болницу;
- да га је након сат времена позвао син и замолио да се врати у болницу и буде уз њега. Када се вратио у болницу, дете се неколико пута будило и сваки пут га молило да остане са њим до јутра;
- да је око 23,30 ч, када је дете заспало накратко, отишао до куће да се пресвуче, да је по повратку у болницу на степеништу срео дежурног лекара који му је забранио да буде поред детета;
- да је лекару рекао да по закону има право да буде са дететом, на шта му је лекар одговорио да је он у болници закон и да не може да буде поред детета јер је он отац и инсистирао да је његово присуство сувишно јер дете ионако спава;
- да није хтео да напусти болницу и да је рекао дежурном лекару да ће то урадити само уколико позове полицију, што је лекар и урадио, те је болницу напустио у пратњи полиције;
- да су у тренутку његовог напуштања болнице, у болничкој соби где је био смештен његов син, била присутна два родитеља деце која су оперисана;
- да по чл. 26. Закона о правима пацијената има право да буде са дететом које је млађе од 15 година;
- да сматра да је дискриминисан на основу личног својства – пола, јер му током постоперативног боравка у болници није дозвољено да буде са дететом у болничкој соби само зато што је мушкарац.

1.2. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, у складу са чл. 35. став 4. и 37. став 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка затражено изјашњење од др С. Р. и З. Р., генералног директора У. дечије клинике у Б. У изјашњењу З. Р., генералног директора У. дечије клинике у Б., између осталог, наведено је:

- да је након пријема захтева за изјашњење затражио изјашњења др С. Р. и др В. В, шефа дежурне екипе и именовао Комисију за унутрашњу проверу квалитета рада;
- да је Комисија доставила мишљење да је лекар С. Р. поступио професионално и није угрозио права П. Ч., као оца пацијента који је хоспитализован у У. дечијој клиници;
- да је 30. октобра 2013. године запосленима упутио Обавештење о боравку очева на клиници, којим се даје налог да у случајевима када одређени пацијенти из оправданог разлога немају пратиоце женског пола, а постоји могућност да се на одељењу обезбеди адекватан смештај, дозволи боравак очева или других пратилаца мушког пола уз хоспитализованог пацијента;
- да је у истом обавештењу наведено да ће се одредбе Одлуке Управног одбора о финансијској надокнади за мајке пратиље, важити и за мушке пратиоце пацијента;

- да У. дечија клиника обезбеђује могућност боравка уз дете родитељима, усвојитељима или старатељима детета без обзира на пол, као и да сматрају да су наводи из притужбе неосновани.

1.3. У изјашњењу лекара С. Р., између осталог, наведено је:

- да је подносиоцу притужбе током дана био омогућен боравак са дететом, али је током ноћи поново дошао и инсистирао да буде уз дете које је доброг здравственог стања и које је спавало;
- да му је саветовао да дође сутрадан ујутру, јер је стање пацијента добро и због тога што су у тој соби била још четири хоспитализована пацијента и два пратиоца. Да је тада отац пацијента постао агресиван, након чега је позвао полицију да га изведе из болнице;
- да је питање боравка пратилаца пацијената у У. дечијој клиници регулисано Одлуком Управног одбора од 3. јула 2013. године, а затим и налогом директора који се односи на случајеве када пацијенти немају пратиоце женског пола.

1.4. Уз изјашњења су достављени следећи докази: 1) решење о именовању Комисије за унутрашњу проверу квалитета рада бр. 017-893/4 од 6. маја 2014. године, 2) извештај Комисије за унутрашњу проверу квалитета рада бр. 017-893/6 од 23. маја 2014. године, 3) обавештење о боравку очева на клиници као пратилаца пацијената бр. 017-2602/1 од 30. октобра 2013. године, 4) одлука о финансијској надокнади трошкова мајки пратиља бр. 017/2-22/34 од 8. јула 2013. године, 5) изјаву С. Р. од 6. маја 2014. године.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Увидом у решење о именовању Комисије за унутрашњу проверу квалитета рада бр. 017-893/4 од 6. маја 2014. године, утврђено је да је З. Р, директор клинике, донео решење о именовању комисије због жалбе родитеља пацијента А. Ч., да су задаци комисије да изврши проверу квалитета, сачини записник и поднесе извештај о извршеној провери у којем ће навести своја запажања, уочене недостатке и мере које се предлажу ради отклањања недостатака. Из извештаја Комисије за унутрашњу проверу квалитета рада бр. 017-893/6 од 23. маја 2014. године, утврђено је да лекарска комисија сматра да С. Р. није направио професионалну грешку, као и да је поступао по професионалним и етичким кодексима. У извештају је наведено да се из изјаве родитеља види да је оцу било омогућено да цео дан проведе у болници, а да је проблем настао тек у поноћ, када је дежурни хирург замолио оца детета да напусти болницу јер дете спава, добро се осећа и у то време посета није дозвољена. Даље је наведено да је након инсистирања оца да остане и истицања да су у болничкој соби два родитеља оперисане деце, дежурни лекар објаснио оцу да су та два родитеља званично пријављени као пратиоци деце и да о томе поседују одговарајућу документацију. Закључак комисије је да др С. Р. није угрозио права П. Ч., оца оперисаног детета, као и да је отац, због стресне ситуације, био додатно узнемирен и осетљивији те зато није желео да напусти болницу.

2.2. Увидом у изјаву др С. Р., дежурног лекара од 6. маја 2014. године која је достављена директору клинике, утврђено је да је оперисао А. Ч., да је пацијент на одељење примљен у пратњи оца, а да је мајка дошла касније како би потписала неопходне сагласности за операцију, да је постоперативни ток текао уредно и уз дете је био отац све док у 23 ч није напустио одељење. У изјави је наведено да је у међувремену имао оперативни за-

хват и да је, када је изашао из сале, затекао П. Ч. са торбом који га је обавестио да има намеру да остане поред детета као пратилац. Како је у том тренутку у тој болесничкој соби било петоро деце и два пратиоца и с обзиром на доба ноћи, обавестио га је да није неопходно да буде са дететом и да ујутру након визите може да регулише са службом болнице потписивање папира о пријему пратиоца. У изјави је даље навео да је тада дошло до промене понашања П. Ч., да је постао агресиван, што је довело до тога да позове полицију, јер га је онемогућавао да обавља посао и узнемиравао пацијенте који су спавали. Током разговара са полицијом био је присутан и шеф дежурне екипе В. В. У изјави је навео и да П. Ч. није тражио да остане са дететом у својству пратиоца, иако је имао ту могућност све време док је боравио поред детета.

2.3. Увидом у Одлуку о финансијској надокнади трошкова мајки пратиља бр. 017/2-22/34 од 8. јула 2013. године, утврђено је следеће:

- За дете од једне до осамнаест година старости, мајци пратиљи одобрава се боравак на Клиници, без плаћања трошкова у следећим ситуацијама [...] (тачка 2);
- Руководилац организационе јединице утврђује да ли је присуство мајке неопходно, у његовом одсуству одлучује ординирајући лекар (тачка 3);
- У свим осталим случајевима мајка пратиља може боравити са дететом, уз надокнаду трошкова свог боравка у износу од 700,00 динара дневно (тачка 5);
- Све мајке пратиље које бораве на Клиници, под условима из [...] у обавези су да дају изјаву да су упознате и сагласне са финансијским обавезама, те да на лични захтев остају уз дете (тачка 8);
- Све мајке пратиље морају бити упознате са обавезом да се придржавају кућног реда Клинике, посебно правила понашања и облачења (тачка 10);
- Сви запослени у У. дечијој клиници су у обавези да се придржавају ове Одлуке (тачка 11).

2.4. Увидом у документ Обавештење о боравку очева на клиници као пратилаца пацијената бр. 017-2602/1 од 30. октобра 2013. године, утврђено је да директор клинике обавештава све запослене да одредбе Одлуке о финансијској надокнади трошкова мајки пратиља бр. 017/2-22/34 од 8. јула 2013. године, важе и за мушке пратиоце пацијената. У обавештењу се наводи да имајући у виду постојеће ограничене просторне капацитете и тешкоће у обезбеђивању адекватног смештаја за пратиоце пацијената, као и разлоге културолошке природе, досадашња пракса је била да уз дете на клиници могу боравити искључиво мајке или друге особе женског пола. У складу са чл. 26. Закона о правима пацијената и одредбама Закона о здравственом осигурању, пратиоци пацијента могу бити особе женског и мушког пола, те у односу на обавезу да се придржавају постојећих прописа директор налаже да у случајевима када одређени пацијенти немају пратиоце женског пола, из било којег оправданог разлога а постоје могућности да се обезбеди адекватан смештај, да се дозволи боравак очева или других одговарајућих пратилаца мушког пола уз хоспитализованог пацијента.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету ценила је наводе из притужбе и изјашњења, доказе који су приложени, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти и другим лицима препоручује мере за остваривање равноправности.

3.3. Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да бројни обавезујући и необавезујући документи међународних организација чија је Република Србија чланица, указују на потребу отклањања сваког вида дискриминације жена. Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена (CEDAW, 1979), коју је Република Србија ратификовала, између осталог, прописује да су државе чланице у обавези да се уздрже од сваког поступка или праксе дискриминације жена и да обезбеде да јавни органи и институције поступају у складу са овом обавезом. Ратификацијом ове Конвенције, Србија се између осталог обавезала да предузима све подесне мере ради отклањања дискриминације жена а посебно ради измене друштвених и културних обичаја у погледу понашања мушкараца и жена да би се отклониле предрасуде, као и уобичајена и свака друга пракса заснована на схватању о инфериорности или супериорности једног или другог пола или традиционалној улози мушкараца, односно жена. У Пекиншкој декларацији и Платформи за акцију наведено је да сви здравствени радници и службе поштују људска права и да се придржавају етичких, професионалних и родно осетљивих стандарда, а као једна од мера за спровођење овог циља наведено је подстицање мушкараца да једнако учествују у бризи о деци и у обављању кућних послова, као и да пружају свој део финансијске подршке породици.

3.4. Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода у чл. 14. прописује да се уживање права и слобода предвиђених у овој конвенцији обезбеђује без дискриминације по било ком основу, као што су пол, раса, боја коже, језик, вероисповест, политичко или друго мишљење, национално или социјално порекло, веза с неком националном мањином, имовно стање, рођење или други статус.

3.5. Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да Устав Републике Србије у чл. 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета. Одредбом члана 15. прописана је равноправност жена и мушкараца и обавеза државе да развија политику једнаких могућности, док је чл 65. Устава РС прописана равноправност родитеља приликом остваривања права и дужности да издржавају, васпитавају и образују своју децу.

3.6. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, који у чл. 2. ст. 1. т. 1. прописује да дискриминација и дискриминаторно поступање означава свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Одредбама чл. 4. Закона о забрани дискриминације прописано је да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно, забрану дискриминације. С обзиром на чињенице и околности конкретног случаја, за његово разматрање релевантне су одредбе члана 6. Закона о забрани дискриминације према којој непосредна дискриминација постоји ако се лице или група лица, због његовог, односно, њиховог личног својства у истој или сличној ситуацији, било којим актом, радњом или пропуштањем, стављају или су стављени у неповољнији положај или би могли бити стављени у неповољнији положај. Одредбом чл. 20. овог закона одређено је да дискриминација на основу пола постоји ако се поступа противно начелу равноправности полова, односно начелу поштовања једнаких права и слобода жена и мушкараца у политичком, економском, културном и другом аспекту јавног, професионалног, приватног и породичног живота.

3.7. Законом о равноправности полова прописано је да је дискриминација на основу пола свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства) које има за циљ или последицу да лицу или групи отежа, угрози, онемогући или негира признање, уживање или остваривање људских права и слобода у политичкој, економској, друштвеној, културној, грађанској, породичној и другој области. У чл. 2. ст. 4. прописано је да државни органи, органи аутономних покрајина, органи јединица локалне самоуправе, организације којима је поверено вршење јавних овлашћења, као и правна лица која оснива или финансира у целини, односно у претежном делу Република Србија, аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе дужни су да прате остваривање равноправности засноване на полу у свим областима друштвеног живота, примену међународних стандарда и Уставом зајемчених права у овој области.

3.8. Одредбом чл. 6. ст. 2. Закона о правима пацијената прописано је да у поступку остваривања здравствене заштите пацијент има право на једнак приступ здравственој служби, без дискриминације у односу на финансијске могућности, место становања, врсту обољења, време приступа здравственој служби или у односу на неку другу различитост која може да буде узрок дискриминације.

3.9. Акционим планом за спровођење Стратегије за побољшање положаја жена и унапређење родне равноправности, под појединачним циљем 4 – Јачање капацитета здравствене заштите увођењем родне димензије у систем, предвиђено је укључивање родне димензије у професионалне и етичке кодексе и увођење родно сензитивних здравствених процедура, као и континуирана обука здравствених радника за увођење родне димензије у здравствену праксу.

АНАЛИЗА НАВОДА ИЗ ПРИТУЖБЕ И ИЗЈАШЊЕЊА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

3.10. Након утврђивања чињеничног стања и релевантног правног оквира, било је потребно испитати да ли је У. дечија клиника у Б. доношењем правила да са децом у болничким собама могу боравити само мајке, односно првенствено мајке, извршила акт дискриминације на основу личног својства – пола.

3.11. На основу навода из притужбе, изјашњења и приложених доказа неспорно је да је Управни одбор У. дечије клинике у Б. донео Одлуку о финансијској надокнади трошкова мајки пратиља бр. 017/2-22/34 од 8. јула 2013. године, у којој се уређују трошкови и услови боравка искључиво мајкама пратиљама пацијената (који имају до 18 година живота), на основу које се може закључити да је само мајкама дозвољено да буду пратиље пацијената. Неспорно је, такође, да П. Ч, оцу пацијента није омогућено да проведе ноћ са дететом у болничкој соби.

3.12. Повереница за заштиту равноправности констатује да у конкретном случају, предмет анализе није поступање др С. Р., дежурног лекара и У. дечије клинике у Б. само у односу на подносиоца притужбе, у вези са конкретним догађајем. Наиме, делови изјашњења др С. Р. и директора У. дечије клинике у Б. о томе да ли је подносилац притужбе био званично пријављен као пратилац, колико је пратилаца у том тренутку било у болничкој соби, као и о евентуалном непримереном понашању подносиоца притужбе нису од примарног значаја, имајући у виду друге околности овог случаја. Наиме, најпре је потребно испитати да ли је У. дечија клиника у Б. извршила акт дискриминације постављањем услова да се само мајкама пратиљама одобрава боравак на клиници, а очевима само уколико мајке нису у могућности да буду пратиље.

3.13. Евидентно је да постављање ограничења у погледу пола родитеља за боравак са дететом у болничкој соби, доводи до тога да се очеви онемогућавају да бораве на клиници као пратиоци деце. Оваквим ограничењем искључен је један од родитеља, искључиво на основу пола. Постављање овог услова представља непосредну дискриминацију на основу пола.

3.14. У односу на наводе из изјашњења да је током прошле године директор клинике донео обавештење којим се уређује боравак очева као пратиоца на клиници и тако омогућио да оба родитеља могу да буду пратиоци, Повереница за заштиту равноправности указује да је позитивно што је директор клинике увидео да постојећа одлука није у складу са законским прописима. Међутим, Повереница је става да обавештење које је директор упутио није довољно, јер је одлука Управног одбора и даље на снази, што може изазвати проблеме приликом примене, посебно ако се има у виду да је обавештење директора у супротности са одлуком Управног одбора. Уједно, Повереница указује да сви акти У. дечије клинике морају бити у складу са прописима, укључујући и императивне прописе о забрани дискриминације.

Поред тога, чак и када би се занемарила чињеница да је обавештење директора у супротности са одлуком коју је донео Управни одбор, треба имати у виду да ни обавештењем директора нису изједначена оба родитеља, већ је прописано да очеви могу бити пратиоци у ситуацијама када је мајка спречена. Нејасно је зашто је директор наложио да се дозволи боравак оца и других пратиоца само у случајевима када пацијенти немају пратиоце женског пола, али из овог обавештења недвосмислено се може закључити да

се као пратиоци детета јављају првенствено мајке, а само у случајевима када оне нису у могућности да буду пратиље, то могу бити и друге особе. Самим тим, евидентно је да ни обавештењем директора није обезбеђена равноправност родитеља на основу пола.

3.15. Повереница додатно указује да није јасно на основу којих критеријума је процењено да са децом у болничким собама могу боравити само мајке, односно, првенствено мајке, посебно ако се има у виду чињеница да су у питању особе које су пратиоци деце, родитељи, старатељи или усвојитељи, да они нису пацијенти и пацијенткиње, те је ирелевантно водити рачуна о полу пратиоца. Међутим, Повереница указује да ставови према којима се жене првенствено сматрају за неговатељице, односно, оне које су искључиво задужене за бригу о деци, засновани су на стереотипима и предрасудама које је потребно превазићи. С обзиром да је одлука Управног одбора донета на основу уверења и праксе, што је утврђено из навода из изјашњења у којем се, између осталог, наводе разлози културолошке природе, Повереница за заштиту равноправности указује да прописивање оваквог правила представља поступање у складу са предрасудама, обичајима и другим друштвеним обрасцима понашања, која су заснована на стереотипним ставовима о улози полова, односно представља дискриминацију на основу пола, која је изричито забрањена. Стога је евидентно да постављање услова који се односи на пол родитеља/старатеља/усвојитеља представља непосредну дискриминацију на основу пола.

3.16. Поводом навода из изјашњења да је у конкретном случају болничка соба већ имала доста пацијената и пратилаца, те да би се боравком подноситеља притужбе створила гужва, Повереница сматра да је на ординирајућем лекару да оцени да ли је присуство пратиоца сврсисходно и да ли омета друге пацијенте, водећи рачуна о принципу најбољег интереса детета, те се ово овлашћење не доводи у питање. Међутим, у ситуацијама када је нужно донети одлуку који ће од пратилаца остати у болничкој соби, та одлука не сме бити заснована на полу пратиоца пацијента.

3.17. Имајући све ово у виду, Повереница сматра да није неопходно упуштати се у анализу навода који се односе на конкретан догађај, односно, на чињеницу да П. Ч. није било дозвољено да борави на клиници као пратилац сину, с обзиром да у току поступка није утврђено да ли се он пријавио као пратилац у складу са прописаном процедуром.

3.18. На крају, Повереница за заштиту равноправности указује да и поред бројних међународних и домаћих прописа којима се гарантује равноправност жена и мушкараца, жене и мушкарци нису још увек равноправни у нашем друштву. Жене се и даље посматрају углавном кроз стереотипну улогу супруга и мајки, а често се услед своје биолошке функције рађања онемогућавају да напредују у каријери и развијају овај значајан део свог живота. Веома је важно имати на уму чињеницу да оба родитеља, имају права и обавезе да подједнако и активно учествују у васпитању, нези и развоју детета. Стога, приликом одлучивања о праву на боравак пратиоца у болесничким собама, нужно је обезбедити једнак третман, а све одлуке морају бити засноване на објективним критеријумима, а не на основу застарелих и стереотипних уверења или праксе. Имајући све ово у виду, Повереница за заштиту равноправности сматра да сви друштвени актери морају да пруже подршку и предузму све мере, свако у оквиру својих надлежности, како би у потпуности дошло до остварења принципа родне равноправности. При томе, здравствене институције имају посебну одговорност и изузетно важну улогу у ширењу толеранције, промени стереотипа и предрасуда, чиме се доприноси и остваривању права на слободу од дискриминације.

4. МИШЉЕЊЕ

Доношењем Одлуке о финансијској надокнади трошкова мајки пратиља бр. 017/2-22/34 од 8. јула 2013. године, према којој се само мајци пратиљи одобрава боравак на клиници и давањем Обавештења о боравку очева на клиници као пратилаца пацијената бр. 017-2602/1 од 30. октобра 2013. године према којем се дозвољава боравак оца и других пратилаца у случајевима када пацијенти немају пратиоце женског пола, У. дечија клиника у Б. прекршила је одредбе Закона о забрани дискриминације.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује У. дечијој клиници у Б. да:

5.1. Измени Одлуку о финансијској надокнади трошкова мајкама пратиљама, тако што ће се избацити услов који се односи на пол пратиоца, чиме ће се омогућити да оба родитеља (старатеља/усвојитеља), под једнаким условима, могу да бораве у својству пратиоца у болничким собама, у року од 15 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

5.2. Да убудуће, у оквиру обављања послова из своје надлежности, поступа у складу са антидискриминационим прописима.

Потребно је да У. дечија клиника у Б. обавести Повереницу за заштиту равноправности о спровођењу ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Сагласно чл. 40. Закона о забрани дискриминације, уколико У. дечија клиника у Б. не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, Повереница за заштиту равноправности може о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

Повереник за заштиту равноправности не одлучује о правима и обавезама правних субјеката. У складу са тим, није ни прописана могућност изјављивања жалбе или приговора против мишљења и других правних аката које Повереник доноси.

Притужбе због дискриминације по основу других личних својстава

ПОВЕРЕНИК ЗА ЗАШТИТУ РАВНОПРАВНОСТИ

Притужба Г. Ц. против управе за дечју заштиту због дискриминације по основу статуса у области социјалне заштите

бр. 07-00-196/2014-02 датум: 12.8.2014.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе Г. и М. Ћ. из Б. Б., против Управе за дечију, социјалну и примарну здравствену заштиту града Н., због непризнавања права на родитељски додатак и права на једнократну новчану помоћ за усвојено прворођено дете. У току поступка је утврђено да је Г. Ћ. поднела захтев за родитељски додатак и захтев за једнократну новчану помоћ за прворођено дете, а да јој надлежни орган није признао право на родитељски додатак, јер према Инструкцији Министарства рада и социјалне политике усвојитељ детета не може за усвојено дете остварити ово право, имајући у виду природу права на родитељски додатак. Анализа услова који су Законом о финансијској подршци породици са децом прописани за остваривање права на родитељски додатак показала је да је родитељски додатак мера пронаталне политике, чији је циљ подстицање рађање, да ова мера нема социјални карактер и да није усмерена према материјално угроженим слојевима становништва. Такође, како закон прописује да износ родитељског додатка расте са редом рођења детета, то је очигледно да је родитељски додатак усмерен на подстицај рађања, а не на покривање повећаних трошкова због новорођеног детета. Иако су у погледу права на родитељски додатак и права на једнократну новчану помоћ за прворођено дете усвојитељи детета стављени у неједнак положај у односу на родитеље који имају биолошку децу, Повереница за заштиту равноправности стоји на становишту да је ово разликовање објективно оправдано, имајући имајући у виду сврху родитељског додатка и једнократне новчане помоћи за прворођено дете, прописану законом и актом јединице локалне самоуправе. Због тога је Повереница за заштиту равноправности дала мишљење да непризнавањем права на родитељски додатак и права на једнократну новчану помоћ за прворођено усвојено дете Г. Ћ., Управа за дечију, примарну и социјалну здравствену заштиту града Н. није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом су се обратили Г. и М. Ћ. из Б. Б., коју су поднели против Управе за дечију, социјалну и примарну здравствену заштиту града Н. У притужби је наведено:

- да су Управи за дечију, социјалну и примарну здравствену заштиту града Н. поднели захтев за родитељски додатак, као и захтев за једнократну новчану помоћ за прворођено дете;

- да су им ови захтеви одбијени, уз образложење да наведена права не могу да остваре јер имају усвојено дете;
- да су против ових решења изјавили жалбу надлежном другостепеном органу;
- да су оваквом одлуком надлежног органа дискриминисани, с обзиром да је законским прописима биолошко дете у свему изједначено са усвојеним, док усвојитељи имају правни положај родитеља.

1.2. Уз притужбу су достављена решења Управе за дечију, социјалну и примарну здравствену заштиту града Н. бр. 7-132-170/14 од 24. априла и бр. 07-132-168/14 од 22. априла 2014. године.

1.3. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење града Н, Управе дечију, социјалну и примарну здравствену заштиту.

1.4. У изјашњењу начелнице М. П., наведено је:

- да је у поступку признања права на једнократну новчану помоћ за прво дете, утврђено да је Г. Ћ., заједно са супругом М. Ћ. усвојила малолетно дете на основу решења Центра за социјални рад у Д.;
- да Одлуком о финансијској породици са децом на територији града Н. није обухваћена категорија усвојења, као основ за остваривање права на једнократну новчану помоћ, због чега Г. Ћ. није признато право на једнократну новчану помоћ за прво дете у породици;
- да је у поступку признања права на родитељски додатак утврђено да нису испуњени услови за остваривање овог праве јер је Инструкцијом Министарства рада и социјалне политике бр. 011-00-413/2011-13 од 23. маја 2011. године, којом се ближе уређују питања за остваривање права прописаних законом, одређено да усвојитељи детета не могу за усвојено дете остварити родитељски додатак, с обзиром на природу института родитељског додатка.

1.5. Уз изјашњење је достављена Одлука о финансијској подршци породице са децом на територији града Н. и Инструкција Министарства рада и социјалне политике, бр. 011-00-413/2011-13 од 23. маја 2011. године општинским/градским управама о спровођењу Закона о финансијској подршци породици са децом.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Решењем Управе за дечију, социјалну и примарну здравствену заштиту града Н. бр. 7-132-1701/14 од 24. априла 2014. године, Г. Ћ. није признато право на родитељски додатак, уз образложење да према Инструкцији општинским/градским управама о спровођењу Закона о финансијској породици са децом Министарства рада и социјалне политике, усвојитељ детета не може за то дете остварити родитељски додатак, имајући у виду природу института родитељског додатка.

2.2. Решењем Управе за дечију, социјалну и примарну здравствену заштиту града Н. бр. 7-132-1681/14 од 22. априла 2014. године, Г. Ћ. није признато право на једнократну новчану помоћ за прво дете, са образложењем да Одлуком о финансијској подршци поро-

дици са децом на територији града Н, која је основ за остваривање права на једнократну новчану помоћ, категорија усвојења није обухваћена. Такође, одлучујући о жалби против наведене одлуке, Градско веће града Н. је одбило жалбу Г. Ћ, са образложењем да Одлуком о финансијској подршци породици са децом на територији града Н, која представља правни основ за одлучивање о праву на једнократну новчану помоћ за прворођено дете, није прописано остваривање права на једнократну новчану помоћ за усвојено дете у породици.

2.3. У инструкцији бр. 011-00-413/2011-13 од 23. маја 2011. године коју је Министарство рада и социјалне политике доставило општинским/градским управама ради спровођења Закона о финансијској подршци породици са децом, а којом се усмерава организација пословања и начин рада општинских, односно градских органа управе који врше поверене послове у спровођењу Закона о финансијској подршци породици са децом, Правилника о ближим условима и начину остваривања права на финансијску подршку породици са децом, наведено је да „полазећи од природе института родитељског додатка усвојитељ детета не може за то дете остварити право на родитељски додатак." Овом инструкцијом је одређено и да се усвојена деца рачунају у редослед рођења мајке-усвојитељке, уколико она касније роди дете.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе и изјашњења, доказе који су достављени, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.3. Устав Републике Србије, одредбом члана 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.

3.4. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, којим је регулисана општа забрана дискриминације, и то тако што је прописано да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на

лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости. Према одредби чл. 2. ст. 1. тач. 1. дискриминација је свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима.

3.5. Породични закон у чл. 6. прописује да усвојено дете има једнака права према усвојитељима као дете према родитељима, док према одредби чл. 7. усвојитељи имају правни положај родитеља. Усвојењем се између усвојеника и његових потомака и усвојитеља и њихових сродника заснивају једнака права и дужности као између детета и родитеља односно других сродника.(чл. 104).

3.6. Законом о финансијској подршци породици са децом уређује се финансијска подршка породици са децом. Према одредби чл. 1. ст. 2. овог закона, финансијска подршка породици са децом обухвата: 1) побољшање услова за задовољавање основних потреба деце, 2) посебан подстицај рађању деце и 3) подршку материјално угроженим породицама са децом, породицама са децом са сметњама у развоју и деци без родитељског старања. Одредбама чл. 14. дефинисан је родитељски додатак, као један од облика права на финансијску подршку породици са децом. У том смислу, одредбама ст. 1 и 2. овог члана прописано је да родитељски додатак остварује мајка за прво, друго, треће и четврто дете, под одређеним условима, док се редослед рођења утврђује према броју живорођене деце у моменту подношења захтева за остваривање права на родитељски додатак. Захтев за остваривање права на родитељски додатак, према одредби чл. 15. ст. 7. подноси се најкасније до навршених шест месеци живота детета, док су Правилником о ближим условима и начину остваривања права на финансијску подршку породици са децом, у чл. 15. прописани докази о испуњености услова, које је потребно поднети у оквиру процедуре за остваривање овог права.

3.7. Одлуком о финансијској подршци породици са децом на територији града Н., као права на једнократну новчану помоћ утврђена су: 1) право на једнократну новчану помоћ за прворођено дете, 2) право на месечну новчану помоћ за дупле близанце, тројке и четворке, 3) право на пакет за новорођенче, 4) једнократна новчана помоћ за прворођено дете у Новој години, 5) право на пакет за ђаке прваке, 6) право на бесплатну ужину, 7) право на регресирање трошкова боравка деце у предшколској установи, 8) право на регресирање трошкова исхране у продуженом боравку за децу основношколског узраста до 10 година. Одредбом чл. 5. ове одлуке прописано је да право на једнократну новчану помоћ у износу од 20.000 динара остварује мајка за своје прворођено дете, уколико има пребивалиште, односно боравиште на територији града Н. најмање шест месеци, ако је избеглица или расељено лице са територије Косова и Метохије и уколико се непосредно брине о детету. Захтев за остваривање овог права подноси се надлежној установи за послове дечије заштите, у року од 6 (шест) месеци од дана рођења детета (чл. 8).

АНАЛИЗА НАВОДА ИЗ ИЗЈАШЊЕЊА И ПРИЛОЖЕНИХ ДОКАЗА СА АСПЕКТА АНТИДИСКРИМИНАЦИОНИХ ПРОПИСА

3.8. С обзиром на предмет ове притужбе, у конкретном случају је потребно утврдити да ли је Управа за дечију, социјалну и примарну здравствену заштиту града Н, не признајући право на родитељски додатак и право на једнократну новчану помоћ за прворођено дете Г. Ћ. зато што је усвојитељка, а не биолошка мајка детета извршила акт дискриминације.

3.9. Управа за дечију, социјалну и примарну здравствену заштиту у изјашњењу је навела да је у поступку признања права на родитељски додатак утврђено да је Г. Ћ. држављанка РС, да има пребивалиште у РС и остварује право на здравствену заштиту преко Републичког завода за здравствено осигурање, те да је заједно са супругом М. Ћ, усвојила малолетно дете на основу решења Центра за социјални рад Д. бр. 560-1026/13-3 од 26. фебруара 2014. године. Међутим, право на родитељски додатак јој није признато јер је Инструкцијом Министарства рада и социјалне политике прописано да усвојитељ детета не може за усвојено дете да оствари право на родитељски додатак, с обзиром на природу института родитељског додатка. Неспорно је да је подноситељки притужбе ускраћено право на родитељски додатак, те да је она оваквом одлуком надлежног органа неједнако третирана у односу на мајке које за своју биолошку децу остварују ово право, уз испуњење прописаних услова.

Да би се испитало да ли је у конкретном случају повређено начело једнаких права и обавеза, прописано чл. 8. Закона о забрани дискриминације, потребно је испитати да ли је за овакво прављење разлике, односно неједнако третирање усвојитеља у односу на биолошке родитеље у погледу права на родитељски додатак постоји објективно и разумно оправдање.

3.10. Неспорно је да према Породичном закону, којим је регулисан институт усвојења, усвојитељи имају правни положај родитеља, док усвојена деца имају иста права према усвојитељима као и деца према родитељима. Међутим, имајући у виду предмет притужбе, Повереница за заштиту равноправности најпре је испитала саму сврху родитељског додатка, као једног од облика права на финансијску подршку породици са децом.

3.11. У Закону о финансијској подршци породици са децом, поред родитељског додатка, дефинисана су и следећа права на финансијску подршку породици са децом: 1) накнада зараде за време породиљског одсуства, одсуства са рада ради неге детета и одсуства са рада ради посебне неге детета, 2) дечији додатак, 3) накнада трошкова боравка у предшколској установи за децу без родитељског старања, 4) накнада трошкова боравка у предшколској установи за децу са сметњама у развоју и 5) регресирање трошкова боравка у предшколској установи деце из материјално угрожених породица. Полазећи од основних циљева овог закона, регулисаних одредбама чл. 1, а то су: 1) побољшање услова за задовољавање основних потреба деце, 2) посебан подстицај рађању деце и 3) подршка материјално угроженим породицама са децом, породицама са децом са сметњама у развоју и деци без родитељског старања, Повереница за заштиту равноправности констатује да се прописивањем више облика, начина и услова за остваривање појединих права, јасно раздвајају две групе права: оне које имају социјалну компоненту и оне које су пронаталног карактера, што значи да је овај закон инструмент не само социјалне, већ и пронаталне политике у Републици Србији.

3.12. Родитељски додатак, према чл. 14. Закона о финансијској подршци породици са децом, остварује мајка за прво, друго, треће и четврто дете, под условом да има држављанство Србије и пребивалиште у Србији, да остварује право на здравствену заштиту преко Републичког завода за здравствено осигурање, да се непосредно брине о детету за који је поднела захтев и да није лишена родитељског права за старију децу. Такође, прописани су и услови да мајка или чланови породице у којој живи не плаћају порез на имовину на пореску основицу већу од 12.000.000,00 динара и да родитељи не живе и не раде у иностранству. Закон одређује и у ком случају право на родитељски додатак, уместо мајке детета, може остварити отац, уз испуњење одређених услова – у случају да мајка није жива, или је напустила дете или је из оправданих разлога спречена да непосредно брине о детету.

3.13. Анализа услова за остваривање права на родитељски додатак показује да је циљ ове мере подстицање рађања путем финансијског стимуланса и да она нема социјални карактер јер није усмерена ка сиромашнијим слојевима становништва. То потврђује и чињеница да се за остваривање права на родитељски додатак не утврђује укупан доходак породице, нити се даје предност онима породицама које су слабијег имовног стања. Такође, ова мера није усмерена ни ка запосленим мајкама или мајкама са неким другим посебним карактеристикама (радни стаж, самохрана мајка, итд). Према томе, очигледно је да се признавањем права на родитељски додатак жене подстичу на рађање, с обзиром да је ово право готово универзалног карактера, односно, да су искључене само жене у чијем домаћинству оне саме или неко од чланова, плаћају порез на имовину на пореску основицу већу од 12.000.000,00 динара.

3.14. Да је родитељски додатак мера пронаталне политике и да је усмерена на подстицај рађања потврђује и чињеница да је законом прописано да износ родитељског додатка расте са редом рођења детета, с обзиром да је за износ за друго дете већи од износа за прво, и тако све до четвртог детета. Из овога јасно произлази да је родитељски додатак очигледно усмерен на подстицај рађања, а не на покривање повећаних трошкова због новорођеног детета, имајући у виду чињеницу да би се у том случају износ могао смањивати следећим рођењем детета, јер су трошкови за друго и свако следеће дете мањи него за прво, с обзиром да се део дечије опреме може искористити од раније рођене деце. Пронатални карактер родитељског додатка потврђује и правило садржано у Инструкцији Министарства рада и социјалне политике, којим је одређено да се усвојена деце рачунају у редослед рођења мајке – усвојитељке уколико она касније роди дете, па мајка која након првог усвојеног детета у породици, роди дете, може остварити право на родитељски додатак у износу који је одређен за друго дете.

3.15. Имајући у виду да је стопа фертилитета у Србији деценијама испод потребне за просту репродукцију, легитимно је право државе да одговарајућим финансијским стимулативним мерама подстиче рађање. У том смислу признавање права на родитељски додатак мајкама које су родиле дете, као пронатална мера има допуштен циљ, а садржина саме мере је таква да води остваривању циља. Имајући у виду наведене чињенице, Повереница за заштиту равноправности је мишљења да привилеговање жена које рађају децу у погледу права на родитељски додатак има објективно и разумно оправдање, те се зато не може квалификовати као дискриминација мајки које су усвојиле дете.

3.16. У погледу права на једнократну новчану помоћ за прворођено дете, које је прописано Одлуком о финансијској подршци породици са децом на територији града Н, Повере-

ница за заштиту равноправности констатује да је и у овом случају у питању мера пронаталне политике коју реализује јединице локалне самоуправе, са циљем подстицаја рађања на територији јединице локалне самоуправе. Поред тога, услови који су прописани за остваривање овог права, према чл. 5. Одлуке о финансијској подршци породици са децом на територији града Н, слични су условима прописаним за остваривање права на родитељски додатак из Закона о финансијској подршци породици са децом, с обзиром да ово право остварује мајка за своје прворођено дете, а уколико приликом првог порођаја роди двоје или више деце, мајка остварује право не једнократну новчану помоћ за свако дете.

3.17. Повереница за заштиту равноправности указује да према подацима из јединственог личног регистра усвојења, на дан 31. децембар 2013. године, у Републици Србији је било 85 деце у поступку избора домаћих усвојитеља, док је број усвојитеља који је чекају на реализацију усвојења износио 768. На међународно усвојење је чекало 35 деце, док је за још 60 деце извршен избор усвојитеља и ова деца су била у процесу узајамног прилагођавања. Треба имати у виду да је број деце подобне за усвојење далеко мањи од броја усвојитеља који чекају на дете, у односу седам усвојитеља наспрам једног детета. Због тога није неопходно да држава прописује посебне мере којима ће финансијски стимулисати усвајање деце. Кад су у питању права на финансијску подршку породици са децом који имају социјални карактер, ова права родитељи остварују под једнаким условима, без обзира да ли су родитељи биолошке или усвојене деце.

3.18. Сагласно свему наведеном, иако су у поступку остваривања права на родитељски додатак и права на једнократну новчану помоћ за прворођено дете на територији општине Н, усвојитељи детета стављени у неједнак положај у односу на родитеље који имају биолошку децу, Повереница за заштиту равноправности је става да је поступање Управе за дечију, социјалну и примарну здравствену заштиту града Н. објективно оправдано, имајући у виду циљ и сврху родитељског додатка и права на једнократну новчану помоћ за прворођено дете, прописану законом и актом јединице локалне самоуправе, због чега је дала мишљење да нема повреде права у смислу Закона о забрани дискриминације.

4. МИШЉЕЊЕ

Непризнавањем права на родитељски додатак и права на једнократну новчану помоћ за прворођено усвојено дете Г. Ћ, Управа за дечију, социјалну и примарну здравствену заштиту града Н. није прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

Против овог мишљења није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката.

Притужба Т. Р против ПУ Д. због дискриминације по основу здравственог стања у области образовања

бр. 07-00-531/2014-02 датум: 21.4.2015.

Мишљење

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе Ј. Р., коју је поднела њена мајка Т. Р., против предшколске установе „Д" из Б., због дискриминације на основу здравственог стања. У притужби је наведено да Ј. има вишеструке нутритивне алергије а да у ПУ „Д" из Б. добија исту храну као и друга деца, без обзира што је предшколској установи поднет захтев за припремање хране у складу са њеним здравственим стањем. Мајка је више пута контактирала ПУ „Д" због припремања хране у складу са здравственим стањем детета, али без успеха. У изјашњењу ПУ „Д" из Б. наведено је да је Градски завод за јавно здравље Б. донео мишљење да родитељима треба дозволити да доносе оброке за децу која имају специфичне захтеве у исхрани и да ће убудуће предузети мере за обезбеђивање услова за припрему хране деци са специфичним захтевима у исхрани, на основу препорука Комисије за унапређење исхране. У току поступка је утврђено да Ј. Р. има специфичне захтеве у исхрани а да ПУ „Д" само делимично прилагођава исхрану за децу са посебним захтевима, односно, да за Ј. Р. не обезбеђује оброке у складу са њеним здравственим стањем. Због тога је Повереница за заштиту равноправности дала мишљење да је ПУ „Д" из Б. извршила акт дискриминације на основу здравственог стања, јер не припрема храну за Ј. Р. у складу са њеним здравственим стањем. ПУ „Де" из Б. препоручено је да предузме све неопходне мере како би Ј. Р. обезбедила исхрану у складу са њеним здравственим стањем и да убудуће води рачуна да у оквиру својих редовних послова и активности, не крши одредбе Закона о забрани дискриминације.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереница за заштиту равноправности примила је притужбу Ј. Р., коју је поднела њена мајка Т. Р. Притужба је поднета против Предшколске установе „Д." из Б., због дискриминације на основу здравственог стања.

1.2. У притужби је наведено:

- да Ј. Р. иде у вртић „Д О" у склопу ПУ „Д" у Б., од 1. септембра 2012. године;
- да од рођења има вишеструке нутритивне алергије;
- да је В. З., нутрициониcткиња ПУ „Д" рекла Т. Р. да предшколска установа нема услове за припремање посебне хране у складу са здравственим стањем детета и да је једини начин да родитељи сами припремају и доносе храну;
- да од Ј. поласка у вртић, сваки дан доноси храну за њу;

- да је накнадно сазнала да је ПУ у обавези да спрема храну у складу са здравственим стањем детета, а да је о тој обавези није обавестио нико из ПУ „Д";
- да је поднела захтев за припремање хране у складу са Ј. здравственим стањем, уз комплетну медицинску документацију;
- да је после више безуспешних покушаја да дође до информација шта се дешава са захтевом, поднела још један захтев након чега је заказан састанак;
- да је одржан састанак на којем су присуствовали Ј. В., директорка ПУ „Д", Ј. С., особа задужена за здравље деце у предшколској установи и М. С., нутрициониста. Да је на састанку речено да су свесни да је њихова обавеза припремање хране у складу са здравственим стањем детета али да је једини проблем буџет, који треба да добију од Секретаријата за образовање и дечију заштиту, као и да почиње са радом Комисија за унапређење исхране, која ће се бавити исхраном деце са алергијама на нивоу града;
- да су је обавестили да је В. З., главна нутриционисткиња, на боловању и замолили је да још мало сачека јер ће након две недеље почети са припремом хране;
- да Ј. и даље служе исту храну као и осталој деци;
- да није добила писани одговор ни на један захтев, да се због нерешавања проблема, електронским дописом поново обратила ПУ „Д". Добила је одговор да је у новембру 2014. године одржан састанак Комисије за унапређење исхране, на којем је усвојен асортиман намирница за исхрану деце са алергијама, али да немају тачан датум почетка примене јеловника јер је потребно да се довршe процедуре набавке тих намирница и да је њен електронски допис прослеђен Секретаријату за образовање и дечију заштиту;
- да поново није добила никакав одговор и да сматра да, после вишемесечне неуспешне комуникације са ПУ „Д", они избегавају да отпочну са припремом хране за децу са алергијама, иако је то њихова обавеза и да на тај начин дискриминишу Ј. на основу њеног здравственог стања.

1.3. У прилогу притужбе достављен је захтев за припремање хране у складу са здравственим стањем за Ј. Р.

1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење ПУ „Д" из Б.

1.5. У изјашњењу ПУ „Д." из Б., између осталог, наведено је:

- да је број деце са специфичним захтевима у исхрани, првенствено због алергија на поједине или више намирница у сталном порасту;
- да се установа, услед недостатка правилника о исхрани деце са специфичним захтевима у исхрани и недостатка услова за припрему посених оброка, обратила Градском заводу за јавно здравље Б., са захтевом за мишљење о начину обезбеђивања исхране за такву децу;
- да Т. Р., као ни остали родитељи чија деца имају специфичне захтеве у исхрани, нису и не обезбеђују у потпуности исхрану своје деце у установи, већ делимично – доносе оброке који у свом саставу не садрже алергене;

- да је месечна цена услуга вртића била умањена из разлога што предшкослске установе немају услове за потпуно обезбеђивање исхране деци са специфичним захтевима у исхрани;
- да ће установа у наредном периоду спровести процедуру набавке потребних намирница из предложеног асортимана, у складу са Законом о јавним набавкама, те предузети мере за обезбеђивање услова за припрему хране деци са специфичним захтевима у исхрани, на основу препорука Комисије.

1.6. Уз изјашњење ПУ „Д" из Б. поднети су и следећи документи: 1) мишљење Градског завода за јавно здравље Б.; 2) решења о регресирању трошкова боравка у предшколској установи за Т. Р. за 2014. и 2015. годину и 3) обавештење Секретаријата за образовање и дечију заштиту.

1.7. Повереница за заштиту равноправности примила је 30. марта 2015. године електронски допис Т. Р., у којем је навела да од подношења притужбе до тог дана није дошло до промене, односно да се ПУ „Д" из Б. више пута изјаснила да не зна када ће почети са припремом хране деци са специфичним захтевима у исхрани.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. Увидом у решење о регресирању трошкова боравка у предшколској установи за Т. Р. за перид од 21.10.2013. до 20.10.2014. године, утврђено је да је J. Р. оболела од ендокриних болести, болести исхране и метаболизма и болести дигестивног система, те да је то један од разлога због којих је остварено право на регресирање трошкова боравка у предшколској установи.

2.2. Увидом у мишљење о начину обезбеђења исхране у предшколским установама за децу која су алергична на нутритивне алергене Градског завода за јавно здравље Б., утврђено је:

- да предшколске установе у Б. обезбеђују исхрану за децу која бораве у јаслама и вртићима, да се из епидемиолошких разлога родитељима не дозвољава доношење хране за децу у колективу, осим када се у предшколској установи не може обезбедити медицински индикована индивидуална дијета коју је преписао лекар;
- да се у последње време запажа да потвде о нутритивним алергијама изадају лекари – педијатри, без претходно извршених алерголошких испитивања и да дијагнозе наведене у појединим потврдама не указују на то које намирнице треба искључити из индивидуалне исхране;
- да учесталост нутритивних алергија код деце представља све већи проблем у обезбеђењу колективне исхране у предшколским установама у Б.;
- да је на основу захтева ПУ „Д" из Б., тој установи издато мишљење да родитељима треба дозволити да доносе оброке за децу уколико постоји медицинска потреба за тим и уколико се у постојећим условима не могу испоштовати захтеви везани за индивидуалну исхрану деце код које је медицински утврђена алергија на више различитих намирница.

2.3. Увидом у обавештење Секретаријата за образовање и дечију заштиту утврђено је да је тај секретаријат формирао Комисију за унапређење исхране деце са нутритивним алергијама и другим специфичностима у исхрани у предшколсим установама у Б., да је Комисија одржала састанак 27. новембра 2014. године и донела Предлог препорука за реализацију исхране деце са специфичнм захтевима у исхрани, као и Предлог асор-

тимана намирница за специфичне видове исхране, као и да ће нове намирнице, за потребе исхране деце са нутритивним алергијама, набављати предшколске установе из сопствених средстава.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету ценила је наводе из притужбе и изјашњења, доказе који су приложени, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

ПРАВНИ ОКВИР

3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења, као и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

3.3. Један од општих принципа Конвенције о правима детета, коју је Република Србија ратификовала, јесте принцип недискриминације, који обавезује државу потписницу да сва права гарантована Конвенцијом обезбеди сваком детету, без икакве дискриминације и без обзира на расу, боју коже, пол, језик, вероисповест, политичко или друго уверење, национално, етничко или социјално порекло, имовинско стање, инвалидитет, рођење или други статус детета, његових родитеља или законских старатеља. Такође, важан принцип прокламован Конвенцијом је најбољи интерес детета, који треба да буде од првенственог значаја у свим активностима које се тичу деце.

3.4. Комитет за права детета донео је Општи коментар број 7 – Остваривање права детета у раном детињству, којим је истакнута чињеница да су деца титулари свих права из Конвенције, као и да је рано детињство период од кључног значаја за остваривање свих права. Рано детињство, у смислу овог документа, обухвата период од рођења детета до поласка у школу. Један од циљева овог коментара је скретање пажње на различитости у раном детињству које треба да се узму у обзир приликом примене Конвенције, укључујући различитости у околностима живота мале деце, квалитета њихових искустава и утицајима који обликују њихов развој. Када је у питању право на недискриминацију, Комитет позива државе уговорнице да идентификују импликације овог принципа на остваривање права у раном детињству. Поред тога, наведено је и да чл. 2. Конвенције подразумева да одређене групе мале деце не смеју бити дискриминисане, као и да дискриминација може да се јави у облику смањених нивоа исхране, неадекватне неге и пажње и друго, а обрађено је и питање обезбеђивања здравствене неге, у оквиру којег

је наведено да државе уговорнице, између осталог, имају одговорност да обезбеде и приступ доброј исхрани.

3.5. Уставом Републике Србије забрањена је дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито по основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.

3.6. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, којим је дискриминација дефинисана као свако неоправданоављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Овим законом посебно је забрањена дискриминација у области образовања и прописано је да свако има право на предшколско, основно, средње и високо образовање и стручно оспособљавање под једнаким условима, а забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу или их искључити из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.

3.7. Законом о основама система образовања и васпитања такође је забрањена дискриминација, односно, активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, по основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Прописано је да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправданоављење разлика повлађивањем или давањем првенства, док се не сматрају дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају. Такође, овим законом прописани су и општи принципи система образовања и васпитања, па је наведено да овај систем мора да обезбеди за сву децу, ученике и одрасле једнако право и доступност образовања и васпитања без дискриминације и издвајања по основу пола, социјалне, културне, етничке, религијске или друге припадности, месту боравка, односно пребивалишта, материјалног или здравственог стања, тешкоћа и сметњи у развоју и инвалидитета, као и по другим основама.

3.8. Законом о предшколском васпитању и образовању прописано је да се предшколско васпитање и образовање остварује у складу са Уставом, законом којим се уређују осно-

ве система образовања и васпитања, ратификованим међународним конвенцијама и овим законом, полазећи од права детета, развојних, образовних, културних, здравствених и социјалних потреба деце и породица са децом предшколског узраста. Прописани су и принципи делатности предшколског васпитања и образовања међу којима и доступност, односно, једнако право и доступност свих облика предшколског васпитања и образовања, без дискриминације и издвајања по основу пола, социјалне, културне, етничке, религијске или друге припадности, месту боравка, односно пребивалишта, материјалног или здравственог стања, тешкоћа и сметњи у развоју и инвалидитета, као и по другим основама. Законом о предшколском васпитању и образовању прописана је делатност предшколског васпитања и образовања, као и остале делатности које се остварују у предшколској установи, у које спада и исхрана деце.

3.9. Правилником о нормативу друштвене исхране деце у установама за децу утврђен је норматив друштвене исхране деце у установама за децу, начин вођења евиденције о примени норматива исхране и садржај образаца (јеловник, врсте и нето количине утрошених намирница за исхрану деце по оброцима и врсте и нето количина утрошених намирница за исхрану деце за један дан, недељу и месец дана о примени норматива исхране). У овом правилнику наведено је да је правилна исхрана битан предуслов за правилан раст, развој, очување и унапређење здравља, спречавање болести и подизање биолошког потенцијала, неопходан за обезбеђење континуираног процеса формирања здравог човека. Норматив не прописује конкретне намирнице које дете треба или не треба да конзумира, већ је у питању стандард који се примењује на сву децу, укључујући и децу са специфичностима у исхрани.

АНАЛИЗА ДОКАЗА ДОСТАВЉЕНИХ УЗ ПРИТУЖБУ И НАВОДА ИЗ ИЗЈАШЊЕЊА

3.10. Имајући у виду предмет ове притужбе, Повереница за заштиту равноправности констатује да је у конкретном случају потребно испитати да ли је ПУ „Д" из Б. дискриминисала Ј. Р., на основу њеног здравственог стања. То значи да је потребно утврдити да ли је предшколска установа неоправдано ускратила обезбеђивање оброка за Ј. Р. која, због свог здравственог стања, има специфичне захтеве у исхрани.

3.11. Да би се у конкретном случају испитало да ли је Ј. Р. дискриминисана тиме што јој у предшколској установи није обезбеђена исхрана у складу са њеним здравственим стањем (нутритивним алергијама), потребно је најпре размотрити да ли се она, као дете са специфичним захтевима у исхрани, налази у битно различитој ситуацији у односу на осталу децу, који такве захтеве немају. Исхрана у вртићима је организована тако да одговара потребама деце широке популације, с обзиром да је највећи број деце у предшколским установама без посебних захтева у исхрани, што значи да могу да конзумирају све оброке који им се обезбеђују у овим установама. С друге стране, Ј. Р. има нутритивне алергије због којих није у могућности да конзумира све врсте намирница, па самим тим није ни у могућности да за време боравка у вртићу конзумира оброке који су припремљени за децу која немају нутритивне алергије. Из свега наведеног јасно произлази да је Ј. Р. дете са специфичним захтевима у исхрани, односно, да се налази у битно различитој ситуацији у односу на осталу децу која те захтеве немају.

3.12. Надаље, у циљу утврђивања да ли је у конкретном случају дошло до дискриминације, неопходно је утврдити које правило се примењује приликом организовања исхране у предшколској установи, као и како се примењено правило одражава на Ј. Р, односно,

какве су последице примене тог правила. Повереница за заштиту равноправности подсећа да је 1. августа 2014. године свим предшколским установама у Републици Србији, међу којима је и ПУ „Д" из Б, упутила препоруку мера за остваривање равноправности, којом је препоручила предузимање свих потребних мера како би се обезбедила исхрана деци која имају здравствени проблем, као и деци која из верских или других нездравствених разлога имају специфичне захтеве у исхрани. ПУ „Д." из Б. је 30. септембра 2014. године послала допис Повереници за заштиту равноправности у којем је наведено да је та установа неколико година уназад делимично прилагођавала исхрану за децу са посебним захтевима, у складу са могућностима. Наведено је да су због пораста броја деце алергичне и интолерантне на поједине намирнице, нутриционисти прилагођавали рецептуре одређених јела, елиминацијом најчешћих алергених компонената, које се у рецептурама налазе у малим количинама (нпр. јаја, млеко, брашно), како би што већи број деце са специфичним захтевима могао да конзумира храну са осталом децом. Повереница за заштиту равноправности указује да Ј. Р. има вишеструке нутритивне алергије и да проста најчешћих алергених компонената није довољна за задовољење њених специфичних потреба у исхрани.

3.13. С обзиром на наводе из изјашњења да је родитељима чија деца имају специфичне захтеве у исхрани допуштено да сами припремају и доносе оброке за децу, као и наводе да ПУ „Д" не обезбеђује у потпуности исхрану своје деце у установи, може се констатовати да ПУ „Д", између осталог, не поштује Правилник о нормативу друштвене исхране деце у установама за децу, према којем правилна исхрана представља битан предуслов за правилан раст, развој, очување и унапређење здравља, спречавање болести и подизање биолошког потенцијала, неопходан за обезбеђење континуираног процеса формирања здравог човека. Иако не прописује конкретне намирнице које дете треба или не треба да конзумира, у питању је стандард који се примењује на сву децу, укључујући и децу са специфичностима у исхрани.

3.14. У односу на наводе из притужбе, да је на састанку који је одржан поводом захтева Т. Р. за припремање хране у складу са здравственим стањем њеног детета, речено је да је проблем буџет који ПУ треба да добије од Секретаријата за образовање и дечију заштиту, Повереница за заштиту равноправности указује да је у надлежности секретаријата да прати и обезбеђује контролу исхране и превентивне здравствене заштите у предшколским установама, али да саму исхрану деце планирају нутриционисти предшколских установа који припремају јеловнике. Надаље, Секретаријат за образовање и дечију заштиту, у обавештењу упућеном свим предшколским установама, указао је да ће нове намирнице, за потребе исхране деце са нутритивним алергијама, набављати предшколске установе из сопствених средстава. Повереница за заштиту равноправности констатује да се не могу прихватити разлози финансијске природе, имајући у виду чињеницу да су предшколске установе на време обавештене да ће намирнице набављати из сопствених средстава, као и да је за адекватну исхрану све деце потребна благовремена припрема плана набавки, која је очигледно изостала у конкретном случају.

3.15. Повереница за заштиту равноправности је мишљења да је неприхватљиво да се у предшколским установама, деци која су под посебним режимом исхране, испоручује иста или делимично прилагођена храна као и деци која немају специфичне захтеве у вези са исхраном. Имајући све ово у виду, Повереница за заштиту равноправности констатује да ПУ „Д" из Б. Ј. Р. неоправдано ускраћује обезбеђивање оброка у складу са њеним

здравственим стањем и тиме је доводи у неједнак положај у односу на децу која немају посебне захтеве у исхрани.

3.16. На крају, Повереница за заштиту равноправности указује да је забрињавајуће да је од упућивања препоруке мера за обезбеђивање равноправности у вези са обезбеђивањем исхране деци која имају специфичне захтеве у исхрани, прошло више од осам месеци а ПУ „Д" из Б. и даље не обезбеђује исхрану за такву децу.

4. МИШЉЕЊЕ

ПУ „Д" из Б. није обезбедила исхрану у вртићу за J. P., која због здравственог стања има специфичне захтеве у исхрани, чиме је ПУ „Д" из Б. прекршила одредбе Закона о забрани дискриминације.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује ПУ „Д" из Б. да предузме све неопходне радње и мере како би J. P. обезбедила исхрану у складу са њеним здравственим стањем, као и да убудуће води рачуна да у оквиру својих редовних послова и активности, не крши одредбе Закона о забрани дискриминације.

Потребно је да ПУ „Д." из Б. обавести Повереницу за заштиту равноправности о спровођењу ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Сагласно чл. 40. Закона о забрани дискриминације, уколико ПУ „Д" из Б. не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, Повереница за заштиту равноправности може о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

Против овог мишљења са препоруком није допуштена жалба нити било које друго правно средство, јер се њиме не одлучује о правима и обавезама правних субјеката.